

EMETULLÂH HANIM DÎVÂNÎ
(İnceleme-Metin)

(Yüksek Lisans Tezi)

Murat ÇOLAK

Kütahya- 2010

T.C.
DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

EMETULLAH HANIM DÎVÂNİ
(İnceleme-Metin)

Danışman:
Yrd. Doç. Dr. Atilla BATUR

Hazırlayan:
Murat ÇOLAK

Kütahya-2010

Kabul ve Onay

Murat ÇOLAK'ın hazırladığı “ Emetullâh Hanım Dîvânı (İnceleme-Metin)” başlıklı Yüksek Lisans tez çalışması, jüri tarafından lisansüstü yönetmeliğinin ilgili maddelerine göre değerlendirilip oybirliği / oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

22 /06 / 2010

Tez Jürisi	İmza	
	Kabul	Red
Yrd. Doç. Dr. Atilla BATUR (Danışman)		
Yrd. Doç. Dr. Kadir GÜLER		
Yrd. Doç. Dr. Mustafa GÜNEŞ		

Prof. Dr. Ahmet KARAASLAN
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Yemin Metni

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Sıdkî Emetullâh Hanım Dîvânı (İnceleme-Metin)” adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

...../...../2010

Murat ÇOLAK

ÖZGEÇMİŞ

27.12.1977 tarihinde Kütahya Merkez ilçesinde dünyaya geldi. İlköğrenimini Kütahya Zafer İlkokulunda, orta ve lise öğrenimini Ali Güral Lisesinde tamamladı. 1995-1996 öğretim yılında Balıkesir Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümüne kayıt yaptırdı. 1998-1999 öğretim yılında Lisans Programını tamamlayarak buradan mezun oldu. 1999 yılından itibaren, Milli Eğitim Bakanlığına bağlı okullarda Türk Dili ve Edebiyatı öğretmenliği yaptı. Halen Kütahya Kılıçarslan Anadolu Lisesinde Türk Dili ve Edebiyatı öğretmenliği görevini devam ettirmektedir.

ÖZET

EMETULLAH HANIM DÎVÂNI (İnceleme-Metin)

ÇOLAK, Murat
Yüksek Lisans Tezi, Edebiyat Anabilim Dalı
Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Atilla BATUR
Temmuz, 2010, 357 sayfa

Edebî eserler, bir milletin geçmişini, gelecek kuşaklara taşımada en önemli araçtır. Bu nedenle özellikle eski harflerle yazılan metinlerin Latin alfabesine aktarılarak incelenmesi büyük önem taşımaktadır.

Çalışma konumuz 17. yüzyıl şairlerimizden olan Sıdkî Emetullah Hanım'ın şu an için elde bulunan tek divanının transkribi ve incelenmesidir. İlk olarak 17. yüzyılın sosyal, siyasi ve edebi görünümü hakkında kısa bir tanıtım yapılmış, şair hakkında kaynaklardaki bilgiler derlenerek şairin hayatı ve edebi kişiliği ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda şairin intisap ettiği Bayramiyye şeyhi Himmet Efendi hakkında da bilgiler toplanmıştır. Eser şekil ve muhteva yönünden incelenmiştir.

Çalışmanın en kapsamlı bölümü olan tahlil bölümünde divan, din-tasavvuf, cemiyet, insan ve tabiat başlıkları altında incelenmiş, son bölümde divan Latin alfabesine aktarılarak transkripsiyon işaretleriyle gösterilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Divan, İnceleme, 17.yy, Sıdkî Emetullah Hanım.

ABSTRACT**EMETULLAH HANIM DÎVÂNİ
(Analyse-Text)****ÇOLAK, Murat****M.A. Thesis, Department of Turkish Language and Literature****Supervisor: Asst. Prof. Atilla BATUR****July, 2010, 357 pages**

Literary outputs are the most important instrument for transmitting a nation's past to the future generations. Because of this reason, analysing of old texts by translating into Latin alphabet is fundamental.

Our study subject is analysing of Emetullah Hanım's- is one of our 17th century poets- divan transcript. By gathering the knowledge about the poet, the life of the poet and her literary figure have been tried to display. In this context, some knowledge about Bayramiyye Şehy Himmet Efendi, whom the poet joined him, has also been gathered.

The piece has been analysed by means of form and context. In the conclusion part, divan has been displayed by translating into Latin alphabet.

Keywords: Divan, Analyse, 17th century, Sıdkî Emetullah Hanım.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET.....	v
ABSTRACT	vi
KISALTMALAR	xvii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

EMETULLÂH HANIMIN HAYATI, EDEBİ KİŞİLİĞİ, ESERLERİ VE ESERLERİNİN ŞEKİL ÖZELLİKLERİ

1.1. EMETULLAH HANIMIN HAYATI	12
1.2. BAYRAMİYYE TARİKATI VE HİMMET EFENDİ	13
1.3. DİVANIN TERTİP ŞEKLİ	16
1.4. NAZİM ŞEKİLLERİ	17
1.4.1. Gazeller	17
1.4.2. Kasideler.....	19
1.4.3. Terkib-Bend.....	20
1.4.4. Rubâîler	20
1.4.5. Nazm	20
1.4.6. Kit'â.....	20
1.5. KÂFİYE VE REDİF	21
1.6. ALİTERASYON VE ASONANSLAR	22
1.7. DEYİMLER.....	23
1.8. DİL VE İFADE ÖZELLİKLERİ	24
1.9. ARAPÇA VE FARŞÇA UNSURLAR.....	26

İKİNCİ BÖLÜM

TAHLİL

2.1. DİN-TASAVVUF	28
2.1.1. Din	28
2.1.1.1. Allah.....	28
2.1.1.2. Melekler	29
2.1.1.3. Kitaplar	29
2.1.1.4. Ayetler.....	29

2.1.1.5. Peygamberler	30
2.1.1.5.1. Hz. ‘Âdem	30
2.1.1.5.2. Hz.Nûh.....	30
2.1.1.5.3. Hz. Yakup.....	31
2.1.1.5.4. Hz. Yûsuf.....	31
2.1.1.5.5. Hz. Mûsâ.....	32
2.1.1.5.6. Hz. Hızır	32
2.1.1.5.7. Hz.Eyyûb	32
2.1.1.5.8. Hz. İsâ (Mesîh, Mesîhâ)	33
2.1.1.5.9. Hz. Muhammed (S.A.V)	33
2.1.1.6. Dört Halife	34
2.1.1.6.1. Hz. Ali (Mürtezâ)	34
2.1.1.7. Kazâ ve Kader.....	34
2.1.1.8. Âhiret ve İlgili Mefhumlar.....	35
2.1.1.8.1. Âhiret (‘Ukbâ)	35
2.1.1.8.2. Mahşer (Haşr, rûz-ı cezâ)	35
2.1.1.8.3. Cennet (Huld-i Berin, Tûbâ, Hûr)	36
2.1.1.8.4. Tûbâ.....	37
2.1.1.8.5. Hûr, Hûri, Gılmân.....	37
2.1.1.8.6. Rıdvân.....	37
2.1.1.8.7. Tesnîm	38
2.1.1.9. Diğer İtikadî Mefhumlar	38
2.1.1.9.1. Ölüm, Ecel.....	38
2.1.1.9.2. Rûh	39
2.1.1.9.3.Peri.....	39
2.1.1.10. Çeşitli Dinler İle İlgili Mefhumlar	40
2.1.1.10.1. Din, İman, Şeriat, Mümin, Müslüman, İslam.....	40
2.1.1.10.2. Abdest (vuzû’), Namaz.....	41
2.1.1.10.3. Câmi’, Mescid	41
2.1.1.10.4. Kible, Kiblegâh.....	42
2.1.1.10.5. Mihrâb, Kürsü.....	42
2.1.1.10.6. İmam.....	42
2.1.1.10.7. Duâ	43
2.1.1.10.8. Oruç	43
2.1.1.10.9. Hacc	43
2.1.1.10.10. Kâbe (Kâbe, Kâbe-i kûy).....	44
2.1.1.10.11. Zemzem	44
2.1.1.10.12. Kurbân (Zebh)	44
2.1.1.10.13. Günâh (cürm)-Tevbe	45
2.1.1.10.14. Nûr (Nûr, Tâb-nâk, Fûrûğ, Ziyâ).....	45
2.1.1.10.15. Kâfir.....	46
2.1.1.10.16. Kilise (deyr).....	46
2.1.1.10.17. Put (Büt, bütân, sanem)	47
2.1.1.10.18. Zünnâr.....	47
2.1.2. Tasavvuf	47
2.1.2.1. Hak Âşığı	47
2.1.2.2. Tarikat ve İlgili Mefhumlar	49
2.1.2.2.1. Mevlevî, Semâ.....	49

2.1.2.2.2. Kalender, Abdal, Ârif, Derviş, Ehl-i harâbât.....	49
2.1.2.2.3. Şeyh	50
2.1.2.2.4. Dergâh	50
2.1.2.2.5. Tecellî	51
2.1.2.2.6. Tecrid, Uzlet	51
2.1.2.2.7. İhlâs	52
2.1.2.2.8. Keşf ü Kerâmet.....	53
2.1.2.2.9. Hayret	53
2.1.2.2.10. Ezel, Kıdem	54
2.1.2.2.11. Vahdet, Kesret	54
2.1.2.2.12. Zikir	55
2.1.2.2.13. Dünyâ (Cihân, dehr)	55
2.1.2.2.14. Kânî (Mutma'ın).....	56
2.1.2.2.15. Rind, Zâhid, Sâlik, Sofu, Va'iz, Hoca:.....	56
2.1.2.2.15.1. Zâhid:	57
2.1.2.2.15.2. Sâlik.....	58
2.1.2.2.15.3. Sofu (sûfî).....	58
2.1.2.2.15.4. Vâ'iz	58
2.1.2.2.15.5. Hoca	59
2.1.2.2.16. Bazı Mutasavvıflar	60
2.1.2.2.16.1. Mevlânâ.....	60
2.2. CEMİYET.....	61
2.2.1. Şahıslar	61
2.2.1.1. Tarihi Şahsiyetler	61
2.2.1.1.1. Hükümdarlar, Şehzâdeler ve Devlet Adamları.....	61
2.2.1.1.1.1. Yakup Paşa.....	61
2.2.1.2. Tarihi Efsanevi Şahsiyetler	61
2.2.1.2.1. İskender	61
2.2.1.2.2. Sâmirî	62
2.2.1.2.3. Cem (Cemşîd).....	62
2.2.1.2.4. Hâtem	62
2.2.1.3. Masal Kahramanları, Efsânevî Unsurlar.....	63
2.2.1.3.1. Leylâ ile Mecnûn	63
2.2.1.3.2. Ferhat ile Şirin	66
2.2.1.3.3. Hüsrev-Şirin	68
2.2.1.3.4. Vâmık u Azrâ	68
2.2.1.3.5. Âb-ı Hayât ve Zulumât.....	69
2.2.1.4. Dinî Şahsiyetler.....	70
2.2.1.4.1. Ebû Leheb.....	70
2.2.2. Kavimler	70
2.2.2.1. Hind, Irâkî:	70
2.2.3. Ülkeler Ve Şehirler.....	70
2.2.3.1. Mısır, Şam, Hicaz	70
2.2.3.2. Rûm.....	71
2.2.3.3. Bağdâd	71
2.2.3.4. Vâdi-i Eymen	71
2.2.3.5. İsfahan.....	72

2.2.3.6. Faryâb	72
2.2.4. Dağlar Ve Denizler.....	72
2.2.4.1. Kâf Dağı.....	72
2.2.5. Toplumsal Yaşam.....	73
2.2.5.1. Padişah ve Çevresi	73
2.2.5.2. Rezm	75
2.2.5.2.1. Kan (dem, hûn).....	75
2.2.5.2.2. Savaş Âleti ve Eşyası.....	76
2.2.5.2.2.1. Kılıç (tığ, şemşîr, seyf), Hançer.....	76
2.2.5.2.2.2. Ok (Tîr, nâvek, peykân, hadeng), Yay(Kemân, Kavs)	77
2.2.5.2.2.3. Mızrak (Nîze), Kemend, Siper	77
2.2.5.3. Av (dâm, sayd, şikâr), Avcı (sayyâd)	78
2.2.5.4. Bezm (Meclis).....	79
2.2.5.4.1. Mecliste Bulunan Unsurlar.....	80
2.2.5.4.1.1. Sâkî.....	80
2.2.5.4.1.2. Müdâm	80
2.2.5.4.1.3. Sahbâ	81
2.2.5.4.1.4. Âşık	81
2.2.5.4.1.5. Kadeh (piyâle,câm,hum,mînâ, sebû(şarap testisi) ..	82
2.2.5.4.1.6. Şarap.....	83
2.2.5.4.1.7. Sarhoş.....	85
2.2.5.4.1.8. Mum (şem ^c).....	85
2.2.5.5. Mûsikî	86
2.2.5.5.1. Ney	86
2.2.5.5.2. Nağme:	86
2.2.5.5.3. Raks:.....	87
2.2.5.5.4. Mutrib.....	87
2.2.5.5.5. Çeng.....	87
2.2.5.6. Süslenme	87
2.2.5.6.1. Kıymetli Madenler ve Taşlar.....	88
2.2.5.6.1.1. Gevher	88
2.2.5.6.1.2. Elmas	88
2.2.5.6.1.3. İnci (dürr-i yetîm, Sade).....	89
2.2.5.6.1.4. Altın, Gümüş (Sîm).....	89
2.2.5.6.1.5. La'l	90
2.2.5.6.1.6. Keh-rübâ.....	90
2.2.5.6.2. Güzel Kokular (Nâfe, Müşg, Anber).....	90
2.2.5.7. Giyim-Kuşam.....	91
2.2.5.8. Sofra ve Yiyecekler.....	92
2.2.5.9. Mimari.....	93
2.2.5.10. Tabâbet.....	94
2.2.5.11. Alış-veriş.....	94
2.2.5.12. Yazı ile İlgili Hususlar	95
2.2.5.13. Sihir, Efsûn, Tılsım	96
2.2.5.14. Oyunlar	96
2.2.5.14.1. Satranç	96
2.2.5.14.2. Tavla	96

2.2.5.14.3. Âteş-bâz	97
2.2.5.15. Bazı Tipler ve Meslek Erbâbı	97
2.2.5.15.1. Rind	97
2.2.5.15.2. Zâhid	97
2.2.5.15.3. Sâkî	97
2.2.5.15.4. Hâce(Hoca)	98
2.2.5.15.5. Hârâbât Eri	98
2.2.5.15.6. Gedâ	98
2.2.5.15.7. Dellâl	98
2.2.5.15.8. Gavvâs	98
2.2.5.15.9. Ases, Şahne	99
2.2.5.15.10. Kûh-ken	99
2.2.5.15.11. Bâğ-bân	99
2.2.5.16. Telâkki ve İnanışlar	99
2.2.5.17. Âdet ve Gelenekler	100
2.2.5.18. Diğer Eşyalar	100
2.2.5.18.1. Ayna	101
2.2.5.18.2. Mühür	101
2.2.5.18.3. Terazi (terâzû)	101
2.2.5.18.4. Sûzen (iğne)	101
2.3. İNSAN	102
2.3.1. Güzellik (Hüsn, Melâhat, Cemâl)	102
2.3.1.1. Güzellik İlgili Benzetmeler	103
2.3.1.1.1. Âyet	103
2.3.1.1.2. Gül	103
2.3.1.1.3. Güneş, Ay	103
2.3.1.1.4. Yûsuf	103
2.3.2. Sevgili	104
2.3.2.1. Sevgili ile İlgili Benzetmeler	105
2.3.2.1.1. Put (Büt), Kâfir	105
2.3.2.1.2. Peri, Melek	106
2.3.2.1.3. Şah, Sultan, Efendi, Köle	106
2.3.2.1.4. Hokkabâz	106
2.3.2.1.5. Gül, Gonca, Hurma Ağacı(Nahl)	107
2.3.2.1.6. Metâ, Satıcı	107
2.3.2.1.7. Güneş(mihir), Ay (meh, mâh-peyker, meh-likâ)	108
2.3.2.1.8. Kâtil, Hûnîn (kan dökmeye meyilli), cârih (yaralayan)	108
2.3.2.1.9. Âteş, Nûr, Mum (Şem ^c)	108
2.3.2.1.10. Çocuk (Tıfl, muğbeççe)	109
2.3.2.1.11. Hz. İsa	109
2.3.3. Sevgilide Güzellik Unsurları	109
2.3.3.1. Saç (Zülf, Gîsû, Kâkül, Perçem)	109
2.3.3.1.1. Saç İle İlgili Benzetmeler	110
2.3.3.1.1.1. Zencir, Kemend, Halat(resen)	110
2.3.3.1.1.2. Gece, Leylâ, Küfür	110
2.3.3.1.1.3. Sünbül, Misk, Anber, Reyhân	111
2.3.3.2. Kaş (Ebrû)	111

2.3.3.2.1.Kaş ile İlgili Benzetmeler	112
2.3.3.2.1.1. Mihrap, Tâk	112
2.3.3.2.1.2. Kılıç	112
2.3.3.2.1.3. Keman (Yay)	112
2.3.3.2.1.4. Hilâl, Mâh-ı nev	112
2.3.3.3.Göz (Çeşm, ‘Ayn, Dîde)	113
2.3.3.3.1. Göz ile İlgili Benzetmeler	113
2.3.3.3.1.1 Mest, Hasta	113
2.3.3.3.1.2. Büyücü	113
2.3.3.4. Gamze (Yan Bakış).....	113
2.3.3.4.1. Gamze İle İlgili Benzetmeler.....	114
2.3.3.4.1.1. Ok	114
2.3.3.4.1.2. Kılıç, hançer, cellât.....	114
2.3.3.4.1.3. Hûn-hâr, Büyücü(Sahir), Sipah(Asker).....	114
2.3.3.5. Kirpik (tîşe, müje).....	115
2.3.3.5.1. Kirpik İle İlgili Benzetmeler	115
2.3.3.5.1.1. Ok	115
2.3.3.5.1.2. Hançer	115
2.3.3.5.1.3. İğne.....	115
2.3.3.6. Yüz ve Yanak.....	116
2.3.3.6.1. Yüz ve Yanak İle İlgili Benzetmeler	116
2.3.3.6.1.1. Ay	116
2.3.3.6.1.2. Gül	116
2.3.3.6.1.3. Mum, Kandil	116
2.3.3.6.1.4. Peri	117
2.3.3.6.1.5. Nakş.....	117
2.3.3.7. Ben	117
2.3.3.8. Hat.....	117
2.3.3.8.1. Hat ile İlgili Benzetmeler	117
2.3.3.8.1.1. Yazı (Gubâr).....	117
2.3.3.8.1.2. Gülbahçesi (Gül-zâr)	118
2.3.3.8.1.3. Padişah(Şehr-yâr)	118
2.3.3.8.1.4. Sünbül.....	118
2.3.3.9. Ağız, dudak (fam, leb, dehen).....	118
2.3.3.9.1. Ağız ve dudakla ilgili benzetmeler.....	119
2.3.3.9.1.1. Kadeh, şarap	119
2.3.3.9.1.2. Gevher, La’l	119
2.3.3.9.1.3.Ateş, Kor (ahger).....	119
2.3.3.9.1.4. Gonca	119
2.3.3.9.1.5. Âb-ı Hayât, Hızır.....	120
2.3.3.9.1.6. Hazine.....	120
2.3.3.10. Boy (Kadd).....	120
2.3.3.10.1. Boy ile İlgili Benzetmeler	120
2.3.3.10.1.1. Servi, Nahl, Ağaç	120
2.3.3.10.1.2. Nahl, Nihal	121
2.3.3.10.1.3. Tûbâ.....	121
2.3.3.11. Diş (dendân).....	121
2.3.3.11.1. Diş ile İlgili Benzetmeler.....	121

2.3.3.11.1.1. Dürr	121
2.3.3.12. Bel (miyân, mûy)	122
2.3.3.13. Ten	122
2.3.3.14. Baş (Ser), El (dest), Tırnak (nâhun), Dil (Zebân), Koku (Bûy).....	122
2.3.4. Sevgili İle İlgili Diğer Unsurlar.....	123
2.3.4.1. Bûse.....	123
2.3.4.2. Söz.....	124
2.3.4.3. Kûy-ı Yâr	124
2.3.4.4. Sevgilinin Ayağı Toprağı.....	124
2.3.4.5. Naz	125
2.3.5. Seven (Âşık).....	125
2.3.5.1. Âşık.....	125
2.3.5.1.1. Âşık ile ilgili benzetmeler	125
2.3.5.2. Gönül (Dil).....	127
2.3.5.2.1. Gönül İle İlgili Benzetmeler.....	127
2.3.5.2.1.1. Hz. Yakub, Hz. Yusuf	127
2.3.5.2.1.2. Miraç	127
2.3.5.2.1.3. Hasta, Bîmâr	128
2.3.5.2.1.4. Memleket, Kışver	128
2.3.5.2.1.5. Kuş (mürg), Bülbül	128
2.3.5.2.1.6. Zalim	129
2.3.5.2.1.7. Savaşçı.....	129
2.3.5.2.1.8. Dalgıç (Gavvas).....	129
2.3.6. Âşığa Ait Vücut Aksâmı Ve İlgili Unsurlar	129
2.3.6.1. Vücûd (Cism).....	129
2.3.6.2. Cân	130
2.3.6.3. Göz (Dîde)	130
2.3.6.4. Gözyaşı (Giryân, Eşk).....	131
2.3.6.5. Boy (Kadd, Endâm)	131
2.3.6.6. Sîne	132
2.3.6.7. Ciğer.....	132
2.3.7. Maddî ve Manevî Haller.....	132
2.3.7.1. Âh, Feryâd, Nâle, Figân, Dâd	132
2.3.7.2. Yara (Dâğ)	133
2.3.7.3. Gam.....	134
2.3.7.4. Cevr.....	135
2.3.7.5. Ayrılık (Hicr, Hicrân)	135
2.3.7.6. Kan (Hûn, Dem).....	136
2.3.7.7. Aşk	136
2.3.8. Rakîb (Ağyâr, Gayr, Bî-Gâne, Düşman, Â'dâ).....	137
2.4. TABİAT	138
2.4.1. Kozmik Âlem	138
2.4.1.1. Gökyüzü, Sema, Felek	138
2.4.1.2. Yıldızlar (Ahter, Sitâre, Necm, Encüm)	139
2.4.1.3. Bazı Yıldızlar ve Yıldız Kümeleri	140
2.4.1.3.1. Süreyyâ, Pervîn.....	140
2.4.1.4. Seyyâreler	141

2.4.1.4.1. Güneş (Mihr, Şems, Hürşîd, Hûr)	141
2.4.1.4.2. Zühre, Nahîd	142
2.4.1.4.3. Merkür, Utarit	142
2.4.1.4.4. Ay (Meh, Mâh, Mehlîkâ, Kamer)	142
2.4.1.4.5. Hilâl (Mâh-ı nev)	143
2.4.1.4.6. Dolunay (Mâh-ı tâbân)	143
2.4.1.5. Işık (Ziyâ, Şu'â, Tâb, Fûrûğ, Envâr, Nûr)	143
2.4.1.6. Karanlık (Târ, Zulmet, Tîre)	144
2.4.1.7. Gölge (Sâye)	145
2.4.1.8. Diğer Kozmik Unsurlar	145
2.4.1.8.1. Mehtâp, Hâle	145
2.4.1.8.2. Berk, Evc	146
2.4.2. Zaman ve Zaman İle İlgili Mefhumlar	146
2.4.2.1. Zamân (Zamâne, Dehr, Rûzgâr, Vakt)	146
2.4.2.2. Mevsimler	147
2.4.2.2.1. Bahar (Fasl-ı bahâr, Nev-bahâr, Mevsim-i gül)	147
2.4.2.2.2. Sonbahar (Hazân)	148
2.4.2.2.3. Yaz, Kış	148
2.4.2.3. Gün (Rûz, Eyyâm)	148
2.4.2.3.1. Gün İle İlgili Unsurlar	149
2.4.2.3.1.1. Sabah (Seher, Subh)	149
2.4.2.3.1.2. Akşam, Gece (Şeb, Şâm)	149
2.4.3. Dört Unsur	149
2.4.3.1. Su	150
2.4.3.1.1. Umumî Olarak Su	150
2.4.3.1.2. Deniz (Deryâ, Bahr, Muhît)	151
2.4.3.1.3. Dalga (Mevc)	151
2.4.3.1.4. Akarsu (Cûy)	151
2.4.3.1.5. Bulut (Ebr, Sehâb)	152
2.4.3.1.6. Yağmur (Bârân)	152
2.4.3.1.7. Çiğ (Şebnem)	152
2.4.3.2. Toprak (Hâk, Tûrâb)	153
2.4.3.3. Ateş (Nâr, Germ, Şerâr, Şîrâr)	153
2.4.3.4. Hava	154
2.4.3.4.1. Rûzgâr (Bâd, Rûzgâr)	154
2.4.3.4.2. Bazı Rûzgâr Çeşitleri	154
2.4.3.4.2.1. Sabâ	154
2.4.3.4.2.2. Nesîm	155
2.4.3.4.2.3. Hazan Yeli (Bâd-ı hazân)	155
2.4.3.4.2.4. Kasırga (Sarsar)	155
2.4.4. Hayvanlar	155
2.4.4.1. Kuşlar (Mürg)	155
2.4.4.1.1. Umumi Olarak Kuş	155
2.4.4.1.2. Kuş Çeşitleri	156
2.4.4.1.2.1. Bülbül (Hezâr, 'Andelib)	156
2.4.4.1.2.2. Papağan (Tûtî)	157
2.4.4.1.2.3. Ankâ (Simurg)	157
2.4.4.1.2.4. Hümâ	157

2.4.4.1.2.5. Şâh-bâz (Şahin)	158
2.4.4.1.2.6. Güvercin (Kebûter)	158
2.4.4.2. Dört Ayaklı Hayvanlar	158
2.4.4.2.1. At (Semend).....	158
2.4.4.2.2. Vuhûş.....	159
2.4.4.2.3. Köpek (Seg).....	159
2.4.4.3. Sürüngenler, Balık Ve Böcekler	159
2.4.4.3.1. Sinek (Meges).....	159
2.4.4.3.2. Semender	159
2.4.4.3.3. Pervane (Kâknûs)	160
2.4.4.3.4. Balık (Semek).....	160
2.4.5. Bağ, Çemen, Çiçeklik Ve İlgili Unsurlar	160
2.4.5.1. Bağ	160
2.4.5.2. Çemen	161
2.4.5.3. Gülzâr, Gülşen, Gülistân.....	162
2.4.6. Bitkiler.....	163
2.4.6.1. Ağaçlar	163
2.4.6.1.1. Ağaç (Şecer)	163
2.4.6.1.2. Ağaç Çeşitleri	163
2.4.6.1.2.1. Servi (Serv)	163
2.4.6.1.2.2. Hurma Ağacı (Nahl).....	163
2.4.6.1.2.3. Tûbâ Ağacı	164
2.4.6.1.2.4. Fidan (Nihâl)	164
2.4.6.1.2.5. Gülbün.....	165
2.4.6.2. Çiçekler	165
2.4.6.2.1. Çiçek Çeşitleri	166
2.4.6.2.1.1. Gül (Verd)	166
2.4.6.2.1.2. Sümbül	167
2.4.6.2.1.3. Lâle.....	167
2.4.6.2.1.4. Yasemin (Semen)	167
2.4.6.2.1.5. Şebboy.....	168
2.4.6.2.1.6. Nergis	168
2.4.6.2.1.7. Reyhân.....	168
2.4.7. Meyveler.....	168
2.4.7.1. Meyve	168

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

METİN

3.1. DİBACE	171
3.2. GAZELLER	171
3.3. TERKİB-İ BEND	302
3.4. NAZMLAR	304
4.5. KIT'ALAR.....	305

3.6. RUBÂÎLER.....	305
3.7. KASİDELER	308
SONUÇ.....	321
METİN ÖRNEKLERİ.....	323
KAYNAKÇA	328
DİZİN	330

KISALTMALAR

a.g.e.	adı geçen eser
ABD	Ana Bilim Dalı
bkz	bakınız
bl	bölüm
c	cilt
DPÜ	Dumlupınar Üniversitesi
Ens	Enstitü
G	Gazel
H	Hicri
İst.	İstanbul
İÜ	İstanbul Üniversitesi
K	Kasideler
M	Miladi
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
s	sayfa
SBE	Sosyal Bilimler Enstitüsü
T	Tarihler
Ter.	Terkibi Bent
TTK	Türk Tarih Kurumu
Ünv	Üniversite
Vd.	Ve diğeri
Yay	Yayımları
YÖK	Yüksek Öğretim Kurumu

TEZ METNİ

GİRİŞ

Bu çalışmada, 17. yüzyıl şairlerimizden olan ve Sıdkî mahlasını kullanan Emetullah Hanım'ın Süleymaniye Kütüphanesi'nde bulunan ATEF.2084 kod numaralı yazma divanı transkribe edilmiş ve incelenmiştir. Emetullah Hanım tezkirelerde adı geçen, mürettep bir divanı olduğu söylenen, maarif bir aileye mensup olan bir şairdir. Kardeşi Fatma Hanım'ın da şair olduğu tezkirelerde belirtilmektedir. Şu an için bilinen tek nüsha olan divan on dokuz satırlık kırk iki yapraktan oluşmuştur ve yazı türü taliktir. Divan dibaceye ait olan “Evvelâ hamd ide hem Hâlik-i eflake...” ifadesiyle başlamış ve bir kasidenin “Dâğ-ı fermânı ile cebhe-i hasm ola vesîm” mısrasıyla son bulmuştur.

Tez çalışması üç bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde divan sahibi Emetullah Hanım hakkında kaynaklarda geçen bilgiler ışığında bir tanıtım yapılmış, şairin yaşadığı dönemin siyasi ve edebi durumu değerlendirilmiş, divan şekil ve ahenk unsurları yönünden incelenmiştir. Divanı oluşturan nazım şekilleri hakkında bilgi verilmiş ve bunu yaparken tablolardan da faydalanılmıştır.

İkinci bölümde genel kabul gören tahlil metodu kullanılarak divan, “din-tasavvuf, cemiyet, insan ve tabiat” başlıkları altında tahlil edilmiştir.

Üçüncü bölümde divanın transkripli metni verilmiştir. Metin, divan tam olarak mürettep olmadığı için nazım şekillerine göre başlıklandırılmıştır.

XVII. YÜZYIL SİYASİ VE SOSYAL OLAYLARININ GENEL BİR DEĞERLENDİRMESİ

Bütün sanat eserleri gibi edebi eserlerde doğdukları kültürel çevrenin özelliklerini taşırlar. Orta klasik dönem de denilen 17.yüzyılı daha iyi tanımak için I Ahmet (1590-1617) ile II. Mustafa (1664-1703) saltanat yıllarını kapsayan yüzyıllık dönemdeki siyasal olayları göz önünde bulundurmak gerekir. Bu yüzyıl bir bakıma ara dönemdir. Çünkü Osmanlı Devletinin altın çağı olan 16.yüzyılı ile dağılma dönemi kabul edilen 18. yüzyıl arasında bir geçiş dönemidir.

Bu dönemde önceki dönemlerin parlak başarılarını görmek mümkün değildir. Bu dönemin en önemli özelliği istikrarsızlıktır. Bu özellik padişahların tahta kalma sürelerinde ve sadrazam sayılarında da görülür. Bu dönemde sırasıyla I. Ahmet, I. Mustafa, II. Osman, I. Mustafa, IV Murat, Sultan İbrahim, IV Mehmet, II. Süleyman, II. Ahmet, II. Mustafa padişah olmuştur. Padişahların ortalama tahta kalma süresi dokuz yıldır. Sadrazamlarda durum daha vahimdir. Bu dönemde altmış iki sadrazam görev almıştır. Bunlar dışında çeşitli dönemlerde Valide Sultanların ve Kolağalarının yönetime müdahalesi de istikrarsızlığı arttıran başka bir etkidir.

Yüzyılın başında 1603'te III. Mehmet'in ölümüyle I. Ahmet tahta oturur. İyi bir eğitim gören Kanije ve Estergon kaleleri alınarak Zitvatarok (1606) antlaşması imzalanmıştır.¹ Vezir-i azam olan kuyucu Murat Paşa sert tedbirlerle Celali isyanlarını bastırarak içte düzeni sağlamaya çalışmıştır.

I. Ahmet'ten sonra tahta geçen I. Mustafa (1617-1618) psikolojik rahatsızlığı sebebiyle tahtan indirilmiş ve yerine II. Osman geçmiştir. Bizzat katıldığı Lehistan seferinden sonra artık asli işlevini yerine getirmeyen yeniçeri ocağını ortadan kaldırmayı ve ulema sınıfına çeki düzen vermeyi düşünen genç Osman bu düşüncelerini yerine getiremeden bir isyanla tahtan indirilmiş ve öldürülmüştür.

I. Osman'ın yerine tekrar I. Mustafa geçer fakat Genç Osman'ın öldürülmesine tepki gösteren Erzurum Beylerbeyi Abaza Mehmet Paşa'nın baskısıyla isyanın destekçileri öldürülür ve I. Mustafa'nın yerine henüz 11 yaşında olan IV. Murat tahta geçer.

---

¹İ. Hakkı Uzunçarşılı, (1982) , *Büyük Osmanlı Tarihi*, Cilt 3, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara: s.414.

IV. Murat döneminin başında iktidar valide sultan ve ocak ağalarının yönetiminde kalır. İlerleyen dönemde yönetimi eline geçiren IV. Murat aldığı sert tedbirlerle ülkeye huzur getirmiş, Revan ve Bağdat seferleriyle askeri başarılar elde etmiştir. Fakat bu parlak dönem padişahın henüz yirmi sekiz yaşında ölmesiyle son bulur.

IV. Murat'tan sonra tahta kardeşi İbrahim geçer. Kösem Sultan ve ocak ağalarının entrikalarıyla Sultan İbrahim tahtan indirilir. Ve yerine henüz 7 yaşında olan IV. Mehmet geçer. Kösem Sultan saltanat naibesi olur. Halkın ve sipahilerin desteğini alan IV. Mehmet ve Tarhan Valide Sultan Kösem Sultanı öldürtür. Padişahın annesi Tarhan Valide Sultan sadrazamlığa geniş yetkiler verdiği Köprülü Mehmet Paşa'yı getirir.

Köprülü Mehmet Paşa ve daha sonra onun yerine geçen Köprülüzade Fazıl Ahmet Paşa dönemi Osmanlı devleti için bir toparlanma ve istikrar dönemi olmuştur.

Fazıl Ahmet Paşa'nın yerine Kara Mustafa Paşa sadrazam olur.² Sadrazam 1683'te Viyana'yı ikinci kez kuşatır. Bu kuşatma Osmanlı tarihinde bir dönüm noktası olur. Başarılı giden Viyana kuşatması Kırım hanı Murat Giray'ın Avrupalı Devletlerin kuvvetlerinden oluşan ordunun Tuna Nehri'ni geçmesine göz yummasıyla ağır bir bozguna dönüşür. Bozgunun müsebbibi olarak görülen Sadrazam Kara Mustafa Paşa idam edilir. Fakat kötü gidiş bir süre sonra padişah IV. Mehmet'in de tahtan indirilmesine neden olur. Yerine geçen II. Süleyman 1691'de Alman seferi sırasında Edirne'de vefat eder. Daha sonra kısa aralıklarla tahta geçen II. Ahmet ve II. Mustafa'da kötü gidişi durduramaz. Estergon kalesi kaybedilir. Almanya, Polonya, Venedik, İspanya, Malta, Rusya ve Fransa'nın Osmanlı Devletine savaş ilan etmesiyle çok geniş bir coğrafya da on beş yıl süren savaşlar dönemi başlamış ve sonunda Osmanlı Devleti Karlofça Antlaşmasıyla(1699) büyük toprak kayıplarını kabullenmiştir. Bu antlaşmayla Macaristan ve Dalmaçya kıyıları Almanya'ya, Mora ve civarı Venediklilere; Podolya, Ukrayna ve çevresi Polonyalılara bırakılmıştır. İstanbul Muahedesi ile Rusların Anzak kalesini almasıyla Karadeniz bir Türk gölü olmaktan çıkmıştır.

---

²Yılmaz Öztuna, (1996), *Devletler ve Hanedanlar*, Cilt I, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara: s.170.

17. yüzyıldaki başarısızlığı sadece askeri olaylara indirgemek yanlış olur. Bu dönemde siyasi, coğrafi, kültürel ve eğitim alanında da gerilemeler baş göstermiştir.³

Kâtip Çelebi Mizanül Hak fi İhtiyarül Ahakk adlı eserinde “akli ilimler” in önemi üzerinde durmuş ve medreselerde geometri ve felsefe derslerinin kaldırılmış olmasını eleştirmişti. Tarihçi Cevdet Paşa’nın kaydettiğine göre Viyana bozgununun yaşandığı dönemde İstanbul uleması arasında “dat” harfi zat mı yoksa dat mı okunur tartışmasının yapılması dikkate değerdir.

Yine bu dönemde “Kadızedeler” olarak bilinen, tasavvufa karşı çıkan, taassupçu bir anlayışla İslam’ı yorumlayan bir grubun yaptığı incir çekirdeğini doldurmayan tartışmalar da dönemin kültür ve eğitim seviyesini göstermesi bakımında önemlidir.

Osmanlı Devleti dışındaki gelişmeler de Osmanlı’nın geri kalmasında etkili olmuştur.⁴ Coğrafi keşifler sonucunda Avrupa devletleri elde ettikleri sömürgelerle zenginleşirken Osmanlı Devleti değişen ticari yollardan dolayı vergi kaybına uğramıştır.

17. yüzyıl da fen bilimlerinde büyük bir durgunluk yaşanmış ve kayda değer bir eser verilememiştir. Ancak tarih ve coğrafya alanında Nâîma, Koçi Bey, İbrahim Peçevî, Kâtip Çelebi, Evliyâ Çelebi gibi önemli isimler yetişmiştir. Koçi Bey’in devletin geri kalmasının sebeplerini anlattığı risalesi, Nâîma Ve Peçevî’nin tarihleri, Evliya Çelebi’nin on ciltlik seyahatnamesi, Kâtip Çelebi’nin coğrafya ve tarih konulu çeşitli eserleri dönemin kayda değer eserlerine örnektir.

17. yüzyılda mimaride Mimar Sinan üslubunun devam ettiği görülür. Yüzyılın başında mimarbaşı Sâdefkâr Mehmet Ağa’nın inşa ettiği Sultan Ahmet Câmii Osmanlı mimarisinin en güzel örneklerinden biridir.

Hat sanatı bu yüzyılda 16. yüzyılın devamı niteliğindedir. Derviş Ali, Hafız Osman sanatın öne çıkan isimleridir. Hafız Osman ilk kez sülüs ve nesih hattıyla hilye düzenlemiştir.

³ Yılmaz Öztuna, (2002), *Hayriyye-name’ye Göre 17. Yüzyılda Osmanlıda Düşünce Hayatı*, Akçağ Yayınları, Ankara: s.80.

⁴ Nevzat Köseoğlu, (1987), *17. Yüzyılda Türk Dünyası*, Cilt IV, Ötüken Yayınları, İstanbul: s.22.

17.yüzyılda gelişim gösteren en önemli sanat dalıdır. Santûrî Ufki Bey, İtrî, Hafız Post ve Yusuf Dede dönemin önemli bestekârlarıdır. Musikinın gelişmesinde özellikle Mevlevî çevrelerinin etkisi büyüktür.

XVII. YÜZYIL EDEBİYATININ GENEL BİR DEĞERLENDİRMESİ

17. yüzyıldaki askeri ekonomik ve kültürel gerilemenin aksine edebi alanda yükseliş devam etmiştir. Bu yüzyılda eser veren belli başlı şairler şunlardır:

Nefî, Nabî, Veysî, Haletî, Şeyhülislâm Yahya, Cevrî, Nailî-i Kâdim, Neşatî, Talib, Bahtî, Fâizî, Fârisî, Hâşimî, Nevîzâde Atâyi, Riyâzî, Sabrî, Fehim-i Kâdim, Şeyhülislam Bahâyî, İsmetî, Rızâ, Râmî, Mehmet Paşa, Sâbit... Tezkirelere göre bu yüzyılda yaklaşık iki yüz şair yetişmiştir.

Dönemin padişahlarında II. Osman Fârisî, IV. Murat Murâdî, IV. Mehmet Vefâî, II. Ahmet Meftûnî, II. Mustafa İkbâlî mahlasıyla şiirler yazmıştır.

17. yüzyılda edebi muhitler ve kültür merkezlerinde büyük bir değişiklik görülmez.⁵ İstanbul, Bursa, Edirne ve Ankara kültürel hayatın geliştiği ve şâir yetiştiren merkezler olarak öne çıkar.

Bu dönemde tekke ve dergâhların da şiire katkısı büyüktür. Mevlevî ve Bektaşî tekkeleri çevresinde oluşan muhitler çok sayıda şair yetiştirmiştir. 17. yüzyıl tezkirelerinde Mevlevî şairlerin sayısı on, Bektaşî şâirlerin ise sekizdir.

17. yüzyılda Nefî, Nâilî-i Kâdim, Neşatî, Nabî gibi şairler kendilerine has üsluplarıyla diğer şairlerinden ayrılmışlardır.

Gerek dönemindeki şairlere gerekse kendinden sonra şairlerin kasideleri ile etkileyen Nefî, kaside nazım şeklini eski şekil dil ve üslup özelliklerinden farklı bir yönde geliştirilmiş, şahsiyetini ve mizacını şiirlerine yansıtmıştır. Bu kasideleri şekil yönünden de etkilemiş, nesib ve medhiye bölümleri kısalmış, bazen de nesib bölümü yazılmadan doğrudan medhiye ile başlanmıştır. Ayrıca Nefî'nin kasidelerinde fahriye bölümü ön plana çıkmış. Övgü ve değerlendirmeler “şahsi”leşmiştir. Bu şahsileşmenin sonucu olarak divan şiirinin kalıplaşmış ifadelerinin dışına çıkılarak yeni kelimeler,

⁵Ali Fuat Bilkan, (2004), *Türk Dünyası Edebiyat Tarihi*, Cilt V, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara: s.350.

hatta küfür ve hakarete varan sert ifadeler kullanılmıştır.

17. yüzyılda gazel tarzı bir önceki yüzyılda eser veren Bakî'nin etkisinde gelişmiştir. Özellikle Şeyhülislâm Yahyâ, Haletî ve Şeyhülislâm Bahâyî gibi şairler Baki'nin rindane, dış dünyaya açık, neşeli şiir anlayışını devam ettirmişlerdir. Nâbî, Nevîzâde Atâyî, Sâbit gibi şairler gazellerine sosyal bir içerik de kazandırmışlar, sosyal olayları, hayat üzerine düşüncelerini şiirlerinde dile getirmişlerdir.

17. yüzyılda gazel ve kaside dışında şehrengiz, sakiname, miraciye, mevlit, hilye ve manzum tezkire türlerinde de eserler verilmiştir. Mesnevi bu yüzyılda çok rağbet gören türlerdendir. Nevîzâde Atâyî, Nadirî, Haletî, Neşâtî, Nâbî, Beyânî gibi şairlerin eser verdiği mesnevi türü bu dönemde yerli hayattan izler taşıması ve eski, klasik konular dışında yeni konular işlemesiyle önceki dönemden büyük farklılıklar gösterir. Nevîzâde Atâyî divan şiirinde hamse sahibi olan son şairimizdir.

Mahalli özelliklerin ağır bastığı sûrnâme, şehrengiz, sakinâme gibi türler de ilgi görmüştür. Ayrıca Kırk Hadis, hilye, mirâciyye gibi dini-tasavvufî türlerde kaleme alınmaya devam edilmiştir. Cevrî, Neşâtî hilye türünde, Nâdirî mirâciyye türünde başarılı eserler vermiştir.

17.yüzyılda Divan Edebiyatı'nda başlıca dört üslubun olduğunu söyleyebiliriz.

a) Klasik Üslup (Kudema Tarzı):

16. yüzyıl şairlerinden Bâkî'nin en büyük temsilcisi olduğu klasik anlayışı devam ettiren şairler, duygu ve lirizmden ziyade ahenk, akıcılık ve sağlam şiir tekniğine önem vermişlerdir. Kudema tarzı da denilen bu üslupta dünyevi aşk, şarap, meyhane, dünyadan zevk alma, tabiat gibi temalar işlenmiş, dini tasavvufî konulara değinilmemiştir. Yüzyılın genel eğilimine paralel olarak mahalleşme etkileri klasik üslubu benimseyen şairleri de etkilemiştir. Şairler sade bir dil kullanmışlar, atasözü ve deyimlere şiirlerinde yer vermişlerdir. Bu üslubu benimseyen önemli şairler Şeyhülislâm Yahya, Şeyhülislâm Bahâyî, Nâdirî ve Haletî'dir. Şeyhülislâm Yahya ve Şeyhülislâm Bahâyî mesleklerinin aksine şiirlerinde rindâne bir edayla, dünyanın faniliğini ve zamanın zevk içerisinde geçirilmesi gerektiğini savunmuşlardır. Önceki dönemden farklı olarak klasik üslupta sevgililer doğrudan platonik ve ilahî nitelikler

taşımaz, gerçek hayata daha uygun özellikler gösterirler.

b) Sebki Hindi:

Hint Tarzı veya Sebki-İsfahânî⁶ de denilen bu akımın kökenleri Fars Edebiyatı'ndaki üç döneme dayanmaktadır.

Sebki Horasânî denilen erken dönemde akımın temelleri Horasan'da gelişmiştir. Bu dönemde şairler arasında Türkçe rağbet görürken Sebki Irakî döneminde Farsça şiir söyleme alışkanlığı yayılmıştır. Bu dönemde yetişen Farslı şairlerden Hâfız, Sadî-i Şirâzî, Molla Câmî, Attar gibi şairler Türk Edebiyatı'nı çok etkilemişlerdir. Son dönem olan Sebki Hindî veya Sebki İsfahânî döneminde edebi muhit Irak'tan İsfahan ve Hindistan'a kaymıştır. Bunda Babür Devleti sultanlarının şairleri maddi olarak çok fazla desteklemelerinin ve rağbet göstermelerinin rolü büyüktür. Hatta Babür sultanı Ekber Şâh şairleri teşvik için sarayında melikü's-şuâra makamı oluşturmuştur.

Sebki Hindî üslubunda şairler ince, orijinal hayallerle yüklü mazmunlar bulabilmek için uğraşmışlardır. Bunun için "Gulûv" derecesinde mübalağalar, tezatlarla birlikte kullanılmıştır. Yeni hayal ve anlam unsurlarını ifade etmek için yeni bir dil ve dile yeni giren kelimelerle süslü bir üslup ortaya çıkmıştır. Usta şairler zekâ yüklü orijinal hayaller ortaya koyarken yeteneği sınırlı şairler orijinal mazmunlar bulacağından derken kapalı, anlaşılmaz ifadeler kullanmışlar, dili suni bir şekle sokmuşlardır.

Sebki Hindî suni bir şiir anlayışı olması, mazmunların muammaya dönüşmesiyle çözülmesinin zorlaşmasından dolayı eleştirilmiştir. Mazmunların incelenmesi, hayallerin zorlama olması, anlamın çok öne çıkması ile şiirin ana unsuru olan duygunun geri plana itilmesi de bu üslubun eleştirilen bir başka yönüdür.

17. yüzyılda Nefî, Fehîm-i Kadîm, İsmetî, Naîlî, Nedim-i Kadîm, Neşâtî, Nâbî gibi şairlerde Sebki Hindî akımının etkileri görülür.

c) Hikemi Tarz (Didaktik Üslup) :

⁶Prof. Dr. Ahmet Mermer vd, (2006), *Eski Türk Edebiyatına Giriş*, Akçağ Yayınları, Ankara: s. 498.

17. yüzyılda eser veren Nâbî'nin öncülüğünü yaptığı bu üslupta düşünceye dayalı hikmetli söz söyleme esastır.⁷

İran Edebiyatı'nda Şevket-i Buhârî ve Sâib-i Tebrizî düşünce ve felsefeye, hayatı anlamlandırmaya yönelik bir şiir tarzı geliştirmişlerdir. Nâbî de İranlı çağdaşı Sâib'in tarzını benimsemiş ve şiirlerinde kullanmıştır.

Hikemî üslubun oluşmasında devrin sosyo-kültürel durumunun da etkisi vardır. Siyasi, ekonomik ve kültürel alandaki bozukluklar ve geri kalmışlık şairlerin eserlerinde öğüt vermesine, yol göstermesine yol açmıştır.

Bu akımın öncü ismi Nâbî özellikle gazellerinde yüzyılın kültürel ve ekonomik ortamını yansıtmış, çarşı, pazar, terazi, alışveriş gibi ticari kavramları şiirlerinde kullanarak şiir dilinin yeni kelimelerle tanışmasını sağlamıştır.

Bu dönemdeki diğer şiir üsluplarında olduğu gibi Hikemî Tarz'da da atasözü ve deyimleri, halk söyleyişlerini kullanma eğilimi devam eder. Nâbî'nin dışında Sâbit, Râmî, Tâlip, Nâzim, Sâmi, Râşit, Seyyit Vehbî, Koca Râgıb Paşa, Sümbülzâde Vehbî, Hikemî Tarz etkisiyle şiir yazmıştır. Ayrıca Tanzimat şairlerinden Âkif Paşa ve Ziyâ Paşa'da da bu akımın etkileri görülür.

d) Mahalli Üslup:

17. yüzyıl edebiyatında şiirde görülen üsluplardan biri de şiirde yerel, mahalli unsurlara yer verme anlayışıdır. Bu üslupta Nevizâde Atâyî ve Sâbit öncülük etmektedir.

Türk hamseciliğinin son temsilcisi olan Atâyî yazdığı mesnevilerde klasik mesnevi anlayışının dışına çıkmış, sosyal hayattan aldığı konuları işlemiştir. Atâyî'nin mesnevileri isim olarak daha önce yazılmış eserleri çağrışırsa da içerik olarak tamamen yenidir. Nefhâtü'l-Ezhâr adlı mesnevi de yirmi halk hikâyesini kullanması dikkate değerdir. Bunun dışında şiirlerinde “Beş parmak bir olmaz.”, “ Çok söz yalansız çok mal haramsız olmaz.” “Yenilen pehlivan güreşe doymaz.” gibi atasözü ve deyimleri sıkça kullanmıştır.

⁷ Hüseyin Ayan vd, (1987), *17.Yüzyıl Divan Nazım ve Nesri, Büyük Türk Klasikleri*, Cilt V, İstanbul: s.134.

Atâyî'nin izinden giden Sâbit, şiirlerinde mahalle tasvirleri yapar ve halk inançlarına yer verir. Şişe çektirme, şirinlik muskası, karınca duası gibi folklorik unsurlara Sâbit'in şiirlerinde rastlayabiliriz.

17.yüzyılda Âşık Edebiyatı da Divan Edebiyatı gibi gelişimini sürdürmüş; Karcaoğlan, Gevherî, Âşık Ömer, Kayıkçı Kul Mustafa gibi çok önemli âşıklar bu yüzyılda yetişmiştir.

17. yüzyılda nesir geleneği önceki yüzyılların devamı niteliğindedir. Coğrafi konulu eserler tarihler, münşeat mecmuaları, mektuplar, seyahatnameler, tezkireler bu dönemdeki başlıca nesir türleridir. Bu türlerdeki genel yapı din, üslup ve bakış açıları önceki dönemlerle aynıdır.

Bu yüzyılda öne çıkan nesirciler Nergisî, Veysî ve Evliyâ Çelebi'dir. Nergisî mensûr hamsesiyle gelenekten farklı bir çizgi oluşturur. Veysî de siyasetname özelliği gösteren içerik ve üslup bakımından orijinal bir eseri olan Habnâme'sini yazar. Evliyâ Çelebi on ciltlik Seyâhatnâme'siyle bu türün en başarılı örneğini verir.

Hacı Kalfa olarak da bilinen Kâtip Çelebi 17. yüzyılda en çok dikkat çeken isimdir. Tarih, siyaset, bibliyografya, coğrafya gibi konularda eser veren yazar yaşadığı yüzyılın sosyal ve siyasi görünümünü başarılı bir şekilde yansıtmıştır.

17.yüzyılda Sarı Abdullah ve Ankaravî İsmail Rasûhî Efendi mesnevi şerhi yazmıştır.

Tezkire yazarlığı bu yüzyılda da önemini sürdürmüştür; Riyâzî, Kafzâde Faîzî, Mehmet Rızâ, Yümnî ve Âsım gibi isimler bu türde eser vermiştir.

Riyâzî, Riyâzü'ş-Şuârâ adlı tezkiresinde 1585-1609 yılları arasında yaşayan dört yüz yirmi dört şairi tanıtır. Kafzâde Fâizî, Zübdetü'l-Eşâr adlı tezkiresinde şairler hakkında bilgi vermekten çok şiir örneklerine yer verir. Rızâ Tezkiresi'nde ise 1591-1640 yılları arasındaki şairlerden iki yüz elli yedisi yer almaktadır. Yümnî Tezkiresi ve Âsım'ın Zeyl-i Zübdetü'l Eşâr'ı Fâizî'nin tezkiresinin zeylleri'dir. Atâyî'nin Hadâiku'l Hakâik fi Tekmileti'ş-Şakâyik adlı eseri de Taşkörizâde'nin Şakâiku'n-Numâniye'sinin zeylidir.

17.yüzyıl tarih yazıcılığı açısından oldukça zengindir.⁸

Peçevî İbrahim Efendi Tarih-i Peçevî adlı eserinde 1520-1640 yılları arası Osmanlı tarihini anlatır. Kara Çelebizâde Abdülaziz Efendi'nin dört tarih kitabı vardır. Bunlardan Ravzatü'l-Ebrâr genel bir tarih kitabı olup Osmanlı tarihini de ihtiva eder. Süleymân-nâme adlı eseri Kanûnî dönemini kapsar. Bunların dışında Mirâtü's-Safâ ile Tarih-i Feth-i Revân ü Bağdat adlı eserleri de vardır. Nâimâ Tarihi 1574-1659 yılları arası, Kâtip Çelebi'nin fezlekesi 1591-1654 yılları arası Osmanlı tarihini anlatır.

Yukarıdaki eserler dışında Solakzâde Mehmet Hemdemî, Solakzade Tarihi; Şeyhülislâm Mehmet Efendi, İbdihâcü't-Tevârih; Hasan Beyzâde, Tevârih-i Âli Osman; Kafzâde Fâizî, Hasenât –ı Hasan; Nergisî, Elvâslü'l-Kâmil fi Ahvâli'l-Veziri'l-Âdil gibi Osmanlı dönemini konu edinen başka tarih yazarları ve eserleri de mevcuttur. 17. yüzyılda baş göstermeye başlayan sosyal, siyasi ve ekonomik bozukluklar siyasetnamelerde konu edilmiştir. Koçi Bey Risâlesi, Kâtip Çelebi'nin Mizânü'l-Hak fi İhtiyârî'l-Ehak ve Düstûrü'l-Amel fi Islahi'l-Hâlel eserleri, Nergisî'nin Kanûnü'l-Reşâd'ı, Sarı Abdullah'ın Nasihâtü'l-Mülük'ü bu türün önemli eserleridir.

Yukarıda bahsedilen türler dışında bu yüzyılda münşeat mecmuaları, mektuplar, siyer ve fıkıh kitapları da kaleme alınmıştır.

17.yüzyıldaki nesir dili bir önceki yüzyılın devamı niteliğindedir. Veysî, Nergisî gibi isimler secîli, ağır bir dili kullanırken Evliyâ Çelebi, Kâtip Çelebi gibi yazarlar ise nispeten sade bir dili tercih etmişlerdir.

Genel bir değerlendirme yapmak gerekirse 17. yüzyılda şiir gelişimini sürdürmüş, Nefî, Nâbî gibi önemli isimler yetiştirmiş, Hikemî tarz ve Sebki-Hindî ile yeni renkler kazanmıştır. Nesir ise yine ikinci planda kalmış dil, üslup ve içerik olarak 16.yüzyılın devamı olmaktan kurtulamamıştır.

⁸ Mine Mengi, (1994), *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Akçağ Yayınları, Ankara: s.184.

BİRİNCİ BÖLÜM
EMETULLÂH HANIMIN HAYATI, EDEBİ KİŞİLİĞİ, ESERLERİ VE
ESERLERİNİN ŞEKİL ÖZELLİKLERİ

1.1. EMETULLAH HANIMIN HAYATI

Sıdkî mahlasını kullanan Emetullâh Hanım, Kâmeti-zâde Abdurrahman Efendi'nin oğlu Mehmet Efendi'nin⁹ kızıdır. Mehmet Efendi iki defa İstanbul kadılığı yaptıktan sonra Eyüp kadılığı yapmış ve bu görevinden azledildikten sonra 1089/1678 tarihinde vefat etmiştir.¹⁰ Sıdkî Emetullâh Hanım babasının vefatı için şu mısraları tarih düşmüştür:

Ger Nebî vü ger velî tutmadı âlemde mekân
Âkıbet mevtin şarabın hep içer pîr ü cevân

Kâmeti-zâde efendi cennete azm edicek
Ağladı anın için matem idüb ins ile cân

Eyleye lâyık ânı didârına Rabb-ı Rahîm
Hûr ede anın enisin rûhu olsun şâmndan

Dedi tarîh-i vefâtını kızı Sıdkî ânın
Kâmeti-zâde'ye a'lâ-yı irem ola mekân¹¹

Sıdkî'nin küçük kızkardeşi Fâize Fatma Molla Kadın da (ö.1764) Sicil-i Osmânî'deki bilgilere göre şairdir. Fakat herhangi bir eseri günümüze ulaşmamıştır.

Emetullâh Hanım'la ilgili sınırlı bir bilgi bulunmaktadır. Safâyî Tezkiresi, Sicil-i Osmânî ve Osmanlı Müellifleri'nde ittifakla belirtilen Emetullâh Hanım'ın Bayrâmiye şeyhi Kutb-ı 'asr Himmet Efendi'ye intisap ettiği'dir. Himmet Efendi o dönemde devlet erkânından iltifat görmüş, kendisi de edebiyat ve musiki ile uğraştığı için çevresinde geniş bir münevver kesim toplanmıştır. Sıdkî, Himmet Efendi için

Dedi tarih-i fevtin Sıdkî Mevlâ'dan olup ilham
Bugün Himmet Efendi 'adnî kıla kendüye me'vâ

⁹Mehmed Süreyya, (1996), *Sicill-i Osmânî*, Cilt III, Seyit Ali Kahraman (çev), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul: s.859.

¹⁰Bursalı Mehmet Tahir, (2000), *Osmanlı Müellifleri*, Cilt II, Bizim Büro Basımevi, Ankara: s.275.

¹¹ Mustafa Safayî Efendi,(2005) *Tezkire-i Safayî*, Pervin Çapan (Çev), Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara: s.345

beytini tarih düşmüştür.¹²

Bunun yanında Osmanlı Müellifleri'nde yazar "Hadikatü'l-Cami'de Ümmi Sinan-zade Hasan Efendi'den intisap eylediği de muharrerdir." demektedir.

Mecmua-yı Şuârâ vü Tezkire-i Üdebâ¹³ ile Osmanlı Müellifleri¹⁴ adlı eserlerde Sıdkî'nin mürettep bir divanı olduğu, Mecmua'ül-Ahyar ve Genc-i Envar isminde mutasavvifâne manzumeleri bulunduğu kaydedilmektedir. Fakat şimdilik sadece tezimizin konusu olan divanına ulaşılabilmektedir.

Emetullâh Hanım "Sıdkî-i fâzıl" terkibine uygun olarak 1115/1703 tarihinde¹⁵ vefat etmiştir. Kabri Edirnekapı dışında Emîr Buhârî Zâviyesi civarında babası Kâmetizâde Mehmed Efendi yanındadır.

1.2. BAYRAMİYYE TARİKATI VE HİMMET EFENDİ

Ünlü mutasavvıf Hacı Bayram Velî (Ö.1429) tarafından kurulan Bayramiyye tarikatı önce Ankara çevresinde sonra da başta İstanbul olmak üzere bütün Anadolu'da etkili olmuş bir tarikattir. ¹⁶Bayramiyye tarikatının kuruluşunu, Hacı Bayram Velî'nin şeyhi Hamüdüddîn'in Aksaray'da vefatından sonra Ankara'ya dönüp irşat faaliyetine başladığı 1412 senesi olarak kabul edebiliriz. Bu tarihten, Hacı Bayram Velî'nin II. Murat tarafından Edirne'ye çağrılmasına kadar geçen süre tarikatın kuruluş dönemi olarak adlandırılabilir.

Hacı Bayram Velî'nin padişah tarafından çağrılma nedeniyle ilgili kesin bir bilgi yoktur. Fakat müritleri hızla çoğalan tarikata karşı çeşitli şikâyetlerin olması, o dönemde idam edilen şeyh Bedrettin gibi saltanat davası gütmesi kaygısı gibi sebepler olabilir. Bunlardan başka en akla yatkın sebep Hacı Bayram'ın silsilesinin Şîi-Alevî özellikler gösteren Erdebil suflerine dayanıyor olmasıdır. Nitekim Hacı Bayram'ın Hamidüddin Aksarayî'den giydiği on iki dilimli kızıl tarikat tacını daha sonra beyaz

¹² Mustafa Safayi Efendi,(2005) *Tezkire-i Safayi*, Pervin Çapan (Çev), Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara: s.345

¹³ Mehmed Siraceddin, (1994), *Mecmua-yı Şuârâ*, Dr. Mehmet Arslan (Çev), Dilek Matbaası, Sivas: s.48-49.

¹⁴ Bursalı Mehmet Tahir, (2000), *Osmanlı Müellifleri*, cilt II, Bizim Büro Basımevi, Ankara: s.275.

¹⁵ M. Zihni Efendi, (1982), *Meşâhîr'un-Nisâ*, cilt I, Bedrettin Çetiner (çev.), Şâmil Yayınevi, İstanbul: s.57, 415.

¹⁶ Reşat Öngören, (2000), *Osmanlılarda Tasavvuf*, İz yayıncılık, İstanbul: s. 155.

çuhayla değiştirmesi bu görüşü desteklemektedir.

“II. Murat Edirne’ye getirilen Hacı Bayram Vel’yle görüşünce hakkındaki söylentilerin doğru olmadığını anlamış, büyüklüğünü kabul etmiş ve ondan zr dileyerek Ankara’ya dönmesine izin vermiş, ayrıca Bayramiye mensuplarından vergi alınmamasını emretmiştir. Edirne de Hacı Bayram adına bir mahalle ve zviye ile çeşitli vakıflar da kurulmuştur.”¹⁷

II. Murat’la yapılan görüşmeden sonra tarikat hem devlet nezdinde itibar görmüş hem de Sünni akaid üzerine hızlı bir şekilde gelişmiştir. Hacı Bayram’ın vefat ettiği 15.yüzyılın ilk yarısında Bayramiye tarikatı Ankara dışında, Beypazarı ve Göynük’te Akşemseddin ve mer Sıkkın, Gelibolu’da Yazıcıoğlu Mehmet ve kardeşi Ahmet Bcn, Balıkesir’de şeyh Ltfullh, Bursa’da Akbıyık ve Hızır Dede, Larend’e de İnce Bedrettin, İskilip’te Muslihttin Halife, Bolu’da Uzun Selhattn ve Molla Zeyrek, Kütahya’da şair şeyh adlı halifeleri tarafından temsil ediliyordu.”¹⁸

Hacı Bayram Vel’nin vefatından sonra halifelerinden Akşemseddn posta oturmuştur. Akşemseddn’in kurduğu Bayramiye koluna şemsiye-i Bayramiye denmiştir. Akşemseddn’den sonra onun halifelerinden Kayserili İbrahim Tennr (.1482) vasıtasıyla şemsiye kolunun Tennuriye şubesi kurulmuştur. Tennuriye şubesinden bir süre sonra, tarikat silsilesi Akşemseddin halifelerinden Hamza şam’ye ulaşan şeyh Himmet Bin Ali Bolevi ( 2684) tarafından Himmetiye şubesi kurulmuştur.

Akşemseddin gibi Hacı Bayram Vel’nin ileri gelen Halifelerinden Ömer Dede Sıkkın tarafından Bayramiye’nin Melamiye-i Bayramiye kolu kurulmuştur.¹⁹ Melamiye kolu, aşk cezbe ve sohbet esasına dayanıp, Ehli Beyt’e aşırı muhabbet duyması gibi özellikleriyle sünni yönü ağır basan Akşemseddin kolundan ayrılır. Fakat bu ayrılığın mer Dede Sıkkın zamanında mı başladığı, yoksa kendisinden sonra gelen halifelerinde mi görüldüğü kesin olarak tespit edilememektedir. Fakat çeşitli kaynaklardaki kısıtlı bilgilere göre mer Dede’den sonra gelen Bünyamin Ayş, Pir

¹⁷ Fuat Bayramoğlu ve Nihat Azamat, *İslam Ansiklopedisi*, Cilt 5, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul: s. 269.

¹⁸ Nurettin Albayrak, *İslam Ansiklopedisi*, Cilt 18, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul: s.57.

¹⁹ Reşat ngren,(2000), *Osmanlılarda Tasavvuf*, İz Yayıncılık, İstanbul: s.167-178.

Ali Aksarayî gibi halifelerde Sünni çizginin korunduğu, ilerleyen dönemlerde ise Bosnalı Şeyh Hamza Bâlî gibi şeyhlerin şeriata uymayan hallerden dolayı idam edildiği kaydedilmiştir.

İslam Ansiklopedisi'nde sadece silsile olarak bir bağının bulunduğu, müstakil bir tarikat olduğu söylenen Celvetiyye de Bayramiyye'nin kollarından biridir. Mustafa Kara da “Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi” adlı eserinde bu yönde fikir belirtmiş ve Celvetiyye'yi müstakil bir tarikat olarak ele almasına rağmen, “Üftade'nin mürşidi Hızır Dede, Hacı Bayram'ın halifesi olduğu için Celvetiyye Bayramiyye'nin bir kolu olarak da ele alınabilir.”²⁰ şeklinde görüş belirtmiştir. Ünlü mutasavvıf Aziz Mahmut Hüdayî'nin kurduğu Celvetiyye tarikatı Anadolu'daki önemli tarikatlardandır. Aziz Mahmut Hüdayî > Mehmet Muhyittin Üftâde Efendi > Mukat Hızır Dede > Akbıyık Meczip > Hacı Bayram Velî şeklinde, Celvetiyye'nin silsilesi Hacı Bayram Velî'ye dayanmaktadır. Şeyh Üftâdeye Kanûnî'nin ve III. Murat'ın itibar gösterdiği, hatta III. Murat'ın onu gizlice Bursa'ya ziyarete gittiği rivayetleri vardır.

Yukarıda belirtildiği gibi geniş bir yelpazede gelişimini sürdüren Bayramiyye tarikatı döneminde Anadolu'nun manevi hayatının şekillenmesinde ve birlik ve beraberliğin sağlanmasında önemli roller üstlenmiştir. Çiftçilik yaparak geçimini sağlayan Hacı Bayram Velî halkla bütünleşen bir tasavvuf anlayışıyla geniş halk zümrelerine ulaşabilmiş ve yaşadığı dönemde “Şeyhü'r-Rûm” diye tanınmıştır.

Osmanlı Müellifleri, Safâyî Tezkiresi gibi kaynaklarda Sıdkî Emetullah Hanım'ın kendisine intisap ettiği kaydedilen Himmet Efendi'den ayrıca bahsetmek gereklidir.

Himmet Efendi 1592 yılında Bolu'da doğmuştur. Babası Hacı Ali Merdan hakkında bir bilgi yoktur. 1609 yılında tahsil için gittiği İstanbul'da Seyyid Yunus Efendi'nin yanında mülazım olmuştur. Medrese tahsilini bitirdikten sonra müderris tayin edilir. Halveti şeyhlerinden Şeyh Hüseyin Hüsamettin Efendi'ye intisap eder. Bu şeyhten icazet aldıktan sonra Bolu'ya döner ve burada Bayrami-Şemsi şeyhi Bolulu Hacı Ahmet Efendi'ye biat eder. İcazet alarak İstanbul Yenibahçe'de kendisi için inşa ettirilen tekkede Bayramiyye şeyhi olarak faaliyete başlar. Tekkedeki faaliyetlerinden

²⁰ Mustafa Kara, (2006), *Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi*, Dergâh Yayınları, İstanbul: s. 222.

başka yaklaşık kırk beş yıl Kasım Paşa ve Davut Paşa Camileri'nde vaizlik görevinde bulunduktan sonra 3 Şubat 1684'te vefat eder. Vefatı için Emetullah Hanım:

Dedim tarih-i fevtin Sıdkî Mevla'dan olup mülhem

Bugün Himmet Efendi adni kıldı kendiye meva

beyitini tarih düşürmüştür.

Himmet Efendiden sonra Himmet Efendi Tekkesi ve İstanbul'daki diğer Bayramiyye tekkelerinin meşihatı Himmetzâdelere olarak tanınan nesli tarafından yürütülmüştür.

Himmet Efendi Tekkesi'nin İstanbul'un sanat hayatına önemli katkıları olmuştur. Şair olan ve divanı veya divançesi bulunan Himmet Efendi'nin şiirleri Hacı Ârif Bey, Hafız Post, Hafız Abdüllatif Efendi, Ali Şirrûpanî gibi bestekârlar tarafından bestelenmiş ve hem Bayramiyye tekkelerinde hem de diğer tarikatların tekkelerinde okunmuştur. Himmet Efendi'den sonra postnişin olan oğlu Şeyh Abdullah Efendi de şair bestekâr ve hattattır.

Himmet Efendi'nin divançesi ve Tarikatnâme adlı bir eseri mevcuttur. Divanının olduğu, bir yangında yandığı, daha sonra dervişlerin akıllarında kalan şiirlerini Divançe de topladıkları iddiası vardır. Ayrıca Millet Kütüphanesi'ndeki bir mecmuada manzum Tarikatnâme dışında yetmiş ilahisi kaydedilmiştir.

1.3. DİVANIN TERTİP ŞEKLİ

Klasik tertipte, mürettep bir dîvânda sırasıyla; Kasîdeler, Tarihler, Musammatlar, Gazeller, Lügazlar ve Muammâlar, Rubâî, Kıt'a ve Nazımlar ve Müfredler bulunmaktadır. Sıdkî Emetullah Hanım Divanı'nda bu tertip şekline uyulmamıştır. Sıdkî Divanı mensur bir dibaceyle başlamıştır. Daha sonra gazeller rediflerinin harf sırasına göre sıralanmıştır. Gazellerden sonra bir terkib-i bent, nazımlar, bir kaside, rubâîler ve tekrar kasideler gelmiştir.

Çeşitli tezkirelerde Emetullah Hanım'ın mürettep bir divanı olduğu açıkça ifade edilmektedir. Fakat divanda dibace yarım bırakılmıştır ve kasidelerin arasında rubâîler bulunmuştur. Bu verilere bakarak elimizdeki tek eserin yarım bırakılmış bir kopya veya şâirenin henüz divanını tamamlamadan yazılmış bir taslağı olduğunu söyleyebiliriz. Bu

son görüşü destekleyecek bir delil de tezkirelerde şairin babası ve Himmet Efendi'nin ölümü için düştüğü tarihlerin bulunması ama divanda hiç tarih örneğine rastlanmamasıdır.

1.4. NAZIM ŞEKİLLERİ

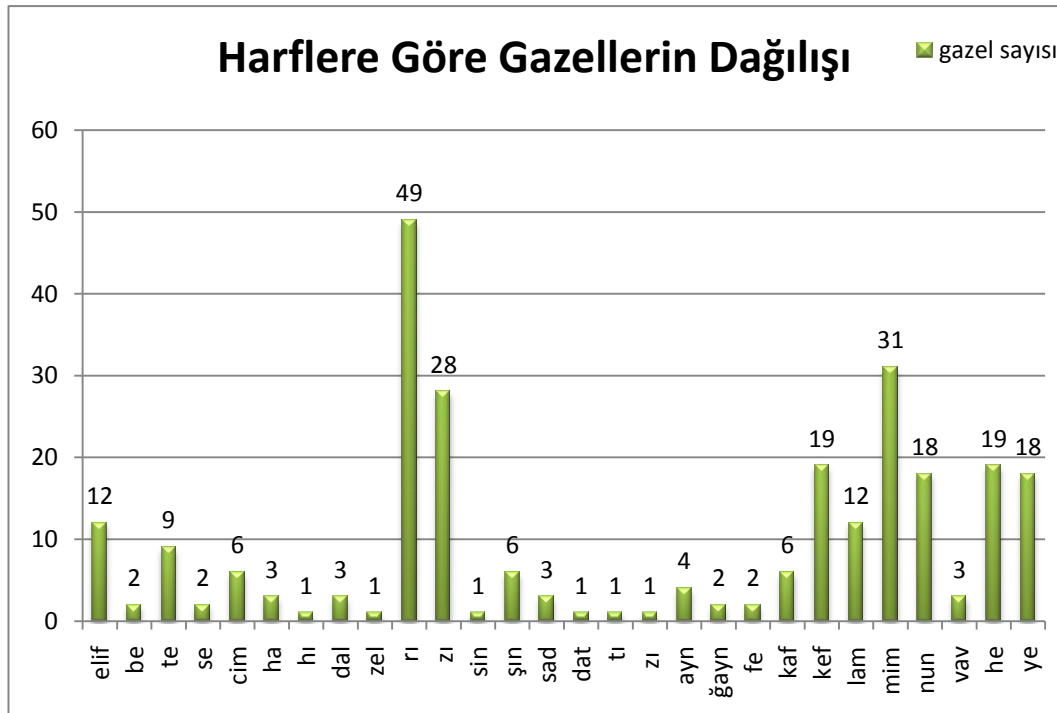
1.4.1. Gazeller

261 adetle Sıdkî Divanı'nda en çok kullanılan nazım şekli gazeldir. Gazeller geleneğe uygun olarak harf sırasına göre düzenlenmiştir. Aşağıdaki tabloda gazel sayıları harflere göre belirtilmiştir. Der-kenar olan gazeller ayrıca gösterilmiştir.

Tablo 1.1: Harflere Göre Belirlenmiş Gazel Sayıları

Gazelin Harfi	Gazel sayısı	Der-kenar Gazel Sayısı
Elif	12	1
Be	2	
Te	9	1
Se	2	1
Cim	6	1
Ĥa	3	
Hı	1	1
Dal	3	3
Żel	1	
Ra	49	7
Ze	28	6
Sin	1	
Şın	6	
Sad	3	
Żad	1	
Tı	1	
Zı	1	
ˆAyın	4	1
Ĝayın	2	
Fe	2	
Ŷaf	6	1
Kef	19	1
Lam	12	1
Mim	31	3
Nun	18	1
Vav	3	
He	19	38
Ye	18	20
Toplam	261	87

Yukarıdaki tablonun grafik şeklindeki gösterimi şu şekildedir.

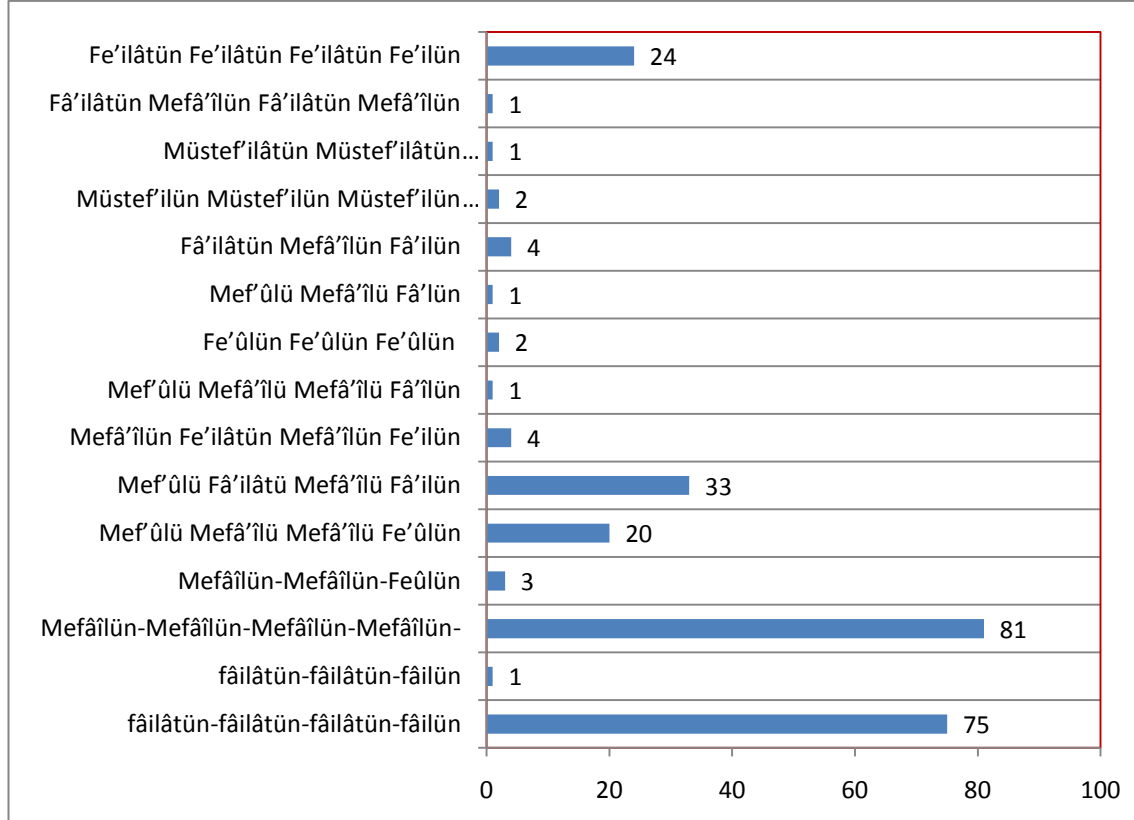
Sıdkî Divanı'nda aruz kalıplarının hemen hemen tamamı kullanılmıştır. Aşağıdaki tabloda bunun dağılımı görülmektedir.

Tablo 1.2: Sıdkî Divanı'nda Kullanılan Aruz Kalıpları

Bahirler	Kalıplar	Gazel sayısı
Remel	Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün	75
Remel	Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün	1
Hezec	Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün	81
Hezec	Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ülün	3
Hezec	Mef'ülü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ülün	20
Muzâri'	Mef'ülü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün	33
Müctes	Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün	4
Hezec	Mef'ülü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fâ'ilün	1
Mütেকârib	Fe'ülün Fe'ülün Fe'ülün	2
Muzâri'	Mef'ülü Mefâ'ilü Fâ'lün	1
Cedîd	Fâ'ilâtün Mefâ'ilün Fâ'ilün	4
Recez	Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün	2
Hezec	Müstef'ilâtün Müstef'ilâtün Müstef'ilâtün Müstef'ilâtün	1
Bahr-ı Hafif	Fâ'ilâtün Mefâ'ilün Fâ'ilâtün Mefâ'ilün	1

Hezec	Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün	24
-------	---------------------------------------	----

Yukarıdaki tablonun grafik şeklindeki gösterimi şu şekildedir.

1.4.2. Kasideler

Sıdkî Divanı'nda dört kaside bulunmaktadır.

Birinci kaside Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün vezniyle yazılmış ve yirmi üç beyitten oluşmuştur. Kasidenin başında kime ithaf edildiğine dair bir ibare yoktur. Fakat kasidede geçen

O şehri-yâr ki azdâda virse ruhsat-ı cem'

İderdi bir arada âşiyân kebûter ü bâz (K.I/21)

beyitinden, kasidenin padişaha veya bir devlet büyüğüne ithafen yazıldığını söyleyebiliriz. Kasidenin son kısımları methiye özelliği göstermektedir ve sadece bu kasidede mahlas kullanılmamıştır. Bu da kasidenin yazım sırasında yarım bırakıldığı izlenimi vermektedir.

İkinci kaside elli beş beyitten oluşmuştur. Mef'ûlü/Mefâîlü/Mefâîlü/Feûlün vezniyle yazılmıştır. İsim verilirse de

Paşâ-yı felek-rütbeye ma'lûmdur ahvâl
Ceyb-i gezidir ü tehî-deste devâdır (K.II/52)

beyitinden bir paşaya ithaf edildiği anlaşılmaktadır.

Üçüncü kaside kırk beyitten oluşmaktadır. Fe 'îlâtün/ Fe 'îlâtün/ Fe 'îlâtün/ Fe 'îlün vezniyle yazılmıştır.

Âbrû-yı vüzerâ sâhib-i ihsân ü atâ
Sâhib-i seyf ü 'âlem dâver-i Cemşid-şiyem (K.III/21)

Beyitinden kasidenin dönemin vezirlerinden birine ithaf edildiği anlaşılıyor.

Dördüncü kaside kırk sekiz beyitten oluşmuş ve Fe 'îlâtün/ Me fâ'îlün/ Fe 'îlâtün/ Fe 'îlün vezniyle yazılmıştır.

Âsmân-pâye felek-mertebe Ya'kûb Paşa
Ki oldu devrinde anın zulm kem ü fitne adîm

Beyitinden anlaşıldığı üzere kaside Yakup Paşa'ya ithaf edilmiştir.

1.4.3. Terkib-Bend

Divanda Fe 'îlâtün/Fe 'îlâtün/Fe 'îlâtün/Fe 'îlün kalıbıyla yazılmış ve altı bentten oluşan bir terkib-i bent bulunmaktadır.

1.4.4. Rubâîler

Sıdkî Divanı'nda dokuz rûbâî bulunmaktadır. Bu rûbâîlerin sekizi aşk ve aşkın verdiği dertler üzerinedir. Bir rûbâîde ise şair Allah'a kendisini bu dünyada namerde muhtaç etmemesi için yalvarmaktadır.

1.4.5. Nazm

Divanda iki nazm bulunmaktadır ve şiirlerin teması aşktır.

1.4.6. Kıt'â

Divanda iki kıt'â bulunmaktadır ve şiirlerin teması aşktır.

1.5. KÂFİYE VE REDİF

Dîvân şiirinin önemli ahenk unsurlarından biri de kâfiyedir ve genellikle tam kafiye çeşidi tercih edilir. Sıdkî Divanı'nda da benzer bir durum görülür. Şair ahengin daha güçlü olduğu zengin kafiyeyi ve redifleri çokça kullanmıştır.

Nâz ile karşudan ol şûh ayân oldu
Serv tek durmuş idi ger ruh-ı emân oldu (G.256/1)

Virdim hevâ-yı 'aşka dilâ ihtiyârımı
Gam çekmezim alursa eger i'tibârımı (G.253/1)

Tam kafiyenin ve redifin kullanıldığı örneklere de rastlanır.

Gerçi bahâr virdi gülistâna zîneti
Mey olmayınca neyleyelim böyle sohbeti (G.254/1)

Cefâsı gamuñdan işim oldu müşkil
Baña eylemez rahm o şirin-şemâyil (G.170/1)

Divanda az da olsa yarım kafiyenin kullanıldığı şiir örneklerine rastlanır.

Geçse tîrin câna hergiz hâtırım derhem degil
'Âşıkım bin derd ü gam çeksem yolunda gam degil (G.160/1)

Göñül feryâda başla kim bu şeb bir pür-elem şebdür
Dem-i âh u figân ü va'de-i yâ Rabb yâ Rabb'dir (G.84/1)

Sıdkî Divanı'nda, örneğine az rastlayabileceğimiz ikilemelerin kafiye olarak kullanılmasını da görebiliyoruz.

Bes ki sensiz eylerim efgân efgân üstüne
Dilde artar her nefes hırmân hırmân üstüne

Hâne-i dilden hayâlûñ göçmeden hicrûñ konar
Muttasıl hâlî degil mihmân mihmân üstüne (G.234/1-2)

1.6. ALİTERASYON VE ASONANSLAR

Sıdkî Divanı'nda ahengi güçlendirici unsurlardan aliterasyon ve asonanslara çokça ve başarılı şekilde yer vermiştir.

Ankâ sıfâtım kâf-ı kanâ'at kafesimdür
Sîmurg o vâdîde benim bir megesimdür (G.78/1)

Aşağıdaki beyitte â ünlüsü, y,r ünsüzleri tekrarlanarak güçlü bir ahenk oluşturulmuştur.

Tîr-i ağıyârla yâr eyledüñ cânânımı yâ Rabb
Ya râm it yârimi ben zâra ya al cânımı yâ Rabb (G.13/1)

Aşağıdaki beyitte ise aliterasyon ve asonansların dışında birinci mısradaki daha çok kalın, ikinci mısradaki daha çok ince ünlülere yer verilerek farklı bir ahenk sağlanmıştır.

Yeter ağıyâr ile yâr eylediñ ey çarh olmaz mı
Benimle ol perîyi bir nefes bir yerde yâr itseñ (G.145/4)

1.7. DEYİMLER

Sıdkî Divanı'nda pek çok deyim kullanılmıştır. Aşağıda bunlardan bazıları örnek olarak verilmiştir.²¹

Bir içim su:

Sanmanız hançeri bilde o bed-hû götürür

Teşne-gân-ı reh-i 'aşka bir içim su götürür (G.77/1)

Ahı tutmak:

Kıl hazer âhımdan ey meh-pâre hicrân günleri

Âşığım âhim mü'essirdir sirâyetsiz degil (G.171/2)

Ümit kesmek:

Ger kesilse bâşımız tîg-i sitemle bezmde

Kesmezüz zülfünden ey meh rişte-i ümmîdimüz (G.102/3)

Fırsatı kaçırmak:

Gül devri geldi fursatı fevt itme sâkiyâ

Pür eyle sâgarı ki içilsün şarâb-ı sürh (G.32/2)

Değme zincir ile bağlanmaz:

Dutulmaz bende girmez degme zincir ile bağlanmaz

Dil-i dîvânemi bend eyleyen ol târ-ı gîsudur (G.72/2)

Canım sana kurban olsun:

Bunca cevri eylemeden Sıdkîya maksûd nedir

Arzuñ cân ise cânım saña kurbân olsun (G.214/5)

²¹ Ömer Asım Aksoy, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 1995.

1.8. DİL VE İFADE ÖZELLİKLERİ

Sıdkî Divanı'nda kullanılan dil döneminin anlayışına uygundur. Divanda Arapça ve Farsça kelimeler ve tamlamalar çokça kullanılmıştır. Şiirlerde kullanılan Türkçe kelimeler genellikle fiil kökenlidir. Divandaki yabancı kelimeler oran olarak fazla olmakla birlikte genellikle dönemin şiir dilinde kullanılan geleneksel kelimelerdir.

Muhabbet ehliyüz kimseyle yokdur kînemiz cânâ
Küdûret hâsıl itmez sâfdır âyînemiz cânâ (G.2/1)

Zülfüñ gamıyla deyr-i muhabbetde ey hüsnüm
Küfre mukayyed oldum vü zünnâra âşinâ (G.4/4)

Divanda yabancı kelimeler fazla kullanılmakla birlikte özellikle aruzun kısa kalıplarıyla yazılmış şiirlerde sade bir Türkçe kullanılmıştır.

Ayağın öpmek istedim Sıdkî
Baña ol bî-mürüvvet el virdi (G.261/5)

Klasik Türk şiiri daha çok mazmunlar üzerine kurulmuş bir şiirdir. Sıdkî de divanında gül-bülbül, pervane, sayyad gibi mazmunları alışlagelmiş biçimde kullanmıştır.

Hârla hem-sohbet olma ey gül-i bâğ-ı sitem
Nâlesinden bülbül-i şeydânuñ eyle ictinâb (G.14/2)

Zâhidâ ol çeşmi sayyâdın müselsel kâkülü
Mürg-i rûh-ı âşık-ı bîmâra kurmuşdur şebek (G.149/3)

Kalem, beyaz gibi Türkçeye yerleşmiş yabancı kelimelere Türkçe yapım eki getirilmesi bilinen bir durumdur. Sıdkî bu durumu biraz daha ileri götürmüş ve fazla kullanılmayan kelimelere de Türkçe yapım ekleri getirmiştir. Aşağıdaki beyitlerde “kühen” ve “enîn” kelimelerinde bu durum görülür.

Benim âşk içre hâl-i pür belâ-keş âşık-ı mahzûn
Hiç anman kıssa-i Mecnûn'u zîrâ ol kühenlenmiş (G.116/4)

Kuhsâr-ı gamda enînledüğüm kûh-ken bilür

Hicrân belâsını yine ey dil çeken bilür (G.64/1)

Eski Türkçede kullanılan “kaçan, kanı, ur-, kimesne, koç-” gibi arkaik kelimeler Sıdkî Divanı’nda kullanılmıştır.

Dolar nevâle-i cevriyle intihâ-yı cihân

Kaçan ki itse tarîk-ı sehâvete âğâz (K.III/24)

Seni koyup kimi medh eyleyem kasîdemde

Kanı senüñ gibi bir şeh-r-yâr-ı bende-nevâz (K.III/26)

N’ola ger ursan şehâ bu sîne-i efkâra dâğ

Resmdir urmak etıbbâ her zamân bîmâra dâğ (G.131/1)

Bilmez kimesne nükte-i sırr-ı dehânını

Çok âlemi bu mes'elede mülzem eyledüñ (G.144/4)

Sevmeyenin hazer it koçmaya her dûn ü denî

Koma ağyârı der-âğûş ide ol sîm-teni (Ter.6.)

Eski Türkçede kullanılan ama daha sonra kullanımdan kalkan 2. tekil şahıs emir eki “-gil” ve zarf-fiil eki “-üben” divanda üç beyitte kullanılmıştır.

Beni katl eyleyüben boynuna elim kânım (Ter.1.)

Ya virgil destime dâmânın ol şûh-ı sitem-kârîñ

Ya kurtar dest-i ğamdan rahm kıl dâmânımı yâ Rabb (G.13/2)

Hudâyâ derd-i âşkını virmege sen görmegil lâyık

Ana kim yoluna Sıdkî gibi cânın fedâ kılmaz (G.101/5)

1.9. ARAPÇA VE FARŞA UNSURLAR

Klasik Türk Edebiyatı'nda Arap ve Fars edebiyatının etkisi açıktır. Bu etki nazım biçimleri, duyuş ve düşünüşten dile kadar uzanır. Sıdkî Divanı'nda Arapça ve Farsça kelimeler ve tamlamlar çokça kullanılmıştır. Fakat bu tamlamalar “serv-i çemen, ‘âşık-ı şeyda” gibi alışlagelmiş tamlamalardır. Divanda örneğine fazla rastlayamayacağımız uzun Arapça ibareler de bulunur.

Ta'n mı ger zâhid koyup kûyun dilerse cenneti
Neylesün ma'zûrdur leyse ale'l-a'mâ harac

Istırâb itmekden ise sabr yegdir Sıdkîyâ
Lâzım olur feth-i bâbu's-sabr miftâhu'l-ferec (G.25/4-5)

İKİNCİ BÖLÜM
TAHLİL

2.1. DİN-TASAVVUF

2.1.1. Din

Din, her tarihte ve her toplumda insanların dünyayı algılayışını ve sosyal hayatın kurallarını belirleyen temel unsur olmuştur. Klâsik Türk Edebiyatı'nda da şairler ve yazarlar üstünde İslâmî inanın ve geleneğin etkisi derindir.

2.1.1.1. Allah

Allah, tüm dinlerde gücü, şefkati, rahmeti temsil etmektedir. Bağışlayıcılığı, lütufları sonsuzdur. Allah aynı zamanda korkulan ve saygı duyulandır.

Kur'an düşünce sisteminin merkezinde Allah vardır. Allah, insanın dünyayı algılayışında ve hareketlerinde o kadar egemendir ki âşık bazen dua ve temenni için bazen de beddua için Allah'a müracat eder.

Divanda Allah kelimesi dışında şu kelimeler kullanılmıştır: İlah, İlâhî, Hüdâ, Hüdâ-i lem-yezel, Hüdâvend, Bârî, Hak, Cenâb-ı Hak, Hû, Rabb, Hâlık, Sübhân, Celle Âlâ, Yezdân, Bağ-ban”

Bağ, gül, bülbül benzetmesinde bağban mecazen Allah yerine kullanılır.

Bâğ-bân aşk-ı hûn-âb-ı sitemle beslemiş

Bir nihâl hasretim derd ü elemdir hâsılım (G.174/2)

Aşağıdaki beyitlerde Allah'a yaratıcı vasfından dolayı, şükür edilip temennide bulunmaktadır.

Bî-nasîb olsun İlâhî zahm-ı tîğ-i aşkdan

Ol ki cân kaydın çeküp merhem temennâsındadır (G.38/4)

Şükr-i Hudâ ki geldi bugün yâr-ı gârımız

Üftâdeler ümîdi şeh-i kâm-kârımız (G.92/1)

Âşık aşk acısından dolayı “hû” çekerek ağlayıp inlemektedir.

Kılma mey teklîfin ey hem-dem bize lûtf eyle kim

Zevke mâyil olmazuz hû dutmuşuz mâtemle biz (G.100/2)

Âşık Allah'a seslenerek ya sevgiliye kavuşturmasını ya da canını almasını istemektedir.

Tîr-i ağıyârla yâr eyledin cânânımı yâ Rabb

Ya râm it yârimi ben zâra ya al cânımı yâ Rabb (G.13/1)

Aşağıdaki beyitte ise âşık çaresizce sevgiliyi Allah'a şikâyet etmektedir.

Aceb kimlerle geşt-i bâğ ider ol gonce-fem yâ Rabb

Ki çıkdı bülbül-âsâ çarha feryâdiyle efgânım (G.196/4)

Minnet sahibi olan anlamındaki Zül-minen Allah'ı karşılamaktadır.

Hicrinde çekdiğim gam ü âlâmı haşrde

İnkâr iderse yâr dilâ Zü'l-minen bilür (G.64/3)

2.1.1.2. Melekler

Azrail, Cebrail ve İsrail gibi melekler olmasına rağmen divanda sadece “melek” ismi geçmektedir. Şair sevgilinin güzelliğini anlatmak için melek kelimesini benzetilen olarak kullanmıştır. Melekler günah işlememelerinden dolayı saflığı, güzelliği ve temizliği çağırır.

Dime nesl-i beşerdir müdde'î ol şûh-ı bî-bâki

Melekden hâsıl olmuş gûyiyâ rûh-ı mücessemdir (G.73/4)

Gören dil-dârı söyler mihr ü mehle müşterekdir bu

Yâhûd evc-i felekden yere inmiş bir melekdir bu (G.223/1)

2.1.1.3. Kitaplar

Divanda, mukaddes kitaplardan bahsedilmemektedir.

2.1.1.4. Ayetler

Sıdkî Divanı'nda iki beyitte ayetlerden iktibas yapılmıştır.

“Bel hüm edall” hayvandan daha aşağı anlamına gelmektedir. Şair aşağılık kimselerin yüksek mevkilere getirildiğini belirtmek için bu ayetten alınmış bölümü kullanmıştır.

Çünkü rif'atde imiş tâ'ife-i bel hüm edall²²

Bilmezem hazret lâ-yüs'el ammâ-yef'al (Nazm I)

“Yuhi'l-mevtâ” ölüleri diriltten anlamına gelmektedir. Aşağıdaki beyitte ayetin ilgili bölümü sevgilinin dudağını ölümsüzlük suyuna benzetmek için kullanılmıştır.

La'linüñ vasfı durur âyet-i “yuhi'l-mevtâ”²³

Ol sebebden lebün i'câz-ı İsâ bilürüz (G.98/4)

2.1.1.5. Peygamberler

Hz. Muhammed ve diğer peygamberler çeşitli mucizevî özellikleriyle şiirlerde yer alır.

2.1.1.5.1. Hz. 'Âdem

İlk insan Hz. Âdem'in cennetten çıkarılması Kur'ân'da da geçmektedir. Herkes tarafından bilinen ilk günahı işleyiş ve Cennetten kovuluş aşağıdaki beyitte telmih edilmiştir.²⁴

Kim ki cennetden geçüp itmez ser-kûyün vatan

Mezheb-i uşşâk içinde ey perî âdem degil (G.160/2)

2.1.1.5.2. Hz.Nûh

Nuh Tufanı ile bilinen Hz. Nuh, insan soyunun üç oğlundan türemesinden dolayı ikinci Âdem olarak da anılır. 950-1000 yıl yaşadığı rivayet edilen Hz. Nuh uzun yaşamasından dolayı Nuh ömrü şeklinde anılır.²⁵ Aşağıdaki beyitte âşık sevgiliyi daha uzun süre sevmek için Hz. Nuh'un ömrünü istemektedir.

Ümîdim oldurur ki sîvem yâri haşre dek

Ger el virirse tâkat-ı Eyyûb ve ömr-i Nûh (G.31/2)

²² “Ülâike kel-'enâmi bel hüm edall” Araf 179. (İşte bunlar hayvanlar gibi hatta daha aşağıdadırlar.)

²³ “Zâlike bi-ennellâhe hüve'l- hakku ve ennehû yuhi'l mevtâ ve ennehû alâ külli şey'in kadîr.” Hacc /6 (Çünkü Allah hakkın ta kendisidir, O ölüleri diriltir, O her şeye hakkıyla kadirdir.)

²⁴ Ağâh Sırrı Levend, (1984), *Divan Edebiyatı, Kelimeler ve Remizler, Mazmunlar ve Meşhumlar*, Enderun Kitabevi, İstanbul: s.107.

²⁵ İskender Pala, (1995), *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara: s.432.

2.1.1.5.3. Hz. Yakup

Hz. Yakup genellikle Hz. Yusuf'la birlikte anılır. Âşık, çektiği çileler, ağlamaktan gözlerinin kapanması, tevekkül gibi yönlerden Hz. Yakub'a benzetilir.

Şair âşığın ağlayıp inlemelerini Hz. Yakub'un ahlarna benzeterek abartıya başvurmuştur.

Ya'küb tek âh eylediğim genc-i gam içre

Rahm eyle var ol Yûsuf-ı Ken'ân'a ayân kıl (G.162/4)

Aşağıdaki beyitlerde ise âşık gönlünü Hz. Yakub'a benzetmiştir.

Gönül Ya'küb-âsâ sabr kıl hicrânına andan

Girüp genc-i gama ol Yûsuf gel pihenden geç (G.27/3)

Hz Yakub'un oğlu için kanlı gözyaşları döktüğü "Beytü'l-Hazen" (hüzünler evi) aşağıdaki beyitte Külbe-i Ahzan şeklinde kullanılmıştır.²⁶

Gönül Ya'küb'u ey Yûsuf likâ vasl arzû eyler

Kaddim rencîde kılsan külbe-i ahzana minnetdir (G.59/3)

Hz. Yakub'un oğlunun ardından kanlı gözyaşı dökmesine telmih yapılmıştır.

Zemâne içre cânâ şimdi sensin Yûsuf-ı sâni

Koma Ya'küb-veş kân ağlasun uşşâk-ı nâlânı (G.244/1)

2.1.1.5.4. Hz. Yûsuf

Güzelliği, kardeşlerinin haseti ve Allah'a tevekkülüyle tanınan Hz. Yusuf klasik edebiyatta bir benzetme unsuru olarak sıkça kullanılır. Ayrıca Züleyha ile macerası da hikâye şeklinde mesnevilerde anlatılır.

Aşağıdaki beyitte şair sevgilinin güzelliğini Hz. Yusuf'un güzelliğine benzetmiştir.

Cemâinden cüdâ ol Yûsuf-ı gül-çehrenin hergiz

Gönül Ya'küb'u terk-i kûşe-i beytü'l-hazen kılmaz (G.93/2)

Aşağıdaki beyitte ise şair mübalaya başvurmuş ve sevgilinin güzelliğinin Hz. Yusuf'un güzelliğinden fazla olduğunu söylemiştir.

²⁶ İskender Pala, (1995), *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara: s.89.

Mevcûd iken o şûh-ı sitem-pîşe dehrde
Sen söyle Sıdkî Yûsuf-ı Ken'ân'a kim bakar (G.43/5)

Aşağıdaki beyitte ise istiare yapılarak Yûsuf-ı Ken'ân sevgili yerine kullanılmıştır.

Koma Ya'küb-veş giryân ola çeşm-i güher-bârım
Bana bir dahi gösterme Yûsuf-ı Ken'ânım'ı yâ Rabb (G.13/3)

2.1.1.5.5. Hz. Mûsâ

Kur'an'da Hz. Musa Allah'la konuşması, mucizevî asasıyla denizi yarması ve kayadan su çıkarmasıyla geçmektedir. Aşağıdaki beyitte Hz. Musa'nın asasına telmih vardır.

Ol nîze-i hûn-rîzini ele alduğumda
Gûyâ yed-i Mûsâ'daki i'câz asâdır (KI/34)

2.1.1.5.6. Hz. Hızır

Hz. Hızır, İlm-i ledün (İlâhî bilgi) ile donatılmış, ölümsüzlük suyundan içmiş efsanevi, dini kahramandır. Genellikle İlyas, ab-ı hayat, İskender kelimeleriyle birlikte kullanılan Hızır halk arasında darda kalanlara yardım etmesiyle tanınır.

Ben hızır-ı Sikender mey-i ser-çeşme-i cânım
Feyz-i sühanım reşkde âb-ı likâdır (K.I/50)

Sadr-ı Husrev-i rûşenâ Hızır-ı Sikender-menşâ
Ay vücûdun eser-i âtîfet-i Rabb-i Rahîm (K.III/36)

2.1.1.5.7. Hz.Eyyûb

Eyyûb peygamber sabır timsali olması, çektiği sıkıntılar dolayısıyla iki beyitte geçmiştir.²⁷

Ümîdim oldurur ki sîvem yâri haşre dek
Ger el virirse tâkat-ı Eyyûb ve ömr-i Nûh (G.31/2)

²⁷ Ağâh Sırrı Levend, (1984), *Divan Edebiyatı, Kelimeler ve Remizler, Mazmunlar ve Mefhumlar* , Enderun Kitabevi, İstanbul: s.116.

Gam-ı Eyyûb'la derd-i dili çekmek için
Çarh-ı mi'yârı müdâm elde terâzû götürür (G.77/2)

2.1.1.5.8. Hz. İsa (Mesih, Mesihâ)

H.z. İsa, “enfâs-ı rûh-bahş, “bûy-ı enfâs-ı Mesihâ, “Mesihâ-dem” şeklindeki tamlamalarla zikredilmektedir. Kimi beyitlerde, H.z. İsa'nın hastaları iyileşmesi, nefesi ile ölüleri diriltmesi (Ruhullah, Ruh-ı İlâhî, İsa-i rûh-bahş, İsa-dem) mucizesinden söz edilir İki insanın öpüşmesi, ruhların iletişimidir; genellikle göğüste barındığı düşünülen ruh, insanın vadesi yettiğinde dudaklarına gelir ve ancak sevgilinin hayat bahşeden öpücüğüyle tekrar yenilenebilir. Bu nedenle Hz. İsa şiir dilinde ölmek üzere olan âşığı busesiyle diriltten sevgilinin ilk örneğidir.

Aşağıdaki beyitlerde sevgilinin dudağı Hz. İsa'nın can veren bûsesine benzetilmiştir.

Değil i'câz-ı İsa mürdeler ihyâ iden her dem
O şuhun zâhidâ la'l-i kehribârındadır hikmet (G.21/2)

La'linin vasfı durur âyet-i “yuhyi'l-mevtâ”²⁸
Ol sebebdan lebin i'câz-ı İsa bilürüz (G.98/4)

Hz. İsa'nın şifa vermesi, hastaları iyileştirmesi sevgilinin aşığa yüz vermesi için bir benzetme olarak kullanılmıştır.

Çâre kıl hastaların derdine bir dem cânâ
Tâ sana demek ola İsa-i Meryem cânâ (G.264/3)

2.1.1.5.9. Hz. Muhammed (S.A.V)

Son peygamber ve kâinatın yaratılma sebebi olan Hz. Muhammed Klasik Edebiyatta Allah elçisi olma, şefaath dileme gibi yönleriyle sıkça kullanılır. Divanda birinci ve on yedinci gazeller dua şeklinde yazılmıştır.

Yâ şefîa'l-müznibîn yâ hâmî-i rûz-ı cezâ
Yâ Resûle'l-mürselîn yâ kâşif-i sırr-ı Hudâ

²⁸ “Zâlike bi ennellâhe hüve'l- hakku ve ennehû yuhyi'l mevtâ ve ennehû alâ külli şey'in kadîr.” Hacc /6

Olmasan sen hakka yol bulmazdı kimse yâ Nebî
Sâlikân-ı râh-ı hakka sensin olan reh-nümâ (G.1/1-2)

Ey meh-i ruh-ı ma'delet gevher-i derc-i ma'rifet
Mihri siyer-i menzilet nâcî-i ehl-i ma'sıyyet (G.17/1)

Sıdkî, Hz. Muhammed'i son peygamber olması, Allah'ın sırlarını bildirmesi, Haşimi soyundan gelmesi gibi özelliklerini sayarak övmekte ve şefaatinin istemektedir:

Enbiyâlardan n'ola ger sonra gelsen âleme
İbtidâ sensin hakikatde şehâ hem intihâ (G.1/3)

Server-i bathâ-levn mih-ter-i Hâşimî-neseb
Âteş-i cân-ı Bû-leheb şâh-ı serîr-i ma'delet (G.17/2)

2.1.1.6. Dört Halife

2.1.1.6.1. Hz. Ali (Mürtezâ)

Hz. Ali, İslâm tarihi boyunca Hz. Muhammed'den sonra adından en çok bahsedilen İslâm büyüğüdür. Hz. Muhammed'e olan yakınlığı, dinî ve tarihî kişiliği, cesareti, yiğitliği ve ilmî ile şark-İslam edebiyatındaki her mezhep, tarikat ve meşrepten şairlerin sevgisi ve ilgisine mahzar olmuştur.

Bû-Ali olsan eğer sîm ü zerîn olmayıcak
Sana hûbân-ı cihân zerrece kılmaz tekrîm (KIII/15)

Yukarıdaki beyitte Hz. Ali'nin kokusu bir karşılaştırma unsuru olarak kullanılmış, Hz. Ali'nin kokusu olsa bile altın ve gümüşün yoksa güzellerin yüzüne bile bakmayacağını söylüyor.

Dökerse kanımızı tîğ-i yâre kim dayanur
Keserse başımızı zülfikâra kim dayanur (G.74/1)

Yukarıdaki beyitte Hz. Ali'nin meşhur çatal uçlu kılıcı "Zülfikar" sevgilinin kaşları için bir benzetme olarak kullanılmıştır.

2.1.1.7. Kazâ ve Kader

Dîvân'da değişik beyitlerde, kadere rıza gösterilmesi gerektiği, kaderin kazaya

dönüşmesinin kaçınılmaz olduğu ve bunun için sadece ilahî bir emrin yeterli olacağı anlatılmaktadır. Kaza ve kadere teslimiyet gerçek inancın da bir göstergesidir.

Sâbiriz mu‘tekid-i hükm-i kazâ ve kaderiz
Dutaruz sînemizi tîr-i belâya siperiz (G.90/1)

Atar her dem bana kavs-i kader tîr-i kazâ gûyâ
Nişân-ı nâvın müjgân-ı dildâr olduğum bilmez (G.111/4)

Ne çâre hükm-i kazâyâ tahammül it ki müdâm
Bu gerdiş üzre döner devr-i çarh-ı şa‘bede-bâz (X/11)

2.1.1.8. Âhîret ve İlgili Mefhumlar

2.1.1.8.1. Âhîret (‘Ukbâ)

Bir imtihan dünyası olan bu âlemden sonra gelen, asıl mekân olan ahiret, işlenen günahların ve sevapların hesabının verileceği yerdir. O yüzden insan bu dünyada ne ekmişse, öbür dünyada onu biçecektir. Edebiyatta da bazen âşık sevgilinin cefasından bazen de yapılan haksızlıktan dolayı ahirete sığınmıştır

Rakîbi âteşe yak istesen dilersen as
Sanma kimse diler senden âhîretde kısâs (G.121/1)

Server-i kible-i âstân hâdî-i râh-ı dâstân
Mürsel-i ahirü'z-zamân şâfi‘-i rûz-ı ahret (G.17/5)

2.1.1.8.2. Mahşer (Haşr, rûz-ı cezâ)

Dünyanın sonu ve ahiret hayatının başlangıcı olan mahşer günü bir toplanma, hesaba çekilme zamanıdır. Zulme uğrayanlar haklarını mahşer günü alacaktır. Âşık da sevgiliden hakkını mahşerde alacaktır.

Aşağıdaki beyitte âşık ölümüne sevgilinin sebep olacağını ve mahşer gününde onu sorumlu tutacağını söylüyor.

Sorarlarsa eğer mahşer gününde kâtilim Sıdkî
Bakup hasret gözüyle yâre derdile diyem budur (G.72/5)

Aşağıdaki beyitlerde ise yakasına yapışmak deyimi mahşerde hakkını aramak ile birlikte kullanılmıştır.

Rûz-ı mahşer Sıdkî-i bî-dil dutar dâmânını
Sanma sana kalur ey meh bunca bî-dâd itdiğin (G.148/5)

Nola irmezse elim dâmânına gam çekmezim
Dutarım mahşer günü elbette dâmânın senin (G.142/3)

2.1.1.8.3. Cennet (Huld-i Berin, Tûbâ, Hûr)

Divanda cennetle ilgili olarak “Huld-ı Berin, Tuba, hûr” gibi unsurlardan bahsedilmektedir. Şiirlerde genelde sevgilinin yaşadığı yer cennete benzetilir.

Dirler cennet içre kimseye hergiz azâb olmaz
Niçün kûyünde Sıdkî bendene cânâ azâb itdin (G.158/5)

Bazen de sevgilinin yanında olmak cennete bile tercih edilebilir.

Cennet kûyün koyup eyler cinân arzûsun
Zâhid-i nâdân gibi bî-akl bir har var mıdır (G.63/ 4)

Cennet olsa itmezüz bir dem ikâmet nidelim
Sen bî-sezâ-yı serv-i sehî yokdur bizim ârâmımız (G.95/2)

Sevgilinin güzelliğinin anlatılması için cenneteki hurilerden güzel olduğu da söylenir.

Dime zâhid ki çokdur cennet içre hûr-peykerler
Olur gerçi güzel ammâ ki böyle işve-kâr olmaz (G.105/3)

Sevgilinin meclise gelmesi, aşığa yüz vermesi meclisin cennete benzemesi için yeterlidir.

Hem-kedehdir bize ol şûh-ı dil-ârâ bu gice
Bezmimiz oldu yine cennet-i me'vâ bu gice (238/1)

Huld-i berîn ve ravza-i rıdvân ifadeleri de cennet yerine kullanılır.

Seyr-i diyâr-ı yâr müyesserdir ey gönül
Huld-i berîne ravza-i rıdvâna kim bakar (G.43/3)

Sensiz bana göstermeyeler huld-i berîni
Mahşer günü ümîdim odur zü'l-minnetimden (G.207/ 2)

2.1.1.8.4. Tûbâ

Cennette Sidre'de bulunan ve dalları bütün cenneti gölgeleyen Tuba ağacı Tuba-i bağ şeklinde kullanıldığında cenneti karşılar.

Tûbâ-i bâğ-ı huld için eylemezüz tereddüdü
Bâğ-ı cihânda bıraktı nâza nihâle kâyilüz (G.86/ 3)

Sevgilinin boyunun serviye benzetilmesi gibi Tuba ağacına benzetildiği de olur.

Kaddini benzedemem serve eyâ tûbâ-kadd
Yücelikle irişürse başı ger nüh-feleğe (G.231/2)

2.1.1.8.5. Hûr, Hûri, Gılmân

Cennetteki tarif ve tavsif edilmeyecek derecede güzel olan cennet kızları için Hur ve Huri kavramları kullanılır. Cennetteki erkek hizmetçilerin adı da Gılman'dır. Huri sevgilinin güzelliği için benzetme unsurudur.

Bezminde gayri dilbere hûr olsa bakmazın
Mehtâba karşı necm-i dirahşâna kim bakar (G.43/2)

İtme gılmân vasfını ey zâhid ben dîvâneye
Yeğ gelür seyr-i cinândan bir nefes dîdâr-ı yâr (G.37/4)

Vireli gönlümüzü ol büt-ı hûrî-zâda
Bilmez hâlimden zerre kadar dünyâda (G.229/1)

2.1.1.8.6. Rıdvân

Rıdvân cennetin kapıcısı olan büyük melektir. Ravza-i Rıdvân şeklinde kullanıldığında cenneti karşılar.

Mâyil-i kaddüñ olan serve tenezzül kılmaz
Sâkin-i kuyüñ ider ravza-i rıdvân ile bahs

2.1.1.8.7. Tesnîm

Tesnim cennetteki ırmaklardan birinin adıdır.²⁹ Aşağıdaki beyitte sevgilinin dudağı cennet ırmaklarından üstün tutulmuştur.

Teşne-leb vâdî-i hayretde revâmıdır ki kalam
Reşk iderken yüzüme âb-ı hayât-ı tesnîm

2.1.1.9. Diğer İtikadî Mefhumlar

2.1.1.9.1. Ölüm, Ecel

Divanda ölüm kavramı câm-ı ecel, ecel, teslîm-i cân, cân vermek, adem, meyl-i kefen kelimeleriyle karşılanmıştır.

Aşağıdaki beyitte ölüm geldiğinde sevgilinin gamından başka bir şey olmayacağı, ölümün pek umursanmadığı söyleniyor.

Ger ecel gelse bulunmaz anda gamdan gayrisi
Biter gam içre oldu şöyle nâ-peydâ gönül (G.166/2)

Aşağıdaki beyitte ise sevgilinin dudağı ecel kadehine benzetilmiş.

Çünkü müyesser olmadın kâm-ı dil âhir ey sanem
La‘l-i lebin gamı ile câm-ı ecel çekem gibi (G.249/ 4)

Aşağıdaki beyitte ise dehan ölüme bir yol gösterici, sebep olarak düşünülmüştür.

Nîce mümkün olur dünyâda sağ olmak bize çünkim
Âdem râhına varmağa dehânın reh-nümûn olmuş (G.117/2)

Aşağıdaki beyitlerde de görüleceği gibi ölüm kavramı dünyevi aşkla birlikte işlenmiştir.

Tâ rûz-ı haşr münfa‘il olsa aceb değil
Teslîm-i cânın itmedi Sıdkî dem-i firâk (G.137/5)

Dem-i vedâ‘da cân virmedim günâhım çok
Ümîd-i afv ederim şimdi pâdişâhımdan (G.212/1-2)

²⁹ İskender Pala, (1995), *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara: s.535.

Gayri sanemin nakşını hâtırda tasavvur
İtsem gam-ı hecrinle vücûdum adem olsun (G.203/2)

2.1.1.9.2. Rûh

Dîvân'da "rûh" mefhumu daha çok rûh-fezâ ve rûh-ı mücessem şeklinde karşımıza çıkar. Can, nefes, öz anlamlarına gelen "Ruh" kelimesi bir şeye anlam, tutarlılık, birlik ve kavranabilirlik veren şey olarak da düşünülebilir.³⁰ Bu nedenle sevgilinin dudakları ab-ı hayattır, can verir ya da aşağıdaki örneklerde olduğu gibi sevgilinin dudağına benzeyen şarap ruh-feza(canlılık arttıran)dır.

Bir cür'ası bin mürdeyi ihyâ ider ey meh
Câm-ı mey-i la'lin ne aceb rûh-fezâdır (K.I./9)

İçse o şûh-ı mâh-likâ bâde-i sabûh
Seyr-i cemâli âşîka olur gıdâ-yı rûh (G.31/1)

Bu tegâfûl nîce, bir bunca sitem nîceye dek
Garazın cevri ise ey rûh-ı mücessem besdir (G.41/3)

Tekellüm eylese emvâta rûh bahş eyler
La'l-i şeker ile şerbet-i zülâl-i hüsn (G.210/4)

2.1.1.9.3. Peri

Dîvân'da peri daha ziyade sevgili için benzetme unsuru olmuş; sevgili, güzellik yönünden periye benzetilmiştir:

İsterse sitem eylesün, isterse adâlet
Dil mülküne ol şûh-ı perî-zâdeyi şâh it (G.22/3)

Terahhum eyle bana ey perî cefâ nîçe bir
Gamınla ağlamadan görmez oldu çeşm-i ümîd (G.34/3)

³⁰ Prof. Süleyman Uludağ, (2001), *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Kabalıcı Yayınevi, İstanbul: s.298.

Ey perî âşık-ı şeydâ ile ülfet yegdir

Çün muhibbindir o mahzûna muhabbet yegdir (G.46/1)

2.1.1.10. Çeşitli Dinler İle İlgili Mefhumlar

2.1.1.10.1. Din, İman, Şeriat, Mümin, Müslüman, İslam

İslam, mümin, iman kelimeleri doğruluğu, esenliği, iyiliği simgeler. Kâfir ve küfür kelimeleri ise sevgilinin saçını için kullanılır. Şair dinle ilgili kavramları daha çok sevgilinin çektiği çileleri anlatmak, onu insafsızlıkla suçlamak için kullanmıştır.

Küfr-i zülfün Kâ'be-i ruhsârın üzre dağıdıp

Gâret-i îmân ve dîn-i ehl-i İslâm eyleme (G.224/2)

Beni ser-geşte kılan kâkül-i anber budur

Küfr-i zülfündür iden ey sanem imân ile bahs (G.23/1)

Sevgili güzelliğiyle hem aşığın başını döndürür hem de onun dinden uzaklaşmasına sebep olur.

Yârim gibi bir dilber-i mümtâz ele girmez

Gâret-ger îmân but-ı tannâz ele girmez (G.88/1)

O dil kim zevk-i küfr-i zülf-i cânân nolduğun bilmez

Brehmendir ki geçmiş ömrü îman nolduğun bilmez (G.96/1)

Sevgili çektiği dertlerle kâfirlik ederken aşığa yüz verip, merhamet etmesi Müslüman olmak olarak görülmektedir.

Hâlime rahm ider oldu işidüp efgânım

Meğer ol muğbeççe ey Sıdkî Müslümân oldu (G.256/5)

Rind-Zahid çatışmasında şairler genellikle rind anlayış tarafındadır. Bu nedenle vaizlerin, mollaların vaazlarıyla insanları dinden soğuttuklarını, dine zarar verdiklerini iddia ederler.

Senin teşnî'ini gûş eyleyen mescidlere girmez

Halel virdin bu denlü zümre-i İslâm'a ey vâ'iz (G.126/4)

2.1.1.10.2. Abdest (vuzû'), Namaz

Namaz İslamiyet'teki en önemli ibadettir. Gün içinde ayrı zamanlarda beş defa kılınması, günün tamamını kapsaması bu ibadetin diğer ibadetlerden ayrı bir yere konmasını gerektirir. Namaz insanın Allah'la görüşmesidir. Bunun için Hz. Muhammed "Namaz Mü'min'in miracıdır." demiştir. Namazın ön şartı da abdesttir. Abdest bir temizliktir. Fakat bu temizlik hem maddi hem manevi kirlerden arınarak Allah'ın huzuruna çıkmak için yapılan bir temizliktir. Tasavvufta abdest âşığın ruhunu gözyaşı ve ciğer kanıyla temizlemesidir.³¹

Sevgili, güzellik kıblesi olarak düşünülebilir. Âşıklar o güzellik karşısında yüzlerini ona çevirmek, sürekli ona bakmak zorundadır. Bu da tıpkı bir ibadet gibi mu'tad olarak yapılır.

Mihrâb-ı kaşî vâriken ol kible-i hüsnün

Yüz dutmayayın Kâ'be'ye ey dil kasem olsun (G.203/3)

Varınca ka'be-i kûyuna yârin âşık-ı sâdık

Namaz âyîni için hûn-ı dilberle vuzû eyler (G.56/3)

Namaz kelimesi gerçek anlamında da kullanılabilir. Dünyanın makam ve mevkiisi için çok hevesli olmak insanı dinden uzaklaştırıp, ibadet şevkinden yoksun bırakabilir.

Hevâ-yı mansıb u câh ile söyle nîceye dek

Ne dilde zevk-i ibâdet ola ne şevk-i namâz (K.I/2)

2.1.1.10.3. Câmî', Mescid

Câmî kelimesi toplanma anlamına gelen "cem" kökünden türemiştir. En önemli ibadetlerden olan namazın en makbul olanı cemaatle birlikte kılınanıdır. Bunun için cami ve mescitler inşa edilmiştir. Camiler herkese açıktır, fakat daha çok zahid görüşlüler camilere teveccüh gösterir.

³¹ Süleyman Uludağ, (2001), *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul: s.42.

Senin teşnî'ini gûş eyleyen mescidlere girmez
Halel virdin bu denlü zümre-i İslâm'a ey vâ'iz (G.126/4)

Kabûl etmez berehmen deyre zâhid mescide koymaz
Aceb bî-tâli'im kim neng-i ehl-i küfr ve îmânım (G.173/3)

2.1.1.10.4. Kible, Kiblegâh

Namazla ilgili kavramlardan biri de kibledir. Kible gerçek anlamda kullanılabildiği gibi sevgili için bir benzetme olarak da kullanılabilir. Sevgili güzelliğinden dolayı sürekli bakılması, yüzün dönülmesi gereken bir kibledir.

Mihrâb-ı kaşı vâriken ol kible-i hüsnün
Yüz dutmayayın Kâ'be'ye ey dil kasem olsun (G.203/3)

Hz. Muhammed (SAV) için “server-i kible-i âstân” şeklinde bir ifade kullanılmıştır.

Server-i kible-i âstân hâdi-i râh-ı dâstân
Mürsel-i ahirü'z-zamân şâfi'-i rûz-ı ahret (G.17/4)

2.1.1.10.5. Mihrâb, Kürsü

Şair sevgilinin kaşını Kâ'be'nin tâkına ve mihraba benzetmiştir.

Gören ebrûların dir ey meh-nev
Ya tâk-ı Ka'be ya mihrâba benzer (G.42/2)

Mihrâb-ı kaşı vâriken ol kible-i hüsnün
Yüz dutmayayın Kâ'be'ye ey dil kasem olsun (G.203/3)

2.1.1.10.6. İmam

Şair sevgiliye olağanüstülükler atfetmekte ve imamın cenazesini kıldırmasından sonra lutfedip toprağa dâhil olmasını, ayaklanıp canlanmamasını istiyor.

Gelme kıyâma kâmetini görmese imâm
Lûtf it türâba dâhil ol ey meh ikâmet it (G.19/4)

2.1.1.10.7. Duâ

Allah'a yalvarma, niyaz etme demektir. Duâ bir şeyin olmasını veya olmamasını, Allah'ı medih ve senâ yollu; kulun âcizliğini ve ihtiyacını ifade eden sözlerle istemektir. En iyi ibâdet şekillerindendir. Duâ Müslümânın ihtiyaç ve anahtarıdır. Sıkıntıda kalanlar ile dert ve ihtiyaç sahiplerinin kurtuluş makamıdır.³²

Budur du'âsı Sıdkî-i dil-hastenin müdâm
Yâ Rabb mübârek ola sana rûzgâr-ı nev (G.221/5)

Du'aya başla ko laf ü güzâfî ey Sıdkî
Söz âhirinde du'âdır tarîk-ı ehl-i niyâz (K.III/39)

2.1.1.10.8. Oruç

İslâm'ın beş şartından biri olan oruç, niyetlenip tan yeri ağarmaya başladığı andan akşam güneş batıncaya dek hiçbir şey yememek, içmemek gibi bazı yasakları yerine getirmektir. Şiirlerde Ramazan, salâ, savm kelimeleriyle birlikte kullanılır. Aşağıdaki beyitte şair rindane bir üslup takınarak Ramazan ayının bitmesiyle içki için sala verildiğini söylüyor.

Gitdi mâh-ı ramazân oldu salâ câm-ı meye
Kıldı mı sohbeta rindân kadeh-i nûş kıyâm (K.III/11)

2.1.1.10.9. Hacc

İslâmın beş şartından biri olan Hac ibâdeti, hem bedenen hem de madden gücü yetenlere farzdır. Hacla ile beraber Kâbe, Arafat, Mina, Müzdelife kelimeleri kullanılabilir. Haccın farzlarından birisi ise tavaftır. Âşık da güzellik kâbesi olan sevgilinin çevresinde tavaf eder, onun çevresinde döner.

Nola her dem tavaf kûyunçün ger eylersem hucec
Tavaf-ı kûyun farzdır âşıklara mânend-i hacc (G.25/1)

Ger tavâf-ı Kâ'be farz olduysa ey zâhid sana
Kûy-i yâri farzdır uşşâka da itmek tavâf (G.133/4)

³² İskender Pala, (1995), *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara: s.152.

2.1.1.10.10. Kâbe (Kâbe, Kâbe-i kûy)

Edebiyatta aşk, sevgi, güzellik gibi imajlar için Kâbe motifi çokça kullanılır. Sevgilinin kaşu, yüzü ve mahallesi Kâbe'ye benzetilir. Âşık sevgilinin çevresinde dolaşmakla tavaf etmiş olur.

Gören ebrûların dir ey meh-nev
Ya tâk-ı Ka'be ya mihrâba benzer (G.42/2)

Varınca ka'be-i kûyuna yârin âşık-ı sâdık
Namaz âyîni için hûn-ı dilberle vuzû' eyler (G.56/3)

2.1.1.10.11. Zemzem

Hz. Hacer'in oğlu Hz. İsmail'e su bulmak için yedi defa Safa ve Merve tepeleri arasında gidip gelmesinden sonra Hz. İsmail'in ayakucunda ortaya çıkan zemzem hacıların hacda tükettikleri ve memleketlerine özellikle götördükleri bir sudur.³³

Sevgilinin dudağı ab-ı hayata ve dolaylı olarak zemzeme benzetilir.

Lezzet-i hûn-âbe-i hasret harâm olsun aña
Ol ki şükrün kılmayup zemzem temennâsındadır (G.38/3)

2.1.1.10.12. Kurbân (Zebh)

Kurban, insanların Tanrı'ya sahip oldukları değerli şeylerini vermeleri, Tanrı'nın hoşnutluğunu kazanmak için ona sunulan hediyedir.³⁴ Hz. İsmail'le başlayan kurban ritüeli sosyal hayatın bir parçası haline gelmiş, dini anlamından sıyrılarak kurban olmak şeklinde deyimleşmiştir.

Pâ-bend-i dâm-ı hasretim âzadıyım dahi
Kurbân-ı hançer-i gamım ihyâyım müdâm (G.186/2)

Bir nigâh it bana cânım sana kurbân olsun
Görme câyiz ki gamından ciğerim kân olsun (G.214/1)

³³ İskender Pala, (1995), *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara: s.581.

³⁴ Prof. Süleyman Uludağ, (2001), *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Kbalcı Yayınevi, İstanbul: s.221.

Bunca cevr eylemeden Sıdkî'ya maksûd nedir
Arzun cân ise cânım sana kurbân olsun (G.213/1)

2.1.1.10.13. Günâh (cürm)-Tevbe

İnsanlar dünyaya Müslüman ve günahsız olarak gelirler; ancak dünyada Allah'ın yasakladığı ya da haram olan işleri yapınca günaha girerler. Ancak Allah bağışlayan, günahları affedendir. Onun bağışlayıcılığının sonu yoktur. Bütün günahlar için tevbe kapısı açıktır. Sevgilinin aşığa çektiği dertler de günahdır.

Di gamzene kan içmeğe çok eylemesün meyl
Yok yere yeter kâne girüp bunca günâh it (G.22/4)

Tîğ-i sitemin kânımı bî-cürm döküpdür
Da'vâ iderin arada aşkın hakem olsun (G.203/4)

Âşığın sevgiliye duyduğu aşk da bir günahdır. Sevgilinin kâfir, papaz olarak teşbih edilmesi de bunla alakalıdır.

Bahtımla cidâlden ne hâsıl
Zîrâ bilürüm günâh-kârım (G.192/3)

2.1.1.10.14. Nûr (Nûr, Tâb-nâk, Fûrûğ, Ziyâ)

Işık yol göstericidir, esenliktir. Zıttı olan karanlık, kötülüğü, sıkıntıyı sembolize eder. Nur da bir çeşit ışıktır. Gönle düşen ilahî ışık, insana doğru yolu gösterip onu bu dünyanın heveslerinden uzaklaştırır.

Divan edebiyatında sevgili nur saçan bir varlık gibi düşünülmüştür. Özellikle yüz ile ilgili unsurlar bu benzetmelerde kullanılır.

Virirsen şem'-i ruhsârınla bezm-i gayra nûr amma
Bu çeşm-i hûn-feşânım bulmadı hergiz ziyâ senden (G.215/3)

Gülşen-i lütfu virür nûr-ı bahâr-ı cennet
Âteş-i kahrı virür hâsıyyet-i nâr-ı cahîm (KIV/32)

Ay ve güneş de ışıklarıyla insanları aydınlatır.

Nitekim şems ü kamer dehre vire nûr u ziyâ
Nitekim çarh ola seyyâr ü zemîn ola mukîm

Sevgilinin güzelliği de Allah'ın varlığının bir ispatıdır. Âşık sevgilinin alnında Allah'ın nurunu apaçık görebilmektedir.

Nola ol mâh-veşe mâyl olursan Sıdkî
Nûr-ı Yezdânı cebîninde hüveydâ bilürüz (G.94/6)

Sevgilinin yüzü nur olduğu gibi sevgilinin yüzünü görememek, ondan uzak kalmak ışiksiz kalmaya benzer.

Tâki düşdüm bezm-i hâssından o meh-rûnun cüdâ
Şem'-i mâtem gibi genc-i gamda bî-nûr olmuşum (G.200/3)

2.1.1.10.15. Kâfir

Kelime olarak örtmek ve inkâr etmek anlamlarına gelen küfür tasavvufta, kesret âlemi anlamına gelmektedir. Kâfir kelimesi gerçek anlamı dışında genellikle sevgiliye benzetme olarak kullanılır. Sevgili işve ve nazlarından dolayı zalim ve kâfirdir, merhametsizdir.

Zâlim ü kâfir ü bî-rahm u mürüvvetsizsin
Olmasun dehrde bir kimse giriftâr sana (G.10/5)

Bi-hamdillâh figân ü nâle cân-sûzumuz olmuşdur
Hele ser-yâre ol kâfir Müselmân olmağa bâ'is (G.24/5)

Âşık bazen o kâfirin yaptıkları karşısında aciz kalıp, Allah'a sığınıp sevgilinin gönlüne merhamet vermesini istemektedir.

Terahhum sal o kâfir-i bî-hayrın gönlüne zerrîce
Ki küfrî zülfü gâret kılmasun imânımı yâ Rabb (G.13/4)

2.1.1.10.16. Kilise (deyr)

Divanda, “deyr” şeklinde zikredilmektedir. Kelimenin tam karşılığı kilise olmakla beraber İslamiyet dışındaki bütün dinlerin ibadethaneleri bu isimle karşılanmıştır.

Zülfün gamıyla deyr-i muhabbetde ey hüsnüm
Küfre mukayyed oldum ve zünnâra âşinâ (G.4/4)

Kabûl etmez berehmen deyre zâhid mescide koymaz
Aceb bî-tâli‘im kim neng-i ehl-i küfr ve îmânım (G.173/3)

2.1.1.10.17. Put (Büt, bütân, sanem)

Divanda sadece “büt” şeklinde geçmektedir. Güzellik açısından istiâre yoluyla sevgili için kullanılmıştır.

Bir büt-ı gül-zârın ey Sıdkî
Leb-i la‘inde vardır garazım (G.176/5)

Vireli gönlümüzü ol büt-ı hûrî-zâda
Bilmez hâlimden zerre kadar dünyâda (G.229/1)

Sevgili gaddarlık, acımasızlık gibi yönleriyle de puta benzetilir.

Hemîşe bir but-ı gaddâra dil virüp Sıdkî
Mukayyed itdi beni çeşm-i eşk-bâr elemi (G.258/6)

2.1.1.10.18. Zünnâr

Zünnâr papazların bellerine bağladıkları ucu püsküllü kuşaktır, kâfirlik alametidir. Yoldan çıkartması, aklını başından almasından dolayı sevgilinin saçına benzetilir.

Bugün bil bağladım bir kâfirün zünnâr-ı aşkıyla
Ki eyler her zamân bin nazla Îsâ'ya istiğnâ (G.6/3)

Şikenc-i turre-i müşgînine dil vireli ey but
Bu gün zünnâr-beste sâkin-i buthâne oldum ben (G.209)

2.1.2. Tasavvuf

2.1.2.1. Hak Âşığı

(Tâlib, kanâat ehli, ehl-i hakîkat, sâhib-i iz‘ân, sâlikân-ı râh-ı hakk, ehl-i aşk, ehl-i irfân, tâlim-i hired, sâhib-i hüner, erbâb-ı ma’nâ, dâniş, mahrem-i râz)

Hak aşığı, bu dünyanın aldatıcı unsurlarından uzaklaşıp nefsini öldürmüş, kesretten arınıp vahdete ermiş kişidir. Hak aşığı ilahi aşk şarabı ile sarhoştur, rind meşrebe sahiptir. Onun için din bir zorunluluk değil, bir sevgidir. Yapılan ibadetler cehennem korkusundan ve cennet arzusundan değil, Allah'a duyulan sevgidendir.

Mahrem-i raz gizli bilgilere, sırlara sahip olmuş kişidir. Sır da Allah sevgisidir.

Husûl-i Ma'rifetu'llâh'a tâlib ol şeb ü rûz

Ger olayım dir isen ser-gayba mahrem-i râz

Hak âşığı için ehl-i kanaat ifadesi de kullanılır. Hak âşığı bu dünyanın nimetlerine karşı bir ilgisi olamadığı için kanaatkârdır.

Biz kanâ'at ehliyüz tecrîddir âyinemiz

Sanma ey hoca senin tek tâlib-i mâl olmuşuz (G.112/2)

Hak âşıkları için ehl-i hakikat, ehl-i âşk, erbab-ı ma'na, ehl-i irfân ifadeleri de kullanılmıştır.

Nîce sînem döğüp yaş yerine kan dökeyim Sıdkî

Ki bir ehl-i hakikat sâhib-iz'ândan ayrıldım (G.180/ 5)

Görüp erbâb-ı ma'nâ sana ta'ayyüb itmesün Sıdkî

Bu şî'r-i dil-keşin zîrâ ki hayli sâde gelmiştir (G.48/5)

Rakîb-i kec-nazarı ehl-i aşka benzetme

Revâ değil ki pür ola pâkinde âmmla hâss (G.121/1)

İrfan ehli ifadesi Hak âşıkları için söylenebileceği gibi sevgili için de bir benzetme olabilir. Aşağıdaki beyitte şair sevgiliye seslenerek başkalarıyla birlikte olmamasını, onun maarif ehlinin meclisine layık olduğunu söylüyor.

Sana meclis olmak gayrıyla ey mâh-rû düşmez

Karış ehl-i ma'ârif bezmine sana bu hû düşmez (G.104/1)

Çün beni kıldı esîr-i hicr-i devrân felek

Ehl-i irfân husûmet kıldığına var mı şekk (G.149/1)

2.1.2.2. Tarîkat ve İlgili Mefhumlar

2.1.2.2.1. Mevlevî, Semâ

Mevlâna Celaleddin-i Rumi'nin öğretileri doğrultusunda şekillenmiş olan Mevlevilik tarikatı, Mevlana'nın oğlu tarafından kurulmuş ve Anadolu'nun hemen her köşesinde bulunan Mevlevihane denilen dergâhlarıyla toplumumuzun dini ve kültürel hayatına katkıda bulunmuştur.³⁵

Mevlevîyüz bir külâh ve bir nemed besdir bize
Çekmeziz tâc ü kabâ kaydın çün abdâl olmuşuz (G.112/6)

Hazret-i Mevlâ-yı Rum'un bende-i dergâhıyuz
Çekmişüz dünyâdan el ey Sıdkî hoş-hâl olmuşuz (G.112/7)

2.1.2.2.2. Kalender, Abdal, Ârif, Derviş, Ehl-i harâbât

Kalender, Abdal, Ârif, derviş, ehl-i harâbât kelimelerinden derviş kelimesi yaygın olarak kullanılmaktadır. “Dervîş kelimesi, dilenmek anlamına gelen “*dervîz*”den gelmektedir. Aslında dervîş dilenci demektir. Diğer anlamları ise fakir, yoksul, sûfi, mutasavvıf, mürîd ve müntesiptir.”³⁶

Dervişlerin kılıklarının gösterişli olmaması fakirlikten değil, bu dünyadan bir beklentilerinin olmamasındandır. Bu yüzden onlar dışarıdan sersefil görünürler, ama mana âleminin sultanlarıdır.

Nîce yıllar yâr derd-i aşk ser-gerdânyuz
Sûretâ dervîşüz ammâ âlemin sultânı[yuz] (G.108/1)

Rind-kalender anlayışta olanlar dünya malına tenezzül etmezler. Onlar için sevgilinin küçük bir lütfu daha önemlidir.

Tekye-i aşk içreyiz rind-kalender meşrebiz
Neyleriz çarh-ı atlasın çün kâni'-i şâl olmuşuz (G.112/4)

Ârif bu dünya denilen koca karıya meyletmeyip dünyaya nasıl temiz, günahsız gelmişse öyle gider.

³⁵ Mustafa Kara, (2006), *Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi*, Dergâh Yayınları, İstanbul: s. 230.

³⁶ Prof. Süleyman Uludağ, (2001), *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul: s.103.

Ârif odur acûze-i dehre yaslamayup
Dünyâya nîçe gelmiş ise gide böyle merd (G.35/4)

“Birinin yerine geçmek, değiştirmek, karşılık anlamlarına gelen bedel kelimesinin çoğuludur. Nefislerini ruhlarına bedel ettikleri, diledikleri zaman diledikleri yerde kendilerine bedel birer cesetle görünebildikleri yahut erenlerden biri ölünce Allah tarafından bir başkasının onun yerine geçirilmesi dolayısıyla Hakk âşıklarının bir kısmına abdal denilmiştir.”³⁷. Abdalların bir kısmı yalın ayak, başı açık bir vaziyette ülkeyi dolaşır, dilencilik ederdi. Şair kendisinin de bir abdal olduğunu, bu nedenle kılık kıyafetin kendisi için önemli olmadığını söylüyor.

Mevlevîyüz bir külâh ve bir nemed besdir bize
Çekmeziz tâc ü kabâ kaydın çün abdâl olmuşuz (G.112/6)

Harabat ifadesi Divan şiirinde meyhane için kullanılır. Tasavvufî anlamda kullanıldığında meyhane tekkenin karşılığıdır. Aşağıdaki beyitte Sıdkî Harabat erlerini(dervişleri) inkâr etmenin cahillik olduğunu söylüyor.

Harâbât erlerine münkir olup şekk getürmüşsün
Kalursun cehl vâdîsinde ey zâhid ne şekkdir bu (G.223/4)

2.1.2.2.3. Şeyh

Şeyh kelimesi sözlük anlamı olarak yaşlı, ihtiyar adam ve tarikatların başındaki kişi anlamına gelir. Şeyhler müridlerine sundukları aşk şarabı ile onların ilahî hakikatten haberdar olmalarını sağlarlar. Aşağıdaki şiirde Sıdkî “şeyh ü şabb” ifadesi ile hem yaşlı ve gençleri hem de tarikat liderini ve müridi kastetmekte, aşk şarabını içen kimsede akıl kalmadığını söylemektedir.

Câm-ı mey-i muhabbeti kim içse mest olur
Dâniş mi kor bu neş'eyi meğer şeyh u şâbbda (G.241/2)

2.1.2.2.4. Dergâh

Dergâh, dervîşlerin ve tarîkat mensuplarının toplanıp zikir, ayin ve ibadet ettikleri, seyr ü sülûk ile meşgul oldukları, tarikat adabını öğrendikleri, eğitildikleri yere verilen addır. Ribât, dergâh, asitane, düveyr, savmaa, mescid, tekke ve zaviye gibi

³⁷ İskender Pala, (1995), *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara: s.14.

çeşitli adlar alan bu yerler genellikle tarikat yapılanmasının şubeleridir. Tekkeler genelde belli bir tarîkatın veya şeyhin adıyla anılır. Edebiyatta tekkeye mecâzen meyhâne, humhâne, ateş-gede, harabat gibi isimler de verilir.

Aşağıdaki beyitte şair sevgiliye seslenerek ayıbı olanları kapısından sürmesini kendisini dergâhına kabul etmesini istiyor.

Sür kapundan rıkkıyyet-i rû-siyehi
Beni cânâ kabûl-i dergâh it (G.20/4)

Aşığım sevgiliden çektiklerini şikâyet yeri de dergâhtır.

Maksadım Sıdkî odur dergâh-ı hakkdan kimseyi
Böyle bir şûh-ı sitem-kâra giriftâr itmeye (G.242/5)

Dergâhlar aynı zamanda yalvarma kapısıdır. Dervişler orada Allah'a yakarışları kabul görür.

Sür acz yüzün dergeh-i Sübhân'a niyâz it
Şâyed ki kabûl eyleyecek Celle Âlâ'dır (K.II/53)

2.1.2.2.5. Tecellî

Bir şeyin ortaya çıkması, belirmesi anlamına gelen tecelli kelimesi daha çok Allah'ın Tûr dağında tecellisine telmih için kullanılır.³⁸ Vadi-i Eymen de bu olayın geçtiği yer, dere yatağıdır. Şair sevgilinin göz alan parlaklığından dolayı onun olduğu yeri eymen vadisine benzetmiştir.

Vâdî-i Eymen sanur kûyün gören ey sîm-ber
Ger tecellî kılsa âlem-efrûzun senin (G.143/2)

2.1.2.2.6. Tecrid, Uzlet

Salikin zahirini mal ve mülkten, batınını karşılık bekleme anlayışından arındırması, yaptığı her şeyi Allah rızası için yapması, makam ve hal sahibi olma anlayışını hatır ve hayalinden dolayı geçirmemesidir. Tecrid için bu dünyadan uzaklaşmak gerekir.

³⁸ İskender Pala, (1995), *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara: s.402.

Çekmişüz başımızı hırkaya tecrîdleriz
Âlemin saltanatın bir kuru gavgâ bilürüz (G.94/2)

Mecnûn'un çölde yalnız kalması ve vahşi hayvanlarla arkadaşlık etmesi bir çeşit tecride girmektir.

Kays'a vuhûş her dem idermiş muvâneset
Âşık odur ki kûşe-i uzletde ola ferd (G.35/3)

Rind-zahid çatışmasında mal düşkünü olan hoca tecrid anlayışından uzaktır.

Biz kanâ'at ehliyüz tecrîddir âyinimüz
Sanma ey hoca senüñ tek tâlib-i mâl olmuşuz (G.112/2)

2.1.2.2.7. İhlâs

Hulûs veya İhlâs, samimiyet, içtenlik, tutum ve davranışlarda sadece Allah'ın rızâsını gözetme, özün söze, sözün öze uyması, riyâkâr ve ikiyüzlü olmama gibi anlamlara gelmektedir.³⁹

Divanda sıdk u ihlâs, halis, muhlis, ihlâs şeklinde kullanılan bu mefhûm, âşığın ve dervişin sahip olması gereken bir durumdur. Sevgilinin cevr ve cefalarına, nazlarına katlanması için âşık aşkında samimi olmalı. Derviş de inancında ve aşkında samimi olmalı, çektiği sıkıntıların birer imtihan olduğunu unutmamalıdır.

Duaların kabulü için ilk şart ihlâstır. Allah'ın sonsuz rahmeti ve bağışlayıcılığından faydalanmak için içten bir dua gereklidir.

Sıdk u ihlâsla devlet paşaya du'â
Ola kim ide kabûl onu Hudâvend-i Alîm (K.IV/46)

Âşığın en önemli özelliği sevgiliye sadakati ve içten bağlılığıdır. Bu bağlılığın sadece kendinde olmasını, rakibin ihlâslı bir sevgiye sahip olmasını istememektedir.

Kimine hâlis ve muhlis kulun durur Sıdkî
Dime ki gayriye arz ide ey perî ihlâs (G.122/5)

³⁹ Prof. Süleyman Uludağ, (2001), *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Kabcacı Yayınevi, İstanbul: s.181.

2.1.2.2.8. Keşf ü Kerâmet

Keşf, gizli olanı ortaya çıkarma, bulma, sezme gibi anlamlara gelmektedir. Tasavvuftaki anlamı ise dervişin gerçek varlığı, Allah'ı görmesini engelleyen perdenin kalkmasıdır. Aynı kökten türetilen mükâşefe ise hakikatleri görmek anlamındadır ve maddî değil manevî gözle olur.

Kerâmet ise, peygamberler dışındaki kişilerde görülen harikulade hâllerdir. Peygamberlerin gösterdiği harikulade hâllere mucize denir. Harikulade hâller gösteren kimse amel-i salih bir kişi değilse, gösterdiği bu harikulade hâl "istidrac"tır.

Keşf ve kerâmet sûflerce bir dervişin olgunluğuna işaret değildir. Çünkü istidrac da vardır. Bu yüzden keşf ve kerâmetin gizlenmesi gerekir. Her ortamda kendi keşf ve kerâmetini açık edenler zâhid, softa olarak isimlendirilmişlerdir.

Divanda dört beyitte keramet kelimesi geçmiştir. Fakat bu beyitlerde tasavvufî anlamda kullanılmamış, sevgili için benzetme unsuru olmuştur.

Aşağıdaki beyitte âşık sevgilinin sözlerini keramete, Kur'an ayetlerine benzetmiştir.

Ne hilkatsin ey meh kim olmuş cihânda
Kelâmın kerâmet sözün nass-ı kâtı' (G.130/2)

Ger kıyâm itse kaddin zulme kıyâmet gösterir
Der tekellüm eylese la'lin kerâmet gösterir (G.53/1)

Sevgilinin güzelliği, alımı mübalağa edilerek Hz. İsa'nın mucizelerine veya keramete benzetilmiştir.

Bu ân ve bu nezâket kim var ol serv-i semen-berde
Ya İsâ mu'cizidir Sıdkîyâ yâhûd kerâmetdir (G.70/5)

2.1.2.2.9. Hayret

Kalbe gelen bir tecelli sebebiyle salikin düşünemez ve muhakeme edemez duruma gelmesidir.⁴⁰ Mecnun İlahi aşka ulaştıktan sonra hayrete düşmüş ve bu esna da leyla'yı da tanımamıştır.

⁴⁰ Prof. Süleyman Uludağ, (2001), *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Kabcacı Yayınevi, İstanbul: s.163.

Düştü deşt-i hayrete mecnûn gibi şeydâ gönül
Oldu bir Leylâ için âlemlere rüsvâ gönül (G.166/1)

İsterdim idem sûz u dilimden seni ana
Hayret odu baş çekdi zebân yandı yakıldı (G.250/2)

Tasavvufta Hakk âşığı hayret makamını geçemezse aklını yitirir ve sevgiliye kavuşamaz.

Teşne-leb vâdî-i hayretde revâmıdır ki kalam
Reşk iderken yüzüme âb-ı hayât-ı tesnîm (K.IV/41)

2.1.2.2.10. Ezel, Kıdem

Ezel öncesi olmayan zamandır, öncesizliktir. Allah'ın sıfatlarından. Divanda dini anlamından çok sevgiliye duyulan aşkın çok eski olduğunu anlatmak için kullanılmıştır.

Temennâ itmezüz zevk-i visâlin hicre mu'tâdız
Ezelden firkatindir hem-dem-i dîrînemiz cânâ (G.2/3)

Yazılmış ismime rûz-ı ezelden
Berât-ı aşk-ı tuğrâ-yı muhabbet (G.16/4)

Ezelden tünd-hû bir zâlim kâtildi ol meh-rû
Bi-hamdi lillâh bu günler rahmı var hulku hasenlenmiş (G.116/3)

2.1.2.2.11. Vahdet, Kesret

“Birlik, Allah'ın birliği. Kesret zıddıdır. Tasavvufta gerekli olan vahdet, kesret içinde olandır. Yani halk ile birlikte, iş-güçle meşgul iken dahi herkesin ve her şeyin Allah'ın kudreti ile meydana geldiğini idraktır.”⁴¹ Kesret ise çokluktur. Bu dünyadaki her şey kesrettir. Kesret insanı Allah'tan uzaklaştırdığı gibi Allah'a ulaşmasına da bir araçtır. Kesret yani bu dünyadaki yaratılmış her şey Allah'ın varlığının bir ispatıdır. Kesreti terk edince tek (vahdet-i vücud) olunur. Aşağıdaki beyitte vahdeti kesretten ayırarak tek olduğunu, vahdet-i vücuda ulaştığını söylüyor.

⁴¹ İskender Pala, (1995), *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara: s.535.

Vahdeti kesretden idüp imtiyâz
Terk ü tecerrüd ile ferd olmuşuz (G.99/4)

2.1.2.2.12. Zikir

Anmak, hatırlamak, yâd etmek.⁴² Allah'ın belli isimlerinin belli sayılarda tekrar edilmesine zikir denir. Zikir tarikatlere göre açık ve gizli (cehri-hafi) şekilde yapıldığı gibi tarikata göre zikrin içeriği de değişir. Zahidler gösteriş için meclisde zikrederken âşikların, rindlerin, zikri sevgiden dolaydır.

Meclis-i zikre bizi gel da'vet itme zâhidâ
Âşıkuz biz zikr-i dilberdir bizim tevhîdimiz (G.102/4)

Zikr kelimesi dini anlamının dışında anmak, söylemek anlamında da kullanılabilir.

Senin zikr olunurken yahşî nâmın ey perî-peyker
Rıkkıyyet-i dîve uydun halk arasında pâ-y-mâl oldun (G.152/3)

Şu'arâ olmasa âlemde eğer sultânım
Zikr olunmazdı dahi nâm-ı büzürgân-ı kadîm (K.IV/39)

2.1.2.2.13. Dünyâ (Cihân, dehr)

Zengin ya da fakir her insan dünyadan, dünyadaki haksızlık ve kötülüklerden şikâyet eder. Bu dünya Allah'm tecelli ettiği bir aynadır. Mutlak varlığa sahip değildir. Bu nedenle fani dünya olarak adlandırılır. Bu dünya için önemli olan kesreti fark ederek vahdeti görmektir. Bu da dünyadan el çekmekle olur.

Hazret-i Mevlâ-yı Rum'un bende-i dergâhıyuz
Çekmişüz dünyâdan el ey Sıdkî hoş-hâl olmuşuz (G.112/7)

Bana ey hoca arz itme sakın atlasla dîbâyı
Tenezzül itmezim dünyâya dervîş-i nemed-pûşum (G.190/4)

Sevgili uğruna dünya malı sarf etmek, dünyanın malına mülküne önem

⁴² Süleyman Uludağ, (2001), *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul: s.393.

vermemek gerekir.

Sarf iderdim yolunda mâ-melekim
Eğer olsaydı elde dünyâlık (G.139/4)

Cihânın varlığın terk eyledim sevdâ-yı zülfünle
Gedâ-yı kûy-i kem-hâl bana senden nazar var mı (G.246/4)

2.1.2.2.14. Kânî (Mutma'în)

Kanaat eden yeter bulup fazlasını istemeyen anlamındaki “kani” sözcüğü inanmış, inançla ilgili içinde hiçbir şüphe kalmamış kimse anlamına da gelir. Mutmain olan kimsenin bu dünyaya dair bir talebi olmaz.

Tâlib değilim devletine dehr-i denînin
Bir kimse ki kânî‘ ola anda taleb olmaz (G.87/5)

2.1.2.2.15. Rind, Zâhid, Sâlik, Sofu, Va'iz, Hoca:

Farsça, kayıtsızlık, laubali, akıllı, münkir gibi özellikleri olan kişi anlamına gelir. Dışı melâm içi selîm olan kişiye rind denir. Bir nevî bohem hayatı yaşamaktır. Fakat Batıda bohem hayatı yaşayanlardan farklıdır. Rindler kalplerini temizleyip kendilerini olgunlaştırmak isterler. Çoğulu rindândır. Rindler acı ile tatlıyı, iyi ile kötüyü, üzüntü ve neşeyi aynı görürler. Rindlik Dîvân şiirinde bir mazmûn olarak ele alınır. Dîvân şâiri kendisini rind olarak niteler. Ona göre cihânın bir pul kadar değeri yoktur. Hayatında hiç içki içmeyen şâirlerin dahi çok zaman meyhâneden, içkiden, sâkîden bahsetmeleri rindâne bir hayata öykünmelerinden ileri gelmektedir.⁴³

Rind devamlı sarhoş olan, dünya işlerini hoş gören bir kimsedir. İki dünyayı terk ederek Allah'a yönelmiştir.

Tekye-i aşk içreyiz rind-kalender meşrebiz
Neyleriz çarh-ı atlasın çün kânî‘-i şâl olmuşuz (G.112/4)

Ol şûh-ı bezme sâkî diyen rind-i bâde-hâr
Sıdkî sana ne mâyil-i sahbâyım müdâm (G.186/4)

⁴³ İskender Pala, (1995), *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara: s.330.

2.1.2.2.15.1. Zâhid:

Kaba sofu, Allah'ın buyruklarını yerine getirmekle birlikte, şüpheli şeylerden de kaçınan kişi. Bunlar dinî konularda anlayışı kıt, her işin ancak dış kabuğunda kalabilen, derinlere inmesini beceremeyen, ilim ve imanı dış görünüşüyle anlayan, bunu da ısrarla başkalarına anlatan ve durmadan öğütler verip, topluma düzen verdiklerinin sanan kişiler olarak ele alınır. Daracık dünya görüşü içine sıkışıp kalmışlardır. Dar kalıplı bilgilere bağlıdırlar ve hayatın acemisidirler. Bu bakımdan çok zaman gülünç duruma düşerler. Hiçbir zaman imandan hakikata ulaşamamışlardır ve samimiyetleri yoktur.

Zahid riyakârdır. Her şeyi akıl yoluyla çözümlenmeye çalışır. Aşkını tanımaz. İnanış ve ibadetlerinde samimi değildir. Cehennem azabından kurtulup cennete nâil olabilmeyi amaçlar. “Rind” tipinin tam karşıtı “Zahid”tir.

Aşkımız taklîd sanmış Sıdkî zâhid bilmemiş
Yeg dūrūr zūhd-i riyâyîden bizim taklîdimiz (G.102/5)

Harâbât erlerine münkir olup şekk getürmüşsün
Kalursun cehl vâdîsinde ey zâhid ne şekkdir bu (G.223/4)

Tan mı ger zâhid koyup kûyun dilerse cenneti
Neylesün ma‘zûrdur leyse ale'l-a‘mâ harac (G.25/2)

Zahid rindlerin halinden anlamadığı gibi onu suçlayıp yanlış yaptığını söyler ve nasihatte bulunur.

Nedir bunca sitem rindân-ı mey-aşâma ey zâhid
Nasîhat kâr kılmaz bunlara gel terk-i âzâr it (G.18/3)

Dime zâhid ki çokdur cennet içre hûr-peykerler
Olur gerçi güzel ammâ ki böyle işve-kâr olmaz (G.105/3)

İtme gilmân-ı vasfını ey zâhid ben dîvâneye
Yeğ gelür seyr-i cinândan bir nefes dîdâr-ı yâr (G.37/4)

2.1.2.2.15.2. Sâlik

Bir yola giren ve o yolda giden, bir tarikatın adabını yerine getiren. Salik gerçek yolcusudur. Cezbeyle Allah'ın kudretini, hikmetini, sıfatlarını anlayabilen olur.⁴⁴ Aşk yoluna giren sâlik, ilahî aşka ulaşabilmek için mecâzî aşkı bir basamak olarak kullanır. Peygamberler de bir yol gösterici olarak saliklere rehberlik eder

Olmasañ sen hakka yol bulmazdı kimse yâ Nebî
Sâlikân-ı râh-ı hakka sensin olan reh-nümâ

2.1.2.2.15.3. Sofu (sûfî)

Bu kelimenin iki kaynağı olduğuna inanılır. İlki, yün anlamına gelen sûf kelimesinden türediği şeklindedir.⁴⁵ Dervişlerin giydiği aba yünden yapıldığı için böyle bir inanış vardır. İkincisi ise Hazreti Muhammed döneminde Mescid-i Nebevî'nin avlusunda yatıp kalkan ve "ehl-i suffice" denilen fakir sahabelere verilen isimden türediğine inanılır. Divan şiirinde sufiler genellikle zahidlerle aynı anlayışta düşünülmüştür.

Pend itse sûfî dinlemezüz anı hâsılı
Mahbûbu sevmedür bizim ey Sıdkî kârımız (G.92/5)

Kimse esrâr-ı hatt-ı yâre değildir vâkîf
Bize sor sûfî anın farkı a'lâ bilürüz (G.94/5)

Mey içme güzel sevme dirsın bana her dem
Sûfî bu tekellüflere âmil değilim ben (G.204/4)

Nîce sabr itmek olur bezmde mevcûd olıcak
Sûfîyâ bâde-i sâfî ile rûy-ı şâda (G.227/2)

2.1.2.2.15.4. Vâ'iz

Camilerde vaaz eden kişidir. İslâmın emir ve yasaklarını cemaate, halka anlatır.

⁴⁴ İskender Pala, (1995), *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara: s.465.

⁴⁵ Mustafa Kara, (2006), *Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi*, Dergâh Yayınları, İstanbul: s. 23.

Fakat anlattıkları kitabî bilgilerdir. Genelde cehennemle korkutup ve cenneti özendirerek insanları doğru yola sevketmeye çalışır. Bu yönüyle zahide benzer ve şairler tarafından sevilmez.

Nedir beyhûde feryad itdüğün kürsüde her lahza
Ne sûd amma alursun bunca lugat-nâme vâ'iz (G.126/3)

Vaizlerin yaklaşımı halkı dinden soğutur. Bu nedenle İslam'a zarar verdiği iddia edilmiştir.

Senin teşnî'ini gûş eyleyen mescidlere girmez
Halel virdin bu denlü zümre-i İslâm'a ey vâ'iz (G.126/5)

2.1.2.2.15.5. Hoca

Divanda hoca kelimesi altı beyitte geçmektedir. Divan şiirinde hoca genelde zahidle özdeşleştirilir. Sıdkî de bu anlamda kullanmış ve hocanın mala mülke önem vermesini eleştirmiştir.

Bana ey hoca arz itme sakın atlasla dîbâyı
Tenezzül itmezim dünyâya dervîş-i nemed-pûşum (G.190/4)

Ey hoca arz kılma sakın sîm ü zer ki var
Ol Yûsuf'a hezâr senin gibi müşterî (G.248/4)

Biz kanâ'at ehliyüz tecrîddir âyinemiz
Sanma ey hoca senin tek tâlib-i mâl olmuşuz (G.112/2)

Rindlerin hocalara yönelttikleri suçlamalardan biri de samimiyetsizliktir. Rindler içtendir, dost gibi görünme huyları yoktur.

Bizi ma'zûr dut ey hoca budur âdetimiz
Ne temellük ideriz biz ne müdârâ bilürüz (G.94/3)

Hoca, içkiyi ve ilahi aşka ulaşmada bir vesile olan dünyevi aşkı hoşgörmez. Bu nedenle şairimiz tarafından eleştirilir.

Yürü ey hoca o şûhun hatt u hayâli şimdi
Ne bahâ müşkda ne kıymeti anberde kodu (G.259/4)

Gel ey nâsîh beni men' eyleme câm-ı musaffâdan

Gerek mü'min gerek kâfir dutarsın dört kadeh nûşum (G.190/3)

2.1.2.2.16. Bazı Mutasavvıflar

2.1.2.2.16.1. Mevlânâ

Asıl adı Muhammed Celâleddin'dir. 30 Eylül 1207'de Horasan'ın Belh şehrinde doğar, 17 Aralık 1273'de Konya'da vefat eder. İlk tahsilini babası Bahaaddin Veled'den aldı daha sonra Seyyid Burhaneddin Tirmizi'den de dersler aldı. Hakikate âşk yolu ile varmaya çalışan mutasavvıfların lideri sayılır.⁴⁶

Mevlana inanç, fikir ve hoşgörü timsalidir. Tasavvuf hareketinin Anadolu'da gelişmesinde büyük katkısı olan Mevlana hemen her divanda kendisine yer verilen bir isimdir. Aşağıdaki beyitte şair Mevlana'nın dervişi olduğunu söylemektedir.

Nola ger fakriyle istiğnâ satar şu âlem[e]

Hazret-i Mollâ-yı Rum'un Sıdkî dervîşânıyuz (G.108/6)

⁴⁶ Mustafa Kara, (2006), *Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi*, Dergâh Yayınları, İstanbul: s. 230.

2.2. CEMİYET

2.2.1. Şahıslar

2.2.1.1. Tarihi Şahsiyetler

2.2.1.1.1. Hükümdarlar, Şehzâdeler ve Devlet Adamları

2.2.1.1.1.1. Yakup Paşa

Sıdkî Divanı'nda bir kaside Yakup Paşa isminde bir zât methedilmektedir. Kaynaklarda 1660-1700 tarihleri arasında yaşamış, paşa ünvanını almış bir şahıs bulunmamaktadır. Fakat saray ağaları için bu ifade kullanılmışsa eğer, 1679 tarihinde Eski Saray ağası, daha sonra babüssaade ağası olan Yakup Ağa kasidede bahsi geçen kişi olabilir.⁴⁷

Âsmân-pâye felek-mertebe Ya'kûb Paşa

Ki oldu devrinde anın zulm kem ü fitne adîm (K.IV/48)

Kasidede Yakup Paşa geleneğe uygun olarak hayli abartılı bir biçimde methedilmiştir.

Emr ü nehyinde cihânın dilese kâdirdir

Ki kazâ ü kadere eyleye hükmü ta'lim (K.IV/52)

2.2.1.2. Tarihi Efsanevi Şahsiyetler

2.2.1.2.1. İskender

İskender, şiiirlerde daha çok gücü ve ölümsüzlüğü arayışı sebebiyle zikredilmektedir. “Rivayete göre İskender, ordusu ile zulumât ülkesine âb-ı hayâtı aramaya gitmiş ama veziri olan Hızır, suyu bulup içtiği halde ona nasip olmamıştır.”⁴⁸

Âb-ı hayât meye benzetilerek de kullanılabilir. Aşağıdaki beyitte şair kendini İskender'e, sözlerini de ab-ı hayata benzetiyor.

Ben hızır-ı Sikender mey-i ser-çeşme-i cânım

Feyz-i sühanım reşkde âb-likâdır

⁴⁷ Mehmed Süreyya, (1996), *Sicill-i Osmanî*, cilt IV, Seyit Ali Kahraman (çev), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul: s.1677.

⁴⁸ İskender Pala, (1995), *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara: s.287.

Sevgilinin de erişilmezliği, gücü dolayısıyla İskender'e benzetildiği görülür.

Sadr-ı Husrev-i rûşenâ Hızır-ı Sikender-menşâ

Ay vücûdun eser-i âtıfet-i Rabb-i Rahîm

2.2.1.2.2. Sâmirî

Samiri Hz. Musa Tur-ı Sina'da Allah'la konuşurken yaptığı bir buzağıya halkı taptırmaya çalışan kişidir. Aşağıdaki beyitte şair sevgilinin güzelliğini anlatmak için onun ağzını ve dudaklarını görseler Samir'in sihrinin ve Mesih'in mucizelerinin kabul görmeyeceği söyleniyor.

Sâmirî sihrin Mesîh i'câzın itmezler kabûl

Görseler la'linle çeşm-i fitne-âmûzun senin (G.143/3)

2.2.1.2.3. Cem (Cemşîd)

Pişdadiyan sülalesinin dördüncü hükümdarı İran mitolojisine göre yedi yüz yahut bin yıl yaşamıştır. İnsanlara faydalı olan birçok sanatı o icat etmiş, güneş yılını ve nevruzu başlatmıştır. Rivayete göre şarabı bulan kişidir. Cem, cam, cam-ı Cem, Cemşid, cam-ı cihannüma-i Cem gibi ifadeler aynı efsane çevresinde kullanılır. Özellikle yöneticileri övmek için Cemşid benzetmesine başvurulur.

Âbrû-yı vüzerâ sâhib-i ihsân ü atâ

Sâhib-i seyf ü kalem dâver-i Cemşid-şiyem (K.III/21)

Ol saf-der-i Cem-rütbe ki âvâze-i adli

Meşhûr-ı cihân-gûş der-i şâh u gedâdır (K.II/16)

Aşağıdaki beyitte ise Cem'in her şeyi gösteren kadehine telmih yapılmıştır. Cem'in kadehi olmasa da olur, testi parçasına kailiz demektedir.

Câm-ı cem-i cihân-nümâ olmasa kayd çekmezüz

Bezm-i belâda ey gönül köhne sifâle kâyilüz (G.86/4)

2.2.1.2.4. Hâtem

Arap kabileleri arasında cömertliği ile tanınan İbn Abdullah b. Saîd veya İbn Abdullah b. Mes'ûd'un lakabıdır. Tay kabilesinden olduğu için "Tay, Tayyî veya Tâî" gibi nispetler alan Hâtem, Hz. Peygamber zamanında yaşamışsa da onun

peygamberliğine erişememiştir. Çok zengin, kabilesinin reisi ve şâir olduğu noktasında rivayetler vardır. Edebiyatımızda cömertliği dolayısıyla ve genelde şâirin memdûhu için kullanılır.⁴⁹

Genellikle kasîdelerde övülen kişi cömertliğinin anlatması için Hatem'e benzetilir. Şair Yakup Paşa'nın ihsanının ve bahşişinin bolluğunu Hatem'le kıyaslıyor.

Olsa bu asrda görseydi atâ vü keremin
Hâtem olurdu anın derke cevrinde mukîm (K.IV/28)

Cömertliğin dışında zenginliği anlatmak için de Hatem kelimesi kullanılır.

Nakd-i Hâtem iderim dirse yolunda îsâr
İ'tikâd itme rakîbin sûrû hep sâhtedir (G.61/4)

2.2.1.3. Masal Kahramanları, Efsânevî Unsurlar

2.2.1.3.1. Leylâ ile Mecnûn

İslam edebiyatında mesnevî konusu olan aşk hikâyesidir. Hikâye kahramanlarının gerçek kişilikler olduğu sanılmaktadır. Bir rivayete göre Mecnûn, şâir Kays b. Mülevvaha'l-Âmirî'nin (Ö. M 698) lâkabıdır ve bu hikâye onun şiirlerinin yorumundan doğmuştur. Ancak onun Emevî ailesinden olup amcasının kızını seven bir genç olduğunu ileri sürenler de vardır. Leylâ'nın gerçek adı ise Leylâ binti Mehdî b. Sa'dî'l-Âmirî'dir.⁵⁰ Hikâyenin kısa özeti şöyledir.

Beni Amr kabilesinden Kays yedi yaşına gelince tahsil için hocaya verilir. Yakın bir kabilenin kızı olan Leylâ da aynı hocaya verilmiştir. Çok geçmeden bu iki genç birbirlerine âşık olurlar ve dedikodular başlar. Duruma üzülen Leylâ'nın babası kızını okuldan alır. Sevgilinin aşkı ile yanıp tutuşan Kays da adının değişmesine sebep olacak şekilde "Mecnûn"laşır. Bundan sonra Mecnun çöllere düşer; rüzgârla, kuşlarla ve hayvanlarla dertleşen Mecnûn'un derdi her geçen gün artar. Kays'ın durumuna çok üzülen babası, Leylâ'yı oğluna ister. Fakat kız verilmez. Babası oğlunun iyileşmesi için Kâbe'ye götürür. Mecnûn, orada duâ ederken derman değil, derdinin artması için Allah'a yalvarır.

Güzelliği her gün artan Leylâ'yı kabileden değişik kişiler istemeye başlar. Bir

⁴⁹ İskender Pala, (1995), *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara: s.240.

⁵⁰ İskender Pala, (1995), *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara: s.347.

müddet sonra Leylâ, İbni Selâm isminde varlıklı bir gence verilir. Dağlarda dolaşan Nevfel isminde biri, Mecnûnla karşılaşınca, Mecnûn başından geçenleri ona şiirle anlatır. Nevfel’le beraber eve gelen Mecnûn’a güzel elbiseler giydirilir. Bir müddet sonra Mecnûn tekrar çöllere gitmek isteyince Nevfel, Leylâ’yı kabilesinden ister. Leylâ’nın Mecnûn’a verilmemesi üzerine iki kabile arasında savaş çıkar. Mecnûn, bu savaşta Leylâ’nın kabilesi tarafını tutunca Nevfel taraftarları onu hoş karşılamazlar. Uzun mücadelelerden sonra Nevfel’in kabilesi galip gelir. Fakat Nevfel, olanları hatırlayınca Leylâ’yı Mecnûn’a almaktan vazgeçer.

Mecnûn, çöllerde dolaşırken Leylâ, İbni Selâmla evlendirilir. Orada her geçen gün eriyip solan Leylâ, acı çekerken Mecnûn da olanları duyunca daha çok derbeder olur.

“Bir yalanla İbni Selâm’dan uzak kalabilen Leylâ da çöllere düşer, Mecnûn’u aramaya çıkar. Çölde onu bulursa da Mecnûn onu tanımaz ve visâle gücü olmadığını bildirir. Çünkü artık bütün maddî varlıklarla ilgisini kesmiş ve manevî bir aşk ile sarhoş gezer olmuştur. Leylâ umutsuz bir halde geri döner. Bir müddet acı çektikten sonra da ölür. Bunu haber alan Mecnûn Leylâ’nın mezarına koşar ve orada kendisinin de ölmesi için Tanrı’ya yakarır. Yakarışı kabûl edilir ve son nefesinde “Leylâ!...” diyerek can verir.”⁵¹

Divan edebiyatında hemen bütün şairler Leyla ile Mecnun hikâyesine telmihlerde bulunmuş veya Leyli (karanlık, gece), Mecnun (deli, aşk çılgını) kelimeleri üzerine sanatlar yapmışlardır.

Aşağıdaki beyitte şair subh kelimesini kullanarak Leyla’nın gece anlamını da düşündürüyor. Sahra-yı mihnet ifadesiyle de Mecnun’un çöllere düşmesini hatırlatıyor.

Subhun fikriyle ey leylâ-veşim sahrâ-yı mihnetde

Terahhum kıl ki Sıdkî-i Kays tek ü dîvâne olmuştur (G.65/5)

İrişmek mümkün ola deyü şâyed vasl-ı Leylâ’ya

Tek ü pû eylerüz sahrâ-yı Kays reh-neverdiz biz (G.114/4)

Kays’ın çöllerde vahşi havyanlarla konuşması şiirlerde çokça kullanılır.

⁵¹ İskender Pala, (1995), *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara: s.347.

Kays'a vuhûş her dem idermiş muvâneset
Âşık odur ki kûşe-i uzletde ola ferd (G.35/3)

Âşığın durumu bazen o kadar kötüdür ki aşklarıyla dünyaya nam salan Vamık ve Mecnun bile onun sohbetinden nefret eder.

Teneffür eyler oldu sohbetimden Vâmık ve Mecnûn
Beni sevdâ-yı zülfün ol kadar rüsvây-ı âmm itdi (G.243/2)

Âşıklar kendilerini Mecnun'la kıyaslayıp onun varisi, devamı olduklarını söylerler.

Rûz u şeb vâdî-i aşk içre sitem çekmedeyüz
Gâlibâ cânib-i mecnûna çeker silsilemiz (G.97/3)

Vâris-i mecnûn-ı belâ-keş biziz
Sıdkî odur beyhûde gerd olmuşuz (G.99/7)

Sevgili güzelliği yönünden Leyla'ya benzetilir. Sevgiliyi Leyla'ya benzetmek kendisini Mecnun'a benzetmek için bir dayanaktır.

Sıdkî-i zârı visâle ir gör ey Leylâ-likâ
Meskenin Mecnûn gibi sahrâ ve hâmûn eyleme (G.239/5)

Gam ü derdim muhabbet içre çün mecnûnda efzûndur
Nola aşkla ey Leylâ-veşim ger iftihâr itsen (G.145/3)

Her kim ol Leylî likânın zülfüne meftûn olur
Âkıbet sevdâ-yı zülfüyle anın mecnûn olur (G.57/1)

Âşık bazen kendi aşkını daha üstün görür ve kendisinin Vamık, Ferhad ve Mecnun'la kıyaslanamayacağını söyler.

'Aşkda Ferhâd'la Mecnûn'a yokdur nisbetim
Çekmede hicrân-ı gamın sabr u sükûnüm var benim (G.183/3)

Muhabbet bârın çekmekte çok ferzânedir gönlüm

Bu vâdî içre Mecnûn'dan dahi merdânedir gönlüm (G.182/1)

Egerçi geldi gitdi nîce Vâmık nîce Kays amma

Benim tek şimdilik bir âşık-ı sâbit-kadem yokdur (G.39/3)

Mecnun sadece âşık değildir, o aynı zamanda çöllerde kendini dünyadan soyutlayan bir kişidir. Tasavvufta Allah sevgisine ulaşmak için de bu dünyadan, kesretten uzak durmak gerekir. Bu yönüyle, Mecnun'un çöllerde yalnız dolaşması ve hayvanlarla sohbet etmesi gerçekte İlahi aşka geçiştir.

Çıkup sahrâya Mecnûn gibi vahşî ülfetin dutdum

Gam-ı aşkınla cânâ âşına ve yâdı terk itdim (G.193/3)

Kıldı Mecnûn hâne terkin ben cihân terkin kılup

Ben dahi asırında Sıdkî böyle bir nâm eyledim (G.201 / 8)

Düştü deşt-i hayrete mecnûn gibi şeydâ gönül

Oldu bir Leylâ için âlemlere rüsvâ gönül (G.166/1)

2.2.1.3.2. Ferhat ile Şîrin

“İran edebiyatı mesnevî konuları arasında önemli yer tutan bir hikâyedir. Erkek çocuk bırakmadan ölen Ermen hükümdarının yerine Mehin Bânû adlı kızı geçer. Mehin Bânû'nun Şîrîn adlı bir kızkardeşi vardır. Mehin Bânû, Şîrîn için bir köşk yaptırır. Bihzâd adlı bir ressam bu köşkü güzel resimlerle süslemektedir. Bihzâd'ın Ferhâd adlı bir oğlu vardır. Ferhâd babasıyla çalışırken Mehin Bânû ona âşık olur. Oysa Ferhâd da Şîrîn'e tutulmuştur. Arada bir Ferhâd ile Şîrîn gizlice buluşurlar. Şîrîn birgün aşkını ispat için Ferhâd'dan şehrin dışındaki bir pınarın köşke bağlanmasını ister. Ancak arada Bisütûn adlı bir dağ vardır. Ferhâd saray bekçiliğine tayin edilmek şartıyla bu görevi kabul eder. Mimar mühendis olan Ferhâd büyük külüngüyle dağı delmeye başlar. Mehin Bânû Ferhâd'ın Şîrîn'i sevdiği için onu hapse attırsa da bir müddet sonra gördüğü bir rüya üzerine onu serbest bırakır. Karamsarlığa kapılan Ferhâd ise dağda bir mağara açıp oraya Şîrîn'in resimlerini çizer ve yalnız yaşamağa başlar. Bu arada Hüsrev'in babası olan Hürmüz Şîrîn'i Ferhâd'a almak için. Mehin Bânû ile savaşı. Hürmüz'ün oğlu Hüsrev ise Şîrîn'e âşık olur ve hastalanıp yatağa düşer. Nihayet Ferhâd dağı delmeye devam eder. Tam dağı deleceği sırada Hüsrev'in dadısı Ferhâd'ın yanına gelip

ona “Oğlum sen uğraşıyorsun ama Şîrîn öldü.”der. Ferhâd bir âh çekip olanca gücüyle koca külüngü başına indirir ve ölür. Şîrîn, bunu haber alınca sevgilisinin ölüsü başında ağlar ve belindeki hançer ile canına kıyar. Hüsrev’in dadısı ise dağdan inen bir aslan tarafından parçalanır.”⁵²

Ferhat ile Şirin tıpkı Leyla ile Mecnun gibi edebiyatta çokça kullanılan veya telmihte bulunulan bir aşk hikâyesidir. Hikâyede üçlü aşkın olması, Hüsrev ve Şirin kelimelerinin benzetmeye ve tevriyeli kullanıma uygun olması şairlerin bu hikâye ile ilgili motifleri şiirlerinde sık kullanmalarının nedenlerindedir. Hikâyede Ferhat’ın deldiği dağın adı “bî-sütûn”dur. Dağ ve dağ delen anlamına gelen “kuh, küh-ken, kûhsâr” gibi kelimeler “bî-sütûn” ile birlikte Ferhat ve Şirin olayına telmihte bulunmak için şiirlerde kullanılır.

Aşağıdaki beyitlerde “şirin leb” ifadesi tevriyeli olarak kullanılmıştır. Hem tatlı dudaklı hem de Şirin’in dudağı gibi güzel dudaklı anlamında düşünülmüştür.

Kılmadın bir kez terahhum bana ey şîrîn lebim
Derd ü mihnet kûhsârı içre Ferhâd eyledin (G.147/2)

Ben ol şîrîn-lebin hecriyle gam çekmekde üstâdım
Nihâyet bir iki gün kûh-ken benden mukaddemdir (G.73/2)

Gam-i la‘lîyle ol şîrîn-lebin kûhsâr-ı aşk içre
Bu gün cân virmek ile Sıdkîyâ feryâd olupdur dil (G.164/5)

Âşık Ferhad’ın büyük külüngüyle deldiği “bisütun” dağını ahıyla deldiğini söyleyerek mübalâğa yapıyor.

Bisütûnu tîşe-i âhımla vîrân eyledim
Kûh-kenlikde benim Ferhâd'a Sıdkî müşterek (G.149/7)

Âşıklar kendilerinin çektikleri aşk acısının büyüklüğünü anlatmak için Mecnun, Ferhad gibi âşıklardan aşk konusunda üstün olduklarını, onlarla kendilerinin kıyaslanamayacağını iddia ederler.

⁵² İskender Pala, (1995), *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara: s.185.

‘Aşkda Ferhâd'la Mecnûn'a yokdur nisbetim
Çekmede hicrân-ı Gamın sabr u sükûnüm var benim (G.183/3)

Fünûn-ı aşkda meşk artup çok üstâd oldum
Anınçün ser-güzeşt-i Vâmık ve Ferhâd'ı terk itdim (G.193/4)

Kazarız tîşe-i sab ile melahat kûhun
Kûh-ken olmağı biz öğrediriz Ferhâd'a (G.229/2)

2.2.1.3.3. Hüsrev-Şirin

Ferhad ile Şirin hikâyesinde de geçen ve vuslata eren kahraman olan Hüsrev İran şahlarından biridir.⁵³ Hüsrev kelimesi padişah kelimesi yerine de kullanılır.

Aşağıdaki beyitlerde Hüsrev kelimesi daha çok padişah anlamına gelecek şekilde kullanılmıştır.

Husrev-i iklîm-i aşkım başda çetrim derd-i dil
Dağlar der-i sîne-i bî-kînem üzre zînetim (G.199/2)

Ey büt-ı gonce-leb vü tâze gül-i handânım
Di meh-i serv-kadd ve husrev-i âlî-şânım (terkibi bend/1)

Sadece padişahlar için değil övülen devlet adamları ve vezirler için de Hüsrev ifadesi kullanılabilir.

Sadr-ı Husrev-i rûşenâ Hızır-ı Sikender-menşâ
Ay vücûdun eser-i âtîfet-i Rabb-i Rahîm (K.IV/35)

2.2.1.3.4. Vâmık u Azrâ

Aslı Pehlevice olan bu aşk hikâyesi Sasaniler zamanında yazıya geçirilmiş, ilk defa Unsuri (öl.1040) tarafından mesnevi biçiminde yazılmıştır.⁵⁴

Her iki kahramanı da soylulardan olan Vamık u Azra hikâyesi bütün kahramanlarının sevdiklerine kavuşmasından dolayı diğer aşk hikâyelerinden farklılık gösterir.

⁵³ İskender Pala, (1995), *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara: s.267.

⁵⁴ age, s.557.

Divanda sadece Vâmık kelimesi kullanılmıştır. Bu kullanımlarda da hikâye ile bağlantılı kullanımdan ziyade Mecnun ve Ferhad gibi aşığın karşılaştığı bir kişidir.

Yokdur cihânda Vâmık ve Mecnûn'a nisbetim
Hicrân-ı ğamını çekmede merdâneyim şehâ (G.11/3)

Egerçi geldi gitdi nîce Vâmık nîce Kays amma
Benim tek şimdilik bir âşık-ı sâbit-kadem yokdur (G.39/3)

Fünûn-ı aşkda meşk artup çok üstâd oldum
Anınçün ser-güzeşt-i Vâmık ve Ferhâd'ı terk itdim (G.193/4)

Teneffür eyler oldu sohbetimden Vâmık ve Mecnûn
Beni sevdâ-yı zülfün ol kadar rüsvây-ı âmm itdi (G.243/2)

2.2.1.3.5. Âb-ı Hayât ve Zulûmât

İskender ölümsüzlüğe ulaşabilmek için veziri Hızır aleyhisselamı yanına alarak “zulûmat” ülkesinde ab-ı hayatı aramaya çıkmıştır.⁵⁵ Edebiyatta sevgilinin dudakları âşık için ölümsüzlük suyudur. Sevgilinin dudaklarına erişmek ölümsüzlük suyuna erişmektir.

Egerçi zulmet-i zülfüne düşdüm ol sitem-kârın
İrişdim leblerine âb-ı hayvân eyledim peydâ (G.5/3)

Bulur âlemde ömr-i câvidânı
Lebin âb-ı hayâtın eyleyen nûş (G.118/2)

Teşne-leb vâdî-i hayretde revâmıdır ki kalam
Reşk iderken yüzüme âb-ı hayât-ı tesnîm (K.IV/41)

⁵⁵ Agâh Sırrı Levend, (1984), *Divan Edebiyatı, Kelimeler ve Remizler, Mazmunlar ve Meşhumlar*, Enderun Kitabevi, İstanbul: s.175.

2.2.1.4. Dinî Şahsiyetler

2.2.1.4.1. Ebû Leheb

Divanda bir beyitte Ebû Leheb ateşte yanacağı hatırlatılarak anılmıştır.

Server-i bathâ-levn mih-ter-i Hâşimî-neseb

Âteş-i cân-ı bû-leheb şâh-ı serîr-i ma‘delet (G.17/2)

2.2.2. Kavimler

2.2.2.1. Hind, Irâkî:

Dîvân şiirinde Hindistan, başta uzaklığı, esrarengizliği, havası, bağ-bahçesi, baharat vs. olmak üzere çok sözü edilen memleketlerden biridir. Hz. Âdem cennetten çıkarılınca Hindistan’da Serendip (Seylan) adasına inmiştir. Hindistan’da yâkut çıkarılır. Yine anber de Hind denizinde yaşayan bir çeşit adabalığundan elde edilir. İncileriyle de meşhur olan Hindistan’da tâvus ve papağan çok olurmuş. Rûm (Anadolu) ülkesi beyaz tenli insanların memleketi olduğu için siyah ırka mensup insanların yaşadığı Hindistan ile tezat teşkil eder. Bunun için biri beyazlığın, diğeri siyahlığın timsâlidir. Köle ticaretine elverişli bir ülke olduğu için, yine siyahî köleler ile birlikte kullanılır. Mesnevîlerde Hindistan imajına çok rastlanır.⁵⁶

Irak, Dicle ile Basra’nın güneyi arasındaki bölgedir. Türk musikisinde de Iraki isminde bir makam olduğu için kelime tevriyeli olarak kullanılabilir. Divanda bir beyitte kullanılan Irak ve Hind kelimeleri genel bir coğrafi bölge anlamında kullanılmıştır.

Güzîde şâ‘ir-i şîrîn-zebân ta‘dâdım

Dimem ki Kays-ı Hind'im ya Irakî Şîrâz (K.III/33)

2.2.3. Ülkeler Ve Şehirler

2.2.3.1. Mısır, Şam, Hicaz

Hicaz Mekke ve Medine arasında kalan bölgedir. Kâbe’yi bulundurduğu için önemlidir. Aşığın Kâbe’si sevgili olduğu için bir benzetme unsuru olarak kullanılır.

⁵⁶ İskender Pala, (1995), *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara: s.254.

Aşağıdaki beyitte şair fahriye bölümünde şiirlerini cevhere benzeterek Mısır, Şam ve Hicaz'ı şiirlerinin kaplayacağını söylüyor.

Olurdu sît ü sadâ ile gûş-ı gerdûn-per

Dolardı gevher-i nazmla Mısır u Şâm ve Hicâz (K.III/38)

Mısır daha çok Hz. Yusuf'la birlikte kullanılır. Yusuf-ı Mısır ifadesi Hz. Yusuf'u karşılar.

Sakın ey Yûsuf-ı Mısır-ı melâhat

Varup kürkiyle olma dûş-ber-dûş (G.118/6)

Sen sen ol Yûsuf-likâ Mısır-ı melâhat içre kim

Var her bir kûşede yüz bin hırîdârın senin (G.141/6)

2.2.3.2. Rûm

Rumlardan fethedildiği için Anadolu'ya uzun süre Rum, Diyar-ı Rum gibi isimler verilmiştir. Daha sonra bu isim sadece Rumeli için kullanılmaya başlanmıştır.

Divanda iki beyitte geçen Rum kelimesi Hz. Mevlana'nın ismi için kullanılmıştır.

Nola ger fakriyle istiğnâ satar şu âlem[e]

Hazret-i Mollâ-yı Rum'un Sıdkî dervîşânıyuz (G.108/6)

Hazret-i Mevlâ-yı Rum'un bende-i dergâhıyuz

Çekmişüz dünyâdan el ey Sıdkî hoş-hâl olmuşuz (G.112/7)

2.2.3.3. Bağdâd

Bağdad Irak'ın en büyük şehridir. Abbasiler döneminde başkentlik de yaptığı için kültürel ve siyasi açıdan önemli bir yerdir. Uzaklığı ve güzelleriyle şairlere malzeme olur.

Ab-ı vech ile gelüp gitmedesin Baadâd'a

Nola ben hasta-dili anda getürsen yâda (G.228/1)

2.2.3.4. Vâdi-i Eymen

Vadi-i Eymen Hz. Musa'nın Tur dağında Allah'ın tecellisine mazhar olduğu

yerdir. Âşık sevgilinin yüzünün parlaklığını anlatmak için onun yerini görenin orayı Vadi-i Eymen sanacağını söylüyor.

Vâdî-i Eymen sanur kûyün gören ey sîm-ber
Ger tecellî kılsa âlem-efrûzun senin (G.143/2)

2.2.3.5. İsfehan

İslâm şehirlerinden olan İsfehan bir beyitte sürmesinin ünlü olması ve sevgilinin ayağı toprağıyla mukayese edilmesiyle söz ediliyor.

Almaz gözüne kühl-i Sıfâhânı zerrece
‘Âşık olana hâk-i rehin tûtiyâ yeter (G.44/4)

2.2.3.6. Faryâb

Eski Horasan’da Belh’e yakın bir şehir olan Faryâb, Sıdkî divanında bir beyitte kullanılmıştır.⁵⁷

Sıdkî zahîr olurdu saña haşre dek zahîr
Bu şi‘ri gûş kılsa idi Faryâbda (G.241/7)

2.2.4. Dağlar Ve Denizler

2.2.4.1. Kâf Dağı

Dünyanın etrafını çevrelediğine ve aşılmasının imkânsızlığına inanılan dağdır. Efsaneye göre Ye’cûc ile Me’cûc, Anka, cinler, şeytanlar bu dağın arkasındadır. Masallarda çok anılır. Ejderhâ melekler tarafından bu dağın arkasına atılmış. Bu dağın yüksekliği beş yüz fersah imiş. Birçok yerleri su içindeymiş. Güneşin ışıkları bu dağa çarptıkça yeşile boyanır ve oradan aksedince de maviye bürünürmüş. Gökyüzündeki mavilik de bu ışıkların okyanuslardan yansmasıyla ortaya çıkarmış. Yüksekliğin, uzaklığın, ihtişamın ve kâinatın sembolü olarak şiirlerde Anka ile birlikte anılır.⁵⁸

Kafdağı genellikle Anka kuşu ile birlikte kullanılır. Aşağıdaki beyitte Sıdkî mübalağaya başvurarak Simurg’u kendi yanında bir sineğe benzetiyor.

Ankâ sıfatım kâf-ı kanâ‘at kafesimdir

⁵⁷ Ferit Devellioğlu, (1995), *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara: s.251.

⁵⁸ İskender Pala, (1995), *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara: s.535.

Sîmurg o vâdîde benim bir megesimdir (G.78/1)

Sevgilinin çektiği miynetler o kadar büyüktür ki buna Kafdağı bile dayanmaz.

Gel sen insâf eyle Sıdkî nice bî-tâb olmasun

Böyle bir mihnete tâkat getürmez kûh-ı Kâf (G.133/5)

2.2.5. Toplumsal Yaşam

2.2.5.1.Padişah ve Çevresi

(Padişah, Sultân, şah, şeh, şeh-i mülk, bende, gedâ)

Sıdkî divanında padişahla ilgili kullanılan kavramlar “ sultan, şah, geda, şah-ı cihan, şâh-ı âlî-şân, şeh, şeh-i mülk-i bahr u berr, meh-i burc-ı devlet, şeh-r-yâr”dır. Bu kavramlar devlet yöneticisi dışında anlamlarda da kullanılabilir. Padişahla bağlantılı ifadeler gazelerde sevgili için kullanılmıştır. Sevgili gönül veya güzellik ülkesinin padişahıdır. Orada her şeyi o yönetir, âşıklar da onun kulları, bendeleridir.

Meded ey pâdişâh-ı hüsn terahhum demidir

Koma hicrânla dil-i kişveri vîrân olsun (G.214/2)

Sabâ ıyd oldu var gör neyler ol sultân-ı hûbânım

Nihâl-i hoş-hırâmım serv-i kaddim âfet-i cânım (G.196/1)

Şâh-ı aşkın gedâsıdır gönlüm

Derd ü gam mübtelâsıdır gönlüm (G.198/1)

Sevgili dışında padişahla bağlantılı ifadeler kasidelerde övülen paşalar için de kullanılabilir.

Şâh-ı şehîdân-ı muhît-i âlem-i cûd

Müebbî-i fudalâ dest-gîr-i ehl-i niyâz

Ol saf-der-i Cem-rütbe ki âvâze-i adli

Meşhûr-ı cihân-gûş der-i şâh u gedâdır

Ol saltanat-ârâ-yı şeh-n-şâh-ı cihândır

Ol saff-şiken-i ma‘reke-i rûz-ı vegâdır

Nice paşa o şeh-n-şâh-ı cihân ma‘nî

Ki felek-pâye-i iclâlin eyler ta‘zîm (K.I/21-24)

Şeh ifadesi bir gazelde Hz. Muhammed için de kullanılmıştır.

Ey şeh-i mülk-i bahr u berr Sıdkî-i zâra kıl nazar

Koyma garîb ve derbeder hâline eyle merhamet (G.17/5)

Padişah çevresi ile ilgili kavramlardan kul divanda “bende” şeklinde ve âşığın yerine kullanılmıştır.

Kapunda bende olmak şâh-ı âli-şâna minnetdir

Yolunda cân fedâ kılmak senin hod cânâ minnetdir (G.59/1)

Bende-i dîrînin oldum ey şeh-i hûbân bana

Lâyıkım ger eylesen ihsân ihsân üstüne (G.234/6)

Nîce demdir bende-i rindân-ı mey nûş olmuşuz

Beklerüz meyhâneyi bir halka der-gûş olmuşuz (G.89/1)

Bir beyitte bende kelimesi derviş anlamında da kullanılmıştır. Şair kendisinin Mevlevi dervişlerinden olduğunu söylemiştir.

Hazret-i Mevlâ-yı Rum'un bende-i dergâhıyuz

Çekmişüz dünyâdan el ey Sıdkî hoş-hâl olmuşuz (G.112/7)

Bende ifadesi kasidelerde methiye bölümlerinde de kullanılmıştır.

Seni koyup kimi medh eyleyem kasîdemde

Kanı senin gibi bir şehir-yâr-ı bende-nevâz (K.III/26)

Sen de ben bendene lûtf eyle ki cân ü dilden

Nâm-ı nîkin ideyin safha-i dehre terkîm (K.IV/40)

Kul anlamına gelen geda kelimesi bir gazelde padişahı da çağrıştıracak şekilde kullanılmıştır.

Yok aceb yazsam dilâ ger cânib-i cânâna arz
Resmdir dâyim kılur hâlini gedâ sultana arz (G.124/1)

2.2.5.2. Rezm

Divanda savaşıla ilgili bir beyitte “ceng” kelimesi kullanılmıştır. Bu beyitteki kullanım da padişah kelimesinde olduğu gibi sevgiliyle bağlantılıdır. Şair gönül ve ruhun sevgilinin kirpikleri için savaşa tutuştuğunu söylemiştir.

Araya girmeyince gamzen ey meh ber-taraf olmaz
Dil ü cân tîrin için birbiriyle ceng dutmuşdur (G.6672)

2.2.5.2.1. Kan (dem, hûn)

Savaşla birlikte kullanılan unsurlardan olan kan, gerçek anlamı dışında benzetme amacıyla da kullanılmıştır. Sevgilinin bakışlarından dolayı aşığın bağı yaralıdır, kanar.

Gören sînemde dâğ-ı hûn-aşânım zann ider cânâ
Belâ kühsârı üzre câ-be-câ bitmiş karanfiller (G.49/2)

Hûn idüpdür cigerim la‘l-i leb-i yâr benim
Ham kılupdur kaddim ol şîve-i refât benim (G.178/1)

Âşık o kadar çok gözyaşı dökmüştür ki artık gözünden yaş yerine kan gelmektedir.

Nîce görmek seni mümkündür ey şûh-ı cefâ-pîşe
Gamınla ağlamakdan dîde-i hûn-bâra açılmaz (G.110/3)

Leb-â-leb oldu hûn-âb-ı âamınla sâgır didim
Yeter şimden gerü kân ağladım cânâ terahhum kıl (G.167/4)

Gönül feryâda başla kim bu şeb bir pür-elem şebdir
Dem-i âh u figân ve va‘de-i yâ Rabb yâ Rabb'dir (G.84/1)

Sevgili güzelliğinden dolayı Hz. Yusuf’a benzetildiğinde âşık da kendini ağlayarak gözlerinin kapanmasından dolayı Hz. Yakup’a benzettir.

Zemâne içre câ şimdi sensin Yûsuf-ı sâni
Koma Ya'küb-veş kân ağlasun uşşâk-ı nâlâna (G.244/1)

2.2.5.2.2. Savaş Âleti ve Eşyası

2.2.5.2.2.1. Kılıç (tığ, şemşir, seyf), Hançer

Kılıç ve hançer kelimeleri dışında divanda şemşir ve zülfikâr kelimeleri de kullanılmıştır. Kılıç ve hançer gibi savaş aletleri keskinliği, yaralayıcılığı yönüyle konu edilir. Sevgilinin kaşları şekli itibariyle kılıca benzer. Sevgilinin bakışları âşığın sinesinde yaralar açar. Kirpikler de, etki açısından, hançere benzetilmektedir. Sevgili, fitneler çıkaran ve âşikların canına kıyan bir katil olduğu için hançerini âşığın bağrına saplamaktadır.

Ağla ey dil düşdün ol şîrîn şemâyilden cüdâ
Küşte-i tığ-i ğam oldun lîk kâtilden cüdâ (G.9/1)

Hûnun nâz ü istîgnâsı yârin kâr-gir dutmaz
Beni katl eyleyen her lahza şemşîr-i tegâfüldür (G.54/3)

Sevgilinin kaşları şekil ve kalbi yaralamasından dolayı hançere benzer.

Kopar sal penbe-i dâğın dilâ cân virdigin demde
Şehîd-i hançer-i aşk oldun ey âşık kefenden geç (G.27/2)

Rakibin ayağını sevgilinin civarından kesmek için âşığın ahları hançer vazifesi görür.

Kesmege pâ-yı rakîbi hâne-i dil-dârdan
Nâle-i bî-ihdiyârım gibi hançer var mıdır (G.63/3)

Hz. Ali'nin meşhur kılıcı da çok keskin olması yönüyle bir beyitte kullanılmıştır.

Dökerse kanımızı tığ-i yâre kim dayanur
Keserse başımızı zülfikâra kim dayanur (G.74/1)

2.2.5.2.2.2. Ok (Tîr, nâvek, peykân, hadeng), Yay(Kemân, Kavs)

Divanda ok “tir, hadeng, navek, peykan” kelimeleriyle karşılanmaktadır. Sevgilinin bakışları ve kirpikleri aşığı yaraladığı, bağrını deldiği için oka benzetilmiştir. Ok yay ile atılır. Sevgilinin kaşları da yaya benzediği için sevgili elinde ok ve yay olan bir avcıya benzetilmiştir.

Cânım şikârı kasdına bin hışm ü kiniyle
Destinde ol mehin yine tîr ü kemân gelür (G.67/3)

Sevgilinin bakışları aşığın acı çekmesine neden olsa da âşıkla ilgilendiğini gösterdiği için arzu edilen bir durumdur.

Dirîğ itme hadeng-i tîğ-i dil-dûzunu cânâ
Okun çok sîne-i Sıdkî gibi a‘lâ siper var mı (G.246/5)

Âşık o kadar çok yaralanmıştır ki sinesi okla dolmuştur.

Nâvekinle tabla-i sînem dolupdur kıl hazer
Ey kaşı yay degmesün peykân peykân üstüne (G.234/5)

Ok kaza oku şeklinde de kullanılabilir. İtikat sahibi insanlar kaza ve kadere inanmalıdır. Âşık da kaza oklarına razı olduğunu, bu oklara göğüs gereceğini söylüyor.

Atar her dem bana kavs-i kader tîr-i kazâ gûyâ
Nişân-ı nâvın müjgân-ı dildâr olduğum bilmez (G.111//4)

Sâbiriz mu‘tekid-i hükm-i kazâ ve kaderiz
Dutaruz sînemizi tîr-i belâya siperiz (G.90/1)

Tîr-i felek beni ol şûhdan cüdâ kıldın
Hayâl-i serv-i kaddiyle kadem dû-tâ kıldın (G.150/1)

2.2.5.2.2.3. Mızrak (Nîze), Kemend, Siper

Kemend, Divan şiirinde sevgilinin saçı için kullanılan benzetme unsurlarından biridir. Âşık sevgilinin kulu, kölesidir. Sevgili âşıklarının gönüllerini saçıyla bağlamıştır. Sevgilinin saçı rüzgârda savrulduğunda âşığın gönlü de paramparça olur.

Halâs olmak muhâl oldu kemend-i kâkülünden kim

Gönül bend eylemek çün çîn-be-çîn olmuş resenlenmiş (G.116/2)

Hemîşe bülbül-i şeydâ gibi nâlân gerek âşık

Giriftâr-ı kemend-i kâkül-i cânân gerek âşık (G.140/1)

Sıdkî bir paşayı övmek için yazdığı kasidede paşanın kanlı mızrağını Hz. Musa'nın mucizevî asasına benzetiyor.

Ol nîze-i hûn-rîzini ele alduğumda

Gûyâ yed-i Mûsâ'daki i'câz asâdır (K.II/33)

2.2.5.3. Av (dâm, sayd, şikâr), Avcı (sayyâd)

Sıdkî'nin divanında kullandığı avla ilgili kelimeler “dâm, sayd, şahbaz, dane, şikâr ve şahin”dir. Av-avcı ilişkisi âşık-sevgili ilişkisini temsil eder. Sevgilinin saçı âşığın gönül kuşunu avlayan bir şahindir. Sevgili âşığı bazen kemendle bazen dane gibi yemler kullanarak tuzakla avlar.

Âşık sevgilinin tuzaklarından şikâyet eder, ama o tuzaklardan kurtulmak da istemez, ayrılık acısının mübtelası olmuştur.

Gamından dil perîşân dîde giryân sîne sûzânım

Esîr-i dâm-ı aşkım mübtelâ-yı derd-i hicrânım (G.173/1)

Menzil-i maksûde irmek mümkün ammâ neyleyim

Pây-bend-i dâm-ı sabrım cüst ü cûdan fârigim (G.175/4)

Mukîm-i kûy-i yârim cennet olsa eylemem mesken

Esîr-i dâm-ı aşkım kâkül-i dil-dâradır meylim (G.187/4)

Âşık sevgiliyi şahine benzetirken kendisini de “anka” kuşuna benzeterek kendisini yüceltmektedir.

Ol şâhbâz hüsnü ki ankâ mı sayd ider

Mürg-i dilim aceb mi olursa şikâr ana (G.12/4)

Sevgiliye ilgi duyan sadece âşık değildir. Rakip de sevgilinin aklını çelmeye çalışmaktadır. Rakip kötü niyetlidir, toy sevgilinin rakibin tuzaklarına karşı dikkatli olması gerekir.

Sana cânım diyene cânla yâr olma sakın
Tıfılsın dâne görüp dâma şikâr olma sakın (Ter./2b)

Sevgilinin yanağındaki benler dâneleri andırır. Âşık bu danelere yönelirken kâkülün tuzağına düşer.

Gönül mürgünü kayd-ı aşkına bend eyleyen cânâ
Ruhunda dâne idüp hâlini zülfünü dâm itdi (G.223/4)

Halâslık dahi mümkün müdür ki mürğ velf
Esîr-i dâne vü dâm itdi zülf ü hâl-i hüsn (G.210/3)

2.2.5.4. Bezm (Meclis)

“Bezm içkili, eğlenceli meclis, toplantı, dernektir. İlkbahar mevsiminde çemende, kırlarda veya gül bahçesi gibi yerlerde kurulur. Sevgilisi, sakisi, mutribi, gazelhanı, yaranı ve içkisiyle meclis şairlerin enrağbet ettikleri durumlardan biridir. Bu eğlence zamanına göre evlerde, meyhanelerde (mecazen tekkelerde) de yapılabilir.”⁵⁹ Saki yani sevgili elindeki büyük kadehle meclistekilere aşk şarabı sunar.

Hoş sohbetlerin yapıldığı bu meclislerin kendine ait bir takım kuralları vardır. Mecliste halka şeklinde oturulur. Aşkî inkâr edenler bu meclise alınmaz. Çünkü ilahi aşk yoluna girenler bütün benliklerini ve varlıklarını bu aşka adamak zorundadır.

Meclisler genellikle akşamları kurulduğundan, sevgili muma, kandile, aya benzetilerek meclisin aydımlatıcısı olarak düşünülür.

Meclislerden sonra oluşan humarlık kötüdür. Fakat şarabın etkisiyle âşığın sevdiğine aşkını açık etmesi bunun olumlu yönüdür.

Yâre itdim ta‘aşşuk izhârın
Meclis-i meyde hâlet el virdi (G.261/4)

Sana meclisde izhâr itdi hâlini
Bugün Sıdkî katı bî-tâba benzer (G.42/5)

Meclis aynı zamanda tasavvuf ehlinin toplanma yeridir. Zahidler zikir

⁵⁹ İskender Pala, (1995), *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara: s.89.

meclislerinde toplanırken âşığın zikri sevgilinin anılmasıdır. Mutasavvıflar zikri Allah için yapar.

Meclis-i zikre bizi gel da‘vet itme zâhidâ
Âşıkuz biz zikr-i dilberdir bizim tevhîdimiz (G.102/4)

Sana meclis olmak gayrla ey mâh-rû düşmez.
Karış ehl-i ma‘ârif bezmine sana bu hû düşmez (G.104/1)

2.2.5.4.1. Mecliste Bulunan Unsurlar (Sâkî, müdâm, sahbâ, râh, bezm, meclis, âşık)

2.2.5.4.1.1. Sâkî

Sâkî, meclisin ana unsurudur. Genellikle sevgiliyi karşılar. Sakinin sunduğu aşk şarabı âşığı sarhoş eder. Sâkıyâ redifli gazelde Sıdkî, Sâki-sevgili, leb-şarap, cam-ı lâl gibi meclisle ilgili klasik benzetmeleri kullanmıştır.

La‘lin humârıyuz bize vir bâde sâkıyâ
Bâ‘is nedir bu mertebe bî-dâda sâkıyâ

Zevk-i şarâbı biz bilürüz biz ki görmüşüz
Aks-i lebünü câm-ı musaffâda sâkıyâ

Vir câm-ı lâle gûnü içilsün meğerki dil
Bu bezmi bir dahi göre rü'yâda sâkıyâ (G.3/1.2.3)

Saki ifadesi sevgili anlamı dışında da kullanılabilir.

İsterem hâlimi arz itmeğe lûtf it sâkî
Sunma peyveste gel ol gonce-i handâna kadeh (G.30/4)

2.2.5.4.1.2. Müdâm

Divanda müdam kavramı mayil-i sahba ve mest-i müdam şeklinde kullanılmıştır. Âşık sevgilinin sunduğu şarabın bağımlısı, müdavimi olur. Bu bağımlılık hem şikâyet edilen hem de arzu edilen bir bağımlılıktır.

Sâkînin bezmi müdâm olmasın ister Hak'dan
Nola ger eylese meclisde surâhî kulkul (G.169/3)

Ol şûh-ı bezme sâkî diyen rind-i bâde-hâr
Sıdkî sana ne mâyl-i sahbâyım müdâm (G.186/4)

Nîce mey-hâr olup mest-i müdâm olmayım ey hem-dem
Elinde yâr dâyim bâde-i gül-reng dutmuşdur (G.66/4)

2.2.5.4.1.3. Sahbâ

Şarap meclisin olmazsa olmazıdır. Şarap şiirlerde gerçek anlamı dışında sevgiliye duyulan muhabbet ve Allah aşkı anlamında da kullanılır. Aşağıdaki şiirde Sıdkî muhabbet şarabının mahmuru ve muhabbet çölünün sakini ifadelerini kullanarak Leyla ile Mecnun hikâyesine telmihte bulunmaktadır.

Benem mahmûr-ı sahbâ-yı muhabbet
Mukîm-i sahn-ı sahrâ-yı muhabbet (G.16/1)

Şarap, Allah'a duyulan muhabbet anlamında da kullanılmıştır. Allah'ın sevgisine ulaştıktan sonra şaraba ihtiyaç yoktur. Gerçekten tarikat ehli olmayan zahid ise meyhanede (camide) boş yere Allah'ı aramaktadır.

Nîce gelmesün gönül câm-ı mey-i sahbâdan ey sâkî
Lebin dûrunda zâhid sâkin-i meyhâne olmuşdur (G.65/2)

2.2.5.4.1.4. Âşık

Âşıklar, aşk sırrına vakıf kişilerdir. Âşık, perişan halde bir mey-peresttir, aşk bâdesi ile sarhoştur. Âşık genellikle rind-meşreptir. Aşağıdaki beyitte vahdet-i vücuta ulaşma Mecnun'un çölde yalnız kalması hatırlatılarak ferd olmak şeklinde ifade edilmiştir.

Kays'a vuhûş her dem idermiş muvâneset
Âşık odur ki kûşe-i uzletde ola ferd (G.35/3)
Âşık sevgilinin rakibe yüz vermesini istemez.

Yeter ağyar olan bî-derde merhem-bahş ol ey meh-rû
Tabîb ol âşık-ı dil-hastanın derdine tîmâr it (G.18/4)

Nîçe gördün de seni ağıâr ile âh itmesün

Âşık-ı şûrîde kanden kanden ey meh bunca tâb (G.14/4)

Sevgili meclisin mumudur. Aşağıdaki beyitte âşık kendisini pervane böceğine benzeterek sitem ateşiyle mumu yakacağını söylemektedir.

Sitem nâriyle yakam Sıdkî pervâne-veş rahm it

Sana bir âşık dil-dâredir ey şem‘-i bezm-ârâ (G.8/5)

Divanda çokça kullanılan âşık kelimesi daha çok tasavvufî anlamı dışında kullanılmıştır.

Kıl hazer âhımdan ey meh-pâre hicrân günleri

Âşıkım âhum mü’essirdir sirâyetsiz değil (G.171/2)

2.2.5.4.1.5. Kadeh (piyâle, câm, hum, mînâ, sebû(şarap testisi))

Meclisin önemli unsurlarından birisi de kadehtir. Kadeh saki ve şarap kelimeleriyle birlikte kullanılır. Mecaz-ı mürsel yoluyla şarap yerine de kullanılabilir. Sıdkî, kadeh redifli gazelinde “saki kadeh ver” diyerek şarabı kastetmektedir.

Sâkıyâ gel berü vir mecma‘-ı rindâne kadeh

Tâ ki bir neş‘e vire zümre-i yârâna kadeh (G.30/1)

Kadeh kelimesiyle aynı anlama gelen cam ve piyale kelimeleri de divanda çokça kullanılmıştır.

Meyl-i câm u piyâle eylemeden

Nergis-i çeşm-i yârdır ğarazım (G.176/3)

Sevgilinin dudağı, rengi ve sarhoş ediciliğinden dolayı şaraba ve kadehe benzetilir.

Elvirse câm-ı la‘lini nûş eylemek senin

Câm-ı şarâba itmek olur tevbe-i nasûh (G.31/4)

Zevk-i şarâbı biz bilürüz biz ki görmüşüz

Aks-i lebünü câm-ı musaffâda sâkıyâ (G.3/2)

Şarabı bulan Cem'in dünyayı gösteren efsanevi kadehi de bir beyitte telmih yoluyla kullanılmıştır.

Câm-ı cem-i cihân-nümâ olmasa kayd çekmezüz
Bezm-i belâda ey gönül köhne sifâle kâilüz (G.86/4)

Ta'ne itme Sıdkîyâ hâmûş olursam bezmde
Mest-i câm-ı hayret oldum güft ü gûdan fâriğim (G.175/5)

Şarap küpü anlamına gelen hum kelimesi divanda üç beyitte kullanılmıştır.

Hum-ı mey gibi durmaz sâkıyâ cûş u hurûş eyler
Lebin yâdiyle sînem hâne-i humâra dönmüşdür (G.69/5)

Şarap testisi mecliste elden ele dolaştırılır, aşağıdaki beyitte sebû elden ele dolaştırılırken rağbetten dolayı yere düşmeyeceği söyleniyor.

Dil-dârla leb-ber-leb olmak bir nezâketle
Dem-â-dem yok yere elden ele ey dil sebû düşmez (G.104/4)

2.2.5.4.1.6. Şarap

Şarap mey, duhter-i rez, bade, mey-i gül-gûn, arak(rakı) gibi isimlerle divanda kullanılmıştır. Şarap meclisin en önemli unsurudur. Âşığın çektiği dertlerin tek ilacı şaraptır. Fakat bu ilaç da dertleri tam olarak iyileştirmez, sadece teskin eder. Bu nedenle sürekli içilmesi gerekir ve şarapsız bir meclis düşünülemez.

Neyleriz sohbeti meclisde şarâb olmayıcak
Kevser olursa içilmez mey-i nâb olmayıcak (G.136/1)

Şarap içilmesi dinen haram ve yasaktır. Bunun için şarap meclisleri bahar ve yaz mevsimlerinde bağ, bahçe gibi yerlerde; kışın ise mahzen gibi izbe yerlerde kurulur.

Bir mey-hâne mübâh itdi şarâb-ı nâbı
Oldu ıyş ehline şimden gerü perhîz harâm (K.III/10)

Gül devri geldi fursatı fevt itme sâkıyâ
Pür eyle sâgarı ki içilsün şarâb-ı sürh (G.32/2)

Sevgilinin dudakları renginden dolayı şaraba benzer. Şarap gibi sarhoş edicidir. Fakat sevgilinin dudakları şaraptan daha güçlüdür. Eğer o dudaklara ulaşabilirse şarap

içimeye gerek kalmaz ve tövbe edilir.

Elvirse câm-ı la‘lini nûş eylemek senin
Câm-ı şarâba itmek olur tevbe-i nasûh (G.31/4)

Dehânın gonçe-i sîr-âba benzer
Leb-i la‘lin şarâb-ı nâba benzer (G.42/1)

Şarap üzümünden yapılır. Bunun için şarabın kızı anlamına gelen duhter-i rez ifadesi de şarabı karşılar. Şarap İlahi aşk için de kullanılabilir. Bu durumda şarabın kıymetini bilmeyenler ibadetlerini gösteriş için yapan riya ehlidir.

Ne bilür ehl-i riyâ duhter-i rez kıymetin
Biz anın tâlibiyüz kadrini zîbâ bilürüz (G.98/2)

Şarap içilince yanaklar kızarır. Aşağıdaki beyitte alışılmışın dışında Sıdkî sevgilinin şarap içmesini, bunun sonucunda yanaklarının kızarıp gül renkli olmasıyla âşıkların feryadının artacağını söylüyor.

Nûş eyle meyi ki ruhlaruñu gül gül eylesün
Bülbüllerin getir yine feryâda sâkıyâ (G.4/4)

Rind-zahid çatışmasını Sıdkî de işlemiştir. Zahidler tasavvuf ehline tavsiyelerde bulunur, azarlar. Ama onlar bunu dinlemezler.

Nedir bunca sitem rindân-ı mey-aşâma ey zâhid
Nasîhat kâr kılmaz bunlara gel terk-i âzâr it (G.19/3)

Nâsîhâ rindân-ı mey-i nûşa nedir bunca sitem
Gûş itmezler sözün gel terk-i âzâr it meded (G.33/4)

Âşığın yaralarından dökülen kanlar ve kanlı gözyaşları da renginden dolayı şaraba benzer. Âşık içecek şarap bulamayınca gönül yaralarından akan kanı içeceğini söyleyerek mübalağa yapıyor.

Kâni‘iz bezm-i belâda hûn-ı dil nûş itmege
Nola ger yoğise elde bâde-i gül-fâmımız (G.95/3)

Rakı manasına gelen arak kelimesi divanda bir yerde kullanılmıştır.

Şol arak kim ol gül-bedân yanağından çıkar (Dibace)

2.2.5.4.1.7. Sarhoş

Âşık aşk derdinden kurtulmak için şarap içer. Fakat bir de sarhoşluk sorunu vardır. Sarhoşluk sonundaki baş ağrısından dolayı kötü, kendini bilmemezlik sonucu aşkını aşikâr edebilmesinden dolayı iyi bir durumdur. Divanda kullanılan sarhoşlukla ilgili kelimeler “mest, mey-hâr, mest-hûş, lâ-yu’kal”dır.

Gamzuñ ki tiğ çekmededir kasdıma müdâm
Gam çekmem aylur bilürüm mest-i nâzdır (G.79/3)

Ben o ser-mest-i şarâb-ı hasretim kim haşre dek
Olmuşum bî-hoş hergiz dehrde ayılmadım (G.184/4)

Görüp kûyunda lâ-ya’kıl ben cânâ aceb kılma
Lebüñ keyfiyyetidir mest ü hayrân olmağa bâ’is (G.24/2)

2.2.5.4.1.8. Mum (şem‘)

Meclisin temel unsurlarından biri de mumdur. Şarap içilmesi yasak olduğu için genellikle geceleri saklı gizli yerlerde meclis kurulur. Meclisin aydınlatıcısı mumdur. Mumun sönmesi meclisin bittiğine işaret eder. Şem kelimesi genellikle pervaneyle birlikte düşünülür. Âşık pervane gibi sevgilinin çevresinde döner ve onun ateşiyle yanar.

Sitem nâriyle yakam Sıdkî pervâne-veş rahm it
Sana bir âşık-ı dil-dâredir ey şem‘-i bezm-ârâ (G.8/5)

Şem‘-i ruhuña sûhte pervâneyim şehâ
Bâl ü perümü yakmaz isem yanayım şehâ (G.11/1)

Ruhuñ şem‘ine karşı subha dek pervâne yanmak
Sitem çekmek gamuñla bu dil nâ-şâda gelmiştir (G.48/2)

Sevgilinin başka meclislerin mumu olması âşık için en büyük derttir.

Salup ben mübtelâ-yı derde şem‘-i bezm-i gayr oldun
Yeter urdun dil-i gam-dîdeme ey sîm-ber âteş (G.115/2)

2.2.5.5. Mûsikî

Divanda musiki ile ilgili olarak kullanılan tabirler: Ney, mutrib (çalgıcı, şarkıcı), raks, nağme.

2.2.5.5.1. Ney

Klasik Türk müziğinde ilk akla gelen çalgı neydir. Ney kamıştan yapılmıştır. Üflenerek çalınır. Rivayete göre Peygamberimiz ilahi aşk sırrını Hz. Ali'ye söylemiş. Bu sırrın yükü altında ezilen Hz. Ali gidip Medine dışında kör bir kuyuya bu sırrı anlatmış. Kör kuyu bu sır ile coşup köpürmüş ve taşmıştır. Su, her yeri kaplayınca kenarlarında kamışlar yetişmiş. Oralardaki bir çoban bu kamışlardan birini kesip muhtelif yerlerinden delmiş ve üflemeye başlamış. Çıkan ses kalplere coşku ve heyecan verip ilahi sırrı anlatır olmuş. O günden sonra ney, bir ilham kaynağı olmuştur.⁶⁰ Ney sazlıktan, vatanından ayrıldığı için üzüntülüdür, bu nedenle yanık bir sesle inlemektedir.

Aşağıdaki beyitte neyin sesi âha benzetilmiştir.

Mutrib-i ney-zenüdüdür meh beni kılma perîşân
Kim ney dahi âh itmek ile hem-nefesimdir (G.78/4)

2.2.5.5.2. Nağme:

Divan edebiyatında genellikle sevgilinin konuşması nağme olarak düşünülür. Fakat âşığın ağlayıp inlemeleri de nağmeye benzer. Âşığın bülbüle benzetilmesi de nağme benzetmesine kaynaklık eder.

Gönül bir tûti-i hoş-nağme ve şeker-şikendir kim
Senin tek bir but-ı şeker-leb ve şîrîn-zebân ister (G.58/2)

‘Aşkında hemîşe bu gazel vird-i zebânım
Dâim bu terennümle dilim nağme-serâdır (K.II/42)

⁶⁰ İskender Pala, (1995), *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara: s.429.

2.2.5.5.3. Raks:

Meclisin unsurlarından biri de raksdır. Sevgilinin mecliste raksı âşık için bir ümit vesilesidir.

Her kaçan kim işve ile raks ider cemşîdimiz

Tâzeler ümmîd-i vaslı bu dil-i nevmîdimiz (G.102/1)

Raksı ger görse nâhîd ide yüz bin âferîn

Tâ felek bezmindedir ol itmeye tekrâr raks (G.102/4)

2.2.5.5.4. Mutrib

Sevgili mecliste bazen rakkas bazen de çalgıcıdır.

Mutrib-i ney-zenindür meh beni kılma perîşân

Kim ney dahi âh itmek ile hem-nefesimdir (G.78/4)

2.2.5.5.5. Çeng

Çeşitli müzik aletleri mecliste yer bulabilir. Bir çeşit saz olan çeng de bunlardan biridir.

Düşeliden dūr u mehcūr ol mehin bezm-i visâlınden

Belâ bezminde kadem-i çeng ü nâlem erganûn olmuş (G.117/4)

2.2.5.6. Süslenme

Süslenme ile ilgili ifadeler:

Divanda süslenme ile ilgili ifadeler “Şâne (tarak), tûtîyâ, kuhl (sürme) ve kemer“dir. Bu ifadeler genelde sevgilinin güzelliğini tasvir için kullanılır. Fakat Sıdkî tarak ve sürme kelimelerini âşık için kullanmıştır. Sevgilinin bakışlarının verdiği acı tarağın dişlerinin gönlüne batmasına benzetilmiştir.

Şâne-veş tîr-i belâ cânıma geçdi Sıdkî

Olmadım kâkül-i dil-dâra velâkin mahrem (G.291/5)

Âşık gözüne İsfahan'ın sürmelerini çekmez, çünkü sevgilinin yolunun toprağı onun için en güzel sürmedir.

Almaz gözüne kühl-i Sıfâhân'ı zerrece
Âşık olana hâk-i rehûn tûtiyâ yeter (G.44/4)

Eski yaşantıda kemer zenginliğin, tac makamın göstergesidir. Sıdkî aşağıdaki beyitte kemer ve tacının olmadığını ve hiç kimseye ihtiyaç duymadığını söyleyerek dünya görüşünü dile getirmektedir.

Egerçi bilde kemer başda tâcımız yokdur
Velk kimseye hiç ihtiyâcımız yokdur (G.47/1)

Sînemin sûzunu gördükde dir ehl-i [aşk]
Kemer-i eşkinde fâris fûrûzân oldu (G.256/2)

2.2.5.6.1. Kıymetli Madenler Ve Taşlar

2.2.5.6.1.1. Gevher

Gevher süslenme aracı olmaktan başka asıl, öz gibi anlamlara da gelir. Sevgili ve sevgilinin güzelliği gevhere benzer.

Ey meh-i ruh-ı ma'delet gevher-i derc-i ma'rifet
Mihri siyer-i menzilet nâcî-i ehl-i ma'sıyyet (G.17/1)

Gevher-i hüsnünü her nâ-kese erzân itme
Dil-i ma'mûrumu hicrânla vîrân itme
Âşığın gözyaşları da elmasa benzetilebilir.

Nakd-i cânım gevher-i eşkim harâm olsun bana
Ger âh-ı aşkında sarf itmezsem ey meh mâ-melek (G.149/4)

2.2.5.6.1.2. Elmas

Elmas kırıntısı yaralar üzerine sürüldüğünde erimediği için sürekli bir ızdırap verir. Bu yönüyle aşkta sebatı temsil eder.⁶¹ Âşık tabibe seslenerek yarasına süreceği merhemini onu iyileştirmeyeceğini, öldüreceğini, onun yarasının ilacının aşk derdi olduğunu söylüyor.

⁶¹ İskender Pala, (1995), *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara: s.167.

Cerâhat-i gam elmâs-rîzedir merhem
Beni ko derdim ile ey tabîb itme ilâc (G.28/2)

Sûde-i elmâs olur ger derdime itsen ilâc
Tâzeler zahmım tabîba itdiğin merhem değil (G.160/3)

2.2.5.6.1.3. İnci (dürr-i yetîm, SadeF)

İnci ve incinin oluştuğu sadeF benzetme unsuru olarak kullanılır. Tek inci (dürr-i yetîm), büyük ve yuvarlak olduğu için en kıymetli incidir.

Baş üzre yer ider oldu bana ehl-i cihân
El ayak düşmüş iken ben gibi bir dürr-i yetîm (K.IV/9)

Didim sadeF-i gevher-i bahrın sitemdir
Sînem hedef-i nâvın dil-dûz-ı cefâdır (K.II/6)

2.2.5.6.1.4. Altın, Gümüş (Sîm)

Altın ve gümüş eski çağlardan beri her toplumda değer verilen madenlerdir. Zenginliğin göstergesidirler. Aynı zamanda süslenme için kullanılan bir madenlerdir.

Altını mihenk taşına vurmak deyimi divanda bir beyitte kullanılmıştır.

Cismimi hançer-i müjgânına ursam ne aceb
Altunu bilmek için lâzım ururlar mihekke (G.231/3)

Sevgilinin göğsü ve endamı, beyazlığı ve parlaklığından dolayı gümüşe benzetilir.

Gamınla ağlamakdan dehrde bî-i‘tibâr oldum
Nedir ey sîm-ber bunca ben şeydâya istiğnâ (G.6/5)

Ne mümkündür seninle bahs ide her şûh âşık kişi
Müsellemdir sana ey sîm-ber âyin-i istiğnâ (G.8/4)

Altın ve gümüş devlet yöneticilerinin ihsanı için de kullanılmıştır.

Didi hûndur ki paşaya takarrub buldun

Eksik olmaz sana şimden gerü hergiz zer ü sîm (K.IV/17)

Bir beyitte zahidlerin dünya malına düşkünlüğü Hz. Yusuf kıssası hatırlatılarak, altın ve gümüş vererek sevgiliyi alma şeklinde anlatılmıştır.

Ey hoca arz kılma sakın sîm ü zer ki var

Ol Yûsuf'a hezâr senin gibi müşteri (G.248/4)

2.2.5.6.1.5. La'l

Lâ'l kırmızı renkli kıymetli bir madendir. Sevgilinin dudakları, rengi ve kıymeti açısından la'le benzetilir.

Hûn-âb nûş idüp nice yıl gussa çekmişim

Bir söz idince la'l-i leb-i yârden cüdâ (G.7/2)

Degil i'câz-ı Îsî mürdeler ihyâ iden her dem

O şuhun zâhidâ la'l-i kehribârındadır hikmet (G.21/1)

La'l-ı şeker-bârı vâir iken o meh-rûnun tabîb

Hasta-i aşk oluna bir gayri şerbet var mıdır (G.81/4)

2.2.5.6.1.6. Keh-rübâ

Kehribar kelimesi, Sıdkî divanında la'l kelimesi ile birlikte kullanılmıştır. Sevgilinin dudağını işaret etmektedir. Ayrıca ölüye can verir denilerek leb, ab-ı hayat benzetmesi de kullanılmıştır.

Mürdeye cân bahş ider la'l-i kehribârın senin

Serve kâmet gösterir nâzile refâtârın senin (G.141/1)

Hz. İsa'nın ölüleri diriltmesinin hikmetinin sevgilinin dudaklarında olduğu söylenerek İlahi aşka işaret edilmektedir.

Degil i'câz-ı Îsî mürdeler ihyâ iden her dem

O şuhun zâhidâ la'l-i kehribârındadır hikmet (G.21/1)

2.2.5.6.2. Güzel Kokular (Nâfe, Müşg, Anber)

Sıdkî divanında kokulardan nâfe, müşg, anber kullanılmıştır. Divan şiiri

geleneğine uygun olarak sevgilinin saçı, kâkülü misk kokulu olarak düşünülmüştür.

Beni ser-geşte kılan kâkül-i anber budur

Küfr-i zülfündür iden ey sanem imân ile bahs (G.23/4)

Bahar rüzgârı sevgilinin saçının kokusunu âşığa ulaştırır.

Gözdedir her dem hayâl-i nergis bahâr-ı yâr

Başdadır dâim hevâ-yı zülf-i anber-bâr-ı yâr (G.37/1)

Nîce meyl itsün gönül ya müşge yâhûd anbere

Kâkülün gibi cihânda müşg ü anber var mıdır (G.63/2)

2.2.5.7. Giyim-Kuşam

Divanda geçen giyim kuşamla ilgili ifadeler “Dâmen(etek), girîbân(elbise yakası), destâr(külâh), elbise(câme), gömlek(pirehen), atlas, tâc, kabâ, hırka, peşmine(yün elbise)”dir. Giyim-kuşam kişinin maddi durumunu, mensup olduğu sınıfı, tarikatı, sahip olduğu dünya görüşünü göstermesi bakımından önemlidir. Eski zamanlarda atlas kumaş güzel ve pahalı olduğu için zenginlerin sahip olabileceği bir şeydi. Aşağıdaki beyitlerde Sıdkî, atlas kumaşa tenezzül etmediğini, yün hırkayı tercih ettiğini söyleyerek tarikat ehli olduğunu belirtmek istiyor.

Nola girsek abâya Sıdkî bî-çârenin yeğdir

Cihânın atlasından hırka-i peşminemiz cânâ (G. 2/5)

Tekye-i aşk içreyiz rind-kalender meşrebiz

Neyleriz çarh-ı atlasın çün kâni‘-i şâl olmuşuz (G.112/4)

Atlas çarha tenezzül itmeziz ey Sıdkî biz

Tekye-i aşk içre dervîş-i nemend-pûş olmuşuz (G.89/5)

Mevlevîyüz bir külâh ve bir nemed besdir bize

Çekmeziz tâc ü kabâ kaydın çün abdâl olmuşuz (G.112/6)

Sevgilinin eteği, gömleği, külâhı güzelliğinin bir parçasıdır. Âşık için

sevgilinin eteğine ulaşmak bile bir lütuftur.

Bin kerre hâk-i reh-güzerüñde yatur görüp
Çeşmim yaşını dâmen-i lûtfuñla silmedin (G.158/4)

Yeşil destâr ve gül-gûn câmeler giydükçe nâz ile
Kırarsın âlemi bir çeşmle ey şûh bî-pervâ (G.8/2)

Yine mestâne destârın eğüp tebdîl-sûretle
Gezer mi giceler bin nazla ol mâh-ı tâbânım (G.196/3)

Hz.Yusuf'un kıssasında gömleğin yırtılması hadisesi bir beyitte telmih edilmiştir.

Gönül Ya'küb-âsâ sabr kıl hicrânına andan
Girüp genc-i gama ol Yûsuf gel pihenden geç (G.27/3)

Giyim-kuşama bağlı olarak iplik (rişte, târ), iğne(sûzen) ifadeleri de kullanılmıştır.

Ger kesilse bâşımız tîg-i sitemle bezmde
Kesmezüz zülfünden ey meh rişte-i ümmîdimiz (G.102/3)

Eger taksîm oluna kâkülün uşşâk-ı bendi çün
Ne sevdândan dil-i dîvâneme bir târ-ı mû düşmez (G.104/2)

Görmedim hergiz o gelmiş ola ruhum sînemi
Sûzen-i elmâsla gûyâ kim olmuş dûhte (G.230/4)

2.2.5.8. Sofra ve Yiyecekler

Divanda geçen sofrâ ve yiyecekler ile ilgili ifadeler sofrâ (hân), şeker ve kebaptır. Sofra, mecâzi anlamda sevgilinin lütfunun sergilendiği yer olarak kullanılmıştır.

Koyma alsun behre herkes hân-ı lütfundan senin
Hüsünün kadrini bil her dîne in'am eyleme (G.225/4)

Şeker kelimesi gerçek anlamı dışında sevgilinin dudağının tatlılığını ifade

etmek için kullanılmıştır.

Tûtî dil-i la‘l-i dûrer-bârn diler subh u mesâ

Ey şeker-leb ana bî-dâd itme güftâr it meded (G.33/3)

Kebap kelimesi ise âşğın bağrının aşk ateşinden kebab gibi yanması anlamında kullanılmıştır.

İtdin ey meh âteş-i hicrânla bağrım kebâb

Âb-ı vaslın çâre kılmazsa olur hâlim harâb (G.14/1)

2.2.5.9. Mimari

Mimari ile ilgili divanda geçen kelimeler mimar(bennâ), yatak odası (şebistân) ve kemerdir. Mimar-ı sun’ tamlaması Allah’ı ifade etmek için kullanılmıştır. Âşık tabiatının acı çekmek için yaratıldığını söylüyor.

Tînetim gussayla kılmış perveriş mi‘mâr-ı sun’

Bir binâ-yı derdim amma âbile gülden cüdâ (G.9/3)

Sıdkî bir kasidesinde övdüğü paşa için mimar-ı kaza diyerek onun yaralı gönlünü tamir edeceğini söylemektedir.

Yeni başdan yine mi‘mâr-ı kazâ sa’y kılup

İtmek ister dil-i vîrânımı gûyâ termîm (K.IV/7)

Sevgili muma benzetilerek şem‘-i şebistân (yatak odasının mumu) şeklinde anılmıştır.

Nîce gayret âteşine yanayım pervânenin

Bezm-i ağıyâra o meh şem‘-i şebistân oldu saf (G.134/3)

Pervâne-sıfat yandığımı bezm-i gam içre

Lûtf eyle gel ol şem‘-i şebistâna ayân kıl (G.162/3)

Mimari bir kavram olan kemer gözü karşılamak için kullanılmıştır.

Sînemin sûzunu gördükde dir ehl-i [aşk]

Kemer-i eşkinde fâris fûrûzân oldu (G.256/2)

2.2.5.10. Tabâbet

Divanda geçen ilgili ifadeler: ilâç, devâ, merhem, ağrı sızı (renc), hasta (sakîm), cerrâh, tabîb, sevdâ, tımar, sıhhat, teşhis

Âşık ne kadar şikâyet etse de aşk acısından dolayı memnundur. Hekimin yaralarına merhem sürmemesini, kendisini derdiyle baş başa bırakmasını istemektedir.

Cerâhat-i gam elmâs-rîzedir merhem

Beni ko derdim ile ey tabîb itme ilâc (G.28/2)

O şûh mâyl-i âzâr ve biz mukayyid-i aşk

Bu derde sabrdan özge ilâcımız yokdur (G.47/3)

Sûde-i elmâs olur ger derdime itsen ilâc

Tâzeler zahmım tabîba itdiğin merhem değil (G.160/3)

Sevgilinin dudakları can verici merheme benzer, ab-ı hayat dendiği de olur.

Vücûdum zahm-nâk-i nâvın gamzındır ey hunî

Ne var la'l-i lebinden merhem-i cân-figâr itsen (G.145/2)

İtmişem tahkîk-i derd-i hecrle ben haste-i

Bülbül eyler Sıdkîyâ âhir gül ruhsâr-ı yâr (G.37/5)

Ey tabîb-i dil ü cân sende gerekdir teşhîsi

Dutalım kim diyemez derdini bîmâr sana (G.10/2)

2.2.5.11. Alış-veriş

Dîvân'da geçen alışverişle ilgili ifadeler: Müşteri, hırîdar, para(nakd), pazar (bâzâr)dir. Bu kavramlar gerçek anlamlarından ziyade mecâzi anlamda aşk ve aşkla ilgili durumlar için kullanılmıştır. Aşağıdaki beyitte müşteri kelimesi âşık için kullanmış, Hz. Yusuf'un ağırlığınca altın karşılığında satın alınması telmih edilmiştir.

Ey hoca arz kılma sakın sîm ü zer ki var

O! Yûsuf'a hezâr senin gibi müşteri (G.248/4)

Aşağıdaki beyitte pazar, müşteri, para, mal gibi kavramlar bir arada kullanılmış ve aşk pazarı imgesi oluşturulmuştur.

Hüsnün metâ‘na sanma nakd-i ömrle
Bâzâr-ı aşk içinde hırîdârınım senin (G.146/4)

2.2.5.12. Yazı ile İlgili Hususlar

Sıdkî divanında yazı ile ilgili olarak kalem, hat, gubâr, levh(levha), nâme, nakş gibi kelimeleri kullanmıştır.

Sıdkî şiirini övmek için Merkür’ün eline altın kalem alıp gökyüzüne kendisinin divanını yazmasının yaraşacağını söylüyor.

Yaraşur zerrîn kalem alup Utârid destine
Safha-i çarh üzre Sıdkî yazsa dîvânım benim (G.194/7)

Kalem-i sun‘ı tırâş itdi Utârid gûyâ
Meh-i nev oldu ana yâre-i katt-ı aklâm

Altın kalem sahibi olmak zenginliğin, makamın göstergesidir. Şair bir kasidesinde övdüğü paşa için eline altın kalem almak ifadesini kullanmaktadır.

Yoksa altun kalem olup eline şân vermek için
Çekdi tuğrâsını çarh üzre şeh-i heftüm-bâm (K.III/7)

Hatt kelimesi yazı, ferman ve sevgilinin ayva tüyleri anlamlarında kullanılır. Sıdkî hatt redifli gazelinde bu kelimeyi tevriyeli olarak kullanmıştır.

Kudret eliyle ârız ki hoş-nüvîs sun‘
Gûyâ yazupduruz güzelim bir gubâr hat (G.125/3)

Hattın irişse ârızına gam değil şehâ
Dilden gubâr-ı gussa olur sîne-zâr-ı nev (G.221/4)

Yazı ile ilgili bir başka kavram da lûgattir. Sıdkî bir beyitinde vaize seslenerek onun okuduğu lugat kitaplarının faydasız olduğunu, yani önemli olanın fikhî bilgiler değil Allah sevgisi olduğunu söylüyor.

Nedir beyhûde feryad itdüğün kürsüde her lahza

Ne sūd amma alursun bunca lugat-nâme vâ'iz (G.126/3)

2.2.5.13. Sihar, Efsûn, Tılsım

Divanda kullanılan sihirle ilgili ifadeler “Füsûn, mekr, cādû”dır. Sevgilinin gözleri âşıklarını büyüler ve âşıklar arasında fitne çıkarır, bu nedenle gözler fitne çıkararak büyücüye ve cadıya benzetilmiştir.

Çeşm-i şehdâsın görünce ol mehin cādû didik
Kâkülün seyr idicek bir sünbül-i hoş-bû didik (G.154/1)

Musahhar eylemek çün âlemin gönlünü her lahza
Dû-çeşm fitne-engîzin birer sâhib-füsûn olmuş (G.117/3)

Dilâ ol şûhu râm itmez füsûn-ı bî-ta'ab çekme
Anı yen nîce def'a tecrübe kıldım mücerrebdir (G.84/3)

2.2.5.14. Oyunlar

Divanda geçen ifadeler: nerd(tavla), şeş-der(tavla kutusu), ferzane (satrançta vezir olan taş)

2.2.5.14.1. Satranç

Satrançla ilgili, vezir anlamına gelen ferzane kelimesi bir beyitte kullanılmıştır. Beyitte kelime gerçek anlamı dışında maharetli, güçlü anlamında kullanılmıştır.

Muhabbet bârın çekmekte çok ferzânedir gönlüm
Bu vâdî içre Mecnûn'dan dahi merdânedir gönlüm (G.182/1)

2.2.5.14.2. Tavla

Tavla kutusu anlamına gelen şeş-der kelimesi mecazen dünya kelimesi yerine de kullanılabilir. Aşağıdaki beyitte tavla oyununun temel unsurları olan oyuncu, zar, tavla kutusu gibi unsurlar bir arada kullanılmıştır. Ama beyitte asıl anlatılmak istenen ise adaletsiz dünyadan şikâyetidir.

Şeş-der-i gamdan dil-zârı alup
Dâdîle bâzende-i nerd olmuşuz (G.99/5)

2.2.5.14.3. Âteş-bâz

17. yüzyıl eğlence hayatına dair bazı izleri yine divanda bulmak mümkündür. Ateşle gösteri yapan hokkabaz anlamına gelen ateş-baz kelimesi divanda bir beyitte kullanılmıştır.

Âşığın bağı aşk ateşinden yanık olduğu için ağzını şikâyet için açtığında sanki ateş çıkar.

Şikâyet eylesem âteş yağar zebânımdan
Gören sanur beni bu hâlet ile âteş-bâz (K.I/9)

2.2.5.15. Bazı Tipler ve Meslek Erbâbı

Divanda tipler ve meslekler ile ilgili olarak geçen ifadeleri şöyle sıralamak mümkündür: Rind, harâbat eri, sâkî, gedâ(köle), âteş-bâz, hâce(hoca), gavnâs(dalgıç), gece bekçisi (ases), cellâd, kûhken(dağ kazıcı), zâhid, şuarâ(şairler), bâğ-bân, dellâl(alıcı ile satıcı arasında vasıta olan kimse)

2.2.5.15.1. Rind

Pek çok beyitte geçen rind kelimesi genel anlamda tasavvuf düşüncesine bağlı kimse anlamında kullanılmıştır.

Tekye-i aşk içreyiz rind-kalender meşrebiz
Neyleriz çarh-ı atlasın çün kâni'-i şâl olmuşuz (G.112/4)

2.2.5.15.2. Zâhid

Zahid Allah aşkında bihaber olan ham sofu anlamına gelmektedir. Divanda da bu anlamına uygun kullanılmıştır.

İtme gılmân-ı vasfını ey zâhid ben dîvâneye
Yeg gelür seyr-i cinândan bir nefes dîdâr-ı yâr (G.37/4)

2.2.5.15.3. Sâkî

Meclisin değişmez unsurlarından olan saki meclisteki âşıklara içki sunar.

Nîce gelmesün gönül câm-ı mey-i sahbâdan ey sâkî
Lebin dûrunda zâhid sâkin-i meyhâne olmuşdur (G.65/2)

2.2.5.15.4. Hâce(Hoca)

Sıdkî “Hace” nin, maddî şeylere ve paraya olan düşkünlüğünü ve bunlar için gösterdiği gayreti ve çektiği sıkıntıları gereksiz bir yükün hamallığı olarak nitelendiriyor:

Bizi ma‘zûr dut ey hoca budur âdetimiz
Ne temellük ideriz biz ne müdârâ bilürüz (G.94/3)

2.2.5.15.5. Hârâbât Eri

Ehl-i harabat kendini bu dünyadan soyutlamış sadece Allah aşkını düşünen kimselerdir. Zahid bu kişilerin yaptıklarına şüpheyile yaklaşır.

Harâbât erlerine münkir olup şekk getürmüşsün
Kalursun cehl vâdîsinde ey zâhid ne şekkdir bu (G.223/4)

2.2.5.15.6. Gedâ

Yoksul, dilenci gibi anlamlara gelen geda kelimesi âşık için kullanılmıştır. Geda yani âşık halini sultana yani sevgiliye arz ederek aşkını dile getiriyor.

Yok aceb yazsam dilâ ger cânib-i cânâna arz
Resmdir dâyim kılur hâlini gedâ sultana arz (G.124/1)

2.2.5.15.7. Dellâl

Sevgiliye kavuşmak imkânsızdır. Bunun için can bile feda edilebilir. Aşağıdaki beyitte şair âşığın sevgili için canını feda etmesini bir alışverişe, kendisini dellala benzetmiştir.

Cân virüp aldık metâ‘ -ı vasl-ı yâri râygân
Bildik alup satmanın yolunu dellâl olmuşuz (G.112/5)

2.2.5.15.8. Gavvâs

Âşık için gavvas(dalgıç) benzetmesinin kullanılması çok yaygındır. Sevgilinin dişleri inciye benzer. Âşık da bu inci dişleri bulmak için hayal denizine dalan bir dalgıçtır.

Dişin gibi güheri bulmak arzûsuyla
Hayâl bahrine daldı yine dil-i gavvâs (G.121/3)

2.2.5.15.9. Ases, Şahne

Ases ve şahne kelimeleri bekçi, kolluk gücü anlamına gelmektedir. Aşağıdaki beyitte âşık kendisini aşk bekçine benzetmiş ve ona gam ve derdin eşlik ettiğini söylemiştir.

Ben şihne-i aşk oldum ey meh deşt-i belâda⁶²
Yanımcı benim derd ü gam iki ases oldu (G.245/5)

2.2.5.15.10. Kûh-ken

Kuh-ken ifadesiyle Ferhad'a telmih yapılmıştır. Âşık gam dağında inlediğini ve kendisinin durumunu ancak kendisi gibi dertli Ferhad'ın anlayabileceğini söylüyor.

Kuhsâr-ı gamda enînledüğüm kûh-ken bilür
Hicrân belâsını yine ey dil çeken bilür (G.64/1)

2.2.5.15.11. Bâğ-bân

Âşık sevgiliyi görmek için can atsa da onu görünce utanır. Allah'tan da sevgiliyi kendisine göstermemesini istemektedir.

Gör ol gonçe-dehânın ârız-ı gül-günün şerm it
Sakın ey bâğ-bân arz eyleme güllerin handânın (G.153/4)

2.2.5.16. Telâkki ve İnanışlar

Şehitler cennetle müjdelenmişlerdir ve cenazeleri yıkanmadan, kefensiz bir şekilde gömülür. Sıdkî divanında bir beyitte aşk şehidi olduğu kefen beklememesi gerektiği söylenmiştir.

Kopar sal penbe-i dâğın dilâ cân virdigin demde
Şehîd-i hançer-i 'aşk olduñ ey 'âşık kefenden geç (G.27/2)

Dönemin sosyal yaşantısında örtünme (tesettür) önemli bir inanıştır. Bu inanişaya uymayanlarda hayâ ve edep olmadığına inanılmaktadır.

Ger kaddüñe serv olsa mukâbil aceb olmaz
Kim başı dışarıda hayâ vü edeb olmaz (G.87/1)

Yas tutulan evlerde düğün bayram yapılmaması inancı bir beyitte yer almıştır.

⁶² [Bu satırın yan tarafına "Mihri-gamm ben şihne-i aşk oldum ezelden" şeklinde bir satır yazılmış.]

Hicrân gicesi nola sürûr olmasa dilde
Bir evde ki mâtem ola ıyş ü tarab olmaz (G.87/1-2)

2.2.5.17. Âdet ve Gelenekler

Anadolu sahasında sonradan görülmeye başlayan tütün kullanma geleneği divanda da yer almıştır.

Tütün sanma dilâ kulunuñ ağızından çıkan dûdu
Şeb-i firkatde âhim âteşinden bir alâmetdür (G.70/4)

Peçe takma geleneği 17. yüzyılda Türk toplumunda görülen bir gelenektir. Sevgilinin peçesini kaldırması âşığa yüz vermesi anlamına gelmektedir.

Nikâbuñ ref` idüp uşşâka ‘arz-ı ârız it zîrâ
Temâşâ-yı ruh-ı gül bülbül-i nâlâna minnetdür (G.59/4)

Bayramlarda küçüklerin büyüklerin ellerini öpmesi geleneği divanda bir beyitte yer bulmuştur.

Didüñ ki îd günü dest-bûsi el viririm
Yeter tegâfûlü ko çünkim oldı va‘de ba‘îd (G.34/4)

Yağmaya verme eski Türk yaşantısında görülen bir gelenektir. Zenginler şöleden sonra halkın bütün malını yağmalamasına izin verirmiş. Sevgili de âşığın gönlünü yağmaya verir.

Rahm idüp yağmâya virme sevdiğim dil-i kişverin
Dest-i zulmüyle harâbe itme âbâd itdiğin (G.148/3)

Nahl, gümüş veya mumdan yapılarak gelinlerin önünde götürülmesi ve sonra gelin odasına konulması âdet olan süs ağacıdır.⁶³

Dilâ gözyaşı ile besledüñ ol nahl-i ra‘nâyı
Ne sûd ammâ ki añun meyve vü bârındadır hikmet (G.21/4)

2.2.5.18. Diğer Eşyalar

Sosyal hayatta faydalanılan eşyalar ayna, mühür, terazi ve suzen(iğne)dir.

⁶³ Ferit Devellioğlu, (1995), *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara: s.798.

2.2.5.18.1. Ayna

Ayna, cevherden yapılmış kıymetli bir süslenme aracıdır. Ayna, uzun bir süre kullanılmazsa paslanır, bunun için sık sık cilalanması gerekir. Ayna somut bir eşya olarak düşünülebileceği gibi âşığın gönlü olarak da düşünülebilir. Gönül aynası sevgiliden başkasını göstermez. Sevgilinin hayali, kalbi cilalar ve cilalanmış kalp de ayna gibi berrak olur.

Hayâl itmek açâ bin sa'yile saykal ger vuslat
Vücûd âyinesin kim derd ü gamdan reng dutmuşdur (G.66/3)

Âyine bakmağla dutmaz reng ey meh sen dahi
Nola ki ruhsârın itsen Sıdkî nâlâna arz (G.124/5)

Gönül âyinesine ger hevâ degse sanır Sıdkî
Görün bi-dâdını ol kâfir-i nihâdın seng dutmuşdur (G.66/5)

2.2.5.18.2. Mühür

Divan edebiyatında mühür genellikle sevgilinin ağzı ve dudakları için kullanılır. Fakat aşağıdaki beyitte paşa ve mühür ifadelerinin birlikte anılması sadaret mührü anlamını güçlendiriyor.

Paşâ-yı felek-mertebe ki muhibb-i derdiz
Hâk-ı derine mühriyle meh-i nâsiye-sâdır (K.II/20)

2.2.5.18.3. Terazi (terâzû)

Terazi adaleti ve doğruluğu sembolize eder. Adaleti sağlamak da güç bir iştir. Gönül derdi çekmek ölçü feleği sürekli elde bir terazi taşır.

Gam-ı Eyyûb'la derd-i dili çekmek için
Çarh-ı mi'yârı müdâm elde terâzû götürür (G.77/2)

2.2.5.18.4. Sûzen (iğne)

Sûzen(iğne) ve duhte(dikilmiş) ifadeleri divanda bir beyitte âşığın gönül yaralarının iyileştirilmesi anlamında kullanılmıştır.

Görmedim hergiz o gelmiş ola ruhum sînemi

Sûzen-i elmâsla gûyâ kim olmuş dûhte (G.230/4)

2.3. İNSAN

Sıdkî divanında insan genel olarak âşık, sevgili ve rakip üçlemesi içinde yer almıştır. Bunlar dışında kasidelerde övülen paşalar da insan kavramı içinde düşünülebilir.

2.3.1. Güzellik (Hüsni, Melâhat, Cemâl)

Genel Değerlendirme

Güzelliğin kaynağı Allah'tır. Sevgilideki ve dünyadaki güzellik Allah'ın tecellisidir. Dünyevi aşktan İlâhî aşka ulaşılmasının nedeni de budur.

Divanda, sevgili daha ziyade güzelliği yönünden söz konusu edilmekte “genc-i nihân-ı hüsn, garaz gül-zâr-ı hüsn, gencîne-i hüsn, iklim-i hüsn, şevk-i hüsn, şehsüvâr-ı hüsn, kible-i hüsn, fûrûğ-ı hüsn, hâl-i hüsn, şerbet-i zülâl-i hüsn, kemâl-i hüsn, pâdişâh-ı hüsn, şâhbâz-hüsn, şâhbâz-hüsn, gevher-i hüsn” şeklindeki tamlamalardan da anlaşılacağı üzere, çeşitli unsurlara benzetilerek ve somutlaştırılarak anlatılmaktadır.

Sevgili güzelliğinden dolayı mağrurdur.

Hazer kıl nâlemizden hüsne mağrûr olma zîrâ kim

Yanıpdır âteşinle sîne-i bî-kînemiz cânâ (G.2/4)

Sevgilinin güzelliği hazineye de benzetilebilir.

Bir şehin gencîne-i hüsnün hirâset kılmağa

Dildeki her dâğımız dîde-i dil-dârdır (G.68/3)

Güzellik iklimi (ülkesi) benzetmesi de sıkça kullanılır. Sevgili bu ülkenin sultanıdır.

Târâc kıldı dest-i sitem mülk-i aklımı

İklîm-i hüsnüne olalı şehr-yâr hat (G.125/2)

Ey şehsüvâr-ı hüsn benim dest-gîrim ol

Kim pây-mâl-ı şîve-i reftârınım senin (G.146/3)

2.3.1.1. Güzellikle İlgili Benzetmeler

2.3.1.1.1. Âyet

Sevgilinin dudağı ab-ı hayata benzetilerek “yuhyl-mevta” ayetine benzediği söylenmektedir.

La‘linin vasfı durur âyet-i “yuhyi'l-mevtâ”

Ol sebebden lebin i‘câz-ı Îsâ bilürüz (G.98/4)

2.3.1.1.2. Gül

Divan edebiyatındaki klasik mazmunlardan biri de “gül”dür. Sevgili güle benzetilince âşık da onun aşkıyla inleyen bir bülbüldür.

Eger bülbül-sıfat mecrûh olursa hâr cevrinden

Yine dil arzûsun ol gül hârdan kesmez (G.106/2)

Gönül ol andelîb-i bâğ-ı hırmândır ki ömründe

Açup pür-seyr etrâf gülistân n’olduğun bilmez (G.96/2)

2.3.1.1.3. Güneş, Ay

Güzellikle ilgili kullanılan benzetmelerden birisi de güneş ve aydır. Sevgilinin yüzünün aydınlığı, parlaklığı ve beyazlığı bu benzetmeye kaynaklık eder.

Gören dil-dârı söyler mihr ü mehle müşterekdir bu

Yâhûd evc-i felekden yere inmiş bir melekdir bu (G.223/1)

2.3.1.1.4. Yûsuf

Hz. Yusuf güzellikle alakalı akla gelen ilk kişidir. Kur’an’da anlatılanlara göre güzelliğiyle herkesi kendisine hayran bırakmıştır. Sevgilinin güzelliği de çeşitli biçimlerde Hz. Yusuf’un güzelliğine benzetilir.

Görmeyliden hüsnün ol Yûsuf-ruhun Ya‘küb tek

Nîce demdir külbe-i ahzân-ı gamdır meskenim (G.188/3)

2.3.2. Sevgili

Genel Değerlendirme

Sıdkî Divanı'nda sevgili, güzelliği ile ön plandadır. Fakat o ulaşılması mümkün olmayan, gönülde fitneler koparan, âşığa naz, istiğna ve sitem ederek sürekli onun sabrını zorlayan, vefasız, kadir bilmez, kendini beğenmiş bir şuh olarak karşımıza çıkar. Sevgilinin olumsuz diyebileceğimiz özelliklerinin başında merhametsiz oluşu gelir. Bu nedenle sevgilinin hareketlerine ve sözlerine kanılmamalıdır. Zira bunlar âşığın aklını başından alıp yolunu şaşırtabilir. Sevgilinin bu merhametsiz tavırları karşısında âşık çaresizdir ve Allah'a yakarmaktan başka yapabileceği bir şey yoktur.

Tîr-i ağıyârla yâr eyledüñ cânânımı yâ Rabb

Ya râm it yârimi ben zâra ya al cânımı yâ Rabb (G.13/1)

Divanda sevgili için “cefâ-kâr, bî-pervâ, sitem-pişe, bi-rahm” gibi olumsuz sıfatlar kullanılmıştır.

Yeşil destâr ü gül-gûn câmeler giydükçe nâz ile

Kırarsuñ ‘âlemi bir çeşmle ey şûh-ı bî-pervâ (G.8/2)

Sen cefâ-kâr ü sitem-pîşe gönül ‘âşık-ı zâr

Havfım oldur ki yolunda emegim zâyi‘ olur (G.82/4)

Ağlamaktan görmez oldu çeşm-i giryânım benim

Hâlîme rahm itmez ol bî-rahm cânânım benim (G.194/1)

Ayrıca sevgili “peri, melek, şîrîn” gibi olumlu ifadelerle birlikte de anılmaktadır:

Bir perînin kâmet-i bâlâsına dil virmişim

Ger bülend olsa aceb midir nihâl-i himmetim (G.199/3)

Cefâsı gamuñdan işim oldu müşkil

Baña eylemez rahm o şirin-şemâyil (G.170/1)

Gören dil-dârı söyler mihr ü mehle müşterekdir bu
Yâhûd evc-i felekden yere inmiş bir melekdir bu (G.223/1)

Sevgili, kibirli, kendini beğenmiş, sert mizaçlı, dikbaşı, taş kalpli ve zulmünde ısrarcıdır. Fitneler çıkarması ile meşhurdur ve bunu çoğunlukla gözleri ile yapmaktadır. Sürekli rakibe yüz vererek âşığı acı çekmesine neden olur. Sevgili güzelliğinden dolayı gururludur.

Âdet itdüñ baña cevr itmeyi ey gonçe-dehen
Sanki bu âdeti ta‘lîm ider ağıyâr saña (G.10/1)

Yeter ağıyâr olan bî-derde merhem-bahş ol ey meh-rû
Tabîb ol ‘âşık-ı dil-hastanuñ derdine tîmâr it (G.18/4)

Arza kıl ol şeh-i hûbâna ki mağrûr oluben
Çok dirâz eylemesün zulm elini bî-dâda (G.228/2)

Birine güzel demek için onda bazı vasıfların (ben, siyah ve uzun saçlar, lal dudaklar, ince bel) bulunması gerekir. Bunlar aynı zamanda âşığın aklını başında alan özelliklerdir. Sevgili, aynada aksini göreceksin olsa kendisini bile hayrete düşürecek bir güzelliğe sahiptir. Her bir uzvu özenle yaratılmış gibidir. Sevgilinin tavır ve davranışları da son derece kusursuz ve etkileyicidir:

O serv-i dil-rübânuñ tarz-i reftârındadır hikmet
O şîrîn leblerüñ nâzile güftârındadır hikmet (G.21/1)

Dehenüñ ey meh ider gonçe-i handân ile bahs
Kâkül-i zülfüñ ider sünbül ü reyhân ile bahs (G.23/1)

2.3.2.1. Sevgili ile İlgili Benzetmeler

2.3.2.1.1. Put (Büt), Kâfir

Sevgili için kullanılan benzetmelerden “put” ve “kâfir” sevgilinin güzelliği ve yoldan çıkarıcılığını anlatmak için kullanılır. Âşığın aklını başından alan, onu yoldan çıkararak sevgili, kâfire, papaza benzetilir.

Bir büt-ı gül-zârın ey Sıdkî
Leb-i la‘inde vardır garazım (G.176/5)

Bugün bil bağladım bir kâfirün zünnâr-ı aşkıyla
Ki eyler her zamân bin nazla İsâ'ya istiğnâ (G.6/3)

2.3.2.1.2. Peri, Melek

Halk arasında da yüz ve huy güzelliği için kullanılan peri ve melek ifadeleri Divan edebiyatında sevgili için kullanılan benzetmelerdendir. Divanda sevgili, “perî-çehre” ve “melek-manzar” ifadeleriyle vasıflandırılmıştır:

Yer kalmadı inkâra çûbunu rûz-ı ezelden
İtdim o perî-çehreye ikrâr-ı muhabbet (G.15/3)

Gören dil-dârı söyler mihr ü mehle müşterekdir bu
Yâhûd evc-i felekden yere inmiş bir melekdir bu (G.223/1)

2.3.2.1.3. Şah, Sultan, Efendi, Köle

Divan edebiyatında, âşık ve sevgili genellikle “efendi-köle” mazmunuyla karşılaşılır. Güzellik ülkesinin şahı olan sevgili onun tebası olan âşığa istediğini yaptırabilir. Hatta âşık onun ağzından bir emir duyabilmek için çevresinde dolanmaktadır. Bu nedenle âşık onun kölesidir:

Kapunda bende olmak şâh-ı âli-şâna minnetdir
Yolunda cân fedâ kılmak senin hod cânâ minnetdir (G.59/1)

Sıdkî-i sitem-dîde senin hâk-i rehindir
Ey cân ü gönül âfeti sultânım efendim (G.197/5)

Dem-i vedâ‘ da cân virmedim günâhım çok
Ümîd-i afv ederim şimdi pâdişâhımdan (G.212/2)

2.3.2.1.4. Hokkabâz

Yaptığı çeşitli oyunlardan ve hilelerden dolayı sevgili hokkabaza benzer.

Hareketleriyle âşıklerini hayrete düşürür.

Mühr-i ikbâl ki pinhân idüp ki âşikâr

Hokkabaz çarhî gör halka ne san‘at gösterir (G.53/4)

Hokkabazlar çeşitli ilizyon numaraları yanında ateşle değişik gösteriler yaparlar. Âteşbaz kelimesi bu nedenle hokkabazın yerine kullanılabilir. Fakat bir beyitte Sıdkî ateşbaz kelimesini âşık için kullanmıştır. Âşığın bağrındaki yangın o kadar büyüktür ki şikâyet için ağzını açsa ağzından ateş çıkar ve bunu görenler onu hokkabaz sanır.

Şikâyet eylesem âteş yağar zebânımdan

Gören sanur beni bu hâlet ile âteş-bâz (K.I/9)

2.3.2.1.5. Gül, Gonca, Hurma Ağacı(Nahl)

Gül ve gonca sevgili için en çok kullanılan benzetme unsurudur. Sevgili, gül yanaklı, gonca dudaklıdır; o bir “gül-i nev-rüste” dir. Gonca ifadesi de sevgili yerine kullanılır. Sevgili genç ve güzel olmasından dolayı goncaya benzer.

Nûş eyle meyi ki ruhlarını gül gül eylesün

Bülbüllerin getir yine feryâda sâkıyâ (G.3/4)

Ne seyr-i gonca ve ne gül-zâradır meylim

Tekellüf ber-taraf ol ser-hoş-ı refîradır meylim (G.187/1)

Hurma ağacı(nahl) Sıdkî divanında bir beyitte sevgili için kullanılmıştır. Hurmanın önemi, sevilmesi, faydaları ve Mekke’yi çağrıştırması bu benzetmeye kaynaklık etmektedir.

Dilâ gözyaşı ile besledin ol nahl-i ra‘nâyı

Ne sûd ammâ ki anın meyve ve bârındadır hikmet (G.21/4)

2.3.2.1.6. Metâ, Satıcı

Sevgili aşk metâ’ını alıp satmaktadır. Fakat o pervasız, acımasız bir satıcıdır.

Yâr-ı müstağnî metâ‘-ı aşk-ı kâsid baht-ı bed

Eylemek ol tıfl-ı bî-pervâyla bâzâr güç (G.26//1)

2.3.2.1.7. Güneş(mihr), Ay (meh, mâh-peyker, meh-likâ)

Sevgilinin yüzü öyle beyazdır ki ay gibi etrafı aydınlatır. Yine insanlar nasıl güneşe muhtaçsa âşıklar da sevgilinin yüzünü görmeye muhtaçtır. Bu nedenle güneş ve ay sevgili içi benzetme unsuru olarak kullanılır.

Zülf-i şîrinini götür safha-i ruhsârından
Eylesün mâh-ı ruhun ser-i dirahşâhn ile bahs (G.23/3)

İçse o şûh-ı mâh-likâ bâde-i sabûh
Seyr-i cemâli âşika olur gıdâ-yı rûh (G.31/1)

Aşağıdaki beyitte mihr ifadesi Hz. Muhammed için kullanılmıştır.

Yâ Resûle'llâh yâ hayra'l-beşer yüz şükür kim
Çeşm-i hûn-efşânıma mihrin dürür viren ziyâ (G.1/4)

2.3.2.1.8. Kâtil, Hûnîn (kan dökmeye meyilli), cârih (yaralayan)

Sevgili, bakışlarıyla âşığın bağrını yaraladığı için ve âşıklarının canına kıydığı için “katleden, hûnî ve cârih “ olarak tanımlanmıştır.

Hûnun nâz ü istiğnâsı yârin kâr-gir dutmaz
Beni katl eyleyen her lahza şemşîr-i tegâfüldür (G.54/3)

Beni bîmâr idüp kaddim büken bir lahza ey hûnî
Hayâl-i nergisinle fikr-i kadd-i işve-bârındır (G.80/5)

2.3.2.1.9. Âteş, Nûr, Mum (Şem‘)

Ateş kavramı âşık için de sevgili için de kullanılabilir. Sevgili güzelliğiyle ortalığı yakıp yikan, cihanı ateşi ile yakmaktadır. Bunun dışında mum da sevgili için istiare yoluyla kullanılır.

Bir benim ancak ki ol şem‘a diyem biraz dilim
Âteş-i sûz dileyen her dem ider pervâne arz (G.124/3)

Deldi bağrım nâvın müjgân-ı dil-dûzun senin
Saldı âteş cânıma aşk-ı cihân-sûzun senin (G.143/1)

Ateş kelimesi aşk ateşi şeklinde de kullanılmıştır.

Ruhun şem‘ine karşı subha dek pervâne-veş cânâ

Yakılmak âteş-i aşka dil-i sûzâna minnetdir (G.59/2)

Âşığın aşk derdiyle çektiği ahlar o kadar güçlü ve yanıcıdır ki rakibi bile yakabilir.

Bir âh-ı cân-güdâzla ağıyârı kıl fenâ

Hâyil olur mu âteş-i sûzâna hâr u has (G.114/3)

2.3.2.1.10. Çocuk (Tıfl, muğbeççe)

Sevgilinin özelliklerinden biri de yaşının küçük olmasıdır. Gençliğin verdiği güzellik sevgilinin güzelliğini bir kat daha arttırır. Fakat genç olması sevgilinin pervasız davranmasına da neden olur.

Yâr-ı müstagnî metâ‘-ı aşk-ı kâsid baht-ı bed

Eylemek ol tıfl-ı bî-pervâyla bâzâr güç (G.26/4)

Hâlîme rahm ider oldu işidüp efgânım

Meger ol muâbeççe ey Sıdkî Müslümân oldu (G.256/5)

2.3.2.1.11. Hz. İsa

“İsâ-dem” şeklinde vasıflandırılan sevgili, aşıkların canma can katmakta; bu özelliği ile de ölüleri diriltten, onlara hayatiyet kazandıran Hz. İsa ile aralarında benzerlik kurulmaktadır. Sevgili de âşıklara buse vererek ya da güzel sözler sarfederek hayatiyet bahşetmektedir:

La‘linin vasfı durur âyet-i “yuhyi'l-mevtâ”

Ol sebebden lebin i‘câz-ı İsa bilürüz (G.98/4)

2.3.3. Sevgilide Güzellik Unsurları

2.3.3.1. Saç (Zülf, Gîsû, Kâkül, Perçem)

Genel Değerlendirme

Daha çok kokusu ve rengi itibariyle söz konusu edilen saçlar, âşık için bela tuzağıdır. Sevgilinin saçları, âşıkların gönüllerini bağlayan zincirlerdir. Sevgili zülf

zinciriyle âşığı kendine bağlayarak bent etmiştir.

Gönül bend eylemek ol zülf-i müşğîn-târa müşkildir
Hazer kıl ey gönül dil bağlamak zünnâra müşkildir (G.51/1)

Saçların dağınık olması âşıkların gönlünün de parça parça olmasına neden olacaktır. Aşk derdiyle uğraşan kişide de akıl fikir kalmaz.

Dilde cem'iyet komaz zülf-i perîşânın senin
Akl u dîn yaâmâcısındır çeşm-i fettânın senin (G.142/1)

Saç rengi ve yoldan çıkarıcılığı dolayısıyla küfür olarak da algılanır.

O dil kim zevk-i küfr-i zülf-i cânân nolduğun bilmez
Brehnendir ki geçmiş ömrü îman nolduğun bilmez (G.96/1)

Zümre-i İslâm'a saldı rahne zülf-i kâfirin
Men' kılmazsın meger yok mudur îmânın senin (G.142/2)

2.3.3.1.1. Saç İle İlgili Benzetmeler

2.3.3.1.1.1. Zencir, Kemend, Halat(resen)

Sevgilinin saçları uzunluğu ve kıvrımından dolayı zincire, halata ve kemende benzetilmektedir. Bunlarla yakalanan âşık sevgilinin kölesi olur.

Olur efvân cünûnum meyl-i vaslın eylesem gûyâ
Hayâl-i kâkülün tahrîk-i zincîr-i melâmetdir (G.70/2)

Halâs olmak muhâl oldu kemend-i kâkülünden kim
Gönül bend eylemek çün çîn-be-çîn olmuş resenlenmiş (G.116/2)

Vücûdum mû gibi inceldi teşhîs itdim hergiz
Meğer endîşe-i zülf-i perîşân böyle müşkilmiş (G.120/4)

2.3.3.1.1.2. Gece, Leylâ, Küfür

Divan edebiyatında sevgilinin saçları her zaman siyah renkte düşünülmüştür. “Leylâ (gece)” kelimesi siyah anlamını da çağrıştıracak şekilde kullanılmıştır.

Her kim ol Leylî likânın zülfüne meftûn olur
Âkıbet sevdâ-yı zülfüyle anın mecnûn olur (G.57/1)

Rahm it ey âfet-i cân Sıdkî-i âşüfte-dile
Saldı zülf-i siyehin bâşına sevdâ bu gice (G.238/5)

2.3.3.1.1.3. Sünbül, Misk, Anber, Reyhân

Sevgilinin saçını sadece görüntüsüyle değil kokusuyla da güzeldir. Güzel koku denince ilk akla gelen misk, anber, sünbül, reyhan, yasemin gibi kokular sevgilinin saçını için de benzetme amacıyla kullanılır.

Dehenin ey meh ider gonce-i handân ile bahs
Kâkûl-i zülfün ider sünbül ü reyhân ile bahs (G.23/1)

Dolaşma zülf-i anber-bûy-ı yâre kat‘-ı ülfet kıl
Hâyâl-i bâtl itme ey gönül kim sana bu düşmez (G.104/3)

Sandal, sünbül, kırmızı gül, turunç ve iğde çekirdekleriyle miskin karışımıyla elde edilen “abir” adlı güzel bir koku divanda bir beyitte kullanılmıştır.⁶⁴ Şair sevgilinin saçının kokusunu abirden üstün tutmuştur.

Mu‘attar eyleyen âfâkı ey meh bû-yı hoş birle
Abîr ü misk sanma belki ol zülf-i semen-bûdur (G.72/3)

2.3.3.2. Kaş (Ebrû)

Genel Değerlendirme

Kaşlar göz, kirpik, yanak gibi unsurları tamamladığı için önemli güzellik unsurlarındandır. Kaşlar yüzde en dikkati çeken bölümdür. Sevinç, kızgınlık, şaşkınlık gibi çeşitli ruh halleri kaşların hareketiyle yansıtılır. Sevgili âşığa yüz vermediği zamanlarda kaş çatar.

⁶⁴ Ferit Devellioğlu, (1995), *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara: s.4.

2.3.3.2.1. Kaş ile İlgili Benzetmeler

2.3.3.2.1.1. Mihrap, Tâk

Kavisli bir şekli olmasından dolayı kirpikler mihraba benzer. Bu benzetme yüzün Kâbe'ye benzetilmesiyle de desteklenir. Tasavvufi anlamda düşünecek olursak sevgili Allah'tır ve Allah'ın tecelli ettiği yerlerden bir de sevgilinin yüzüdür.

Mihrâb-ı kaşı vâriken ol kible-i hüsnün
Yüz dutmayayın Kâ'be'ye ey dil kasem olsun (G.203/3)

Gören ebrûların dir ey meh-nev
Ya tâk-ı Ka'be ya mihrâba benzer (G.42/2)

2.3.3.2.1.2. Kılıç

Kaşlar, şekil itibariyle kılıca benzetilir. Sevgilinin bakışlarının âşığın bağına kanatması, onu yaralaması da bu benzetmeyi destekler.

Sakın ey âşık-ı bî-çâre sana kâsd eyler
Ebrû-yı tîğ-i hûn-rîzi o şehin âhtedir (G.61/2)

2.3.3.2.1.3. Keman (Yay)

Sevgilinin göz kırpması, âşığa yüz vermesi anlamını taşır. Göz kırılırken kaşın şekli bozulur. Aşağıdaki beyitte göz ve kaş savaşıyor olarak tahayyül edilmektedir.

Sakın arz itme gamzınla kaşın al cânını cânâ
Bu sulha râzîdir Sıdkî ne tîr ve ne kemân ister (G.58/5)

2.3.3.2.1.4. Hilâl, Mâh-ı nev

Hilâl kaş günlük hayatta da kullandığımız klasik bir benzetmedir. Kaş hem şekil olarak hilâle benzer hem de hilâl gibi ayın sadece belli dönemlerinde görünür.

Sanma dil-i vaslın ümîdin ider ey kâşî hilâl
Ayda bir kerre seni görse yine kâni' olur (G.82/3)

Mâh-ı nevdir kaşların yâyına erbâb-ı nazar
Yanlıştün biz ana ey sîm-ber ebrû didik (G.154/4)

2.3.3.3.Göz (Çeşm, ‘Ayn, Dîde)

Genel Değerlendirme

Gözler sevgilinin güzelliğinde hem en önemli unsurdur, hem de âşığa karşı kullanılan en önemli silahtır. Sevgili fitnedir ve bunu gözleri ile yapmaktadır. Sevgili bakışlarıyla hem âşıkları birbirine düşürür hem de onların yüzünde ve gönlünde yaralar açar. Duygular gönülden göze yansıdığı için de gözler önemlidir.

2.3.3.3.1. Göz ile İlgili Benzetmeler

2.3.3.3.1.1 Mest, Hasta

Sevgilinin âşığa yüz vermesi istenen bir şey olsa da işveler etmesi, açıkça yüz vermesi ayıp karşılanır. Ayrıca bu aşkın ortaya çıkması, âşikâr olması demek olacağı için de hoş karşılanmaz.

Ben selâmet râhına vardıkça çeşm-i mest-i yâr
İşveler idüp bana râh-ı melâmet gösterir (G.53/2)

2.3.3.3.1.2. Büyücü

Sevgilinin gözleri âşığın aklını başından alır. Bu etkiyi büyüye benzetmek de mümkündür. Aşağıdaki beyitte sevgilinin gözlerinin âlemin gönlünü sihirle bağlayabilecek güce, yani güzelliğe sahip olduğu söyleniyor.

Musahhar eylemek çün âlemin gönlünü her lahza
Dû-çeşm fitne-engîzin birer sâhib-füsûn olmuş (G.117/3)

2.3.3.4. Gamze (Yan Bakış)

Genel Değerlendirme

Gamze yan bakış, süzgün bakış veya yanakta gülündüğü zaman ortaya çıkan küçük çukurlardır. Gamze kirpikler, kaşlar ve gözün ortak hareketi sonucu oluşur. Bu yüzden de bütün bu unsurların etkisini taşır. Sevgili yay gibi kaşlarıyla âşığa kirpiklerin ve gamzenin öldürücü oklarını fırlatır. Çaresiz âşığın gönlünde onulmaz yaralar açılır. Fakat âşık çektiği bu acılara ve yaralarına rağmen sevgilinin güzelliğini, bakışlarını seyretmekten kendini alamaz.

2.3.3.4.1. Gamze İle İlgili Benzetmeler

2.3.3.4.1.1. Ok

Sıdkî divanında tîr ve hadeng kelimeleriyle gamze oka bezetilmiştir. Âşığın canı ve gönlü sevgilinin can yakan gamze okları için birbiriyle savaştaktadır.

Araya girmeyince gamzen ey meh ber-taraf olmaz
Dil ü cân tîrin içün birbiriyle ceng dutmuşdur (G.66/2)

Hadeng-i gamze-i dil-dûzdan âzürdedir gönlüm
Gezer üftân ü hîzân sayd-ı nâvın hürdedir gönlüm (G.195/1)

2.3.3.4.1.2. Kılıç, hançer, cellât

Sevgilinin gamzesi, kılıca, kâtile, cellâda benzetilmektedir. Fitneler çıkarıcı ve feleğin cellâdı olan gamze, âşıkların canına kastetmektedir, fakat âşık için buna katlanmak kolaydır. Asıl zor olan kötü adetli düşmanın çekiştirmesine tahammül etmektir.

Ne denlü kâtil olsa gamze-i hûbân kolay amma
Tahammül ta'ne-i ağyâr-ı bed-girdâra müşkildir (G.51/3)

Bi-hamdi lillâh bu günler kayddan âzâde olupdur dil
Virüp cân-güşteye bir gamzesin cellâd olupdur dil (G.164/1)

Sevgilinin gamzesi hem kılıç gibi yaralayıcıdır, hem de istenen, sevilen bir durumdur. Çünkü gamzeler nazın göstergesidir, bu da sevgilinin âşıkla ilgilendiğine işaret eder.

Gamzın ki tîğ çekmededir kasdıma müdâm
Gam çekmem aylur bilürüm mest-i nâzdır (G.79/3)

2.3.3.4.1.3. Hûn-hâr, Büyücü(Sahir), Sipah(Asker)

Kan dökücü, büyücü, asker gamze için en çok kullanılan benzetmelerdendir.

Âşık sevgilinin saçına ulaşmaktan ümidini kesmiştir. Saça ulaşmak zaten vuslattır. Bunun yerine kan dökücü gamzeye meyletmektedir.

Egerçi rişte-i ümmîdi kesdim târ-ı zülfünden
Velî nîk cânla ol gamze-i hûn-hâradır meylim (G.197/3)

Bir âfet-i devrâna esîr itdi beni dil
Kim gamzesi sâhir nigehi hûş-rübâdır (K.II/39)

Sevgilinin gamzesi asker benzerse onun hedefi olan âşığın gönlü de sevgilinin harap ettiği bir vilayete benzer.

Sipâh-ı gamze-i hûn-hârın ey sanem bilürüm
Gönül vilâyetini âkıbet harâb eyler (Nazm.II)

2.3.3.5. Kirpik (tışe, müje)

Genel Değerlendirme

Kirpikler, sevgiliye ait önemli güzellik unsurlarındandır. Yaralayıcı ve öldürücü özelliğini çağrıştıran benzetmeler kirpikler için çokça kullanılır.

2.3.3.5.1. Kirpik İle İlgili Benzetmeler

2.3.3.5.1.1. Ok

Sevgilinin kirpikler uzunluğu ve şeklinden dolayı özellikle oka benzetilir.

Hadeng-i nâvek-i müjgânı yârin tîr-i dil-cûdur
Kemân-ı anber-tendir cebhesinde sanman ebrûdur (G.72/1)

2.3.3.5.1.2. Hançer

Altının gerçek olup olmadığının bilinmesi için mihek taşına vurulur. Âşığın gerçekliğinin anlaşılması için ise kirpiklerin hançerine vurulması, onun verdiği acılara katlanabilmesi gerekir.

Cismimi hançer-i müjgânına ursam ne aceb
Altunu bilmek için lâzım ururlar mihekke (G.231/3)

2.3.3.5.1.3. İğne

Sevgilinin kirpikleri o kadar etkilidir ki gönlü delen iğnelere benzerler.

Deldi bağrım nâvek-i müjgân-ı dil-dûzun senin
Saldı âteş cânıma aşk-ı cihân-sûzun senin (G.143/1)

2.3.3.6. Yüz ve Yanak

Genel Değerlendirme

Yüz sevgilinin güzelliğinin merkezidir. Göz, dudak, kirpik, yanak, gibi unsurlar yüzde toplanmıştır.

2.3.3.6.1. Yüz ve Yanak İle İlgili Benzetmeler

2.3.3.6.1.1. Ay

Sevgilinin yüzü, parlaklığı ve aydınlığından dolayı aya benzetilmiştir.

Ruh ve la‘inden ayrı genc-i fırvat içre ey meh-rû
Ne demdir kim dilimde âteş ve dîdemde nem yokdur (G.39/4)

2.3.3.6.1.2. Gül

Sevgilinin yanağı, kırmızı renginden dolayı güle benzetilmiştir.

Ne aceb gülşen olur zülf ü rûh-ı dilber kim
Gündüzü gül yetür gicesi şebbû götürür (G.77/3)

Sevgilinin peçesini kaldırıp yüzünü, gül renkli yanaklarını göstermesi âşık için minnet duyulacak bir durumdur.

Nikâbın ref‘ idüp uşşâka arz-ı ârız it zîrâ
Temâşâ-yı ruh-ı gül bülbül-i nâlâna minnetdir (G.59/4)

2.3.3.6.1.3. Mum, Kandil

Sevgili etrafa ışık saçan bir muma benzer. Ondan uzak olmak karanlıkta kalmaktır. Aşağıdaki beyitte âşık sevgilinin yanağı bir muma sahip olduğu için Allah’a şükrediyor.

Bi-hamd-i lillâh ki tîre koymadım kâşâne-i aşkı
Ruh-ı dilber gibi şem‘-i şeb-istân eyledim peydâ (G.5/3)

2.3.3.6.1.4. Peri

Sevgilinin yüz güzelliği için yapılabilecek benzetmelerden biri de peridir.

Ben âşık-ı bî-tâb o perî-çehre cefâ-cû

Hâl-i dili şerh itmeğe hem-râz ele girmez (G.88/4)

2.3.3.6.1.5. Nakş

Resim, süsleme, işleme gibi anlamlara gelen nakış kelimesi sevgilinin yüzünün güzelliğinin anlatılması için kullanılmıştır.

Levh-i dile nakş-ı ruh-ı cânân çekerim

Endîşe-i kâkül-i perîşân çekerim (Rubâî II)

2.3.3.7. Ben

Ben kelimesi(hâl) divanda yalnızca dâne olarak düşünülmüştür. Gönül bir kuştur ve maşuk âşığı avlamak için o dâneye benzeyen benlerini kullanır.

Gönül mürgunu ey meh bend ider kayd-ı gam aşka

Meger zülf-i siyâhın dâm-ı hâlin dâne olmuşdur (G.65/4)

Gönül mürgünü kayd-ı aşkına bend eyleyen cânâ

Ruhunda dâne idüp hâlini zülfünü dâm itdi (G.243/4)

Halâslık dahi mümkün müdür ki mürğ velî

Esîr-i dâne vü dâm itdi zülf ü hâl-i hüsn (G.210/3)

2.3.3.8. Hat

Genel Değerlendirme

Sevgilinin yüzündeki ayva tüyleri onun güzelliğini örten unsurlardır, onun parlak yüzünün görülmesini engeller. Fakat Sıdkî divanında hat genellikle olumlu olarak ele alınmıştır.

2.3.3.8.1. Hat ile İlgili Benzetmeler

2.3.3.8.1.1. Yazı (Gubâr)

Sevgilinin yanağındaki ayva tüyleri için “gubâr” ifadesi kullanılmış ve ayva

tüyleyi yazıya benzetilmiştir. Ayva tüyelerinin Kudret (Allah) elinden çıktığı ve şairin yazdıklarından güzel olduğu söylenmektedir.

Kudret eliyle ârız ki hoş-nüvîs sun‘
Gûyâ yazupduruz güzelim bir gubâr hat (G.125/4)

2.3.3.8.1.2. Gülbahçesi (Gül-zâr)

Maşugun yüzü gülbahçesidir ve ayva tüyleyi bu bahçeye bahar zamanını getiren unsurlardır.

Durur ruhunda olmaâla âşikâr hat
Gül-zâr-ı hüsnün eyledi fasl-ı bahâr hat (G.125/1)

2.3.3.8.1.3. Padişah(Şehr-yâr)

Sıdkî divanında bir beyitte ayva tüyleyi için şehr-yâr (padişah) ifadesi kullanılmıştır.

Târâc kıldı dest-i sitem mülk-i aklımı
İklîm-i hüsnüne olalı şehr-yâr hat (G.125/2)

2.3.3.8.1.4. Sünbül

Ay yüzlü sevgilinin, ayva tüyelerinin yeni çıkmış olması onun gençliğine, tazeliğine işaret etmektedir. O sünbül kokulu ayva tüyelerinden ayrı olmak, onu sadece uzaktan seyretmek güçtür.

Eyleme hem-dem bana teklîf-i gülşen ki ol mehin
Hatt-ı nev-hîzinden ayru seyr-i sünbül-zâr güç (G.26/2)

2.3.3.9. Ağız, dudak (fam, leb, dehen)

Genel Değerlendirme

Ağız ve dudak küçük oluşu, hayat bahşediciliği ve kenarında çıkan uçuklar nedeniyle çeşitli hayallere konu olur. Dudaklar gülümserken âşığı derinden etkiler. Ayrıca dudaklardan dökülen sözler âşık için büyüleyici bir etkiye sahiptir. Hz. İsa'nın nefesi gibi can bahş eden dudaklar, âşığın hasta gönlüne ruhânî bir ilaç etkisi yapmaktadır. Âşık, sevgilinin lal renkli dudaklarını öptükten sonra, artık ölümsüzlük suyunu arama işinden vazgeçmiştir. Sevgilinin dudağı aşığa hayat bahşetmektedir.

2.3.3.9.1. Ağz ve dudakla ilgili benzetmeler

2.3.3.9.1.1. Kadeh, şarap

Kadeh, şekli; şarap ise insana verdiği keyfiyet ve rengi açısından sevgilinin dudaklarına benzetilir.

Leb-i la‘lin şarâbı ey siyâvüş
Kılupdur ehl-i aşkı mest ü meyhûş (G.118/1)

Dehânın gonce-i sîr-âba benzer
Leb-i la‘lin şarâb-ı nâba benzer (G.42/1)

Nihâl-i kâmetin ey meh ider tûbâya istiânâ
Leb-i la‘lin kılur câm-ı mey-i sahbâya istiânâ (G.6/1)

2.3.3.9.1.2. Gevher, La‘l

Dudaklar, taşıdıkları değer ve rengi itibariyle la‘le benzetilir. Dudaklar da la‘l gibi bulunması zor ve kıymetlidir.

Ârzû-mend-i leb-i la‘l-i güher-bârın olam
Cân ü dil birle senin zâr-ı giriftârın olam

2.3.3.9.1.3. Ateş, Kor (ahger)

Dudaklar renginden dolayı ateşe benzer. Ayrıca dudaklar âşğın gönlünü yakar, onu aşk ateşine atar.

Sen sezâ-yı gonce-dehen lâleye baktım ammâ
Gözüme her biri bir ahger-i tennûrân oldu (G.256/4)

2.3.3.9.1.4. Gonca

Divanda ağız anlamına gelen “dehen” ve “fem” kelimesi yalnızca “gonca” ile kullanılmıştır. Sevgilinin dudakları küçük olması, kapalı hali ve rengi dolayısıyla goncaya benzetiliyor.

Gitdin ey gonce-dehen bana tegâfûl kıldın
Nâleden gülşen-i hecre beni bülbül kıldın (G.151/1)

Dem olmaz kim hadengin birle dilde yâre açılmaz

Velî ey gonce-fem pinhâmıdır aâyâra açılmaz (G.110/1)

2.3.3.9.1.5. Âb-ı Hayât, Hızır

Sevgilinin dudakları can bahşetmesinden ve ulaşılmamasının imkânsız olmasından dolayı ab-ı hayata benzer. Aşağıdaki beyitte zulmet-i zülfüne denilerek İskender'in ölümsüzlük suyunu bulmak için zulmet ülkesine yolculuk yapması hatırlatılmıştır.

Egerçi zulmet-i zülfüne düşdüm ol sitem-kârın

İrişdim leblerine âb-ı hayvân eyledim peydâ (G.5/3)

2.3.3.9.1.6. Hazine

Sevgilinin ağzı gizli sırlara haiz olduğu ve çok değerli olduğu için hazineye benzer. Aşağıdaki beyitte şairlerin gizli hazinesi denilerek, sevgilinin dudaklarının tüm şairleri etkilediği, onlara ilham kaynağı olduğu kastediliyor.

Yârin deheni genc-i nihân-ı şu'arâdır

Ebrûları hem saht-ı kemân-ı şu'arâdır (G.60/1)

2.3.3.10. Boy (Kadd)

Genel Değerlendirme

Sevgilinin uzun boyu, salınışı ve yürüyüşü de âşıkların gönlünü çeler. Sevgilinin selviye benzeyen ince boyu, âşıkları kendine hayran bırakmaktadır. Erişilmesi imkânsız olan sevgili uzun boyuyla âşıklara tepeden bakmaktadır.

2.3.3.10.1. Boy ile İlgili Benzetmeler

2.3.3.10.1.1. Servi, Nahl, Ağaç

Sevgilinin boyu için en fazla servi benzetmesi kullanılır. Servi uzun ve ince olması, rüzgârda sallanmasıyla bu tasavvura kaynaklık eder. Ayrıca servi meyvesizdir. Sevgilinin vuslatı meyvesidir, buna da hiçbir zaman erişilemez. Sevgilinin boyu bazen serviye istiare edilir, bazen de ondan daha güzel olduğu söylenir.

Arz-ı muhabbet ideli ol serv-kâmete
Yüz dürûd-ı mihnet oldu dil-i zâra âşinâ (G.4/3)

Kaddin yanında serv-i hırâmâna kim bakar
La‘lin katında gonce-i handâna kim bakar (G.43/1)

2.3.3.10.1.2. Nahl, Nihal

Sevgili genç, taze olduğu için onu fidana benzetebiliriz. Fidan henüz ince olduğu için rüzgârda nazlı nazlı sallanır.

Olup her hâra hem-dem Sıdkî'ya âzâr virmedin
Nihâl kaddine ey meh hevâdâr olduğum bilsen (G.159/5)

Sabâ ıyd oldu var gör neyler ol sultân-ı hûbânım
Nihâl-i hoş-hırâmım serv-i kaddim âfet-i cânım (G.196/1)

Fidanlar meyve vermez. Aşağıdaki beyitte de Sıdkî sevgilinin tek meyvesinin bela olduğunu söylemektedir.

Belâdan ğayr görmeyen meyvesin ‘âlemde ey Sıdkî
Ne çâre neyleyin bir nahl-i âfet-bürdedir gönlüm (G.195/1)

2.3.3.10.1.3. Tûbâ

Tûbâ cennete bulunan, kökü yukarıda dalları aşağıda olan bir ağaçtır. Sevgilinin boyu Tûbâ'ya benzetilerek sevgiliye uhrevi bir değer verilmiş, yüceltilmiş olur.

Kaddini benzedemem serve eyâ tûbâ-kadd
Yücelikle irişürse başı ger nüh-felege (G.231/2)

2.3.3.11. Diş (dendân)

2.3.3.11.1. Diş ile İgili Benzetmeler

2.3.3.11.1.1. Dürr

Diş, rengi ve şekli dolayısıyla inciye benzer. İnciye ulaşmak zordur, bu nedenle değerlidir. Sevgilinin dişlerini görmek için gülmesi gerekir. Bu da pek kolay

gerçekleşmeyen bir şeydir. Ama âşığa o inci dişlerin hayali bile yeter.

Fıkr-i dūr-i dendânla ebrû-yı kemânuñ
Cevrin çekeli ey sanem Allâh güvâdır (K.II/5)

2.3.3.12. Bel (miyân, mûy)

İnceliği dolayısıyla çeşitli hayallere konu olan sevgilinin beli abartılı bir şekilde anılır. Belin vasfının yapılamayacağı, kıl kadar ince olduğu bu hayallerin başlıcalarıdır.

Miyânı arzûsuyla dem-â-dem Sıdkî-i zârî
Hayâl eyler gören bir mû-dırâz bes kim zebûn olmuş (G.117/5)

İdebilmezler dehânuñla miyânuñ vasfını
Bir yere cem‘ olsa yüz bin hurde-bin ve mû-şikâf (G.133/3)

2.3.3.13. Ten

Divan şiiri anlayışında sevgilinin teni, renginden dolayı gümüşe benzetilir. Fakat tene ulaşmak zordur. Sevgili onu güzellikle gizler. Ten kelimesiyle gönül de kastedilebilir.

Düşe tâ ki tam‘-ı hâma deyü uşşâkı
Dem-be-dem sâ‘id-i sîm-tenüñ gizler nîkle (G.226/3)

Sevmeyenin hazer it koçmaya her dûn ü dení
Koma ağyârı der-âğûş ide ol sîm-teni (Terkibi Bent)

2.3.3.14. Baş (Ser), El (dest), Tırnak (nâhun), Dil (Zebân), Koku (Bûy)

Divanda ser kelimesi genelde mecâzi anlamda kullanılmıştır. Bir beyitte sevgili servi olarak tasavvur edilmiş, gönül kuşunun o servinin tepesinde yuva yapmak istediği söylenmiştir.

Tenezzül eyleyüp bir gayri gülşende vatan dutmaz
Gönül mürgi ser-zülfün gibi bir âşiyân ister (G.58/4)

Ger bâğ-ı cihânı arasan ser-be-ser ey dil
Bir böyle kaddi serv-i ser-efrâz ele girmez (G.88/3)

Sıdkî divanında el kelimesi daha çok değişmeceli anlamda kullanılmıştır. Bir beyitte bayram günü âşığın el öpmesine izin verileceği söylenmektedir.

Didüñ ki îd günü dest-bûsi el viririm
Yeter teğâfûlü ko çünküm oldı va‘de ba‘îd (G.34/4)

Tırnak anlamına gelen “nahun” kelimesi bir beyitte bağrını tırnaklamak anlamını çağrıştıracak şekilde bir beyitte kullanılmıştır.

Dest-i hasret şeb-i hicrinde o hûn-âşâmın
Nâhun-ı ğamla ider sînemi efkâr benim (G.178/5)

Vuslatın mümkün olmadığı bir beyitte “Ayrılığın esiriyiz, vuslatın kokusuna razıyız.” denilerek anlatılmıştır.

Eylemezüz rıkkıyyet tek sohbet-i vaslın arzû
Biz ki esîr-i firkatüz bûy-ı visâle kâyilüz (G.86/2)

Sevgili ve onun saçı için en çok kullanılan benzetmelerden biri de anber kokusudur.

Dolaşma zülf-i anber-bûy-ı yâre kat‘-ı ülfet kıl
Hâyâl-i bâtl itme ey gönül kim sana bu düşmez (G.104/3)

2.3.4. Sevgili İle İlgili Diğer Unsurlar

2.3.4.1. Bûse

Sevgilinin dudakları ab-ı hayattır. Onlara ulaşırsa mecâzi anlamda Allah’a da ulaşmış olacaktır. Sıdkî divanında bir beyitte geçen buse kelimesi gerçek anlamında kullanılmıştır. Âşığın sevgiliden buse talep etmesi sevgilinin yüzünün utançtan gül gibi kıpkırmızı olmasına neden olmuştur.

Bir bûse taleb eyleyicek la‘l-i lebinden
Ol gonce-i nev-reste kızardı güle düşdü (G.252/4)

2.3.4.2. Söz

Sevgilinin sözleri ve dudakları tatlıdır. Fakat âşığa karşı sarfettiği sözler, cafalar acıdır.

Tûtî-tab‘-ı sühan-perverimi lâl itdi

Telh-güftâriyle ol la‘l-i şeker-bâr benim (G.178/6)

2.3.4.3. Kûy-ı Yâr (semt)

Sevgilinin bulunduğu yer âşık için kutsallık derecesinde önemlidir. Âşığın sürekli sevgilinin çevresinde dolaşması Kâbe’yi tavaf etmeye benzer. Zaten sevgili güzellik ülkesinin Kâbe’sidir. Bu telakkide sevgili diyerek Allah’ın kastedilmesinin de önemi vardır.

Kûy-i yâri menzil itsem Sıdkîyâ kılma aceb

Mesken olur dâimâ çün andelîb-zâra bâğ (G.132/5)

Âşık için en büyük tehlike rakiptir. Rakibin sevgilinin beldesine yaklaşması âşığı rahatsız eder. Nasıl Harem-i Şerif’de kâfirlere yer yoksa sevgilinin çevresinde de rakibe yer yoktur.

Yer olmazsa aceb mi gayra kûy-i yârda zîrâ

Harîm-i Ka‘bede bir vechile küffâra yer yokdur (G.62/2)

Zahid için Kâbe’yi tavaf ne kadar önemliyse âşık için de sevgilinin beldesini tavaf etmek o kadar önemlidir.

Ger tavâf-ı Kâ‘be farz olduysa ey zâhid sana

Kûy-i yâri farzdır uşşâka da itmek tavâf (G.133/4)

2.3.4.4. Sevgilinin Ayağı Toprağı

Âşık, sevgilinin yolunu gözler, ona ulaşması mümkün değildir. Ama onun ayağının toprağına ulaşabilir. Sevgilinin geçtiği yolda rüzgârın kaldırdığı tozlar âşık için kutsal sayılır. Hatta sürme olarak göze sürülebilir. Aşağıdaki beyitte sevgilinin ayağının toprağının İsfahan’ın sürmesinden daha iyi olduğu söylenmektedir.

Almaz gözüne kühl-i Sıfâhân’ı zerrece

Âşık olana hâk-i rehin tûtiyâ yeter (G.44/4)

Sevgilinin ayağının toprağı olmak, âşık için kabul edilir bir durumdur; tek şartı

sevgilinin sözünde durmasıdır.

Şartım oldur ki olam hâk-i reh-i pür-mugân
Bozmasa ahdini ger dursa bu peymâne kadeh (G.30/2)

2.3.4.5. Naz

Sevgilinin, temel özelliklerinden birisi işvesi, nazıdır. Vefasızlık sevgili için bir övünç kaynağıdır.

Bir fitne-cû ki dâyim işi nâz ü işvedir
Elbette bî-vefâlık olur iftihâr ana (G.12/2)

San'atın nâz ü tegâfüldür işin cevr ü cefâ
Sende ey şûh-ı cefâ-pîşe aceb âdet var (G.83/3)

2.3.5. SEVEN (ÂŞIK)

2.3.5.1. Âşık

Genel Değerlendirme

Âşığın en belirgin özelliği sevgiliye duyduğu karşılıksız sevgi ve sevgilinin cefalarına karşı gösterdiği sabırdır.

Âşık, sevgilinin oklarının ve kılıcının vücudunda açtığı yaraların ıztırabıyla inlemekte, ah çekmektedir.

Âşıklar bu dünyanın rahat ve huzurundan vazgeçmiş kimselerdir. Aşk ateşinde yanmayı ve kül olmayı gönüllü olarak tercih etmişlerdir. Bu nedenle sevgilinin cefalarından bıkip usanmamaktadırlar.

Âşık, sevgilinin bulunduğu yeri kutsal kabul eder ve burayı, Kâbe'yi tavaf eder gibi mutad olarak tavaf eder.

2.3.5.1.1. Âşık ile ilgili benzetmeler

Âşık ve sevgili daha ziyade “köle-padişâh” mazmunu içerisinde ele alınmaktadır. Sevgili muhabbet ülkesinin sultanıdır. Âşık da onun sadık bendesidir.

Kapuñda bende olmak şâh-ı âli-şâna minnetdür

Yoluñda cân fedâ kılmak senüñ hod cânâ minnetdür (G.59/1)

Bende-i dîrînin oldum ey şeh-i hûbân bana

Lâyıkım ger eylesen ihsân ihsân üstüne (G.2324/6)

Gül bülbül benzetmesi de divanda kullanılmıştır. Sevgilinin sohbetinden uzak olan âşık gülbahçesinden uzak olan bülbüle benzetilmiştir.

Âşık kim ola sohbet-i dil-dârdan cüdâ

Benzer o bülbüle ki ola gül-zârdan cüdâ (G.7/1)

Âşıklar gönül hastalarıdır. Aşk derdine tutulmuş kimsenin de tek ilacı sevgilinin ona yüz vermesidir. Bu yönüyle âşık hastaya sevgili tabibe benzetilir.

Yeter ağyar olan bî-derde merhem-bahş ol ey meh-rû

Tabîb ol âşık-ı dil-hastanın derdine tîmâr it (G.18/4)

Âşıklar gönül sultanının, yani sevgilinin sadık askerleridir. Onun yolunda onun hançeriyle ölenler de şehit sayılır, dolayısıyla kefensiz gömülür.

Kopar sal penbe-i dâğın dilâ cân virdiğın demde

Şehîd-i hançer-i aşk oldun ey âşık kefenden geç (G.27/2)

Aşk derdi âşığın aklını başından almıştır. Gözü sevgiliden başkasını görmemektedir. Bu haliyle deliden farksızdır. Mecnun kelimesi de hem sözlük anlamını hem de Kays'ı hatırlatılacak şekilde kullanılabilir.

Çıkup sahrâya Mecnûn gibi vahşî ülfetin dutdum

Gam-ı 'aşkuñla cânâ âşına ü yâdı terk itdim (G.193/3)

Zincir-i zülfüne vireli Sıdkî gibi dil

Âşüfte-hâl ve âşık-ı dîvâneyim şehâ (G.11/5)

Âşık için kullanılan benzetmelerden biri de kuştur. Bu benzetme âşık için doğrudan kullanılabilirdiği gibi “gönül kuşu” denilerek dolaylı bir biçimde de kullanılabilir.

Zâhidâ ol çeşmi sayyâdın müselsel kâkülü

Mürg-i rûh-ı âşık-ı bîmâra kurmuşdur şebek (G.149/3)

2.3.5.2. Gönül (Dil)

Genel Değerlendirme

“Gönül” kelimesi Sıdkî divanında daha çok âşığın kendisine hitap etmesinde kullanılmıştır. Bu yapılırken bazen gönül istiare yoluyla âşığın yerine kullanılmıştır, bazen de âşığın sohbet edip dertleştiği bir can yoldaşymış gibi düşünülmüştür.

Şâh-ı ‘aşkın gedâsıdır gönülüm

Derd ü ğam mübtelâsıdır gönülüm (G.198/1)

Ey gönül ol meh-veşin vaslına ikdâm eyleme

Halk arasında özün rüsvâ ü bed-nâm eyleme (G.225/1)

Âşığın gönlü sevgilinin bakışlarına hedef olması ve sevgilinin rakibe yüz vermesinden dolayı yaralıdır. Bu yaraların merhemi de sevgilidedir. Onun dışındaki hekimler ve ilaçlar faydasızdır.

Bağrımı la’lin hayâliyle dahî hûn eyleme

Gönlümüz zülfün hevâsın birle meftûn eyleme (G.239/1)

Ne dirsın hasta gönülüm aşkın ey meh terk kılsun mu

Ya hod reşk-i âteşile derd-mendin yanup yakılsun mu (G.260/1)

2.3.5.2.1. Gönül İle İlgili Benzetmeler

2.3.5.2.1.1. Hz. Yakub, Hz. Yusuf

Hz. Yakup sabrı dolayısıyla çokça kullanılan bir isimdir. Aşağıdaki beyitte Hz. Yusuf güzelliği dolayısıyla sevgili için, Hz. Yakup da sabrından dolayı âşık için benzetme amaçlı kullanılmıştır.

Gönül Ya’küb-âsâ sabr kıl hicrânına andan

Girüp genc-i ğama ol Yûsuf gel pirehenden geç (G.27/3)

2.3.5.2.1.2. Miraç

Miraç Hz. Peygamber’in Allah’la görüşmesi olayıdır. Tasavvufta Beyazid-i

Bistami'den itibaren sûfiler de miraç yaşadıklarını söylemişlerdir.⁶⁵ Âşık için kavuşma ümidi yoktur. Bu yüzden onun için sevgiliyi görebilmesi, yani miraç ancak aşk yolunda üzüntüden şehit olmasıyla mümkündür.

Gamıyla cân vir o şûh-ı sitem-gerin zîrâ
Şehîd-i aşk oluna budur ey gönül-i mi'râc (G.28/3)

2.3.5.2.1.3. Hasta, Bîmâr

Gönül için kullanılan benzetmelerden biri de hastadır. Âşık aşk derdine düşmüştür ve bunun tek çaresi maşuktur.

Yeter ağyar olan bî-derde merhem-bahş ol ey meh-rû
Tabîb ol âşık-ı dil-hastanın derdine tîmâr it (G.18/4)

Gamınla hasta gönül derd-mendin olmuşdur
Terahhum eyle ana müstemendin olmuşdur (G.40/1)

Dimişler kûy-i yâre ehl-i dil dâru'ş-şifâ Sıdkî
Niçün dâru'ş-şifâda bu dil-i bîmara yer yokdur (G.62/5)

2.3.5.2.1.4. Memleket, Kışver

Mülk kelimesi gönül için kullanılan bir başka benzetme unsurudur. Gönül bir ülkedir ve sevgili o ülkenin padişahıdır.

İsterse sitem eylesün isterse adâlet
Dil mülküne ol şûh-ı perî-zâdeyi şâh it (G.22/3)

Meded ey pâdişâh-ı hüsn terahhum demidir
Koma hicrânla dil-i kışveri vîrân olsun (G.214/2)

2.3.5.2.1.5. Kuş (mürg), Bülbül

Âşığın gönlü bir kuştur, sevgili de onu avlamaya çalışan insafsız bir avcıdır.
Mürg-i dil saydına beyhûde ider çeşmin sa'y

⁶⁵ Prof. Süleyman Uludağ, (2001), *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Kocabalı Yayınevi, İstanbul: s.250.

Dâne ve dâm ana ol hâlle perçem besdir (G.41/4)

Gül-bülbül benzetmesi gönül için de kullanılabilir.

Sana dil-i bülbül ey gül-ruhum feryada gelmiştir

Terahhum kıl ki miskîn dest-i gamdan dâda gelmiştir (G.48/1)

2.3.5.2.1.6. Zalim

Sevgilinin ve onun gönlünün zalim olması divan şiiri anlayışında çokça kullanılır. Aşağıdaki beyitte payitahtını zalim gönlüyle vıran etti diyerek şair kendi gönlünü payitahta, sevgilinin gönlünü zalime benzetmektedir.

Makarrın dil-i zulm ü ta'addî ile vîrân oldu

Şehlere zulmden âyin-i adâlet yegdir (G.46/4)

2.3.5.2.1.7. Savaşçı

Sevgili gönül ülkesinin sultanı, âşığın gönlü de onun askeridir. Gönül ve can sevgiliyi kıskandığı için birbiriyle savaşmaktadır.

Araya girmeyince gamzen ey meh ber-taraf olmaz

Dil ü cân tîrin için birbiriyle ceng dutmuşdur (G.66/2)

2.3.5.2.1.8. Dalgıç (Gavvas)

Dalgıç âşık için kullanılan benzetmelerden biridir. “Dil-i gavvas” şeklinde kullanılarak istiare yoluyla âşığı karşılar.

Dişin gibi güheri bulmak arzûsuyla

Hayâl bahrine daldı yine dil-i gavnâs (G.121/3)

2.3.6. Âşığa Ait Vücut Aksâmı Ve İlgili Unsurlar

2.3.6.1. Vücûd (Cism)

Âşığın bedeni divanda ten, cism, vücûd kelimeleriyle karşılanmıştır. Divan şiiri anlayışına uygun olarak âşığın bedeni zayıf, yaralı, harap bir vaziyettedir. Sevgilinin yan bakışları ve cefaları âşığı güçsüz düşürmüştür.

Aşağıdaki beyitte vücud bir ülkeye benzetilmiş ve sevgilinin o ülkenin şahı olduğu söylenmiştir.

Dahi hayl-i belâdan zerrece yok bâkim ey Sıdkî
Vücûdum mülküne bir şâh-ı hûbân eyledim peydâ (G.5/5)

Âşığın gönlü zayıflığından ve saflığından dolayı aynaya benzetilir. Fakat o ayna aşk derdinden dolayı kararmıştır.

Hayâl itmek açâ bin sa'yile saykal ger vuslat
Vücûd âyinesin kim derd ü gamdan reng dutmuşdur (G.66/3)

Sevgili âşığı aşk ateşiyle yaktığı için âşığın vücudu aşk ateşi için malzeme olur.

Meded ey şem' yakma gam oduna cism-i uryânım
Fürûğ-ı hüsnüne bir sûhte pervâne oldum ben (G.209/4)

Âşığın aşk derdinden dolayı hasta olan vücudu mâşûğun cefalarına canı pahasına dayanacaktır.

Cevr itmek ile dönmem o vech-i hasenden
Terk eylemezem aşkını cân çıksa tenimden (G.207/1)

2.3.6.2. Cân

Sevgilinin hedefi, âşığın tek sermayesi olan camıdır. Çektirdiği eziyet ve sıkıntılarla ve gamze oklarıyla âşığın canına kastetmektedir.

Dem-be-dem peyveste cevritdikçe gamzın cânıma
Hâtır-ı âşüfte gönül mahzûn veya azm-i hûn olur (G.57/3)

Bin dürlü hîle eyledüm ey Sıdkî âhiri
Cân virdüm olmadum o sitem-kâra âşinâ (G.4/5)

2.3.6.3. Göz (Dîde)

Âşığın gözleri sevgilinin yolunu beklemekte ve aşk acısıyla gözyaşı dökmektedir. Bu gözyaşları bazen o kadar fazladır ki gözünden yaş yerine kan gelmektedir. Bu nedenle gözünden ateş yağar gibi görünmektedir.

Nireye düşse serkeşim anı yakup kül ider
Aceb âteş mi yağar dîde-i hûn-bârımdan (G.218/2)

Gam-ı hicriyle yârin cân virürsem genc-i firkatde

Kim ağlar baña Sıdkî dîde-i hûn-bârdan gayri (G.247/5)

2.3.6.4. Gözyaşı (Giryân, Eşk)

Gözyaşları, duyguların somut göstergesidir. Gönüldeki üzüntü ve umutsuzluklar, gözyaşı olarak dökülür. Âşığın gözyaşları genellikle kanlıdır.

Gamuñdan dil perîşân dîde giryân sîne sûzânım
Esîr-i dâm-ı aşkım mübtelâ-yı derd-i hicrânım (G.173/1)

Hasret-i la'liyle bir goncenin dâmanımız
Eşk-i hûnînden dem-â-dem garîb gül-zârdır (G.68/4)

Dem-â-dem sîne-sûzân eşk-i hasret birle göz memlû
Ser-kûyünde yârin hâkle yek-sân gerek âşık (G.140/2)

Gözyaşının fazlaca dökülmesi Hz. Yakup kıssasında olduğu gibi gözlerin kapanmasına neden olur.

Ağlamakdan görmez oldu çeşm-i giryânım benim
Hâlîme rahm itmez ol bî-rahm cânânım benim (G.194/1)

2.3.6.5. Boy (Kadd, Endâm)

Boyun iki büklüm oluşu âşıklık alametlerindedir. Sevgilinin çektirdiği acılar yüzünden âşığın boyu iki büklüm olmuştur. Aşağıdaki beyitlerde kaddini bükmek ve kaddini ham etmek bu durum anlatılmıştır.

Beni bîmâr idüp kaddim büken bir lahza ey hûnî
Hayâl-i nergisinle fikr-i kadd-i işve-bârındur (G.80/5)

Cürmü nedür ki Sıdkî dil-hastenin şehâ
Bâr-ı belâ-yı hicriyle kaddini ham eyledüñ (G.144/5)

Boyun iki büklüm olması dışında kaddin rencide olması da âşık için kullanılan benzer bir ifadedir.

Göñül Ya'kûb'u ey Yûsuf- likâ vasl arzû eyler
Kaddim rencîde kılsan külbe-i ahzana minnetdür (G.59/3)

2.3.6.6. Sîne

Âşığın sinesi sevgilinin yan bakışlarından çıkan oklarla ve kirpikleriyle delik deşik olmuştur. Bu nedenle bağı kanlar içindedir.

Gören sînemde dâğ-ı hûn-aşânım zann ider câna
Belâ kühsârı üzre câ-be-câ bitmiş karanfiller (G.49/2)

Gönül her lahza sînen çâk idüp yüz nâle-i dâr it
Gam-ı pinhânını bu tûğla dil-dâra izhâr it (G.18/1)

Aşağıdaki beyitte sine kılıfa benzetilerek sevgilinin kirpiklerinin (kılıç) âşığın bağını vatan edindiği söyleniyor.

Niyâm-ı sînem içre tîğ-i hecr-i yâr dutmuş reng
Ki çıkmaz Sıdkîyâ bir vechile gûyâ vatanlanmış (G.116/5)

Sine kalbin bulunduğu yerdir. Göğsün aşkla dolu olması sevginin göstergesidir.

Degil cây-ı ta'accüb nâlemiz cân-sûz u germ olsa
Hemîşe âteş-i aşkınla pürdür sînemiz cânâ (G.2/2)

2.3.6.7. Ciğer

Sine ile benzer yönde düşünülebilecek olan ciğer sevgilinin gamze oku, kılıcı ile parçalanmıştır.

Tîğ-i cefâyla cigerim çâk çâk idüp
Bî-derdler cerâhatine merhem eyledin (G.156/2)

Bir beyitte bağı yanık deyimine benzer bir kullanım ciğeri yanık şeklinde yapılmıştır.

Nola ahvâlimize merhamet eylese cânân
Dâğ-ı hicrânı ile bir cigeri sùhteyüz (G.103/4)

2.3.7. Maddî Ve Manevî Haller

2.3.7.1. Âh, Feryâd, Nâle, Figân, Dâd

Sevgilinin çektiği dertler o kadar büyüktür ki âşık ister istemez bunlar yüzünden ah ve feryat eder. Feryatlar hem çekilen derttendir hem de sevgilinin duyup

âşığa yüz vermesi içindir.

Gûş kılsun âh-ı feryâdım figân kıl andelîb
Mest-i hâb-ı nâz iken dil-dârı bîdâr it meded (G.33/2)

Feryad etmek âşıklığın da bir göstergesidir. Bu yüzden ne kadar şikâyet etse de bu durumdan zevk almaktadır.

Zevkimiz oldu füzûn âh u figân eyleriz
İl sanur yârdan ey dil bizi vâsûhteyüz (G.103/3)

Âşık içindeki yangından dolayı feryad etmektedir. Onun ah çekmesiyle sanki ağzından ateş çıkar.

Sakın ey gonce-i nev-reste âh-ı sûz-nâkimden
Figân kıldukça her lahza dehânımdan çıkar âteş (G.115/3)

Âşığın ağzından çıkan ah dumanları bir çeşit habercidir. Sevgili bu dumanlar sayesinde âşığın sevgisinden haberdar olur.

Ey gönül durma nâle vü âh it
Yâri hâl-i dilinden âgâh it (G.20/1)

Aşağıdaki beyitte feryatlar tûğa benzetilmiştir.

Gönül her lahza sînen çâk idüp yüz nâle-i dâr it
Gam-ı pinhânını bu tûğla dil-dâra izhâr it (G.18/1)

2.3.7.2. Yara (Dâğ)

Âşığın bağında, sinesinde, ciğerinde, gönlünde sevgilinin bakış kılıcından yaralar açılmaktadır. Sevgilinin her yan bakışında veya sevgilinin her yâd edilişinde yaralar tekrar sızlamakta, kanamaktadır. Bu haliyle âşığın göğsü karanfiller veya lâleler açmış bir dağa benzemektedir.

Gören sînemde dâğ-ı hûn-aşânım zann ider câna
Belâ kühsârı üzre câ-be-câ bitmiş karanfiller (G.49/2)

Başımda dâğ-ı hûnîn lâle-i kühsâra dönmüştür

Gözümde eşk-i hasret ebr-i deryâ yâra dönmüştür (G.69/1)

2.3.7.3. Gam

Sevgili, âşğın sevgisine karşılık vermez. Sevgilinin âşğâ verebileceği tek şey aşk derdi ve gamıdır. Bu gam âşğın gece gündüz inlemesine neden olur. Fakat bu gam ve derdler âşık için istenen bir durumdur. Sevgilinin ezası, cefası onun âşıkla ilgilendiğinin bir göstergesidir. Ayrılık derdi âşğı hasta etmiş ve onu gam yatağına düşürmüştür. Hasta olan âşık zayıf, perişan durumdadır.

Yatup gam pisterinde çok zamân zâr u za‘îf oldum

Bi-hamdi lillâh ki mürde-cismime cân eyledim peydâ (G.5/4)

Gam dağı ve dağ kazıcı ifadeleri kullanılarak “Ferhad ile Şirin” hikâyesine telmih yapılmıştır.

Kuhsâr-ı gamda enînledüğüm kûh-ken bilür

Hicrân belâsını yine ey dil çeken bilür (G.64/1)

Gam kaynaklarından biri de sevgilinin kirpikleridir. Kılıca benzeyen kirpikler gam kılıcı olarak düşünülmüş ve o kılıcın keseceği ömür ipliğinin sevgilinin misk kokulu saçına bağ olması temenni edilmiştir.

Rişte-i ömrüm kes ey meh tîg-i gamla derd-mendin

Tâ kim olsun bir zamân gîsû-yı anber-bâra bââ (G.131/5)

Gamın sebebi aşktır. Âşk da bir bağıllık olduğu için ve âşıklar sevgilinin esiridir.

Çokdan esîr-i dâm-ı gamındır terahhum it

Lûtf eyle kıyma Sıdkî-i nâ-şâda sâkıyâ (G.3/5)

Gam ateşe de benzer. Sevgili âşıklarını aydınlatan bir mumdur. Ona fazla yaklaşan âşıklar (pervaneler) gam ateşiyle tutuşurlar.

Meded ey şem‘ yakma gam oduna cism-i uryânım

Fürûğ-ı hüsnüne bir sûhte pervâne oldum ben (G.209/4)

2.3.7.4. Cevr

Sevgili aşığa sürekli cevr ü cefâ etmektedir. Fakat âşık bunun için şikâyetle bulunamaz. Bu hem âşığın bu aşkı çekmeye gönüllü olmasından hem de şikâyetin aşkı ortaya çıkaracak olmasındandır.

Ne denlü cevr idersen eyle şâhım âşık-i bî-dil
Belâ-yı derd-i aşkı çekmege âmâde gelmişdir (G.48/4)

Sitem resmin unut terk eyle cevri ey kemân-ebri
Hadeng-i nâvek-i hicrinle dil-i efkârdır âşık (G.135/3)

Ağyâr gibi sanma ki âlûde-tab' olam
Cevr eyleme ki âşık-ı dîdarımın senin (G.146/2)

2.3.7.5. Ayrılık (Hicr, Hicrân)

Sevgiliden ayrılık âşığın onulmaz acılar çekmesinin sebebidir. Ayrılık bir ateş gibi âşığı yakmaktadır.

Yandum yakıldım âteş-i hicrâna hâsılı
Düşdüm diyâr-ı firkate gam-hârdan cüdâ (G.7/4)

Ayrılık için kullanılan benzetmelerden biri de Hz. Yakup'tur. Hz. Yakup'un Hz. Yusuf'tan ayrılığı âşık için bir benzetme olarak kullanılır.

Gönül Ya'küb-âsâ sabr kıl hicrânına andan
Girüp genc-i gama ol Yûsuf gel pihenden geç (G.27/3)

Sevgiliden ayrı olmak âşığın ayrılık ateşiyle yanıp söz olmasına neden olur.

Biz ki hicrân-ı âteş içre yanıp kâl olmuşuz
Kîl ü kâle meylimiz yok sâhib-i hâl olmuşuz (G.112/1)

Divan şiirinde âşıkların kendilerini Ferhat ve Mecnun'la kıyaslaması çokça görülür. Aşağıdaki beyitte âşık ayrılık gamını çekmede Ferhat ve Mecnun'dan yetenekli olduğunu söylemektedir.

Aşkda Ferhâd'la Mecnûn'a yokdur nisbetim
Çekmede hicrân-ı gamın sabr u sükûnüm var benim (G.183/3)

2.3.7.6. Kan (Hûn, Dem)

Kan âşığın yarası, gözyaşı, ciğeri için kullanılır. Âşığın ayrılık acısıyla akan gözyaşları artık kanlı akmaktadır.

Yâ Resûle'llâh yâ hayra'l-beşer yüz şükür kim
Çeşm-i hûn-efşânıma mihrin dürür viren ziyâ (G.1/4)

Lezzet-i hûn-âbe-i hasret harâm olsun ana
Ol ki şükrün kılmayup zemzem temennâsındadır (G.38/3)

Âşığın sevgilinin gamzeleriyle yaralanmış göğsü de kanamaktadır.

Gören sînemde dâğ-ı hûn-aşânım zann ider câna
Belâ kühsârı üzre câ-be-câ bitmiş karanfiller (G.49/2)

Sevgili için “hûnî” kan dökücü ifadesi kullanılabilir.

Beni bîmâr idüp kaddim büken bir lahza ey hûnî
Hayâl-i nergisinle fikr-i kadd-i işve-bârındır (G.80/5)

Ol ki câm-ı rengîn ile hû dutmuşdur
Hûn-ı dil nûş ider olmazsa elinde bâde (G.227/4)

2.3.7.7. Aşk

Sıdkî divanında aşk kavramı için yol, hastalık, kuşak, şehitlik, şarap gibi benzetmeler kullanılmıştır.

Sevgili için kâfir benzetmesi yapılır. Mâşûk âşığı belindeki kuşakla kendine bağlar.

Bugün bil bağladım bir kâfirün zünnâr-ı aşkıyla
Ki eyler her zamân bin nazla İsâ'ya istiğnâ (G.6/3)

Aşk bir köşke benzetilebilir. Sevgili de o köşkün yatak odasının mumudur.

Bi-hamd-i lillâh ki tîre koymadım kâşâne-i aşkı
Ruh-ı dilber gibi şem'-i şeb-istân eyledim peydâ (G.5/2)

Sevgili güzellik ülkesinin padişahıdır. Âşık da onun uğruna öldüğünde şehit

olur.

Gamiyla cân vir o şûh-ı sitem-gerin zîrâ
Şehîd-i aşk oluna budur ey gönül-i mi'râc (G.28/3)

Aşk bir yola da benzetilebilir.

Sanmanız hançeri bilde o bed-hû götürür
Teşne-gân-ı reh-i aşka bir içim su götürür (G.77/1)

Aşk insanı kendinden geçirdiği, aklını başından aldığı için şaraba benzer. Aşk şarabından da ancak rind meşrepliler anlar.

Var ey zâhid kula mey-i aşkdan dem urmaya câhilsin
Bu âyîn özge âyîn ve bu meşreb özge meşrebirdir (G.84/4)

Âşık aşk derdiyle hastadır. Onun tabibi sevgilidir. Sevgilinin vereceği en iyi ilaç da daha fazla derttir.

Hasta-i aşkım tabîbâ çekme gam ıslâhıma
Derdim ile koy gerekmez bana dermânın senin (G.142/4)

Sevgili gaddar olduğu için bir avcıya benzetilebilir. Âşığın canı da bir kuştur. Bu benzetme içinde aşk bir bela tuzağıdır.

Dâm-ı belâ-yı aşka salup mürğ-i cânımı
Bir şâhbâz-hüsne şikâr olmak isterin (G.220/2)

2.3.8. Rakîb (Ağyâr, Gayr, Bî-Gâne, Düşman, Â'dâ)

Divan edebiyatında rakip, genellikle sevgili ile âşık arasına giren taş kalpli, fitneci, kötü niyetli birisidir.

Nakd-i Hâtem iderim dirse yolunda îsâr
İ'tikâd itme rakîbin sûrü hep sâhtedir (G.61/4)

Rakip de sevgilinin çevresinde dolanmaktadır, onun gönlünü almaya çalışmaktadır. Rakibin ayağını kesmek için en uygun şey sevgilinin ahlardır.

Kesmeğe pâ-yı rakîbi hâne-i dil-dârdan
Nâle-i bî-ihdiyârım gibi hançer var mıdır (G.63/3)

Gül-bülbül benzetmesi dâhilinde rakip “har” gülün dikenini olarak düşünülür.

Rakîb ta‘nesine sâbiriz biz ol but için
Gül olmayınca dilâ cevri-hâra kim dayanur (G.74/3)

Divan şiiri anlayışında “har” ifadesi rakip için kullanılır. Ama Sıdkî bir beyitte rakibin gözüne batmak için diken olmak istemektedir.

Dûr olmasam o gonçe-dehenden aceb değil
Zîrâ rakîb çeşmine hâr olmak isterin (G.220/4)

Genellikle rakip için kullanılan düşman ifadesi aşağıdaki beyitte âşığın sevgiliyi görmesini engelleyen kanlı gözyaşları için kullanılmıştır.

Men‘ ider eşkle nezzâreyi ruhsârından
Düşmenimdir nideyin dîde-i hûn-bâr benim (G.178/3)

2.4. TABİAT

2.4.1. Kozmik Âlem

2.4.1.1. Gökyüzü, Sema, Felek

Divanda, “Felek, âsmân, sipîhr, çarh, gerdiş, gerdûn, semâ, eflâk“ gibi isimlerle zikredilen gökyüzü, daha çok kendisinden şikâyet edilen bir unsurdur. İçinde güneş (sevgili) olması dolayısıyla sevgilinin eşiği asuman sayılır. Çünkü güneş o eşiğe gelip dilencilik yapmaktadır. Gökyüzünden devamlı bir şeyler yağar. Sevgilinin eşiğinden de âşık için dert ve ıstırap yağar.⁶⁶

Felek, gaddar ve merhametsizdir; sürekli zulm ve haksızlık etmektedir. İyi ile kötüyü doğru değerlendirememekte, olgun insanların yerine alçak tabiatlıları ve cahilleri korumakta ve onların istediği şekilde dönmektedir. Dünya malına ve dünyaya değer verenler de sürekli hileler yapan döneke feleğe güvenmemelidir.

Gökyüzünün yedi veya dokuz kattan oluştuğu düşünülür. Bu nedenle gökler (eflâk) ifadesi kullanılır. Âşık ahının gökleri yakacağını söylemektedir.

⁶⁶ İskender Pala, (1995), *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara: s.51.

Yakarım âteşe bir şu‘le ile eflâki

Hazer it ey yüzü gül âh-ı şerer-bârımdan (G.218/4)

Gökyüzü mavi rengiyle anılabilir. Aşağıdaki beyitte çarh kelimesi gökyüzü, zaman ve felek anlamlarını birlikte çağrıştıracak şekilde kullanılmıştır.

Dönmez çû kâmım üzre benim çarh-ı lâcüverd

Olsam aceb mi deşt-i melâmetde reh-neverd (G.35/1)

Feleğin yaygın olarak kullanılan anlamlarından biri de baht, talihtir. Rind meşrep olanlar felekten bir şey beklemezler, onlar için bu dünyanın da ahiretin de önemi yoktur. Önemli olan Allah sevgisidir.

Bezm-i çarh-ı felekden zerrece yok kâmımız Sıdkî

Anınçün eyleriz dünyâ ve mâ-fihâya istiğnâ (G.6/6)

Nâhîd Venüs gezegenidir. Aynı zamanda yeni yetme kız anlamına da gelmektedir. Sevgili güneşe benzetildiğinde onun raksına diğer yıldızlar ve gezegenler şahit olur. Bu durumu şair felek meclisi diye ifade etmiştir.

Raksı ger görse nâhîd ide yüz bin âferîn

Tâ felek bezmindedir ol itmeye tekrâr raks (G.123/4)

Felek için çokça kullanılan ifadelerden biri de sefil olduğudur. Sıdkî bir kasidesinde değerinin bilinmediğini anlatmak için sefil felek ifadesini kullanmıştır. Fakat bu beyitte zamane halkı el üstünde tutarken felek beni ayaklara saldı diyerek sevgiliyi de kastetmektedir.

Zamâne halkı dutarken el üzre izzet ile

Beni ayaklara saldı sipihr-i sifle-nevâz (K.I/6)

2.4.1.2. Yıldızlar (Ahter, Sitâre, Necm, Encüm)

Genel Değerlendirme

Ahter, sitare, necm gibi kelimelerle karşılanan yıldız kavramı gerek gözyaşı, göz gibi unsurlara benzetme olması, gerekse insan karakterini etkiledikleri, her insanın bir yıldızı olması gibi inanışlardan dolayı divan şiirinde çokça geçen kavramlardandır. Yıldızların bir kısmı uğurlu bir kısmı uğursuz kabul edilir.

Ey giçer görmez o şûh-ı bî-vefânın hâlini

Sıdkî-i bîmâra nisbet bir bed-ahter var mıdır (G.63/5)

Her kişinin bir yıldızı olduğuna inanılır. Aşağıdaki beyitte kullanılan bahtın yıldızının müsait olması ifadesi bu inanın bir yansımasıdır. Talihi yaver gidince âşık sevgiliyi görebilmiştir.

Gördüm bu gün sevâre o şûh sitem-geri

Gûyâ müsâ'id oldu bana bahtım ahteri (G.248/1)

Yıldızlar karşılaştırma için de kullanılabilir. Aya benzeyen sevgili görününce yıldızların parlak ışıklarına kimse itibar etmez.

Bezminde gayri dilbere hûr olsa bakmazın

Mehtâba karşı necm-i dirahşâna kim bakar (G.43/2)

Âşığın ayrılık acısından dolayı ağzından çıkan ah kıvılcımları o kadar büyüktür ki gökteki yıldızlara benzer.

Hicrân eleme saldı dil ü cânıma âteş

Encüm değil ol gökde şîrâr-ı nefesimdir (G.78/3)

Zamanın adaletsizliğinden şikâyet ettiği bir beyitte Sıdkî hak etmediği halde belli mevkilere gelmiş kimseleri cahil yıldızlara benzetmiştir.

Hemîşe ma'rifet ehlini hâk-sâr kılıp

İder sitâre-i cühhâlî mihrile dem-sâz (K.I/14)

2.4.1.3. Bazı Yıldızlar ve Yıldız Kümeleri

2.4.1.3.1. Süreyyâ, Pervîn

“Süreyyâ” Ülker ve Pervîn diye de bilinen kuzey yarım kürede bir yıldız kümesidir. Toplam yedi yıldızdan oluşur.⁶⁷ Sıdkî divanında sadece bir beyitte kullanılan pervin kelimesi bir kasidede övülen paşanın makamının yüksekliğini belirtmek için kullanılmıştır.

Takviyet-bahş-ı diyânet meh-i burc-ı devlet

⁶⁷ İskender Pala, (1995), *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara: s.495.

Şem‘-i halvet ki ismet-i şeh-i pervîn-makâm (K.III/20)

2.4.1.4.Seyyâreler

2.4.1.4.1. Güneş (Mîhr, Şems, Hûrşîd, Hûr)

Güneş, hem sevgili için hem de meth edilen kişiler için kullanılır. Güneş dünyayı aydınlatan, yaşam kaynağı olan bir unsurdur. Âşıklar için de sevgili vazgeçilmez bir unsurdur. Hz. Muhammed de âlemlere ışık verdiği için güneşe benzer.

Yâ Resûle'llâh, yâ hayra'l-beşer yüz şükür kim

Çeşm-i hûn-efşânıma mihrin dürür viren ziyâ (G.1/4)

Sevgilinin yüzündeki güzellik unsurları güneşle karşılanabilir. Sevgilinin yanağının parlaklığı güneşle karşılaştırılmıştır.

Ârızuñ tek dehrde mihr-i münevver var mıdır

Ya senüñ tek ey perî bir sûr-ı peyker var mıdur (G.63/1)

Sevgilinin gelişi âşığın kara bahtının değişip başına güneş doğması gibidir.

Gelür o serv-i sehî it nisâr ayağına cân

O tîre-baht gidüp doğdu bâşına hûrşîd (G.34/2)

Sevgili gibi dünyayı aydınlatan bir güzel varken elbette ay yüzlülere minnet edilmez.

Kılmamız aslâ tenezzül mâha minnet çekmezüz

Âlemi kıldı münevver çün bizim hûrşîdimiz (G.102/2)

Sevgilinin cömertliği âşıklar için güneşin sabah akşam lazım olması gibidir.

Ol gülbün-i gül-zâr-ı sehâvet ki cûdu

Hûrşîd gibi lâzime-i subh u mesâdır (K.II/18)

2.4.1.4.2. Zühre, Nahîd

Sıdkî divanın da zühre yıldızı eş anlamlısı olan nahid kelimesiyle, iki beyitte geçmiştir. Zühre yıldızının etkisi altında doğanlar, güzel, zarif ve zevk sahibidir. Feleğin sazendesi olarak da bilinir.⁶⁸

Raksı ger görse nâhîd ide yüz bin âferîn

Tâ felek bezmindedir ol itmeye tekrâr raks (G.123/4)

Nahid kelimesinin yeni yetme kız anlamına da gelmektedir. Aşağıdaki beyitte kelime iki anlamı da çağrıştıracak şekilde kullanılmıştır.

Ne yerde kim mey-i nâb içse meh-veşim yaraşur

Bezme şevkle nâhîd olursa ger rakkâs (G.122/4)

2.4.1.4.3. Merkür, Utarit

Merkür veya diğer adıyla Utarid'in hâkim olduğu burçlarda doğanlar anlayışlı, zeki ve kurnaz olurlar. Feleğin kâtibi sayılır. Güzel söz ve yazı ile sanatkârlığın sembolüdür.⁶⁹ Sıdkî de kendisi ve methettiği Yakup Paşa için Utarid ifadesini kullanmıştır.

Yaraşur zerrîn kalem alup Utârid destine

Safha-i çarh üzre Sıdkî yazsa dîvânım benim (G.194/7)

Ol felek-mertebe hûrşîd-i utârid-râyın

Yaraşur bezmine nâhîd felek olsa nedîm (K.IV/24)

2.4.1.4.4. Ay (Meh, Mâh, Mehlîkâ, Kamer)

Divanda ay meh, mâh, mehlîkâ, kamer kelimeleriyle karşılanmıştır. Ay güzelliğin simgesidir. Daha çok sevgilinin yüzü için benzetme unsuru olan ay, bazen sevgilinin güzelliği karşısında sönük kalır.

Zülf-i şîrinini götür safha-i ruhsârından

Eylesün mâh-ı ruhun ser-i dirahşâhn ile bahs (G.23/3)

⁶⁸ İskender Pala, (1995), *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara: s.585.

⁶⁹ İskender Pala, (1995), *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara: s.535.

Ol ki mevcûdun âh-ı aşkda nâbûd itmeye
Safha-i hâtırdan ey meh-rû sen anı eyle hakk (G.149/5)

2.4.1.4.5. Hilâl (Mâh-ı nev)

Sevgilinin kaşları şekil olarak ayın hilal (yeni ay) haline benzer. Hilal denilerek hem sevgili hem de sevgilinin kaşları karşılanır.

Gören ebrûların dir ey meh-nev
Ya tâk-ı Ka'be ya mihrâba benzer (G.42/2)

Mâh-ı nevdir kaşların yâyına erbâb-ı nazar
Yanlış itdün biz ana ey sîm-ber ebrû didik (G.154/4)

Ay bazen şafaktan sonra da bir süre görünür. Sevgilinin dudağının kadehten yansımaları gören onu şafakta görünen hilale benzettir.

Didi la'lin câm içinde aks-i âbkeş-ten gören
Mâh-ı nevdir kim şafakda âşikâr olmuş durur

2.4.1.4.6. Dolunay (Mâh-ı tâbân)

Ayın en parlak olduğu dönem dolunay halidir. Sevgili parlaklığından dolayı dolunaya benzetilebilir.

Degil beyhûde gökden yere inmek âftâb ey meh
Meger âşüftesidir sen gibi bir mâh-ı tâbânın (G.153/2)

Yine mestâne destârın eğüp tebdîl-sûretle
Gezer mi giceler bin nazla ol mâh-ı tâbânım (G.196/3)

2.4.1.5. Işık (Ziyâ, Şu'â, Tâb, Fûrûğ, Envâr, Nûr)

Sıdkî divanında ışık kavramı ziyâ, şu'â, tâb, fûrûğ, nûr kelimeleriyle karşılanmıştır. Işık daha çok güneş ve ayın verdiği aydınlık dolayısıyla kullanılmıştır. Bu aydınlık mecazen sevgilinin âşikârlarına ihsanıdır. Sevgilinin görünmediği zamanlar âşik için gece gibi karanlıktır.

Şuâ'ından bakılmaz ol mehin hüsnüne zîrâ kim

Bakılmak rû-be-rû hûrşîd-i pür-envâra müşkildir (G.51/2)

Hz. Muhammed insanlığı aydınlatan bir güneş gibidir. Onun verdiği ziya onu seven müminlerin gözlerine ışık olur.

Yâ Resûle'llâh yâ hayra'l-beşer yüz şükür kim

Çeşm-i hûn-efşânıma mihrin dürür viren ziyâ (G.1/4)

Sevgili muma benzetildiği zaman onun yanağı, yüzü ışık veren unsurlar olarak düşünülebilir.

Virirsen şem'-i ruhsârınla bezm-i gayra nûr amma

Bu çeşm-i hûn-feşânım bulmadı hergiz ziyâ senden (G.215/3)

Virirsen şem'-i ruhsârınla bezm-i gayra nûr amma

Bu çeşm-i hûn-feşânım bulmadı hergiz ziyâ senden (G.215/3)

Âşığım ateşli ahları o kadar güçlüdür ki şafak sanılabilir.

Salupdur sûz-ı hicrân-ı cânıma âteşler ey hem-dem

Şafak sanma ihâta eyleyen çarhı şu'â'ımdır (G.55/2)

Sevgilinin saçının parıltısı da bir başka ışık kaynağıdır.

Dil-i bîmârimiz kim bend-i zülf-i tâb-dârındır

Gerek öldür gerek koy dest ü pâ-beste şikârındır (G.80/1)

2.4.1.6. Karanlık (Târ, Zulmet, Tîre)

Karanlık daha çok sevgilinin saçı için kullanılan bir kavramdır. Âşıkların gönlü sevgilinin siyah saçına bağlanmış, esir olmuştur.

Dutulmaz bende girmez degme zincîrile baılanmaz

Dil-i dîvânemi bend eyleyen ol târ-ı kâkûldür (G.54/4)

Aşağıdaki beyitte İskender'in ab-ı hayatı bulmak için zulümat ülkesine gitmesine telmihte bulunulmuştur.

Egerçi zulmet-i zülfüne düşdüm ol sitem-kârın

İrişdim leblerine âb-ı hayvân eyledim peydâ (G.5/3)

Karanlık istenmeyen, olumsuz durumlar için kullanılır. Sevgilinin gelişi âşığın kara bahtının değişmesine sebep olur.

Gelür o serv-i sehî it nisâr ayağına cân

O tîre-baht gidüp doğdu bâşına hûrşîd (G.34/2)

Âşk köşkünün karanlıktan kurtulmasının yolu sevgilinin yüzü gibi bir muma sahip olmaktır.

Bi-hamd-i lillâh ki tîre koymadım kâşâne-i aşkı

Ruh-ı dilber gibi şem‘-i şeb-istân eyledim peydâ (G.5/2)

2.4.1.7. Gölge (Sâye)

Gölge, güneş ile birlikte anılan bir kavramdır. Fakat sevgili için güneşin yanında ay benzetmesi de yapılabilir. Sevgilinin gölgesi onun âşıkla ilgilendiğini göstermesi bakımından önemlidir.

İsteriz başımıza sâye bıraksun ola meh

Sıdkîyâ hicrle cân virdiğimiz esnâda (G.228/5)

Sevgilinin serviye benzetilen boyunun aşığa gölge olması halinde o kişinin gam ve kederlerden kurtulacağı ve başına devlet kuşu konmuşçasına talihinin açılacağı inancı dile getirilmiştir. Bu durum âşığın başının göğe ermesi olarak ifade edilmiştir.

Başımız irse dilâ nühfelege kılma aceb

Sâye saldı bize ol kâmeti bâlâ bu gice (G.238/3)

2.4.1.8. Diğer Kozmik Unsurlar

2.4.1.8.1. Mehtâp, Hâle

Divan edebiyatında sevgilinin aya benzetilmesi çokça kullanılır. Sevgilinin yüzünün parlaklığıyla da mehtap arasında ilgi kurulur.

Dil-i bîmârın ahvâli ruhunla

Kinâyette hemân mehtâba benzer (G.42/4)

Hâle ayın çevresindeki parlak halkadır. Ayı çevrelediği için vuslat olarak da düşünülür. Aşağıdaki beyitte âşık vuslata ermek mümkün olsaydı, ayrılık acısına mahşere kadar katlanırdı demektedir.

Gam-ı hicrâna Sıdkî haşre dek sabr itmek olurdu
Eğer vâkıf olaydı hâle ol kâkül-i perîşânım (G.196/8)

2.4.1.8.2. Berk, Evc

Berk (şimşek) kelimesi gerçek anlamı dışında aşk ateşi, şimşeği olarak kullanılmıştır. Âşk şimşeği âşğın vücudunu yaktığı zaman, onun bu dünyadan bir beklentisi kalmaz.

Berk-i âlem-sûz yakdı vücûdum harmenin
Anın için mezra'-ı ıyş içre kemdir hâsılım (G.174/3)

Evc bir şeyin en yüksek noktasıdır, doruktur. Âşağıdaki beyitte sevgili göklerin en yüksek noktasından yere inmiş bir melek olarak tasvir edilmektedir.

Gören dil-dârı söyler mihr ü mehle müşterekdir bu
Yâhûd evc-i felekden yere inmiş bir melekdir bu (G.223/1)

2.4.2. Zaman Ve Zaman İle İlgili Mefhumlar

2.4.2.1. Zamân (Zamâne, Dehr, Rûzgâr, Vakt)

Zaman kavramı Sıdkî divanında sevgilinin çektiği dertlerin ifadesi için bir araçtır.

Egerçi derde düşdüm lîk zamân eyledim peydâ
Nola ki bülbül oldumsa gülistân eyledim peydâ (G.5/1)

Hz. Muhammed ahir zaman elçisi olması dolayısıyla bir beyitte anılmıştır.

Server-i kıble-i âstân hâdî-i râh-ı dâstân
Mürsel-i ahirü'z-zamân şâfi'-i rûz-ı ahret (G.17/4)

An kavramı da zamanla bağlantılıdır. Âşık için gece gündüz sıkıntı vardır ve onun sevinci sadece bir anlıktır.

Bir zamân şâd olmayup bir lahza hurrem olduk
Derd ü mihnet birle Sıdkî geçdi subh u şâmımız (G.95/5)

Rûzgâr kelimesi dünya, devir ve zaman anlamlarını çağrıtacak şekilde tevriyeli olarak kullanılmıştır.

Budur du'âsı Sıdkî-i dil-hasteninin müdâm

Yâ Rabb mübârek ola sana rûzgâr-ı nev (G.221/5)

2.4.2.2. Mevsimler

2.4.2.2.1. Bahar (Fasl-ı bahâr, Nev-bahâr, Mevsim-i gül)

Bahar Sıdkî divanında en çok söz konusu edilen mevsimdir. “Gül mevsimi” olarak da anılır. Bahar güllerin açtığı, tabiatın uyandığı mutluluk zamanıdır. Gül-bülbül mazmunundan dolayı ilkbahar sevgilinin âşığa görüldüğü, yüz verdiği mevsimdir. Ancak dertli âşıklar için gül mevsimi bile çare değildir. Gülü gören bülbüller feryad etmektedir.

İrüp fasl-ı bahâr açıldı ey dil her taraf güller

Odur bâ'is ki feryâd üzredir gülşende bülbüller (G.49/1)

Bahar gelince içki meclisleri bahçelerde kurulur. Meclis baharın güzelliğiyle bir kat daha şenlenir.

Sâkıyâ fasl-ı bahâr oldu getir mey görelim

Varalım mey-gedeye câm-ı pey-â-pey görelim (G.177/1)

Gerçi bahâr virdi gülistâna zîneti

Mey olmayınca neyleyim böyle sohbeti (G.254/1)

Bahar için gül mevsimi ifadesi de kullanılır.

Gönül âğâza âh u nâle eyle mevsim-i güldür

Kim ol gel nûş idüp efgânımı sansun kim bülbüldür (G.54/1)

Baharın gelişi sevinç kaynağıdır, fakat sevgiliyi görememek baharın sefasını sürmeyi engeller.

Sürmedin zevk-i bahâr vashı ey dil bülbülü

Gâlibâ fasl-ı hazânda geçdi nev-rûzun senin (G.143/4)

Geldi geçmedi nev-bahâr ve ben gülüp açılmadım

Varmadım gül-zâra seyr-i gonçe vü gül kılmadım (G.184/1)

2.4.2.2.2. Sonbahar (Hazân)

Sonbahar tabiatın kışa hazırlandığı, yaprakların sarardığı, güllerin pejmürde hale geldiği mevsimdir. Bu halleriyle sonbahar hüznü ve umutsuzluk mevsimidir.

Sarılmış rengi dönmüş çekmeden bâd-ı hazân cevrin
Gülistân-ı gam içre bir gül-i pejmürdedir gönlüm (G.195/2)

Sonbahar genel olarak mutsuzluk için kullanıldığı için sevgiliye kavuşamayan gönül bülbülünün baharı sonbaharda geçer.

Sürmedin zevk-i bahâr vaslı ey dil bülbülü
Gâlibâ fasl-ı hazânda geçdi nev-rûzun senin (G.143/4)

2.4.2.2.3. Yaz, Kış

Sıdkî divanında kış ve yaz kavramları sadece bir beyitte, birlikte kullanılmıştır. Burdaki kullanımda kelime anlamı mevsimden çok zamanı vurgulamak içindir.

Niteki gâh bahâr ola gâh fasl-ı hazân
Mürûrla nitekim gâh kış ola geh yâz (K.III/37)

2.4.2.3. Gün (Rûz, Eyyâm)

Sıdkî Divanında, rûz kelimesi rûz-ı cezâ, rûz-ı ezel, rûz-ı ahret, rûz-ı haşr, rûz-ı mahşer terkipleriyle geçmektedir.

Ruhların yaratıldığı güne ruz-ı ezel denmektedir. Aşağıdaki beyitte âşık sevgiliye olan aşkını ezelden ikrar ettiğini söyleyerek mübalağa yapmaktadır.

Yer kalmadı inkâra çûbunu rûz-ı ezelden
İtdim o perî-çehreye ikrâr-ı muhabbet (G.15/3)

Bir beyitte de peygamberimiz için ahiret gününün şefaâtçisi denmektedir.

Server-i kible-i âstân hâdî-i râh-ı dâstân
Mürsel-i ahirü'z-zamân şâfi'-i rûz-ı ahret (G.17/4)

Gün kelimesi ruz u şeb biçiminde gündüz anlamında da kullanılmıştır.

Rûz u şeb fikr ü tahayyürdeyem ey Sıdkî müdâm
Dest-res nîce bulupdur leb-i cânâna kadeh (G.30/5)

Günü karşılayan bir başka kelime olan eyyam sadece bir beyitte kullanılmıştır.

Gelmesün deyü cihâna dahi misli olur
Geleli âleme ol mâder-i eyyâm-ı akîm

2.4.2.3.1. Gün İle İlgili Unsurlar

2.4.2.3.1.1. Sabah (Seher, Subh)

Gece umutsuzluğu sabah ise mutluluğu ümidi çağrıştırır. Sabah âşıkların çektiği acıların nihayete erdiği zamandır.

Ruhun şem'ine karşı subha dek pervâne yanmak
Sitem çekmek gamınla bu dil nâ-şâda gelmiştir (G.48/2)

Sabah günün başlangıcıdır. Sabah kelimesi bu anlamda da kullanılabilir. Aşağıdaki beyitte sevgiliden ayrılma kıyamet sabahı, başlangıcı olarak tasavvur edilmektedir.

Dilimde mürde gamın cân bulur hicrânı geldikçe
Meger şâm-ı firâkı ol mehin subh-ı kıyâmetdir (G.70/3)

2.4.2.3.1.2. Akşam, Gece (Şeb, Şâm)

Gece âşğın acılarının depreştiği, pervane gibi sevgilinin çevresinde döndüğü ama ona ulaşamadığı zamandır.

Münevver it cemâl-ı şem'i birle genc-i gamımı
Misâl-i rûz vasl eyle şeb-i hicrânımı yâ Rabb (G.13/5)

Sabah umutların taze olduğu zamandır. Aşağıdaki beyitte âşık sabah olmasa da akşam sevgiliye kavuşacağını düşünerek çok sabahı akşam ettiğini söylüyor.

Subh eger olmazsa vaslın şâm olur lâkin deyüp
Nîce subhu bu temennâyla ben şâm eyledim (G.201/6)

2.4.3. Dört Unsur

Eski telakkiye göre âlem üç kısma ayrılır:

-Eflâk (Dokuz gök)

-Erkan (Ateş, hava, su, toprak)

-Müvelledat (maden, nebat, hayvan...)

Anasır-ı erbâ' da denilen dört unsur vasıfları bakımından ayrı olup ikişer özelliğe sahiptir.

-Ateş: Kuru, sıcak.

-Hava: Sıcak, rutubetli.

-Su: Rutubetli, soğuk.

-Toprak: Soğuk, kuru.

Bu unsurlar müşterek vasıfları dolayısıyla birbirinin içine girer.⁷⁰

2.4.3.1. Su

2.4.3.1.1.Umumî Olarak Su

Su, âb-ı hayât ve âb-ı hayvan tamlamalarıyla ölümsüzlük suyunu hatırlatmak için kullanılır. Ayrıca sevgilinin dudağı da âb-ı hayatla olan benzerliği itibariyle sık sık söz konusu edilmektedir.

Egerçi zulmet-i zülfüne düşdüm ol sitem-kârın

İrişdim leblerine âb-ı hayvân eyledim peydâ (G.5/3)

İtdin ey meh âteş-i hicrânla baârım kebâb

Âb-ı vaslın çâre kılmazsa olur hâlim harâb (G.14/1)

Âşığm kanlı gözyaşları o kadar çoktur ki bütün dünyayı kaplayan bir sel suyu gibidir.

La‘l-i lebin firâkı ile kanlar ağlarım

Korkum budur ki gark ide dünyâyı âb-ı sürh (G.32/4)

Sevgilinin verdiği acılar âşığı gözlerini çeşmeye döndürmüştür.

Ruh u la‘lin hayâli birle cânâ genc-i firkatde

Hemîşe sînemi sûzân idüp çeşmim bir âb itdin (G.157/3)

⁷⁰ Cemal Kurnaz, (1996), *Hayali Bey Divanının Tahlili*, İstanbul: s.494.

2.4.3.1.2. Deniz (Deryâ, Bahr, Muhît)

Derya, bahr gibi kelimelerle karşılanan deniz kavramı gerçek anlamı dışında sevgilinin verdiği sıkıntılar ya da âşığın gözyaşları için kullanılmıştır.

Âşığın gözyaşları o kadar çoktur ki deryaya benzer. Bu derya da kıyısı bulunmayacak kadar uçsuz bucaksızdır.

Derd-i muhabbetiyle o şef'-i sitem-gerin
Eşkim o bahrdır ki bulunmaz kenâr ana (G.12/3)

Başımda dâğ-ı hûnîn lâle-i kühsâra dönmüşdür
Gözümde eşk-i hasret ebr-i deryâlara dönmüşdür (G.69/1)

Sevgili göklerin ve denizlerin şahıdır.

Ey şeh-i mülk-i bahr u berr Sıdkî-i zâra kıl nazar
Koyma garîb ve derbeder hâline eyle merhamet (G.17/5)

Âşığın gerçek dünyada sevgiliye kavuşma umudu olmadığı için onu ancak hayal denizinde görebilir.

Dişin gibi güheri bulmak arzûsuyla
Hayâl bahrine daldı yine dil-i gavvâs (G.121/3)
Sevgilinin verdiği sıkıntılar da enginliği yönünden denize benzetilir.

Dâd elinden ey sanem feryâd elinden ey sanem
Şâd-ı gönlüm mihnet bahriyle nâ-şâd eyledin (G.147/4)

2.4.3.1.3. Dalga (Mevc)

Mevc kelimesi divanda bir beyitte kullanılmıştır. Beyitte sevgilinin nazları denize benzetilmiş ve naz denizinin dalgaları âşiğe vurmaktadır.

Bahr-ı girişme mevcler urmaktadır dilâ
Yârin gadabla itdüğü çîn-i cebîn degil (G.161/3)

2.4.3.1.4. Akarsu (Cûy)

Sıdkî divanında akarsu sevgilinin cefa ve kininin çokluğunu anlatmak için

kullanılmıştır.

Deyin ahvâlim ol dilber-i kîne-cûya
Ki şâyed ola mübtelâsına mâyil (G.170/3)

Varup ahvâli arz eyle ol şûh-ı cefâ-cûya
Gel ey bâd-ı sabâ lûtf eyle kim senden dilekdir bu (G.223/2)

2.4.3.1.5. Bulut(Ebr, Sehâb)

Divanda “ebr, ebr-i âteş-bâr, sehâb, ebr-i deryâ” şeklindeki ifadelerle karşımıza çıkan bulutlar, daha ziyade yağmur için söz konusu edilmiştir. Âşığın ateş saçan ah bulutları âşığın sinesinden yaşlar akmasına neden olmaktadır.

Nâlemiz dil-sûz ve germ olsa ta‘accüb eylemek
Sînemizden yaş viren âh-ı ebr-i âteş-bârdır (G.68/2)

Yağmur insanlara ve tabiata faydasından dolayı rahmete benzer, âşık da sevgilinin rahmet bulutlarını talep etmektedir.

Hâss u âmmı bir gözüyle görme teşhîs ehli ol
Ebr-i rahmet gibi lûtfun herkese âmm eyleme (G.224/3)

2.4.3.1.6. Yağmur (Bârân)

Yağmur kelimesi bir beyitte kullanılmıştır. Yağmur kalem kelimesiyle birlikte kullanılarak mürekkep kelimesi çağrıştırılmıştır.

Kesret-i bârân ü cûş-ı rahle-i kalemin aceb
Hâlîme aglasa havada mürğ ve deryâda semek (G.149/2)

2.4.3.1.7. Çiğ (Şebnem)

Sabahın erken saatlerinde gül yaprakları üzerinde çiğ taneleri oluşur. Aşağıdaki beyitte şair hüsn-i ta’lil yaparak çiğ tanelerinin oluşumunu döktüğü gözyaşlarına bağlamıştır.

Giry-e bi-ihyârından eserdir bülbülün
Görünen berg-i gül üzre katre-i şebnem değil (G.160/4)

Gülün üstündeki çiğ taneleri âşığın gönlüne ateş parçaları olarak düşer.

Bir katre şebnem ki sabûhî güle düşdü
Bir âteş idi sanki dil-i bülbüle düşdü (252/1)

2.4.3.2. Toprak (Hâk, Türâb)

Toprak Divan şiiri geleneğinde genellikle sevgili veya övülenin ayağı toprağını ifade için kullanılır. Memduhun ayağı toprağı kutsal sayılır.

Şartım oldur ki olam hâk-i reh-i pür-mugân
Bozmasa ahdini ger dursa bu peymâne kadeh (G.30/2)

İnsan topraktan yaratılmıştır ve öldüğünde de yine toprak olacaktır. Sevgilinin dudağının hayaliyle âşık toprak olacaktır.

Hâk olsa yâd-ı la‘l-i lebinle vücûdumuz
Dilden gider mi bâde-i nâbın muhabbeti (G.254/3)

Toprak aşağıda olmasından dolayı küçümsemek, değersizliğini anlatmak için de kullanılabilir. Yere çalmak şeklinde düşünülebilecek hak-sar kılmak ifadesi marifet ehlinin aşağı görülmesini ifade için kullanılmıştır.

Hemîşe ma‘rifet ehlini hâk-sâr kılıp
İder sitâre-i cühhâlî mihrli dem-sâz

2.4.3.3. Ateş (Nâr, Germ, Şerâr, Şirâr)

Divan edebiyatında ateş âşığın içinde bulunduğu aşkın ızdırabıdır. Sevgiliye duyulan özlem kendini ateş şeklinde gösterir ve âşığı devamlı yakar.⁷¹ Ateş gerçek anlamı dışında âşık ile ilgili çeşitli hallerin anlatımında kullanılır. Sevgilinin kahır ateşi cehennem ateşiyle mukayese edilmiştir.

Gülşen-i lütfu virür nûr-ı bahâr-ı cennet
Âteş-i kahrı virür hâsıyyet-i nâr-ı cahîm

Degil cây-ı ta‘accüb nâlemiz cân-sûz u germ olsa
Hemîşe âteş-i aşkınla pürdür sînemiz cânâ (G.2/2)

Âşığım ahları da dünyayı ateşe verecek kadar güçlüdür.

⁷¹ İskender Pala, (1995), *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara: s.56.

Bâzâr-ı hecr-i germ kalursa bu mertebe
Virür cihânı âteşe Sıdkî bir âh-ı serd (G.35/5)

Âşığın gözünden dökülen gevherler ateş parçaları gibidir.

Germ itdin yine gevherleri dökdün ey eşk
Gözlerim merdümüne arz-ı tecemmül kıldın (G.151/3)

Aşk acısından dolayı âşık öyle ahlâr çekmektedir ki nefesinden çıkan alevler gökteki yıldızlara benzemektedir.

Hicrân eleme saldı dil ü cânıma âteş
Encüm değil ol gökde şîrâr-ı nefesimdir (G.78/3)

2.4.3.4. Hava

2.4.3.4.1. Rûzgâr (Bâd, Rûzgâr)

Rûzgâr sevgilinin kokusunu âşığa ulaştırması, sevgilinin saçını dağıtıp âşığın dertlerini arttırması gibi özellikleriyle çokça kullanılan bir kavramdır. Ayrıca zaman anlamını çağrıştıracak şekilde de kullanılabilir. Âşık sevgiliye ulaşamaz, ama rûzgâr onun kokusunu ulaştırır. Bu da âşığa elem verir.

Esîr idüp beni dâğ eyledi ne çâre kılam
Rakîb ta'nı ü bir yana rûzgâr eleme (G.258/3)

Ol meyve-i nihâl belâdır gönül ki ana
Bâd-ı muhâlif esmiş ola kala nîm-res (G.114/4)

Sevgilinin sitemleri de rûzgâr olarak tasavvur edilebilir.

Baht-ı siyâhdan durur ey dil şikâyetim
Yokdur şikâyetim sitem-i rûzgârdan (G.206/4)

2.4.3.4.2. Bazı Rûzgâr Çeşitleri

2.4.3.4.2.1. Sabâ

Saba rûzgârı sevgiliye haber götürmesi veya sevgilinin haberini, saçının kokusunu âşığa getirmesi dolayısıyla söz edilir.

Gör reh-i aşkında ser-gerdânlığım bülbül-sıfat
Bi'llâh ey bâd-ı sabâ it o gül-i handâna arz (G.124/2)

Haber götürülecek kişi sevgili olmayabilir. Yaşlı meyhaneci anlamına gelen pîr-i mugân ifadesi tasavvufi anlayışta tarikat şeyhini karşılar. Aşağıdaki beyitte mürid, rüzgârdan tarikata bağlanmak istediğini şeyhe iletmesini istiyor.

Var ey bâd-ı sabâ pîr-i mugâna arz-ı hâl it kim
Murâdım bir nice gün sâkin-i meyhâne olmaktadır (G.50/1)

2.4.3.4.2.2. Nesîm

Nesim, hafif esen rüzgârdır. Sevgiliden haber getirir ve âşığın umutlanmasını sağlar.

Nesîm-i arzû vü gül-zâr fikrimden güzâr itmez
Müyesser olsa vuslat yâre hergiz arz-ı hâl itmem (G.202/2)

2.4.3.4.2.3. Hazan Yeli (Bâd-ı hazân)

Hazan yeli sonbaharın sahip olduğu anlam özelliklerini taşır. Âşığı üzer, âşığın gönlünü pejmürde bir güle çevirir.

Sarılmış rengi dönmüş çekmeden bâd-ı hazân cevrin
Gülistân-ı gam içre bir gül-i pejmürdedir gönlüm (G.195/2)

2.4.3.4.2.4. Kasırğa(Sarsar)

Kasırğa anlamına gelen sarsar kelimesi Sıdkî divanında bir kasidede övülen paşayı tasvir için kullanılmıştır.

Sür'atle direng eylerse sarsara benzer
Âheste hırâm eylerse bâd-ı sabâdır (K.II/32)

2.4.4. Hayvanlar

2.4.4.1. Kuşlar (Mürg)

2.4.4.1.1. Umumi Olarak Kuş

Divanda kuş gerçek anlamı dışında sevgili ve âşığı karşılamak için kullanılmıştır. Sevgili gönül kuşunu avlayan bir avcı olarak tahayyül edilir. Ruh ve

gönül kuşa benzetilir. Gönül, gam ile yanıp kebab haline gelen bir kuş gibidir.

Ol şâhbâz hüsnü ki ankâ mı sayd ider
Mürg-i dilim aceb mi olursa şikâr ana (G.12/4)

Mürg-i dilim ey meh ser-kûyün dolanurken
Şâhîn-i ğamın geldi şikâr eyledi âhir (G.85/2)

2.4.4.1.2. Kuş Çeşitleri

2.4.4.1.2.1. Bülbül (Hezâr, ‘Andelib)

Bülbül, âşığı temsil eder. Bülbül güzel sesli bir kuştur. Onun gül bahçelerinde şakıması güle olan aşkının tezahürü olarak düşünülür. Güle anlam katan şey, bülbülün aşk dolu sözleridir. Âşık olmazsa maşuk hiçbir şey ifade etmez

Bülbül güle yaklaşmak isteyince gülün dikenleri batar ve bülbülün vücudunu kanatır. Bu kanlar aynı zamanda bülbülün aşkının göstergesidir. Sevgilinin dudaklarını tarif etmek için bülbül gül yaprağından yapılmış kendi kanıyla yazılmış bir kitap açar.

Ta‘rif-i la‘lin itmeğe gülşende andelîb
Almış eline gül varakından kitâb-ı sürh (G.32/3)

Bülbül, âşık dışında âşığın dertlerini anlattığı varlık olarak da tasavvur edilebilir. Aşağıdaki beyitte âşık bülbüle feryatlarını dinlemesini söylüyor.

Gûş kıl sun âh-ı feryâdım figân kıl andelîb
Mest-i hâb-ı nâz iken dil-dârı bîdâr it meded (G.33/2)

Bülbül âşıkla karşılaştırma için kullanılabilir. Bülbülün ahları, ötüşü yanıktır. Fakat âşığın ahları daha ateşlidir.

Peyveste âh u nâle kılur gerçi andelîb
Ammâ ki âşık âhın gibi âteşîn değil (G.161/2)

Bülbülün sevgilinin aşkıyla figan ettiği düşünülür, ama aşağıdaki beyitte âşık rakibin kınamasının sevgilinin siteyelerinden kötü olduğunu söylüyor.

Meger ta‘n-ı rakîb hârdan âzürdedir ey gül
Degil beyhûde her dem andelîb zârın efgânı (G.244/3)

2.4.4.1.2.2. Papağan (Tûtî)

Papağan tüylerinin çeşitli renklerde ve güzel olmasıyla bilinen bir kuştur. Edebiyatta da bu yönüyle sevgili için benzetme unsuru olarak kullanılır.

Yeşiller giymiş ol tûtî-sıfat ey dil çemenlenmiş
Kızarmış lebleri meyden akîk-âsâ yemenlenmiş (G.116/1)

Ya serv-i dil-rübâ ya sebze-i nev-hîz-i gülşendir
Yeşil destârla seyr eylese ol tûtî gûyâ (G.8/3)

Papağanlar şekerle beslenir.⁷² Tatlı dilli oluşları da buna bağlanır. Aşağıdaki beyitte sevgilinin konuşması bülbülle kıyaslanmış ve şeker dudaklı o sevgili konuşmaya başlasa bin papağan susar denmektedir.

Tekellüm kılsa ol şûh-ı şeker-leb
İder bin tûtî-i gûyayı hâmuş (G.118/5)

Tûtî âşık için de benzetme olarak kullanılabilir.

Tûtî dil-i la‘l-i dûrer-bârın diler subh u mesâ
Ey şeker-leb ana bî-dâd itme güftâr it meded (G.33/3)

2.4.4.1.2.3. Ankâ(Simurg)

Anka veya diğer adıyla Simurg Kaf Dağı’nda yaşadığına inanılan hayali bir kuştur. Anka boyu uzun bir kuştur. Şair mübalağa yaparak Simurg’un kendisi yanında ancak sinek olabileceğini söylüyor.

Ankâ sıfatım kâf-ı kanâ‘at kafesimdir
Sîmurg o vâdîde benim bir megesimdir (G.78/1)

2.4.4.1.2.4. Hümâ

Devlet kuşu olarak da bilinen hüma kuşunun yükseklerde uçtuğuna ve gölgesinin üzerine düştüğü insanın talihinin düzeleceğine inanılır. Sevgili için kullanılabilir. Çünkü sevgili âşıklarından hangisini seçerse onun başına devlet kuşu konmuş olur.

⁷² İskender Pala, (1995), *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara: s.545.

Yeter ağıyârla ey gonce-dehen dem-sâz ol

Koma her alçağa şebbâz hümâ-pervâz ol (Terkib-i Bend)

Kasidelerde övülen kişi hüma-pervaz (yüksekten konuşan) ifadesi kullanılır.

Yegâne ser-bülend âşiyân-ı çarh-ı serîr

Meh-i sipihr-i kerem server-i hümâ-pervâz (K.I/21)

2.4.4.1.2.5. Şâh-bâz (Şahin)

Şahbaz avcı bir kuştur. Sevgili gönül kuşunu avlayan şahin olarak tasavvur edilir. Bu bağlamda şikar olmak aşka düşmek anlamı kazanır.

Dâm-ı belâ-yı aşka salup mürğ-i cânımı

Bir şâhbâz-hüsne şikâr olmak isterin (G.220/2)

Sevgilinin güzelliğini abartmak için onun Anka avlayan bir şahin olduğu, kendi gönül kuşunun av olmasına şaşılmaması gerektiği söyleniyor.

Ol şâhbâz hüsnü ki ankâ mı sayd ider

Mürğ-i dilim aceb mi olursa şikâr ana (G.12/4)

Aşağıdaki beyitte şahbaz ifadesi sevgili için değil âşık için kullanılmıştır. O şuh güzeli avlayabilecek şebbazın olmadığı söylenmektedir.

Çeşm-i sitem ikizi tek ol şûh-ı belânın

Mürğ-i dili sayd itmege şebbâz ele girmez (G.88/2)

2.4.4.1.2.6. Güvercin (Kebûter)

Güvercin genellikle sevgili yerine kullanılır. Fakat aşağıdaki beyitte gerçek anlamında kullanılmıştır.

O şeh-r-yâr ki azdâda virse ruhsat-ı cem‘

İderdi bir arada âşiyân kebûter ve bâz (K.I/21)

2.4.4.2. Dört Ayaklı Hayvanlar

2.4.4.2.1. At (Semend)

Atla ilgili olarak semend kelimesi kullanılmıştır. Semend kula, çevik ve güzel

attır. Sevgili nazlı çevik bi rata binmiş süvariye benzetilmiştir

Semend-i nâza binüp çiğnedirse uşşâkı

Ta‘accüb eylemen ol şehsüvâra kim dayanur (G.74/2)

2.4.4.2.2. Vuhûş

Vahşi hayvanlar insanların yaşamadığı ıssız yerlerde olur. Mecnun çöllere düştüğünde vahşi hayvanlarla dost olmuştur. Âşık da (Hak âşığı) uzlete çekilip tek başına kalmalıdır.

Kays'a vuhûş her dem idermiş muvâneset

Âşık odur ki kûşe-i uzletde ola ferd (G.35/3)

2.4.4.2.3. Köpek (Seg)

Divanda köpek kelimesi sadece “Seg” şeklinde geçmektedir. Âşık sevgilinin köpeğiyle dost olmasının onun için övünülecek bir şey olduğunu söylüyor.

Sıdkî segân-ı kûyi ile ol sitem-gerin

Hem-sohbet olup ehl-i vakâr olmak isterin (G.220/5)

Dilâ gayrile ülfet eylemen mahzâ kıyâmetdir

Segân-ı kûy ile ol mehin yârân gerek âşık (G.140/4)

2.4.4.3. Sürüngenler, Balık Ve Böcekler

2.4.4.3.1. Sinek (Meges)

Sinek sadece bir beyitte kıyaslama yapmak için kullanılmıştır.

Ankâ sıfatım kâf-ı kanâ‘at kafesimdir

Sîmurg o vâdîde benim bir megesimdir (G.78/1)

2.4.4.3.2. Semender

Semender ateşte yaşadığına inanılan bir hayvandır. Âşık da sevgiliye kavuşma ümidi olmadığı için sürekli aşk ateşinde yaşar, bu yönüyle âşık için benzetme olarak kullanılır.

Yakar bâl ü perin gam âteşinde ictinâb itmez

Semenderdir veyâhûd bilmezem pervânedir gönlüm (G.182/2)

2.4.4.3.3. Pervane (Kâknûs)

Geceleyin ışığın çevresinde görülen küçük kelebeğdir.⁷³ Pervane, muma olan aşkıyla çokça kullanılan bir benzetmedir. Genellikle şem kelimesiyle birlikte kullanılır. Mum, pervaneyi güçlü bir çekimle kendisine doğru çeker, pervane de bu aşk çekiminden korkmaz. Yanmayı göze alarak seve seve kendisini bu çekimin kollarına bırakır.

Ruhun şem'ine karşı subha dek pervâne yanmak
Sitem çekmek gamınla bu dil nâ-şâda gelmiştir (G.48/2)

Bu şeb ol şem'-i bezm-ârâya dil-i hem-hâne olmuşdur
Yakar bâl ü perrin gam oduna pervâne olmuşdur (G.65/1)

2.4.4.3.4. Balık (Semek)

Balık kelimesi bir beyitte denizdeki balıkların haline ağlaması şeklinde kullanılmıştır.

Kesret-i bârân ve cûş-ı rahle-i kalemin aceb
Hâlîme ağlasa havada mürğ ve deryâda semek (G.149/2)

2.4.5. Bağ, Çemen, Çiçeklik Ve İlgili Unsurlar

2.4.5.1. Bağ

Bahar mevsiminin gelmesi ile birlikte bağlar, bahçeler canlanır. Kurulan meclisler âşıkların sevgiliyi görebilmesi için fırsattır. Bağ sevgilinin anılması için kullanılabilir.⁷⁴ Gül-i bağ-ı sitem ve tûbâ-i bâğ-ı huld ifadeleri sevgiliyi karşılar.

Hârla hem-sohbet olma ey gül-i bâğ-ı sitem
Nâlesinden bülbül-i şeydânın eyle ictinâb (G.14/2)

Tûbâ-i bâğ-ı huld için eylemezüz tereddüdü
Bâğ-ı cihânda bıraktı nâza nihâle kâ'ilüz (G.86/3)

Bağ ifadesi dünya için de kullanılabilir. Sevgili serviye benzetilir ve dünya

⁷³ İskender Pala, (1995), *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara: s.441.

⁷⁴ İskender Pala, (1995), *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara: s.69.

denilen bağda onun gibisinin bulunmayacağı söylenir.

Ger bâğ-ı cihâmı arasan ser-be-ser ey dil
Bir böyle kaddi serv-i ser-efrâz ele girmez (G.88/3)

Sevgilinin bulunduğu bağ sıradan bir bağ olamaz. Bu nedenle onun için güzellik bağı ifadesi kullanılır.

Eger sen gonce isen ey sanem bâğ-ı melâhatda
Gülistân-ı belâda andelîb-i zârdır âşık (G.135/2)

Bağ kelimesinin gerçek anlamıyla hiçbir ilgisi olmayan bağ-ı hayâ, bağ-ı ümid gibi ifadeler âşıkla ilgili soyut kavramların somutlaştırılması için kullanılabilir.

Gül-i bâğ-ı hayâ ve hem-dem-i ehl-i ma‘ârifken
Erâzil-i şîrb oldun hem-zebân-ı câhilân oldun (G.152/4)

Bâğ-ı ümmîd içre maksûdum gülü açılmadın
Dâğ-ı hicrânîyle bağrım gonce-i lâle-veş kân oldu saf (G.134/2)

Bağ, gül, bülbül mazmunları çerçevesinde âşığın gönlü bağın bülbülü olarak ifade edilir.

Gönül ol andelîb-i bâğ-ı hırmândır ki ömründe
Açup pür-seyr etrâf gülistân n’olduğun bilmez (G.96/2)

2.4.5.2. Çemen

Çimenlikler, meclislerin çimenliklerde kurulması, gül ve bülbülün mekânı olması, bahar mevsiminde yemyeşil bir örtü haline gelmesi edilmesi gibi yönleriyle ele alınır.

Çimenlik sevgilinin bulunduğu yerdir. Fakat âşığın sevgiliye kavuşma umudu yoktur. Bu nedenle çimenliği seyretmeyi, yani sevgiliyi uzaktan görmeyi kabullenir.

Çün def‘-i arzûyî hattın kılmak isterüz
Bâ‘is odur ki seyr-i çemen-zâra mâyilüz (G.91/4)

Çimenlik gerçek anlamda da kullanılabilir. Baharda çimenliklerde yapılan yürüyüşler âşığın sevgiliyi görmesi için fırsattır. Sevgiliyi görme imkânı yoksa

çimenliğin bir anlamı yoktur.

Hattın görmezse ol şûhun gönül meyl-i çemen kılmaz

Ruhundan ayru düşse dîde seyr-i yâsemen kılmaz (G.93/1)

Bağ kavramında olduğu gibi sevgili çimenliğin servisi olarak tasavvur edilebilir. Aşağıdaki beyitte sevgili varken başka güzellere bakmamak gerektiği söyleniyor.

Kaddın seyr eyle ol şûhun dilâ serv-i çemenden geç

Zemîne kıl nazar ey dîde seyr-i yâsemenden geç (G.27/1)

2.4.5.3. Gülzâr, Gülşen, Gülistân

Gül bahçesi divanda gülzar, gülşen, gülistan kelimeleriyle karşılanmıştır. Gül bahçesini gül ve bahar kavramlarıyla birlikte düşünmek gerekir. Gül-bülbül mazmunlarına göre sevgili gül bahçesinin en güzel gülüdür. Bülbül de o güzel gül için figân eder.

Gülzâr-ı gamda agladugum andelîb-veş

Şükr eyle Sıdkî ol gül-i târın bîrûn bilür (G.64/5)

Sevgilinin yüzü, güldüğünde oluşan kırmızı gamzelerden dolayı gül bahçesine benzer.

Ne aceb gülşen olur zülf ü rûh-ı dilber kim

Gündüzü gül yetür gicesi şebbû götürür (G.77/3)

Ayrılık gülşeni ifadesi de divanda kullanılmıştır. Sevgiliden uzak kalan âşık ayrılık gülşeninin bülbülü gibi figân etmektedir.

Gitdin ey gonce-dehen bana tegâfûl kıldın

Nâleden gülşen-i hicre beni bülbül kıldın (G.150/1)

Dünya bir gül bahçesine bemzetilebilir. Bu gül bahçesinde rakip de dikenlerdir.

Gülşen-i dehrde çün hârla hem-demdir gül

Ve meydîr ağlasa kan derdle şeydâ bülbül (G.169/1)

Bahar gelince gül bahçeleri yeşillenir, canlanır. Buralarda meclisler kurulur. Ama bu meclislerin içkisiz bir tadı olmaz.

Gerçi bahâr virdi gülîstâna zîneti
Mey olmayınca neyleyelim böyle sohbeti (G.254/1)

2.4.6. Bitkiler

Sıdkî divanında bitki olarak ağaçlar ve çiçekler yer almaktadır. Bitkiyle ilgili nebat kelimesi divanda kullanılmamıştır.

2.4.6.1. Ağaçlar

2.4.6.1.1. Ağaç (Şecer)

Eski Türk kültüründe önemli bir yere sahip olan ağaç, Klasik Türk şiirinde de sıkça kullanılmıştır. Ağaç mevsimlerin ve dolayısıyla zamanın etkilerinin açık bir biçimde görüldüğü, bazı yönleriyle insana benzeyen bir varlıktır. Divanda ağaç daha çok sevgiliye benzetme amacıyla kullanılmıştır.

2.4.6.1.2. Ağaç Çeşitleri

2.4.6.1.2.1. Servi (Serv)

Servi, sevgilinin düzgün, endamlı boyu için benzetme unsurudur. Sevgilinin salına salına yürüyüşü servinin rüzgârda salınmasına benzer.

İzârın seyr ideliden oldum ol servin hevâ-dârı
Ne cevr eylerse itsün olmuşum zîrâ giriftârı (G.251/1)

Arz-ı muhabbet ideli ol serv-kâmete
Yüz dürûd-ı mihnet oldu dil-i zâra âşinâ (G.4/3)

Sevgilinin güzelliği tabiattaki unsurlarla kıyaslanamayacak kadar olağanüstüdür. Bu nedenle sevgilinin boyu daha güzel olduğu için ağaç, sevgiliye benzetilebilir.

Yücelikle başı ger servin irişse göklere
Bâver itmek kâmet-i dilber gibi mevzûn olur (G.57/2)

2.4.6.1.2.2. Hurma Ağacı (Nahl)

Hurma ağacı anlamına gelen nahl kelimesi divanda üç beyitte kullanılmıştır. Nahl ifadesi genellikle sevgili için kullanılır. Hurma ağacı denince akla önce hurma

meyvesi gelir. Fakat sevgilinin tek meyvesi âşığın başına açtığı dertler ve sıkıntılardır.

Belâdan gayr görmeyen meyvesin âlemde ey Sıdkî

Ne çâre neyleyin bir nahl-i âfet-bürdedir gönlüm (G.195/5)

Âşık aşk acısından dolayı çok gözyaşı dökmektedir. Sevgili bu gözyaşlarıyla beslenir. Ama bu pek önemli değildir. Çünkü önemli olan onun meyvesidir. Yani sevgiliye kavuşmadır.

Dilâ gözyaşı ile besledin ol nahl-i ra'nâyı

Ne sûd ammâ ki anın meyve ve bârındadır hikmet (G.21/4)

Ağaç ve ömür arasında eskiden beri ilgi kurulur. Doğan çocuk için bahçeye bir ağaç dikme gibi geleneklerimiz de vardır. Aşağıdaki beyitte de âşık ömrünü hurma ağacına benzetmiştir.

Nahl-i ömrüm bâğ-ı hırmân içre âfetsiz değil

Genc-i gâmda bir nefes gönlüm musîbetsiz değil (G.171/1)

2.4.6.1.2.3. Tûbâ Ağacı

Cennette, Sidre'de bulunan ve dalları bütün cenneti gölgeleyen, kökü yukarıda dalları aşağıda olan Tuba ağacı sevgiliye boyuna benzetme amacıyla kullanılır.

Kaddini benzedemem serve eyâ tûbâ-kadd

Yücelikle irişürse başı ger nüh-feleğe (G.231/2)

Tûbâ-i bâğ-ı huld için eylemezüz tereddüdü

Bâğ-ı cihânda bıraktı nâza nihâle kâ'ilüz (G.86/3)

Tûbâ kavramı sevgilinin boyu için kıyaslama unsuru olarak da kullanılabilir.

Nihâl-i kâmetin ey meh ider tûbâya istiğnâ

Leb-i la'lin kılur câm-ı mey-i sahbâya istiğnâ (G.6/1)

2.4.6.1.2.4. Fidan (Nihâl)

Sevgili yaşının küçük olması, gençliği ve ince boyu nedeniyle fidana benzer. Ayrıca fidanların meyvesi olmaz. Sevgili de âşığa yüz vermediği için bu yönüyle de sevgili için benzetme unsuru olabilir.

Nihâl-i kâmetin ey meh ider tûbâya istignâ

Leb-i la‘lin kılur câm-ı mey-i sahbâya istignâ (G.6/1)

Fidanın, yani sevgilinin tek meyvesi beladır. Âşığın eline geçebilecek tek şey dert ve elemidir.

Ol meyve-i nihâl belâdır gönül ki ana

Bâd-ı muhâlif esmiş ola kala nîm-res (G.114/4)

Bâğ-bân aşk-ı hûn-âb-ı sitemle beslemiş

Bir nihâl hasretim derd ü elemidir hâsılım (G.174/2)

2.4.6.1.2.5. Gülbün

Gül kökü veya gül ağacı anlamlarına gelen gülbün kelimesi divanda iki beyitte kullanılmıştır. Sevgili gül ağacına benzetilir.

Ol gülbün-i gül-zâr-ı sehâvet ki cûdu

Hûrşîd gibi lâzime-i subh u mesâdır (K.II/18)

Gülbün kelimesi âşığı karşılamak için de kullanılabilir. Aşağıdaki beyitte âşık sevgiliye meylettikten sonra yaratılış ağacının meyve vermediğini söylemektedir.

Mâyil-i kaddin olalıdan ey gül-i bâğ-ı sitem

Bitmemişdir gülbün-i tab‘ımda bâr-ı ârzû (G.222/4)

2.4.6.2. Çiçekler

Divanda çiçekler genellikle koku, renk ve güzelliğinin sevgiliye benzetilmesi amacıyla kullanılmıştır. Sevgilinin yüzü, gözleri, yanakları, saçları çeşitli çiçeklere benzetilir.

Nîce ta‘rîf idem ol şûh-ı şeh-âşûbu ey Sıdkî

Yüzü gül çeşmi nergis kaddi serv zülfü sünböldür (G:54/5)

Âşığın delik deşik bağı da rengi yönüyle çiçeklere benzetilebilir.

Bâğlar içre semer virdi şükûfe Sıdkî

Sen de sînende olan penbe-i dâğın nîkle (G.226/5)

2.4.6.2.1. Çiçek Çeşitleri

2.4.6.2.1.1. Gül (Verd)

En çok kullanılan çiçek çeşiti olan gül, daha çok, “rengi, kokusu, diken ve yaprağının yanı sıra, bülbül ile olan birlikteliği” ve çeşitli açılardan sevgili için benzetme unsuru olarak kullanılması gibi yönleriyle dikkati çeker.

Gül kelimesi daha çok bülbül kelimesiyle birlikte kullanılır. Aşağıdaki beyitte “gül gül eylesin” ifadesiyle renk ve gülümseme anlamları birlikte çağrıştırılacak şekilde kullanılmıştır.

Nûş eyle meyi ki ruhlarunu gül gül eylesün
Bülbüllerin getir yine feryâda sâkıyâ (G.3/4)

Gül-bülbül benzetmesinde rakip de har (diken) şeklinde karşılık bulur.

Hârla hem-sohbet olma ey gül-i bâğ-ı sitem
Nâlesinden bülbül-i şeydânın eyle ictinâb (G.14/2)

Gül kelimesi güzellik denince akla ilk gelen isimlerden olan Hz. Yusuf ile birlikte kullanılabilir. Aşağıdaki beyitte kübe-i ahzan ve Yusuf kelimeleriyle Yusuf kıssasına telmihte bulunulmuştur.

Sıdkî ol Yusuf-ı gül-çehreden ayru düşeli
Genc-i gam-hânem ider külbe-i ahzân ile bahs (G.23/5)

Gül kelimesi sevgilinin âşığa yüz vermemesini ifade etmek için de kullanılabilir. “Rakibe gül gibi açılmak” ifadesi rakibe yüz vermesini karşılar.

Ağyâra gül gibi açılırsun velî bana
Öldüm gam-ı firâkla hergiz açılmadın (G.158/2)

Gülün çeşitli durumları benzetme amacıyla konu edilebilir. Sabah gül yapraklarının üstünde görülen çiğ damlalarının âşığın gözyaşları olarak tasavvur edilmesi bu durumlardan biridir.

Giry-e bi-ihyârından eserdir bülbülün
Görünen berg-i gül üzre katre-i şebnem değil (G:160/4)

Gül ifadesi âşık için de kullanılabilir. Aşağıdaki beyitte âşık gönlünü pejmürde

bir gül olarak tasavvur etmektedir.

Sarılmış rengi dönmüş çekmeden bâd-ı hazân cevrin
Gülistân-ı gam içre bir gül-i pejmürdedir gönlüm (G.195/2)

2.4.6.2.1.2. Sümbül

Sümbül kokusuyla ön planda olan bir çiçektir. Sevgili dudağı şekil olarak goncaya, saçları kokusu yönünden sümbüle benzer.

Dehenin ey meh ider gonce-i handân ile bahs
Kâkül-i zülfün ider sümbül ü reyhân ile bahs (G:23/1)

Ruhsârı gül ve la‘li mül ve kâkülü sümbül
Ra‘nâ kaddi hod serv-i revân-ı şu‘arâdır (G.60/2)

2.4.6.2.1.3. Lâle

Lale daha çok âşık için kullanılan bir benzetme unsurudur. Sevgilinin gamzelerinin açtığı yaralar renginden dolayı lalaye benzer. Âşığın bağı “lale-i kuhsar”a (dağ lalesi) dönmüştür.

Başımda dâğ-ı hûnîn lâle-i kühsâra dönmüştür
Gözümde eşk-i hasret ebr-i deryâ yâra dönmüştür (G.69/1)

Bâğ-ı ümmîd içre maksûdum gülü açılmadın
Dâğ-ı hicrâniyle bağırm gonce-i lâle-veş kân oldu saf (G:134/2)

2.4.6.2.1.4. Yasemin (Semen)

Yasemin de kokusu dolayısıyla söz edilen çiçeklerdendir. Sevgilinin saçı yasemin kokulu olarak düşünülmüştür.

Mu‘attar eyleyen âfâkı ey meh bû-yı hoş birle
Abîr ü misk sanma belki ol zülf-i semen-bûdur (G:72/3)

Kokusu dışında sevgili yasemin simalı olarak da tahayyül edilmiştir.

Geçmedi ömrüm mihnet-i hicrânla yüz sayf kim
Bir kez ol serv-i semen-sîmâya ben sarılmadım (G.184/2)

2.4.6.2.1.5. Şebboy

Sevgilinin yanağı ve saçları kokusundan dolayı şebboya benzetilmiştir.

Ne aceb gülşen olur zülf ü rûh-ı dilber kim
Gündüzü gül yetür gicesi şebbû götürür (G.77/3)

2.4.6.2.1.6. Nergis

Nergis sarı veya beyaz renkte küçük çiçekleri olan bir süs çiçeğidir. Özellikle sevgilinin gözleri nergise benzetilir.

Meyl-i câm u piyâle eylemeden
Nergis-i çeşm-i yârdır garazım (G.176/3)
Nergisin hayali gözdedir denilerek göz-nergis ilgisi kurulmuştur.
Gözdedir her dem hayâl-i nergis bahâr-ı yâr
Başdadır dâim hevâ-yı zülf-i anber-bâr-ı yâr (G.37/1)

2.4.6.2.1.7. Reyhân

Fesleğen kokusu yönünden beğenilen bir bitkidir. Divanda bir beyitte sünbülle birlikte sevgilinin saçının kokusunun daha üstün olduğunu ifade etmek için kullanılmıştır.

Dehenin ey meh ider gonce-i handân ile bahs
Kâkül-i zülfün ider sünbül ü reyhân ile bahs (G.23/1)

2.4.7. Meyveler

2.4.7.1. Meyve

Meyve kelimesi divanda iki beyitte kullanılmıştır. Fidanların meyvesi olmaz. Bu nedenle genellikle sevgili fidana benzetilir. Fakat bir beyitte âşık kendini hasret fidanına benzetmiş ve meyvenin ona ateş olduğunu söylemiştir. Burada meyve aşkı karşılamaktadır.

Hemîşe âteş-i hicrânla yanmakdayın gûya

Nihâl-i hasretim kim bana olmuşdur semer âteş (G.115/4)

Bâğlar içre semer virdi şükûfe Sıdkî

Sen de sînende olan penbe-i dâğın nîkle (G.226/5)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
METİN

3.1. DİBACE

Yoç nihāyet ser-kūyünde gezen şeydāya

Ba‘ dehū

Şol ‘arak kim ol gül-bedān yañağından çıkar

Diger

Evvelā ḥamd ide hem Ḥālīk-ı eflāke ve mā-fihī ki ızhār-ı ‘ayān eyledi bu cümle ‘acāyib-i ğarāyib ü yer ü gök ü mülk-i cennet-i rıdvān daḥī hūriyle ğilmān ü küll-i sünbül ü reyḥān-ı mül ü bülbül-sitān ü daḥī çeşme-i

3.2. GAZELLER

Ḥarf ül-Elif

1

Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilün

[1/a] 1 Yā şefiā'l-müzniḇīn yā hāmī-i rüz-ı cezā
Yā Resūle'l-mürselīn yā kāşif-i sırr-ı Ḥudā

2 Olmasañ sen Haḫḫ’a yol bulmazdı kimse yā Nebī
Sālikān-ı rāh-ı Haḫḫ’a sensin olan reh-nümā

3 Enbiyālardan n’ola ger soñra gelseñ ‘āleme
İbtidā sensin ḫaḫīḫatde şehā hem intihā

4 Yā Resūle'llāh yā ḫayra'l-beşer yüz şükür kim
Çeşm-i ḫün-efşānıma mihrüñ dürür viren ziyā

5 Raḫm kıl aḫvāline Şıdḫī-i gedānın ḫaşrde
‘Özr-hāh it lütfuñu pūşide kıl ayn-ı şehā

2

Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün

- 1 Muḥabbet ehliyüz kimseyle yokdur kînemiz cānā
Küdûret ḥaşıl itmez şâfdır âyînemiz cānā⁷⁵
- 2 Degil cāy-ı ta'accüb nâlemiz cān-süz u germ olsa
Hemîşe âteş-i aşkıñla pürdür sînemiz cānā
- 3 Temennâ itmezüz zevk-i visâlün hicre mu'tādız
Ezelden firḫatindir hem-dem-i dîrînemiz cānā
- 4 Ḥazer kıl nâlemizden ḥüsne mağrûr olma zîrâ kim
Yanupdur âteşünle sîne-i bî-kînemiz cānā
- 5 N'ola girsek ' abāya Şıdkî bî-çârenin yegdir
Cihānuñ atlasından ḥırka-i peşmînemiz cānā

3

Mef'ûlü / Fâ'ilâtü / Mefâ'îlü / Fâ'ilün

- 1 La' lüñ ḥumâriyuz bize vir bâde şâkıyâ
Bâ' iş nedir bu mertebe bî-dâda şâkıyâ
- 2 Zevk-i şarâbı biz bilürüz biz ki görmüşüz
' Aks-i lebünü cām-ı muşaffâda şâkıyâ
- 3 Vir cām-ı lâle-günü içilsün meger ki dil
Bu bezmi bir daḥî göre rü'yâda şâkıyâ
- 4 Nüş eyle meyi ki ruḫlaruñı gül gül eylesün
Bülbüllerüñ getür yine feryâda şâkıyâ
- 5 Çokdan esîr-i dām-ı ğamuñdır teraḫḫum it
Luṭf eyle kıyma Şıdkî-i nâ-şâda şâkıyâ

⁷⁵ [Bu beyitlerin yan tarafında iki mühür bulunmaktadır. Üstteki mühürde: **Mâ-şâ-Allâh lâ kuvvete illâ bi'llâh**, alttaki mühürde: **Min mütemellikâtı el-fakîr el-Hâc Mustafa Sıdkî gufira leh** yazılıdır.]

4

Mef'ülü / Fā'ilätü / Mefā'ilü / Fā'ilün

1 Ey dil ger olmak ister iseñ yāre āşinā
Evvel gerekdir olasin ağıyāra āşinā

[1/b] 2 Pāmāl-ı hayl-i ḥasret esīr-i belā gerek
Her kim dilerse olmak o gaddāra āşinā

3 Arz-ı muḥabbet ideli ol serv-ķāmete
Yüz dürūd-ı mihnet oldu dil-i zāra āşinā

4 Zülfün ğamıyla deyr-i muḥabbetde ey ḥüsnum
Küfre muḳayyed oldum vü zünnāra āşinā

5 Bin dürlü hīle eyledüm ey Şıdkī āḫiri
Cān virdüm olmadum o sitem-kāra āşinā

5

Mefā'ilün / Mefā'ilün / Mefā'ilün / Mefā'ilün

1 Egerçi derde düşdüm līk zamān eyledüm peydā
N'ola ki bülbül oldumsa gülistān eyledüm peydā

2 Bi-hamd-i lillāh ki tīre koymadım kāşāne-i 'aşkı
Ruh-ı dilber gibi şem'-i şeb-istān eyledüm peydā

3 Egerçi zulmet-i zülfüne düşdüm ol sitem-kārın
İrişdüm leblerine āb-ı hayvān eyledüm peydā

4 Yatup ğam pisterinde çok zamān zār u za'īf oldum
Bi-hamdi lillāh ki mürde-cismime cān eyledim peydā

5 Daḫī hayl-i belādan zerrece yok bākim ey Şıdkī
Vücūdum mülküne bir şāh-ı hūbān eyledüm peydā

6

Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün

- 1 Nihâl-i kâmetüñ ey meh ider tûbâya istiğnâ
Leb-i la' lin kılur cām-ı mey-i sahbâya istiğnâ
- 2 Teraḥḥum kıl ki yokdur tākatim yâr ğam-ı aşğa
Yeter itdüñ şehâbın bî-ser ü bî-pâya istiğnâ
- 3 Bugün bil bağladum bir kâfirün zünnâr-ı aşkıyla
Ki eyler her zamân bin nazla İsa'ya istiğnâ
- 4 Dimem aġyâra luḫ ü baña cevri eyler o bed-hūyu
Bir âfetdir ki ider aḥbâba vü a'dâya istiğnâ
- 5 Ğamınla ağlamakdan dehrde bî-i'tibâr oldum
Nedir ey sîm-ber bunca ben şeydâya istiğnâ
- 6 Bezm-i çarḫ-ı felekden zerrece yok kāmımız Şıdkî
Anuñçün eyleriz dünyâ vü mâ-fihâya istiğnâ

7

Mef'ûlü / Fâ'ilâtü / Mefâ'îlü / Fâ'ilün

- 1 'Āşık kim ola şoḫbet-i dil-dârdan cüdâ
Beñzer o bülbüle ki ola gül-zârdan cüdâ
- [2/a] 2 Hün-âb nüş idüp nice yıl ğuşşa çekmişüm
Bir söz idince la' l-i leb-i yârdan cüdâ
- 3 Oldum bu arzûyla bir laḫza görmedüm
Ey şūḫ işve ger seni aġyârdan cüdâ
- 4 Yandum yakıldum âteş-i hicrâna ḫâşılı
Düşdüm diyâr-ı firḫate ğam-hârdan cüdâ
- 5 Derdim ziyâdedir deyü ğam çekme Şıdkıyâ
Mümkin degil tabîb ola bîmârdan cüdâ

8

Mefā'ılün / Mefā'ılün / Mefā'ılün / Mefā'ılün

- 1 Yeşil destârın üzre sürh renk ey serv-i müstesnâ
Görinen aks-i ruhsârûñ midur bağçe-i hamrâ
- 2 Yeşil destâr ü gül-gün cāmeler giydükçe nâz ile
Kırarsuñ 'âlemi bir çeşmle ey şüh bî-pervâ
- 3 Ya serv-i dil-rübâ ya sebze-i nev-hîz-i gülşendir
Yeşil destârla seyr eylese ol tûti-i gūyâ
- 4 Ne mümkündür senüñle bahs ide her şüh 'âşık kişi
Müsellemdür saña ey sîm-ber âyin-i istîgnâ
- 5 Sitem nâriyle yakam Şıdkî pervâne-veş raħm it
Saña bir 'âşık-ı dil-dâredir ey şem'-i bezm-ārâ

9

Fā'ilâtün / Fā'ilâtün / Fā'ilâtün / Fā'ilün

- 1 Ağla ey dil düşdün ol şîrîn şemâyilden cüdâ
Küşte-i tîg-i ğam olduñ lîk kâtilden cüdâ
- 2 Zevrak-ı dil kesdi ümîdin necâta çıkmadan
Garka-i girdâb-ı hırmân oldu sâhilden cüdâ
- 3 Tînetim ğuşşayla kılmış perveriş mi'mâr-ı sun'
Bir binâyı derdim amma âb ile gülden cüdâ
- 4 Nîce feryâd itmeyem hem câne-i cânân iken
Düşmüşüm âvâre vü âşüfte menzilden cüdâ
- 5 Nakd-i cân sarf eyledüm Şıdkî yolunda ol mehin
Olmaz amma neyleyem hergiz erâzilden cüdâ

10

Fā'īlātün / Fā'īlātün / Fā'īlātün / Fā'īlün

1 Çünkü ma'lūmdur ahvāl-i dil-zār saña
Ben ne hācet ki idem hālimi izhār saña

2 Ey tabīb-i dil ü cān sende gerekdür teşhīsi
Dutalım kim diyemez derdini bīmār saña

[2/b] 3 Gāh zulm eyle vü geh adl-ı tarīķını gözet
Dutalım mülk imiş ey meh dil-i efkār saña

4 Tīğ-i cevriyle kamu 'āleme āzār itmek
Gālibā resmdir ey şūh-ı sitem-kār saña

5 Zālim ü kāfir ü bī-rahm ü mürüvvetsizsin
Olmasun dehrde bir kimse giriftār saña

6 Ādet itdūñ baña cevri itmeyi ey gonçe-dehen
Sanki bu ādeti ta'līm ider aġyār saña

7 Sitemūñ bunca çeküp hālini 'arz eylemedi
Şıdķı-i sūhte-dil virmedi āzār saña

11

Mef'ūlü / Fā'īlātü / Mefā'īlü / Fā'īlün

1 Şem'-i ruhuna sūhte pervāneyüm şehā
Bāl ü perümü yakmaz isem yanayım şehā

2 Pāmāl-i hayl-i hicrūñ olursam aceb degil
Genc-i nihān-ı hūsnūñe vīrāneyüm şehā

3 Yokdur cihānda Vāmık ü Mecnūn'a nisbetim
Hicrān-ı ġamıñı çekmede merdāneyüm şehā

4 La'l-i lebin hayāli ile mest-i şevk olup
Yıllar dūrür ki sākin-i meyhāneyüm şehā

5 Zincir-i zūlfüne vireli Şıdķı gibi dil
Āşüfte-hāl ü 'āşık-ı dīvāneyüm şehā

12

Mef'ülü / Fā'ilätü / Mefā'ilü / Fā'ilün

- 1 Ol bî-vefâ ki cev̄ ü cefâdır şümâr añâ
Bir kimse yok ki hâlim ide âşikâr añâ
- 2 Bir fitne-cû ki dâim işi nâz ü işvedir
Elbette bî-vefâlık olur iftihâr añâ
- 3 Derd-i muhâbbetiyle o şef'-i sitem-gerin
Eşkim o baħrdur ki bulunmaz kenâr añâ
- 4 Ol şâhbâz ħüsnü ki ankâ mı sayd ider
Mürg-i dilim aceb mi olursa şikâr añâ
- 5 Lâyık degil ki luţf umasun Şıdkî yârdan
Teslîm olunmayınca temâm ihtiyâr añâ

Ĥarfü'l- Bâ

13

Mefā'ilün / Mefā'ilün / Mefā'ilün / Mefā'ilün

- 1 Tîr-i aġyârla yâr eyledün cânânımı yâ Rabb
Ya râm it yârimi ben zâra ya al cânımı yâ Rabb
- 2 Ya virgil destime dâmânın ol şüh-ı sitem-kârın
Ya kurtar dest-i ġamdan raħm kıl dâmânımı yâ Rabb
- 3 Koma Ya'küb-veş giryân ola çeşm-i güher-bârım
Baña bir daħî gösterme Yûsuf-ı Ken'ânım'ı yâ Rabb
- 4 Teraħħum sal o kâfir-i bî-ħayruñ gönlüne zerrice
Ki küfrî zülfü ġâret kılmasun imânımı yâ Rabb
- 5 Münevver it cemâl-ı şem' i birle genc-i ġamımı
Misâl-i rûz vaşl eyle şeb-i hicrânımı yâ Rabb
- 6 Başımdan sâyesin kim kılma ol hürşid-i rahşânın
Hemîşe pür-ħayâl kıl ol meh-i tâbânımı yâ Rabb

7 Koma Şıdķı gibi cān vireyin dām-ı meşakķatde
Benimle hem-dem it ol āfet-i devrānımı yā Rabb

14

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün

- [3/a] 1 İtdüñ ey meh āteş-i hicrānla bağrım kebāb
Āb-ı vaşluñ çāre kılmazsa olur hālim ħarāb
- 2 Hārla hem-şoĥbet olma ey gül-i bāğ-ı sitem
Nālesinden bülbül-i şeydānuñ eyle ictināb
- 3 Mużtarib olsam aceb mi mihnet-i hicrānla
Eksük olmaz hātır-ı 'āşıkda hergiz ıztırāb
- 4 Nıçe gördün de seni ağıyāriyle āh itmesün
'Āşık-ı şūrīde kanden kanden ey meh bunca tāb
- 5 Senden ayru düşeli genc-i belāda zār olup
Girmez oldu Şıdķı-i ġam-dīdenin çeşmüñe hāb

Ĥarfüt-Tā

15

Mef'ülü / Mefā'ilü / Mefā'ilü / Fe'ülün

- 1 Ger dilde füzün olmasa āsār-ı muĥabbet
Eyler miydüm ol buta izhār-ı muĥabbet
- 2 Ayb eylemeñüz 'aşķını fāş itsem ol şūĥuñ
Müşkil görünür 'aşıkā inkār-ı muĥabbet
- 3 Yer kalmadı inkāra çūbunu rüz-ı ezelden
İtdim o perī-çehreye iķrār-ı muĥabbet
- 4 Dil virdüñ o gonca-dehene ey dil-i şeydā
Çekseñ aceb olmaz eger āzār-ı muĥabbet

5 Cān virdi ğam-ı la' lūñ ile Şıdkı-i bīmār
Gūş itmedi senden yine güftār-ı muḥabbet

16

Mefā'ılün / Mefā'ılün / Fe'ülün

1 Benem mahmūr-ı sahbā-yı muḥabbet
Mukīm-i şahn-ı şahrā-yı muḥabbet

2 Başumdan eksik olmaz gece gündüz
Hevā-yı 'aşk ü sevdā-yı muḥabbet

3 Hemīşe 'aşkla meşhūr-ı dehrim
Baña müşkildir ihfā-yı muḥabbet

4 Yazılmış ismime rüz-ı ezelden
Berāt-ı 'aşk-ı tuğrā-yı muḥabbet

5 Baña mehākimden artık düşdü hisse
O gün kim oldu mu'ammā-yı muḥabbet

6 Benimle idebilmez kimse Şıdkı
Tarık-ı ğamda da'vā-yı muḥabbet

17

Fā'ilātün / Mefā'ılün / Fā'ilātün / Mefā'ılün

1 Ey meh-i ruh-ı ma' delet gevher-i derc-i ma' rifet
Mıhr-i siyer-i menzilet nācī-i ehl-i ma' sıyyet

2 Server-i bathā-levn mih-ter-i Hāşimī-neseb
Āteş-i cān-ı bñ-leheb şāh-ı serir-i ma' delet

3 Kāmi'-i müşrikīn-i dīn nāsih-i dīn-i müşrikīn
Şem'-i sirāce-i yakīn mālīk-i mülk-i mevhibet

4 Server-i kible-i āstān hādī-i rāh-ı dāstān
Mürsel-i aḥirü'z-zamān şāfi'-i rüz-ı aḥret

5 Ey ŧeh-i mülk-i bahr u berr ŧıdkı-i zāra kııl nazar
 Kıoyma ğarīb ü derbeder ħāline eyle merħamet

18

Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Mefā‘ilün

1 Göñül her laħza sīnen çāk idüp yüz nāle-i dār it
 Ğam-ı pinhānuñı bu tūğla dil-dāra izħār it

[3/b] 2 Nedir beyħūde efgān itdügüñ güyende her laħza
 Yeter hāb-ı safādan ol tehī her gece bīdār it

3 Nedir bunca sitem rindān-ı mey-aşāma ey zāhid
 Naşīhat kār kıılmaz bunlara gel terk-i āzār it

4 Yeter ağyar olan bī-derde merhem-baħş ol ey meh-rū
 Tabīb ol ‘āşık-ı dil-ħastanuñ derdine tīmār it

5 Leb-i la‘lin añup ol meh-veşin kıan ağla ey ŧıdkı
 Dem-i vaşlına ırmek kıasdına cān ü dil ısār it

19

Mef‘ülü / Fā‘ilātü / Mefā‘ilü / Fā‘ilün

1 Ol bī-vefā-yı yevmden ey dil ferāğat it
 Bir laħza hāb-ı rāħata var istırahāt it

2 İtme harābelik velī kııl dest-i zulmle hicret eyle
 Dut kim cihāna şāhsın ey meh adālet it

3 Genc-i belāda salma beni dest-gīrim ol
 Kıaldım ayakda raħm kıılup bir ināyet it

4 Gelme kıyāma kıāmetüñi görmese imām
 Luţf it türāba dāhil ol ey meh ikāmet it

5 Ol serv-i kıāmetüñ ğam-ı hicriyle ŧıdkıyā
 Sabr eyle derd-i ğurbete kaç gün seyāhat it

20

Fā'ilātün / Mefā'ilün / Fā'lün

- 1 Ey gönül durma nâle vü âh it
Yâri hâl-i dilüñden âgâh it
- 2 Yâre 'aşkuñ eser ide dir iseñ
Âh şeb nâle-i seher-gâh it
- 3 Baña luţf eyle ey cefâ puta
Reşkinden ğayriyi ciger-gâh it
- 4 Sür kapuñdan rıkkıyyet-i rû-siyehi
Beni cânâ kabûl-i dergâh it
- 5 Şıdkıyâ kûy-i yâre varsan eger
Şu'le-i âhı hâdî-i râh it

21

Mefā'ilün / Mefā'ilün / Mefā'ilün / Mefā'ilün

- 1 O serv-i dil-rübânuñ tarz-i reftârındadır hikmet
O şîrîn leblerüñ nâzile güftârındadır hikmet
- 2 Degil i'câz-ı İsî mürdeler ihyâ iden her dem
O şühun zâhidâ la'l-i kehribârındadır hikmet
- [4/a] 3 Egerçi bülbül-i şeydânuñ efgânında hâlet vâr
Velî 'aşk ehlinüñ feryâdla zârındadır hikmet
- 4 Dilâ gözyaşı ile besledüñ ol nahl-i ra'nâyı
Ne sūd ammâ ki añun meyve vü bârındadır hikmet
- 5 Ayrılmaz deyü vaşl-ı yâre Şıdkî kesme ümmîdin
Hemân ol şüh-ı şehr-âşûbuñ ikrârındadır hikmet

22

Mef'ülü / Mefā'ilü / Mefā'ilü / Fe'ülün

- 1 Ömrüm biter ey meh ğam-ı hicrünüle tebāh it
Ol dem baña bir küşe-i çeşmile nigāh it
- 2 Ey dil saña göstermese yüz ol meh bī-mihr
Bir āhla bahtuñ gibi dünyayı siyāh it
- 3 İsterse sitem eylesüñ isterse adālet
Dil mülküne ol şūh-ı perī-zādeyi şāh it
- 4 Di ğamzeñe kan içmege çok eylesesün meyl
Yok yere yeter kıñe girüp bunca günāh it
- 5 Güş eylemez efgānuñı ol şūh-ı cefā-cū
Ey Şıdkī-i ğam-dīde yeter nāle vü āh it

Harfü's-Sā

23

Fe'ilātün / Fe'ilātün / Fe'ilātün / Fe'ilün

- 1 Dehenüñ ey meh ider gonce-i ħandān ile bahs
Kākül-i zülfüñ ider sünbül ü reyhān ile bahs
- 2 Māyil-i kıddüñ olan serve tenezzül kılmaz
Sākin-i küyüñ ider ravza-i rıdvān ile bahs
- 3 Zülf-i şīrinüñi götür safha-i ruhsārından
Eylesün mäh-ı ruħuñ ser-i dirahşāhn ile bahs
- 4 Beni ser-geşte kılan kākül-i anber budur
Küfr-i zülfüñdür iden ey şanem imān ile bahs
- 5 Şıdkī ol Yusuf-ı gül-çehreden ayru düşeli
Genc-i ğam-hānem ider külbe-i ahzān ile bahs

24

Velehū

Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün

- 1 Hevā-yı kākülündür dil-i perīşān olmağa bā'is
Hayāl-i kāmētüñdir hāke yek-sān olmağa bā'is
- 2 Görüp kūyuñda lā-ya'kıl ben cānā aceb kılma
Lebūñ keyfiyyetidir mest ü hayrān olmağa bā'is
- 3 Şeb-i firqatde ey meh-i şu'le-i .....
Bu deñlü şem'-i ruhsāruñ fūrüzān olmağa bā'is
- 4 Ğaraz gül-zār-ı hūsn-i yāre āb ü tāb virmekdir
Gözüm merdümleri ey Şıdķı giryān olmağa bā'is
- 5 Bi-hamdillāh figān ü nāle cān-sūzumuz olmuşdur
Hele ser-yāre ol kāfir Müslümān olmağa bā'is

Ḥarfū'l-Cīm

25

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün

- 1 N'ola her dem tavaf kūyuñçün ger eylersem hucec
Tavaf-ı kūyuñ farzdır 'aşıklara mānend-i hacc
- 2 Ta'n mı ger zāhid koyup kūyun dilerse cenneti
Neylesün ma'zürdur leyse ale'l-a'mā harac
- 3 İsterim kim sīnesi āmāc-ı tīr-i ğam ola
Ey kemān-eburū saña bir kerre her kim baksa geç
- [4/b] 4 Bunca cevritdüñ baña sabr eyleyüp cān virmedüm
Görmedim dünyāda ben tek cāyın bī-sehmin elecc
- 5 İztırāb itmekden ise şabr yegdir Şıdķıyā
Lāzım olur feth-i bābbi's-sabr miftāhu'l-ferec

26

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün

- 1 Yār cevr eyler baña her dem ider aġyār güç
Müşkil işdir kim ider aġyār güç dil-dār güç
- 2 Eyleme hem-dem baña teklīf-i gülşen ki ol mehin
Hatt-ı nev-hīzinden ayru seyr-i sünbül-zār güç
- 3 Ey musavvir yār tasvīrine taqlīd eyleyüp
Reng-i rü virmişsün amma kuvvet-i güftār güç
- 4 Yār-ı müstaġnī metā'-ı aşk-ı kāsīd baht-ı bed
Eylemek ol tıfl-ı bī-pervāyla bāzār güç
- 5 Şi're aldanmaz cihān meh-veşleri ġam çekme kim
Vaşl irmek Şıdkīyā bī-dirhem zer-i ayār güç

27

Mefā'ilün / Mefā'ilün / Mefā'ilün / Mefā'ilün

- 1 Kaddin seyr eyle ol şūhuñ dilā serv-i çemenden geç
Zemīne kıl nazar ey dīde seyr-i yāsemenden geç
- 2 Kopar sal penbe-i dāġın dilā cān virdigin demde
Şehīd-i hañçer-i aşk olduñ ey aşık kefenden geç
- 3 Göñül Ya'küb-āsā sabr kıl hicrānuña andan
Girüp genc-i ġama ol Yūsuf gel pirehenden geç
- 4 Tīr-i teşnī'i ço nāsıh geçilmez kūy-i cānāndan
Dimek mümkün midür bir bülbüle kim gel çemenden geç
- 5 Sefer-i azmine ol meh çünki āheng itdi ey Şıdkī
Garīb-i deşt-i ġam ol sen daġī zevk-i vatandan geç

28

Mefā'īlün / Fe'ilātün / Mefā'īlün / Fe'ilün(Fa'lün)

- 1 Şekīb ü şabrımı hūbān çün eyledi tārāc
Aceb yoķ olsam eger tīr-i firķate āmāc
- 2 Cerāhat-i ğam elmās-rīzedir merhem
Beni ko derdim ile ey tabīb itme ilāc
- 3 Ğamıyla cān vir o şūḡ-ı sitem-gerin zīrā
Şehīd-i 'aşķ oluna budur ey gönül-i mi'rāc
- 4 Dahī benim gibi yok bir esīr-i mihnet-i hicr
Aceb yok olsam eger şāh-ı 'aşķ bāşına tāc

- [5/a] 5 Kapuñda Şıdķı-i bī-çāre derd-mendüñdir
Terahḡum eyle aña itme ğayriye muḡtāc

Ḥarfü'l-Hā

29

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün

- 1 Hicrle cān virsem ol meh eylemez iķrār-ı şulḡ
Līk üstād-ı cihāndır itmede inkār-ı şulḡ
- 2 Āteş-i hicrāna yaksam cismimi pervāne-vār
İtmez ol şem' cihān-ārā baña izhār-ı şulḡ
- 3 Gönlün almaz 'āşık-ı şeydānuñ incinmiş meger
Yoksa kılmışdır o meh-i uşşāķa istigfār-ı şulḡ
- 4 Şöyle bī-tāb-ı ğam-ı 'aşķ olmuşum kim zerrece
Ṭoymadı tākat dilimde ey gönül efķār-ı şulḡ
- 5 Gālibā rencīde derin mübtelādan Şıdķiyā
Çıkmaż ağzından anuñçün ol mehin güftār-ı şulḡ

30

Fe'îlâtün / Fe'îlâtün / Fe'îlâtün / Fe'îlün

- 1 Şâkıyâ gel berü vir mecma' -ı rindâne kadeh
Tâ ki bir neş'e vire zümre-i yârâna kadeh
- 2 Şartım oldur ki olam hâk-i reh-i pür-mügân
Bozmasa ahdini ger dursa bu peymâne kadeh
- 3 Muntazır cümle ahibbâ ki mey-i nâb içeler
Kime feryâd idelim gelmedi devrâne kadeh
- 4 İsterem hâlimi ' arz itmege luğ it sâkî
Sunma peyveste gel ol gonçe-i handâna kadeh
- 5 Rûz u şeb fikr ü taḥayyürdeyem ey Şıdķı müdâm
Dest-res nice bulupdur leb-i cânâna kadeh

31

Mef'ûlü / Fâ'îlâtü / Mefâ'îlü / Fâ'îlün

- 1 İçse o şüh-ı mâh-likâ bâde-i sabûh
Seyr-i cemâli ' aşıkâ olur gidâ-yı rûh
- 2 Ümîdim oldurur ki sîvem yâri ḥaşre dek
Ger el virirse tâkat-ı Eyyüb ü ömr-i Nûh
- 3 Ḥall idemez mesâ'il-i ' aşkı fakîh-ı vaḳt
Ömrü olunca dikkat idüp yazsa bin şurûh
- 4 Elvirse câm-ı la' lüñi nûş eylemek senün
Câm-ı şarâba itmek olur tevbe-i nasûh
- 5 Sabr eyle derd-i firḳate kân ağla Şıdķıyâ
Bâb-ı visâl-i yâre müyesser degil fütûh

[5/b] Ḥarfü'l-Hâ

32

Mef'ülü / Fâ'ilâtü / Mefâ'ilü / Fâ'ilün

- 1 Ol gönce kim yüzüne dutupdur nikâb-1 sürh
Sankim güneş yüzüñ bürüyüpdür sehâb-1 sürh
- 2 Gül devri geldi fırsatı fevt itme sâkiyâ
Pür eyle sâgarı ki içilsün şarâb-1 sürh
- 3 Ta'rîf-i la' lüñ itmege gülşende andelîb
Almış eline gül varağından kitâb-1 sürh
- 4 La' l-i lebüñ firâkı ile kanlar ağlarım
Korkum budur ki gark ide dünyâyı âb-1 sürh
- 5 Fikr-i ruhuñla âteş-i hier içre yanmadan
Şıdķı-i dil-şikeste olupdur kebâb-1 sürh

Ḥarfü'd-Dâl

33

Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün

- 1 Ey sabâ dil-dâra var aḥvâlim izhâr it meded
Mülk-i dil ḥâlinden ol şâhı ḥaber-dâr it meded
- 2 Güş kılsun âh-1 feryâdım figân kııl andelîb
Mest-i ḥâb-1 nâz iken dil-dârı bîdâr it meded
- 3 Tütî dil la' l-i dürer-bâruñ diler şubḥ u mesâ
Ey şeker-leb aña bî-dâd itme güftâr it meded
- 4 Nâsıhâ rindân-1 mey-i nûşa nedir bunca sitem
Güş itmezler sözüñ gel terk-i âzâr it meded
- 5 Zahm-nâk-i nâvek-i dil-düz-1 gamzuñdır şehâ
Şıdķı-i dil-ḥastenüñ rüyuna tîmâr it meded

34

Mefā'îlün / Fe'îlâtün / Mefā'îlün / Fe'îlün

- 1 Seher mahalli bugün gūş-ı cāna irdi nūvîd
Ki ey belâ-zede şād ol irişdi mevsim-i îd
- 2 Gelür o serv-i sehî it nisâr ayağına cān
O tîre-baht gidüp doğdı bâşına hürşîd
- 3 Teraḥḥum eyle baña ey perî cefâ niçe bir
Ġamuñla ağlamadan görmez oldı çeşm-i ümîd
- 4 Didüñ ki îd günü dest-bûsi el viririm
Yeter teġāfûlü ko çünkim oldı va'de ba'îd
- 5 Nedir bu denlü sitem şimdi Şıdkî zârî
Gel eyleme şeref-i dest-bûsdan nevmîd

35

Mef'ûlü / Fā'îlâtü / Mefā'îlü / Fā'îlün

- 1 Dönmez çü kāmım üzre benim çarḥ-ı lâcüverd
Olsam aceb mi deşt-i melâmetde reh-neverd
- [6/a] 2 Bî-derd fehmi kılmasa aḥvâlimi ne ğam
Bilmez bu derdimi benim illâ ki ehl-i derd
- 3 Kays'a vuḥûş her dem idermiş muvâneset
'Āşîk odur ki kûşe-i uzletde ola ferd
- 4 Ārif odur acûze-i dehre yasmalayup
Dünyâya niçe gelmiş ise gide böyle merd
- 5 Bâzâr-ı hicr-i germ kalursa bu mertebe
Virür cihâni âteşe Şıdkî bir âh-ı serd

Harfû'z-Zâl

36

Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilün

- 1 Oldu şîrîn-lebüñ ey şūḥ şeker-vâr lezîz
Güş olunsa dehenüñden n'ola güftâr lezîz
- 2 Ğayrden mihr-i vefâ telḥdir ey dil amma
Ne kadar cevır ü cefâ itse olur yâr lezîz
- 3 Hoş gelür zehr-i ğam-ı hierüñ ey meh ben zâra
Nitekim 'âşıka vaşl-ı leb-i dil-dâr lezîz
- 4 Gerçi vardur şekerin lezzeti amma güzelim
Sanma la'lin gibi 'âlemde şeker var lezîz
- 5 Hoş gelür 'âşıka rü'yâ-yı cemâlün cânâ
'Âşık pâk oluna niteki dîdâr lezîz

Harfû'r-Râ

37

Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün

- 1 Gözdedir her dem ḥayâl-i nergis bahâr-ı yâr
Başdadır dâim hevâ-yı zülf-i anber-bâr-ı yâr
- 2 Merhem itmez arzû mecrûh-ı tîg-i 'aşk olan
Cân virür dermân temennâ eylemez bîmâr-ı yâr
- 3 Tayy iderdim şevkle bir demde iki 'âlemi
Anı taḥkîk eylesem kim kıandedir âsâr-ı yâr
- 4 İtme ğilmân-ı vasfını ey zâhid ben dîvâneye
Yeg gelür seyr-i cinândan bir nefes dîdâr-ı yâr
- 5 İtmişem taḥkîk -i derd-i hicrle ben ḥaste-i rû
Bülbül eyler Şıdkîyâ âḥir gül ruḥsâr-ı yâr

38

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün

1 Hâtır-ı ' aşık ki her dem ğam temennâsındadır
Meyl-i iştret eylemez mâtem temennâsındadır

2 Derd-i ' aşk-ı yâr efzündür deyü ğam çekme kim
Böyle derdin ey gönül ' âlem temennâsındadır

[6/b] 3 Lezzet-i hûn-âbe-i hasret harâm olsun aña
Ol ki şükrüñ kılmayup zezem temennâsındadır

4 Bî-nasîb olsun İlahî zahm-ı tîğ-i ' aşkdan
Ol ki cân kaydın çeküp merhem temennâsındadır

5 ' Âlem-i şeydâya virdi turfe hâletdir yine
Viremez her lahza taḥkîk Şıdkî nem temennâsındadır

39

Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün

1 Ne gündür kim dilimde söz-i ' aşkdan elem yoḡdur
Ne şebdir kim vücūd-ı mihnet-âlūdumda ğam yoḡdur

2 N'ola ben gibi cânâ andelîb olmazsa ' âlemde
Gülistân-ı melâhat içresüñ tek gonce-fem yoḡdur

3 Egerçi geldi gitdi nice Vâmık nice Kays amma
Benim tek şimdilik bir ' aşk-ı sâbit-ḡadem yoḡdur

4 Ruḡ ü la' lüñden ayrı genc-i firḡat içre ey meh-rü
Ne demdir kim dilimde âteş ü dîdemde nem yoḡdur

5 Esrüñe Şıdkî-i bîmâr-ı üftädüñ esîrüñdür
Seniñ başın çün ey meh ḡândan özge bir kasem yoḡdur

40

Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün / Fā'lün

1 Ğamuñla ğasta göñül derd-mendin olmuşdur
Terahğum eyle aña müstemendüñ olmuşdur

2 Keser ümīdini āzādelik hevesinden
O dil ki beste-i müşgīn-kemendüñ olmuşdur

3 Esrine sivdiğim kim ol ' aşık-ı fetāde-i kim
Esīr-i kāmēt-i bālā bülendüñ olmuşdur

4 Ğalāş idem dir idim ' aşğdan dil-zārı
Ne çāre neyleyeyin pāy-bendüñ olmuşdur

5 Geçmek olmaz o mehden ne çāre ey Şıdķı
Kabūl-i hātır-ı müşkil-pesendüñ olmuşdur

41

Fe'ilātün / Fe'ilātün / Fe'ilātün / Fe'ilün

1 Fıkr-i zūlf ü ruhuñ ey meh baña hem-dem besdür
Yakarım ğayrileri bir iki mağrem besdür

2 Dem-be-dem hāl-i dil-zārıma cānā şāhid
Āh-ı cān-sūzum ile dīde-i pūr-nem besdür

3 Bu tegāfūl nīce bir bunca sitem nīceye dek
Ğarazuñ cevri ise ey rūh-ı mücessem besdür

[7/a] 4 Mürg-i dil saydına beyhūde ider çeşmüñ sa'y
Dāne vü dām aña ol hālde perçem besdür

5 Dil-i mecrūha ilāc eylemezim ey Şıdķı
Zahm-ı nev-kühene olan zağmıma merhem besdür

42

Mefā'īlün / Mefā'īlün / Fe'ūlün

- 1 Dehānuñ gonce-i sīr-āba beñzer
Leb-i la' lüñ şarāb-ı nāba beñzer
- 2 Gören ebrūlaruñ dir ey meh-nev
Ya tāk-ı Ka'be ya mihrāba beñzer
- 3 Asar her tārı üzre nīce bin dil
Müselsel kākülün kullāba beñzer
- 4 Dil-i bīmārın ahvāli ruhuñla
Kināyetle hemān mehtāba beñzer
- 5 Saña meclisde izhār itdi hālını
Bugün Şıdķı katı bī-tāba beñzer

43

Mef'ūlü / Fā'ilätü / Mefā'īlü / Fā'īlün

- 1 Ƙaddüñ yanında serv-i hırāmāna kim baķar
La' lüñ katında gonce-i ħandāna kim baķar
- 2 Bezminde ğayri dilbere hūr olsa bakmazın
Mehtāba karşu necm-i dirahşāna kim baķar
- 3 Seyr-i diyār-ı yār müyesserdir ey gönül
Huld-i berīne ravza-i rıdvāna kim baķar
- 4 Hañcer çekince ķatline uşşāķ-ı bī-dilin
Başına kim muķayyed olur cāyına kim baķar
- 5 Mevcūd iken o şüh-ı sitem-pīşe dehrde
Sen söyle Şıdķı Yūsuf-ı Ken'an'a kim baķar

44

Mef'ülü / Fā'ilätü / Mefā'ilü / Fā'ilün

- 1 Öldüm ğam-ı firākuñla ey bī-vefā
Cān virdim imtihān ise ger müdde'ā yeter
- 2 Her laḥza ta'ne-i āteşe yakmağın niçün
Bī-cā tegāfül itdüğüñ ey meh baña yeter
- 3 Dirler ki müşg-i zülfüñe nisbet kıılır o zeyn
Korkum budur ki bu ḥaber ey meh saña yeter
- 4 Almaz gözüne kühl-i Sıfāhānı zerrece
'Aşık olana ḥāḳ-i rehin tütüyā yeter
- [7/b] 5 Şıdkı-i dil-şikeste saña bir esirdir
Salduñ bu denlü mihnete ey mehlikā yeter

45

Fe'ilätün / Fe'ilätün / Fe'ilätün / Fa'lün

- 1 Ser-fürü eylemeden ğayriye ölmek yegdir
Nice gün ağlamadan bir gice gülmek yegdir
- 2 ..... ise gurbete düşdükte kişi ⁷⁶
Sa'y idüp menzil-i maksūdunu bulmak yegdir
- 3 ..... ise cāhile sīm ü zer için
..... olup mihnet-i endūhla soyulmak yegdir
- 4 ..... hırmānda geçürmekden ise evḳātı
.....ser-rişte-i şahrā-yı ğam ölmek yegdir
- 5 ..... olmakdan ise sāğır-ı sahbā Şıdkı
..... ide cāmı hele ḥün-ābla dolmak yegdir

⁷⁶ Noktalı yerler, varak kenarlarına der-kenār olarak yazılmış olup mısraların baş tarafları divanda kesik olarak yer almaktadır.

46

Fe‘ilātün / Fe‘ilātün / Fe‘ilātün / Fa‘lün

- 1 Ey perī ‘āşık-ı şeydā ile ülfet yegdir
Çün muhibbiñdir o mahzūna muḥabbet yegdir
- 2 Tab‘-ı sim için ağyāra tenezzülden ise
Yine ‘āşıklara nemmle meveddet yegdir
- 3 Dutalım kādir imişsin baña cevr eylemeñe
Çünkü mağlūbum ey şūḥ mürüvvet yegdir
- 4 Makarrın dil-i zulm ü ta‘addī ile vīrān oldu
Şehlere zulmden āyin-i adālet yegdir
- 5 Rūn dimişsün yine her nev‘le yegdür ey Şıdkī
Eyü bilmişsün añu yegdir ey āfet yegdir

47

Mefā‘ilün / Fe‘ilātün / Mefā‘ilün / Fa‘lün

- 1 Egerçi bilde kemer başda tācımız yoğdur
Velik kimseye hiç ihtiyācımız yoğdur
- 2 Metā‘-ı ömrü o şūḥun yolunda sarf itdük
Ne sūd zerrece amma revācımız yoğdur
- 3 O şūḥ mā‘ il-i āzār ü biz mukayyid-i ‘aşq
Bu derde sabrdan özge ilācımız yoğdur
- 4 Mizāc eleş dürürüz her kim olsa biz amma
Rıkkıyyet-i kec-rev ile imtizācımız yoğdur
- 5 Tenezzül eylemezüz izz ü cāha ey Şıdkī
Egerçi bilde kemer başda tācımız yoğdur

48

Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün

- 1 Saña dil-i bülbül ey gül-ruhum feryâda gelmişdür
Teraḥḥum kı l ki miskîn dest-i ğamdan dâda gelmişdür
- 2 Ruhun şem'ine karşı şubḥa dek pervâne yanmak
Sitem çekmek ğamuñla bu dil nâ-şâda gelmişdür
- 3 Sâ'atimin vâdî 'aşk içre beyhüde devr eyler
Revâc-ı kıssa-i Mecnûn'a istişhâda gelmişdür
- 4 Ne denlü cevri idersen eyle şâhım âşık-i bî-dil
Belâ-yı derd-i 'aşkı çekmege âmâde gelmişdür
- 5 Görüp erbâb-ı ma'nâ saña ta'ayyüb itmesün Şıdkî
Bu şî'r-i dil-keşün zîrâ ki hayli sâde gelmişdür

49

Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün

- 1 İrüp fasl-ı bahâr açıldı ey dil her taraf güller
Odur bâ'is ki feryâd üzredir gülşende bülbüller
- 2 Gören sînemde dâğ-ı hûn-aşânım zann ider câna
Belâ kühsârı üzre câ-be-câ bitmiş kıaranfiller
- 3 Meded cânâ perîşân itme her dem kâkülün zîrâ
Perîşân olsa cem'iyet mi kıor dilde o kâküller
- 4 Bahâr eyyâmıdur gel bâğa mey iç işret it sâkî
Saña 'aşk ehli eyler durmazın zîrâ tevessüller
- 5 Yeter cevri itdün ey meh Şıdkî-i şeydâya rahm eyle
Nedir bu nazlar bu şîveler bunca teğâfüller

[8/a] 50

Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Mefā‘ilün

- 1 Var ey bād-ı sabā pīr-i mugāna ‘ arz-ı hāl it kim
Murādım bir nice gün sākin-i meyhāne olmağdur
- 2 Nedir şūrīdelik temkīn gerek ‘ āşığda ey mecnūn
Muḥabbetden ğaraz sanma hemān dīvāne olmağdur
- 3 Tabī‘at münḥarifdir iḥtilāt-ı ḥalkdan Şıdkī
Ne çāre neyleyem ‘ āşığ işi bīgāne olmağdur

51

Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Mefā‘ilün

- 1 Göñül bend eylemek ol zülf-i müşgīn-tāra müşkildür
Ḥazer kıl ey göñül dil bağlamak zünnāra müşkildür
- 2 Şuā‘ından bakılmaz ol mehin ḥüsnüne zīrā kim
Bağılmak rü-be-rü hürşīd-i pür-envāra müşkildür
- 3 Ne denlü kātıl olsa ğamze-i hūbān kolay amma
Taḥammül ta‘ne-i aġyār-ı bed-girdāra müşkildür
- 4 Temennā-yı visāl-i yār ü istilā-yı derd-i ‘ aşğ
Ġulüvv idince ey dil ‘ āşığ-ı bīmāra müşkildür
- 5 İderse nāz ü istignā o şūḥ-ı bī-vefā Şıdkī
Getürmek anı yüz bin cehd ile güftāra müşkildür

52

Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilün

- 1 Luṭf ile aġyār elin ol dem ki cānānım dutar
Yeryüzün seyl-i sirişkim çarḫı efgānım dutar

- 2 Terk idem dirdim ser-i kūyuñ velī ey gonce-fem
Hār-ı ḥasret çizgenüp çevremde dāmanım dutar
- 3 Çekmek isterdüm muḥabbet pāyını dāmānıma
Dest-i ğayret men^ç idüp çāk-ı girībānım dutar
- 4 Ger önüñ bend itmesem hār-ı müzemmile dem-be-dem
^ç Ālemi bir demde seyl-i çeşm-i giryanım dutar
- 5 Nıçe ifşā eyleyem rāz-ı derūnum Şıdkīyā
Korḫarım dehri ser-ā-ser sūz-ı pinhānım dutar

53

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün

- 1 Ger kıyām itse ḫaddüñ zulme kıyāmet gösterir
Der tekellüm eylese la^ç lüñ kerāmet gösterir
- 2 Ben selāmet rāhına vardıkça çeşm-i mest-i yār
İşveler idüp baña rāh-ı melāmet gösterir
- 3 Bekleriz rāh-ı visāl-i yāri rüz-ı ḥaşre dek
Görelim āyīne-i devrān ne sūret gösterir
- 4 Mühr-i ikbāl ki pinhān idüp ki āşikār
Hokkabaz çarḫī gör ḫalka ne san'at gösterir
- 5 Ger cefā tığıyle cismin dem-be-dem çāk eylesen
Sanma Şıdkī acz ile rū-yı şikāyet gösterir

54

Mefā'ilün / Mefā'ilün / Mefā'ilün / Mefā'ilün

- 1 Göñül āğāza āh u nāle eyle mevsim-i güldür
Kim ol gel nūş idüp efgānını sansun kim bülbüldür
- 2 Şikāyet kıлма ey dil ol mehin cevr ü cefāsından
Taḫammül eyle zīrā pīşe ^ç āşik taḫammüldür

3 Hünun nâz ü istiğnâsı yârin kâr-gir dutmaz
Beni katl eyleyen her lahza şemşir-i tegâfüldür

[8/b] 4 Dutulmaz bende girmez degme zincirile bağlanmaz
Dil-i dīvānemi bend eyleyen ol tār-ı kāküldür

5 Nice ta'rif idem ol şüh-ı şehr-âşubu ey Şıdkî
Yüzü gül çeşmi nergis kıddi serv zülfü sünbüldür

55

Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün

1 Ruhuñdan ayru hicrân hem-rehim hirmân metâ'ımdur
Aceb yok âh u efgân eylesem rûz-ı vedâ'ımdur

2 Salupdur sûz-ı hicrân-ı cânıma âteşler ey hem-dem
Şafağ sanma ihâta eyleyen çarhı şu'â'ımdur

3 Beni öldür hâlâş it ey perî bu derd ü ğamdan kim
Ĝam-ı aşkuñla cân teslîmin itmek irtifâ'ımdur

4 Şerikim aşk vâdisinde mecnûn-ı belâ-keşle
Beyâbân-ı muhâbbet ser-be-ser ey dil müşâ'ımdur

5 Men ol fer'-i semendir hasletim âlemde ey Şıdkî
Ki âteş içre her dem cilve kılmak ihtirâ'ımdur

56

Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün

1 Yine bir tâze dilber sivmegi dil arzû eyler
Odur bâ'is ki durmaz dehri her dem cüst ü cû eyler

2 Esîr-i derd-i hicr it vaşla mağrûr itme ey meh-rû
Nev-âmûz-ı muhâbbetdir gönül kırkam bed-hû eyler

- 3 Varınca ka'be-i küyuna yârin 'âşık-ı sâdık
Namaz âyini için hûn-ı dilberle vuzû' eyler
- 4 Dinilmez söylenilmez şerh olursa dâğ-ı hayrâtımız
O bî-dâdı ki her lahza baña ol tünd-hû eyler
- 5 Seni bir görmege kâni'dir ey meh ser-girân olma
Sınâ'atım Şıdķı dil-ħaste vaşlın arzû eyler

57

Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün

- 1 Her kim ol Leylî likânın zülfüne meftûn olur
Âķıbet sevdâ-yı zülfüyle anuñ mecnûn olur
- 2 Yücelikle başı ger servin irişse göklere
Bâver itmek kâmet-i dilber gibi mehzûn olur
- 3 Dem-be-dem peyveste cevri itdikçe ğamzın cânıma
Hâtır-ı âşüfte gönül mahzûn veya azm-i hûn olur
- 4 Raħm idüp söyletme her lahza ben ser-geşteyi
Söyledikçe ey şanem derd ol ğadar efzûn olur
- [9/a] 5 Vâsf-ı dendânında cânânın gazel tarh eylesen
Her kelâmın Şıdķıyâ yer bulup meknûn olur

58

Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün

- 1 Gönül ol gözleri bîmârdan her dem emân ister
Aceb bî-aķldır kim ğastadan çeşmine cân ister
- 2 Gönül bir tûti-i hoş-nağme vü şeker-şikendir kim
Senüñ tek bir but-ı şeker-leb ü şîrîn-zebân ister
- 3 Bir adı sanı nâ-peydâ ğarîb olmak diler gönülüm
Veya 'âşķda cânâ ne nâm ü ne nişân ister

4 Tenezzül eyleyüp bir ğayri gülşende vatan dutmaz
Göñül mürgi ser-zülfüñ gibi bir âşiyân ister

5 Sakın ‘ arz itme gamzeñle kaşuñ al cânını cânâ
Bu şulha rāzīdir Şıdkī ne tır ü ne kemân ister

59

Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Mefā‘ilün

1 Kapuñda bende olmak şāh-ı āli-şāna minnetdür
Yoluñda cân fedâ kılmak senüñ ĥod cânâ minnetdür

2 Ruĥuñ şem‘ine karşı şubĥa dek pervâne-veş cânâ
Yakılmak âteş-i ‘ aşka dil-i sūzāna minnetdür

3 Göñül Ya‘küb'u ey Yūsuf- likā vaşl arzū eyler
Ķaddim rencīde kılsan külbe-i ahzana minnetdür

4 Nikābuñ ref‘ idüp uşşāka ‘ arz-ı ârız it zīrâ
Temāşâ-yı ruh-ı gül bülbül-i nālāna minnetdür

5 Şehâ Şıdkī gibi āh eyleyüp kan ağlamak dâ‘im
Dil-i pür-âteş ile dīde-i giryāna minnetdür

60

Mef‘ülü / Mefā‘ilü / Mefā‘ilü / Fe‘ülün

1 Yârin deheni genc-i nihân-ı şu‘arâdır
Ebruları hem saht-ı kemân-ı şu‘arâdır

2 Ruhsârı gül ü la‘ li mül ü kākülü sünbül
Ra‘nâ Ķaddi ĥod serv-i revân-ı şu‘arâdır

3 Yârin ser-küyünde rıĶkıyyet eyleme mesken
Lâyık degil ol saña mekân-ı şu‘arâdır

4 Miftāh-ı kiliddir gencīne-i sa‘yin
Ârif olan anlar ki zebân-ı şu‘arâdır

5 Cevr eyleme Şıdķı-i dil-figārına cānā
Raḥm it ki ğamuñ āfet-i cān-ı şu^ç arādır

61

Fe‘ilātün / Fe‘ilātün / Fe‘ilātün / (Fa‘lün)

1 Kām̄eti ol şanemüñ serv-ķadd-i efrāhtedir
Mürg degil ğülşen kūyunde anuñ fāhtedir

2 Sakın ey^ç āşık-ı bī-çāre saña ķasd eyler
Ebrū-yı tığ-i ḥūn-rīzi o şehin āhtedir

3 Sen ne hācet dile aķın salasın ey zālim
Mülk-i dil şükr-i hicrānla tāhtedir

4 Nakd-i Hātem iderim dirse yolunda īsār
İ‘tikād itme raķıbin sūrū hep sāhtedir

5 Nisbet itme anı āğyāra cefā eyleme.....⁷⁷
Şıdķı-i ḥasta yolunda dil .....

62

Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Mefā‘ilün

[9/b] 1 Geline yār tenhā meclise āğyāra yer yokdur
Gelin vardır yeri baş üzre ammā ḥāra yer yokdur

2 Yer olmazsa aceb mi ğayra kūy-i yārda zīrā
Ḥarīm-i Ka‘bede bir vechile küffāra yer yokdur

3 Gülistāna ruhuñ yādıyla girsem şubḥ-dem cānā
Kifāyetdir figānım andelīb-i zāra yer yokdur

4 Dimek ta‘n-ı adüvden havf idüp ihfā idem^ç aşķın
Ezelden çünkim iķrār eyledüm inkāra yer yokdur

⁷⁷ Noktalı yerler divanda kesik olarak bulunmaktadır.

5 Dimişler kûy-i yâre ehl-i dil dâru'ş-şifâ Şıdkî
Niçün dâru'ş-şifâda bu dil-i bîmara yer yokdur

63

Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün

- 1 ' Ārızuñ tek dehrde mihr-i münevver var mıdur
Ya senüñ tek ey perî bir sūr-ı peyker var mıdur
- 2 Nîce meyl itsün gönül ya müşge yâhüd anbere
Kâkülüñ gibi cihânda müşg ü anber var mıdur
- 3 Kesmege pâ-yı raķibi hâne-i dil-dârdan
Nâle-i bî-ihdiyârım gibi hançer var mıdur
- 4 Cennet kûyuñ koyup eyler cinân arzusun
Zâhid-i nâdân gibi bî-aķl bir har var mıdur
- 5 Ey giçer görmez o şüh-ı bî-vefânın hâlini
Şıdkî-i bîmâra nisbet bir bed-ahter var mıdur

64

Mef'ûlü / Fâ'ilâtü / Mefâ'ilü / Fâ'ilün

- 1 Kuhsâr-ı ğamda eninledüğüm küh-ken bilür
Hicrân belâsını yine ey dil çeken bilür
- 2 Ez-bes ki ğasta oldu ğayâl-i visâlle
Egninde câmesin göricek dil-kefen bilür
- 3 Hicrinde çekdüğim ğam ü âlâmı ğaşrde
İnkâr iderse yâr dilâ Zü-l-minen bilür
- 4 Fehm eylemez raķib-i siyeh-rû kelâmımız
Bülbül dilini sanma ki zâ u zağan bilür
- 5 Gülzâr-ı ğamda ağladüğüm andelîb-veş
Şükr eyle Şıdkî ol gül-i târın bîrûn bilür

65

Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün

- 1 Bu şeb ol şem'-i bezm-ārāya dil-i hem-hāne olmuşdur
Yakar bāl ü perrin ğam oduna pervāne olmuşdur
- 10/a 2 Nīce gelmesün göñül cām-ı mey-i sahbādan ey sākī
Lebin dūrunda zāhid sākīn-i meyhāne olmuşdur
- 3 Dil-i dīvānımın genc-i visālūñ arzūsuyla
Mükāfī genc-i mihnet meskeni vīrāne olmuşdur
- 4 Göñül mürgunu ey meh bend ider kayd-ı ğam 'aşka
Meger zülf-i siyāhuñ dām-ı hālūñ dāne olmuşdur
- 5 Subhun fikriyle ey leylā-veşim sahrā-yı mihnetde
Terahhum kıl ki Şıdkī-i Kays tek ü dīvāne olmuşdur

66

Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün

- 1 Sefer-i 'azmine ol meh gūyiyā āheng dutmuşdur
Odur bā'is ki göñlüm terk-i nām ü neng dutmuşdur
- 2 Araya girmeyince ğamzen ey meh ber-taraf olmaz
Dil ü cān tīrin için birbiriyle ceng dutmuşdur
- 3 Hayāl itmek açā bin sa'yile saykal ger vuşlat
Vücūd āyinesin kim derd ü ğamdan reng dutmuşdur
- 4 Nīce mey-hār olup mest-i müdām olmayım ey hem-dem
Elinde yār dāim bāde-i gül-reng dutmuşdur
- 5 Göñül āyinesine ger hevā degse sanır Şıdkī
Görün bi-dādını ol kāfir-i nihādın seng dutmuşdur

67

Mef'ülü / Fā'ilätü / Mefā'ilü / Fā'ilün

- 1 Şād ol gönül ki ol meh-i nā-mihribān gelür
Tārāc-ı mülk-i aqla o şāh-ı cihān gelür
- 2 Tīgi bilinde hañçeri destinde naz ile
Salını salını o şeh-i kāmran gelür
- 3 Cānım şikārı kasdına bin hışm ü kiniyle
Destinde ol mehin yine tır ü kemān gelür
- 4 Koy dest būs eylesün üftādeler şehā
Uşşāk-ı pākden saña sanma ziyān gelür
- 5 Eyle nisār makdemine nakd-i cānuñı
Şıdķı ko aklını ki aceb mihmān gelür

68

Fā'ilätün / Fā'ilätün / Fā'ilätün / Fā'ilün

- 1 Sīnemiz zahm-ı hadeng ile efkārdır
Dīdemiz hicr-āb-ı dil-dār ile hūn-bārdır
- 2 N'ālemiz dil-sūz ü germ olsa ta'accüb eylemek
Sīnemizden yaş viren āh-ı ebr-i āteş-bārdır
- 3 Bir şehin gencīne-i hūsnün hirāset kılmağa
Dildeki her dāğımız dīde-i dil-dārdır
- 4 Hāşret-i la'liyle bir goncenin dāmanımız
Eşk-i hūnīnden dem-ā-dem garīb gül-zārdır
- 5 Telh-i güftāriyle alan cān-ı şīrīnin senūñ
Şıdķiyā şükr eyle kim bir şūh-ı şīrīn-kārdır

69

Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün

- 1 Başımda dāğ-ı hūnīn lāle-i kühsāra dönmüşdür
Gözümde eşk-i ḥasret ebr-i deryā yāra dönmüşdür
- 2 Çeker pergālesi çeşm-i güher başımdan akmağla
Bahār eyyāmı taraf-ı dāmenim gül-zāra dönmüşdür
- 3 Döner aks-i murādım üzre gūyā şādānım bed-baḥtım
Baña rām olmak çün çarḥ-ı kec-reftāra dönmüşdür
- 4 Mecālim yok saña ' arz itmege ahvālimi cānā
Ġam-ı hicrūñle cism-i sūret dīvāra dönmüşdür
- 5 Hum-ı mey gibi durmaz şākıyā cūş u huruş eyler
Lebin yādiyle sīnem hāne-i humāra dönmüşdür
- 6 Beni katl itmege ahd itmiş ihmāl ider niçün
Meger kim itdiği ahdinden ol meh-pāre dönmüşdür
- 7 Umarım vaf-ı rindānında ey şūḥ-ı perī-zāde
Ne söz söyleyse Şıdķı lūli-yı şeh-vāra dönmüşdür

70

Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün

- 1 Ne reftār ü nāz ü işve bu ne ḫadd ü kāmetsdür
Belā-yı cān-ı Ḥalk ve fitne-i ehl-i selāmetdsür
  - 2 Olur efzūn cūnūnum meyl-i vaşlın eylesem gūyā
Hayāl-i kākūlün tahrīk-i zincīr-i melāmetdsür
- [10/b] 3Dilimde mürde ğamuñ cān bulur hicrānı geldikçe
Meger şām-ı firāķı ol mehin şubḥ-ı kıyāmetdsür
- 4 Tütün sanma dilā kulunuñ ağızından çıkan dūdu
Şeb-i firḫatde āhım āteşinden bir alāmetdsür

5 Bu ān ü bu nezāket kim var ol serv-i semen-berde
Ya İ̄sā mu‘cizidir Şıdkīyā yāhūd kerāmetdür

71

Mef‘ülü / Fā‘ilātü / Mefā‘ilü / Fā‘ilün

- 1 ‘Āşık ğam-ı firākla derd-i belādatur
Cānān hemişe ğayr ile zevk u safādatur
- 2 Ben cānı yakdım āteşe pervāne bāl vir
Pervāne sūzu sanma ki benden ziyādedür
- 3 Zevk u visāle irmiş iken bin belāyla
Şermendedir gönül yine havf ü recādatur
- 4 İrdinse vaşl-ı yāre gurūr itme müdde‘ī
Şād olma ol visāle ki hicrān kafādatur
- 5 Şıdkī-i dil-küşteye raḥm eyle ey şanem
Kim pāy-māl-ı mihnet ü ğam bir fetādatur

72

Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Mefā‘ilün

- 1 Hadeng-i nāvek-i müjgānı yārin tır-i dil-cūdur
Kemān-ı anber-tendir cebhesinde sanman ebrūdur
- 2 Dutulmaz bende girmez degme zincir ile bağlanmaz
Dil-i dīvānemi bend eyleyen ol tār-ı gīsudur
- 3 Mu‘attar eyleyen āfākı ey meh bū-yı hoş birle
Abīr ü misk sanma belki ol zülf-i semen-būdur
- 4 Teraḥḥum eylemez üftādelər hāline ol āftāb
Cihān meh-veşlerine nisbeti yok hayli bed-hūdur
- 5 Sorarlarsa eger maḥşer gününde kātirim Şıdkī
Bakup ḥasret gözüyle yāre derdile diyem budur

73

Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün

- 1 Göñül kim ben gibi ol meh-veşüñ bezminde maḥremdür
Anuñçün nāle-i zāra enīs ü derde hem-demdür
- 2 Ben ol şīrīn-lebin hicriyle ğam çekmekde üstādım
Nihāyet bir iki gün küh-ken benden muḫaddemdür
- 3 Egerçi şām-ı hicri zevḫden hālī degil ey dil
Dili şubḫ-visāli ol mehin bir özge 'ālemdür
- [11/a] 4 Dime nesl-i beşerdür müdde'ī ol şūḫ-ı bī-bāki
Melekden ḫāsıl olmuş güyiyā rūh-ı mücessemdür
- 5 Düşeliden dūr u mehcūr ey perī bezm-i visālinden
Ḳadeh gibi gözüm nem-nāk ü ḫadem-i ceng tek-i humdur
- 6 Dehānı sırrını aġyār sanman fehm ider yārin
Kim aḫl-ı hurde-dān derkinde āciz bir müsehhemdür
- 7 İrilmez vaşl-ı yāre Şıdkīyā bātıl ḫayāl itme
Ne denlü kim raḫīb-i bed-likā ol bezme maḥremdür

74

Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün

- 1 Dökerse kanımızı tīġ-i yāre kim dayanur
Keserse başımızı zülfikāra kim dayanur
- 2 Semend-i nāza binüp çignedirse uşşāḫı
Ta'accüb eylemen ol şehsüvāra kim dayanur
- 3 Rakīb ta'nesine sābiriz biz ol but için
Gül olmayınca dilā cevri-i hāra kim dayanur
- 4 Eger bu hālle kalsa ider cihānı ḫarāb
Kuluna zūlm idici şehr-yāra kim dayanur

5 Taḥammülün sanma ḥadden aşdı ey Şıdkî
Vü ger ne bunca ğam-ı rûzgâra kim dayanur

75

Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün

1 Dilâ olmak garîb şoḥbet-i cānān musîbetdür
Visāl ümîdin iden ' aşıkā hicrān meşakḫatdür

2 Ne var nezzāreye tākat ne ḥod kūyünde cā dutmak
Bu derde sabr müşkil nāle vü efgān melāmetdür

3 Ne terk-i aşkın eyler ne seni rām itmeğe kādir
Bu ne te'sîrsiz ' aşk ü ne bî-pâyān muḥabbetdür

4 Kim olsa bezm-i vaşlından cüdā bir serv-i dil-cünun
Ana dā' im musāḥib ğussadır yārān melāletdür

5 Göñül virme vefāsız dilbere Şıdkî ḥazer eyle
İşit benden bu pendi bî-serv ü sāmān nasihatdür

76

Fā'îlātün / Fā'îlātün / Fā'îlātün / Fā'îlün

1 Ğayra şerḥ idicek ahvālim mücmel görünür
Lîk dil-dāra açıldıkda mufaşşal görünür

2 Ol perî-rû ne dise āferîne münkād-rîz
Her kelāmı bize bir āyet-i münzel görünür

3 Zāhidin sözlerine dutma kulak nāḫısdır
Ālet-i zerk deryâyla mükemmel görünür

4 Katı bed-şekldir aġyār-ı cefā-pîşe velî
Sûretā gerçi ki bir merd-i müşekkel görünür

5 Zülfile kākül-i ahvālin açsañ yārün
Kıssamız Şıdkî bizim hayli müselsel görünür

77

Fe'ılātün / Fe'ılātün / Fe'ılātün / (Fa'lün)

- 1 Sanmanız hançeri bilde o bed-hū götürür
Teşne-gān-ı reh-i 'aşka bir içim su götürür
- 2 Ğam-ı Eyyüb'la derd-i dili çekmek için
Çarh-ı mi'yarı müdām elde terāzū götürür
- [11/b] 3 Ne aceb gülşen olur zülf ü rüh-ı dilber kim
Gündüzü gül yetür gicesi şebbū götürür
- 4 Ne cefā eyler isen itme rakībe baña it
Sanma bār-ı ğamuñ ey meh o siyah-rū götürür
- 5 Götürülmez dime aġyār aradan ey Şıdkī
Çekme ğam kim anı bir na'ra-i yāhū götürür

78

Mef'ülü / Mefā'ilü / Mefā'ilü / Fe'ülün

- 1 Ankā şıfātım kâf-ı kanā'at kafesimdür
Sîmurg o vādide benim bir megesimdür
- 2 Ben kâfile-sālar belāyım reh-i ğamda
Feryād ü figānım baña bāng-i ceresimdür
- 3 Hicrān elemi saldı dil ü cānıma āteş
Encüm degil ol gökde şırār-ı nefesimdür
- 4 Mutrib-i ney-zenüñdür meh beni kılma perīşān
Kim ney daḡī āh itmek ile hem-nefesimdür
- 5 Şıdkī şeb-i hicrān eleminde ğam-ı cānān
Yüz şükür ki ğam-hārım ü feryād-ı resmdür

79

Mef'ülü / Fā'ilätü / Mefā'ilü / Fā'ilün

- 1 Cānā līk ki gonce-i gül-zār nāzdu
Bülbül o gonceye dil-i ehl-i niyāzdu
- 2 Ra'nā ḡaddüñle la'l-i kehribārüñ ey şanem
Biri girişme-yār ü biri işve-sāzdu
- 3 Ğamzuñ ki tiğ çekmededür kasdıma müdām
Ğam çekmem ayılır bilürüm mest-i nāzdu
- 4 Mümkün müdür ki kurtara cān saña dil viren
Tirin ki her biri bir cān-güdāzdu
- 5 Aşk-ı mecāzı beyhüde zann itme ey Şıdķıyā
Tahķik kişverine giden yol mecāzdu

80

Mefā'ilün / Mefā'ilün / Mefā'ilün / Mefā'ilün

- 1 Dil-i bīmārımız kim bend-i zülf-i tāb-dārındur
Gerek öldür gerek koy dest ü pā-beste şikārındur
- 2 Dime yüz döndürür cevri itmen ile senden ey meh-rū
Dil-i nevmīdimiz her nev'le ümmīd-vārındur
- 3 Aceb mi kalmasa tāb ü tüvānım dilde sultānım
Beni bī-tāb iden genc-i belāda intizārındur
- [12/a] 4 Vücūdum cevri oduna yandırıp yakmakdasın gūyā
Vefāsızlık haķıķatsızlık ey bed-hū şi'ārındur
- 5 Beni bīmār idüp ḡaddim büken bir laḡza ey hūnī
Hayāl-i nergisinle fikr-i ḡadd-i işve-bārındur
- 6 Eser ki hāliye bir müddet oldu kim seniñ ey Şıdķī
Esiriñ derd-mendiñ müstemendiñ ḡaḡ-sārıñdur

81

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün

- 1 Seni tek ey hūnī cihān içre bir āfet var mıdur
Yā benim tek bir esīr dām-ı ḥasret var mıdur
- 2 Hem-niṣīn olmazsın ey zālīm tegāfūl-i ḥod niçün
Çıksa hicrānla cān senden ferāḡat var mıdur
- 3 Yār-ı müstaḡnī-metā' sabr-ı kāsīd baḥt-ı bed
'Āşıkā bundan ziyāde bir musībet var mıdur
- 4 La' l-ı şeker-bārı vār iken o meh-rūnuñ tabīb
Ḥasta-i 'aşk oluna bir ḡayri şerbet var mıdur
- 5 Dutalım olmuş mülākātı müyesser ol mehin
Sen de Şıdķı ol zamān ḡüftāra cür'et var mıdur

82

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün

- 1 Her kaçan şoḥbetim ol meh-veş ile vāki' olur
Sırtımdan bakamam geriye baña māni' olur
- 2 Fursat el virmez iken söz dimege dil-dāra
'Āşık-ı sādık olan mihrde bī-tāli' olur
- 3 Sanma dil vaşluñ ümīdin ider ey kāşı hilāl
Ayda bir kerre seni görse yine kāni' olur
- 4 Sen cefā-kār ü sitem-pīşe ḡöñül 'āşık-ı zār
Havfim oldur ki yolunda emegim zāyi' olur
- 5 Ser-i 'aşkı nīce pinhān ideyin ey Şıdķı
Ben nihān eyledükçe bir haber şāyi' olur

83

Fe‘ilātün / Fe‘ilātün / Fe‘ilātün / Fa‘lün

- 1 Gerçi hem-celseñ olmakda şehâ hâlet var
Giceler küyünü geşt itmede çok hikmet var
- 2 Kır geçir ‘âlemi bir gamze ile vehm itme
Sanma dehr içre mukâbil saña bir âfet var
- 3 San‘atun nâz ü tegâföldür işün cevır ü cefâ
Sende ey şüh-ı cefâ-pîşe aceb âdet var
- [12/b] 4 Merhalem renc-i ra‘nâ hem-rehim ey meh gam ü derd
Kâ‘be-i küyüne azm eylemege niyyet var
- 5 Dutalım ister imişsün dimege yâre gamuñ
Sende ey Şıdķı bu güftâra kaçan kudret var

84

Mefâ‘ilün / Mefâ‘ilün / Mefâ‘ilün / Mefâ‘ilün

- 1 Göñül feryâda başla kim bu şeb bir pür-elem şebdür
Dem-i âh u figân ü va‘de-i yâ Rabb yâ Rabb'dir
- 2 Bi-hamdillâh bu günler şöhet-i hâssım var ey hem-dem
Dem-â-dem havf-ı dilden sâgır dîdem leb-â-lebdür
- 3 Dilâ ol şūhu râm itmez füsün-ı bî-ta‘ab çekme
Anı yen nice def‘a tecrübe kıldım mücerrebdür
- 4 Var ey zâhid kula mey-i aşkdan dem urmaya câhilsin
Bu âyîn özge âyîn ü bu meşreb özge meşrebdür
- 5 Düşeliden ‘aşķına ol şūh-ı şeh-r-âşūbun ey Şıdķı
Baña hem-derd gâhî lerzedir hicrinde geh tebdür

85

Mef'ülü / Mefā'ilü / Mefā'ilü / Fe'ülün

- 1 Feryād ki hicrũñ beni zār eyledi āhir
Evvel bir idi derd hezār eyledi āhir
- 2 Mürg-i dilim ey meh ser-küyün dolanurken
Şāhĩn-i ğamuñ geldi şikār eyledi āhir
- 3 Gösterdi baña gerçi muħabbet yüzün amma
Dutdu ğam-ı hicrānla hār eyledi āhir
- 4 Fikr itmez idim ayrılık ahvālını evvel
Çekdim nıce gün cānıma kār itdi āhir
- 5 Şıdķĩ-i şehā bir iki gün bāde-i luḫfun
Mest itdi vāy yine humār eyledi āhir

Ḥarfü'z-Za

86

Müstef'ilün/ Müstef'ilün/ Müstef'ilün/ Müstef'ilün

- 1 Genc-i ğamıñda ey şanem şimdi ħayāle kâ'ilüz
Vaşluñ ümĩdin itmezüz seyr-i cemāle kâ'ilüz
  - 2 Eylemezüz rıkkıyyet tek şoħbet-i vaşluñ arzū
Biz ki esĩr-i firķatüz bũy-ı visāle kâ'ilüz
  - 3 Tũbā-i bāğ-ı huld iĉün eylemezüz tereddũdü
Bāğ-ı cihānda bırakdu nāza nihāle kâ'ilüz
  - 4 Cām-ı cem-i cihān-nümā olmasa kayd çekmezüz
Bezm-i belāda ey gönũl kōhne sifāle kâ'ilüz
- [13/a] 5 Şıdķĩ-i derd-perveriz mũlk-i kanā'at iĉreyiz
Atlas-ı ĉarḫı neylerüz hırka-i şāla kâ'ilüz

87

Mef'ülü / Mefā'ilü / Mefā'ilü / Fe'ülün

- 1 Ger addüñe serv olsa mukābil aceb olmaz
Kim başı dışarıda hayā vü edeb olmaz
- 2 Hicrān gicesi n'ola sürür olmasa dilde
Bir evde ki mātem ola ıyş ü tarab olmaz
- 3 Fahr itme neseb birle ehl-i ma'ārif arasında
Etvāra nazar de'avī asl u neseb olmaz
- 4 Ğam çekme eger luşfu müdām olmasa Őıdķı
Gāhī olur ihsānı anuñ rüz u şeb olmaz
- 5 Tālib degilim devletine dehr-i denīniñ
Bir kimse ki kāni' ola anda şaleb olmaz

88

Mef'ülü / Mefā'ilü / Mefā'ilü / Fe'ülün

- 1 Yārim gibi bir dilber-i mümtāz ele girmez
Gāret-i ger imān but-ı tannāz ele girmez
- 2 Çeşm-i sitem ikizi tek ol şuş-ı belānın
Mürg-i dili sayd itmeğe řehbāz ele girmez
- 3 Ger bāę-ı cihānı arasan ser-be-ser ey dil
Bir böyle addi serv-i ser-efrāz ele girmez
- 4 Ben 'āřık-ı bī-tāb o perī-çehre cefā-cū
Hāl-i dili řerħ itmege hem-rāz ele girmez
- 5 'Āřık çok olur dehrde ey gonçe-fem amma
Őıdķı gibi bir 'āřık-ı ser-bāz ele girmez

89

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün

- 1 Nīce demdir bende-i rindān-ı mey nūş olmuşuz
Beklerüz meyhāneyi bir halka der-gūş olmuşuz
- 2 Bilmezüz zevk ü visāl ü mihnet-i hicrānı biz
Bāde-i aşkla cānā şöyle bī-hūş olmuşuz
- 3 Luṭf kılmazsa sitem eyler ricā kılmazsa cevri
Hātırından sanmanız yārin ferāmūş olmuşuz
- 4 Bī-haber sanma bizi mey neş'esinden zāhid
Kıl harābāta güzer görünce medhūş olmuşuz
- 5 Atlas çarha tenezzül itmezüz ey Şıdkī biz
Tekye-i 'aşk içre dervīş-i nemend-pūş olmuşuz

90

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün

- 1 Sābirüz mu'tekid-i hükm-i kazā vü kaderiz
Dutaruz sīnemizi tīr-i belāya siperüz
- 2 N'ola ger Kūh-ken ü Kays cihāndan gitse
Biz daḥī vādī-i 'aşk içre olardan eserüz
- 3 Bī-hüner sanma dilā 'ālem-i 'aşk içre bizi
Çekmede derd ü ğam dilberi sāhib-hünerüz
- 4 Tab'ımız mā'il ola sanma şehā ğayrilere
Degme bir hūba gönül virmezüz ehl-i nazaruz
- 5 İzz ü cāhiyle degil izzetimiz halk içre
Rütbe-i şī'riyle ey Şıdkī bu gün mu'teberüz

91

Mef'ülü / Fâ'ilâtü / Mefâ'ilü / Fâ'ilün

- [13/b] 1 ' Āşıklaruz vefâ idici yâre mâ'ilüz
Bülbüllerüz ki bir gül-i bî-hâra mâ'ilüz
- 2 Yâ bilürüz ki bir gül içündür figânımız
Yâ tütüyüz ki la'l-i şeker-bâra mâ'ilüz
- 3 Zülfüñdür ey şanem bizi âşüfte-hâl iden
Bahtı karalaruz o siyah-kâra mâ'ilüz
- 4 Çün def'-i arzûyı hattun kılmak isterüz
Bâ'is odur ki seyr-i çemen-zâra mâ'ilüz
- 5 Maşsüdumuz visâl degil ' aşğdan hemân
Biz Şıdkîyâ o şive-i reftâra mâ'ilüz

92

Mef'ülü / Fâ'ilâtü / Mefâ'ilü / Fâ'ilün

- 1 Şükr-i Hudâ ki geldi bugün yâr-ı gârımız
Üftâdeler ümîdi şeh-i kâm-kârımız
- 2 Râz-ı nihânımız ile fâş olmaz idi ger
Olsaydı elde zerre kadar ihtiyârımız
- 3 Câh ile sanma fahr ideriz sanma ' âlem içre biz
Aşkladır cihânda bizim iftihârımız
- 4 Feryâdına bildün bizi âvâre ey şanem
Saldun diyâr-ı firçate aldun karârımız
- 5 Pend itse sūfî diñlemezüz anı hâsılı
Mahbūbu sevmedür bizim ey Şıdkî kârımız

93

Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün

- 1 Hattın görmezse ol şūhuñ gönül meyl-i çemen kılmaz
Ruğundan ayru düşse dīde seyr-i yāsemen kılmaz
- 2 Cemālinden cüdā ol Yūsuf-ı gül-çehrenin hergiz
Gönül Ya'kūbu terk-i kūşe-i beytü'l-hazen kılmaz
- 3 Eger kūyünde bin kez cān virürsem derd ü hasretle
Teraḥḥum ben esīre ol but-ı peymān-şiken kılmaz
- 4 Beni kūyünde ḥūn-āguşte defn it hāke cān virsem
Şehīd-i hançer-i 'aşq ey şanem meyl-i kefen kılmaz
- 5 Hezār cān-ı Şıdkī sākin-i kūyündür ey gül-ruh
Alışmışdır mizācı ğayri gülşende vatan kılmaz

94

Fe'îlātün / Fe'îlātün / Fe'îlātün / Fa'lün

- 1 Kimin a'lā bu cihānın kimin ednā bilürüz
İkisini 'ālem-i ma'nāda müsāvā bilürüz
- 2 Çekmişüz başımızı hırkaya tecrīdleriz
'Ālemin saltanatın bir kuru gavgā bilürüz
- 3 Bizi ma'zūr dut ey hoca budur ādetimiz
Ne temellük ideriz biz ne müdārā bilürüz
- 4 Ol ki vasf-ı ḳadd-i cānā yine kādirdir anı
Müfti-i medrese 'ālem-i bālā bilürüz
- 5 Kimse esrār-ı ḥaṭṭ-ı yāre degildir vāḳıf
Bize sor sūfi anuñ farkı a'lā bilürüz
- 6 N'ola ol māh-veşe mā' il olursan Şıdkī
Nūr-ı Yezdānı cebīninde hüveydā bilürüz

95

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün

- [14/a] 1 Bāğa gel nev-rūz dur ey serv-i sīm-endāmımız
Tā ki kām alsun visālinden dil-i nā-kāmımız
- 2 Cennet olsa itmezüz bir dem ikāmet nidelim
Sen bī-sezā-yı serv-i sehī yokdur bizim ārāmımız
- 3 Kāni'iz bezm-i belāda hūn-ı dil nūş itmege
N'ola ger yoğise elde bāde-i gül-fāmımız
- 4 Açmaduk hergiz hūmār-ı hicrden göz gālibā
Bāde-i hirmānla leb-rīz olupdur cāmımız
- 5 Bir zamān şād olmayup bir lahza hurrem olduk
Derd ü mihnet birle Şıdķı geçdi şubḥ u şāmımız

96

Mefā'ilün / Mefā'ilün / Mefā'ilün / Mefā'ilün

- 1 O dil kim zevķ-i küfr-i zūlf-i cānān nolduğun bilmez
Brehnendir ki geçmiş ömrü iman nolduğun bilmez
- 2 Gönül ol andelīb-i bāğ-ı hirmāndır ki ömründe
Açup pür-seyr etrāf gülistān nolduğun bilmez
- 3 Tabībā zāyi' itme merhemini ıslāh-ı zahmım çün
Ki cānım derdle ḥod dutdu dermān nolduğun bilmez
- 4 İki gündür visāle irdi yokdur sabrı hicrāna
Daḥī nev-'aşķdur dil-sūz-ı hicrān nolduğun bilmez
- 5 Olur ağıyara hem-dem ol perī kılmaz hāzer Şıdķı
Ne kılsun tıfldur ālūde-dāmān nolduğun bilmez

97

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün

- 1 Bārımızdur dü-belâ guşşadır rāhilemüz
Kā'be-i kūyünü tayy itmededür kâfilemüz
- 2 Yakma cevr-i âteşüne kılma tegāfül zîrâ
‘Âşıkuz teng olur ey şuh bizim havsalamuz
- 3 Rûz u şeb vādî-i ‘aşk içre sitem çekmedeyüz
Gālibā cānib-i mecnūna çeker silsilemüz
- 4 Mahrem-i bezm-i visāl olmasak ey dil ne aceb
Getüren başa belâyı kellemüzdür kellemüz
- 5 Yodurur bizim belâ içre dem-â-dem Şıdķı
Ĥûn-ı dil içmeden özge daĥî bir meş‘alemüz

98

Fe'ilātün / Fe'ilātün / Fe'ilātün / Fe'ilün

- 1 Ruĥın ol gonce-i lebün biz gül-i hamrâ bilürüz
Ķâmetin Ķadd-i bālâsın bir serv-i dil-ârâ bilürüz
- 2 Ne bilür ehl-i riyâ duhter-i rez kıymetin
Biz anuñ tâlibiyüz Ķadrini zîbâ bilürüz
- 3 ..... tersâ-beççenin
Ĥûn-i dil-veş bûyu bâde-i sahbâ bilürüz
- 4 La'linüñ vasfı durur âyet-i "yuhyi'l-mevtâ"
Ol sebebden lebün i'câz-ı Ĭsâ bilürüz
- 5 Dime üftâdesine merhamet eyler Şıdķı
Biz o peymân-şikenün meşrebin a'lâ bilürüz

99

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün

1 Biz ki esir-i ğam u derd olmuşuz
Anuñ için çehresi zerd olmuşuz

2 Piş-rev-i leşker-i hirmān bizüz
Silsile-cünbān-ı neberd olmuşuz

3 Pire-zen-i dehre baş indürmezüz
Pākī vü emānla merd olmuşuz

4 Vahdeti kesretten idüp imtiyāz
Terk ü tecerrüd ile ferd olmuşuz

5 Şeş-der-i ğamdan dil-zārı alup
Dādile bāzende-i nerd olmuşuz

6 ' Aşkı bize sor anuñ üstādı
Nīce zamān sāhib-i derd olmuşuz

7 Vāris-i mecnūn-ı belā-keş bizüz
Şidkī odur beyhūde gerd olmuşuz

100

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün

1 Ol zamān kim cihāna geldik ey meh amele biz
Ülfet itdün dehrde ancak ğam-ı 'ālemle biz

[14/b] 2 Kılma mey teklifin ey hem-dem bize luṭf eyle kim
Zevke mā'il olmazuz hū dutmuşuz mātemle biz

3 Ki çeküp ber-dār ider ki dāma bend eyler dilā
Hoş keş-ā-keş içre yüz ol zülfü hum bir ḥumla biz

4 Kaçma bizden ey perī āgyāra nisbet eyleme
İḥtilāt idince a'lā eylerüz ādemle biz

5 Hâh az it hâh çok luḫfun bize ey sîm-ber
Kâni‘uz Şıdkî gibi ‘âlemde bîş ü kemle biz

101

Mefâ‘ilün / Mefâ‘ilün / Mefâ‘ilün / Mefâ‘ilün

1 İder bin cevır uşşâkına ol meh bir vefâ kılmaz
Velî ağyârı hergiz bezm-i hâssdan cüdâ kılmaz

2 Ne hasletdür hevâ-yı ‘aşk kim ğam-gîn olup dâim
Geçer mihnetle uşşâkın kûyi aslâ şafâ kılmaz

3 Aceb ol bî-vefâ yanında cürmüm no'lduğun bilsem
Geçer bin nâz ü istiğnâyla bir merhabâ kılmaz

4 Dimek ahvâle vâkıf olmayup yüz döndürür amden
Bilür bîmârı hâlin ol tabîb ammâ devâ kılmaz

5 Hudâyâ derd-i ‘aşkıyı virmege sen görmegil lâyık
Ana kim yoluna Şıdkî gibi cânın fedâ kılmaz

102

Fâ‘ilâtün / Fâ‘ilâtün / Fâ‘ilâtün / Fâ‘ilün

1 Her kaçan kim işve ile raḫs ider cemşidimiz
Tâzeler ümmîd-i vaşlı bu dil-i nevmîdimüz

2 Kılmamız aslâ tenezzül mâha minnet çekmezüz
Âlemi kıldı münevver çün bizim hürşidimiz

3 Ger kesilse başımız tîg-i sitekle bezmde
Kesmezüz zülfünden ey meh rişte-i ümmîdimüz

4 Meclis-i zikre bizi gel da‘vet itme zâhidâ
‘Āşıkuz biz zikr-i dilberdir bizim tevhidimiz

5 ‘Āşkıımız taklîd sanmış Şıdkî zâhid bilmemiş
Yeg dūrür zühd-i riyâyiden bizim taklîdimüz

103

Fe‘ilātün / Fe‘ilātün / Fe‘ilātün / Fa‘lün

1 Biz ki yārin ruh-ı pākine nazar-ı dūhteyüz
Şem‘-i dīvārına dīvāne-i pür sūhteyüz

2 Tāk-ı ebrūsuna virsek o şūhuñ aceb
Āteş-i aşkla kandil-i pür-efrūhteyüz

3 Zevķimiz oldu füzün āh u figān eylerüz
İl sanur yārdan ey dil bizi vāsūhteyüz

4 N‘ola ahvālimize merhamet eylese cānān
Dāğ-ı hicrānı ile bir ciğeri sūhteyüz

5 İtmezüz zevķ-i visālin taleb ey Şıdķı
Ġam-i hicrānına ol meh-veşūñ āmūhteyüz

104

Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Mefā‘ilün

1 Saña meclis olmak ġayrıla ey māh-rū düşmez
Kariş ehl-i ma‘ārif bezmine saña bu hū düşmez

2 Eger taksīm oluna kākülün uşşāk-ı bendi çün
Ne sevdāndan dil-i dīvāneme bir tār-ı mū düşmez

[15/a] 3 Dolaşma zülf-i anber-būy-ı yāre kat‘-ı ülfet kıl
Hāyāl-i bātıl itme ey gönül kim saña bu düşmez

4 Dil-dārıla lebb-ber-leb olmak bir nezāketle
Dem-ā-dem yok yere elden ele ey dil sebū düşmez

5 Dime dehr içre vār ol meh gibi bir şūh-ı ‘āşık kişi
Dutar gerçi cefā-cū Şıdķı böyle tünd-hū düşmez

105

Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün

- 1 Benimle bir-nefes ol ey şūḥ ' âlem ğam-güsâr olmaz
Sitem-i resmũñ ferâmũş eyleyüp şefkat-şî'âr olmaz
- 2 Nîce dâd itmeyem ol şîve-kârın dest-i cevrenden
Olur aġyâra hem-dem ' âşîk-ı bîmâra yâr olmaz
- 3 Dime zâhid ki çokdur cennet içre hūr-peykerler
Olur gerçi güzel ammâ ki böyle işve-kâr olmaz
- 4 Visâl-i yârle kılma tefâhur müdde'î zîrâ
Seni dūr eyler âhir çarḡ geçer ve ber-karâr olmaz
- 5 Rakîbüñ ta'nesinden Şıdkîyâ hergiz hâzer kılma
Var anın kûyüne bî-tâb olan ' âşîkda âr olmaz

106

Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün

- 1 Temellük riştesin dil kâkül-i dil-dârdan kesmez
Yanarsa hicr oduna cismi çeşmin yârdan kesmez
- 2 Eger bülbül-sıfat mecrûh olursa hâr cevrenden
Yine dil arzusun ol gül hârdan kesmez
- 3 Eger dū-rū hum-ı mey gibi cism ü cânı hâḡ olsa
Göñül pây-ı ümîdi hâne-i humârdan kesmez
- 4 Kesilmez çâre yok ol gonce ey bülbül figân kılma
Alışmışdur mizâcı ihtilâtın hârdan kesmez
- 5 Reg-i cânım yolunda tîġ-i ğamla kesdim ey Şıdkî
Ne sevdâ-dil meh-i nigâhın cânib-i aġyârdan kesmez

107

Mef'ülü / Mefā'ilü / Mefā'ilü / Fe'ülün

1 Ger ƣaddiñe serv olsa muƣābil aceb olmaz
Kim başı taşırıda hayā vü edeb [olmaz]

2 Sīnemiz āmāc-ı tīr-i hicr olursa yok aceb
Bir kemān-ebrūnun ey Şıdķı ko... (kesik)

108

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün

1 Nīce yıllar yār derd-i 'aşƣ ser-gerdānıyuz
Sūretā dervişüz ammā 'ālemin sultānı[yuz]

2 Hocaya deyin ƣokdan gubārlanmasın .....
Nakd-i ömrü nesye virmiş derd-i nābekānıyuz

3 Hāric-i baħt olan nādāna baş .....
Ehl-i dil yārānın ammā bende-i fermānıyuz

4 Biz esīr-i gurbetüz yād-ı vatandan geçmişiz
Bir iki gün bu harābe tekyenin mihmānıyuz

5 Mesken-i me'lūfumuz sanursun bezm-i nakd [olur]
Bizden alur ehl-i sebk zīrā ma'ārif-kānı[yuz]

6 N'ola ger fakriyle istignā satar şu 'ālem[e]
Hazret-i Mollā-yı Rum'un Şıdķı dervişānıyuz

109

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün

1 Bir iki gün ki eyledük küyünü cilve-gāhımız
Ƣarħ-ı berrīne atmışuz şevkle biz külāhımız

- 2 Kıl h azer ey kaşı kem n  ayriye nisbet itme kim
Cevşen-i  ar dan geçer n vek yeter  hımız
- 3 Sanma kim itme eser-i n   lemiz ey şanem sa a
Ahını m m tek ider n le-i şub -g hımız
- [15/b] 4 Sevmeden  zge c rm m z yokdurur ey per  seni
Kendi elinle  atlı kıl bu ise ger g n hımız
- 5 Şıdk  derd-perveriz h k-i rehinde dostum
 ayra tenezzül itmezüz sensin  m d-g hımız

110

Mef  l n / Mef  l n / Mef  l n / Mef  l n

- 1 Dem olmaz kim hadengin birle dilde y re açılmaz
Vel  ey gonce-fem pinh nıdır a y ra açılmaz
- 2  amu la şimdi bir h letdeyim kim yıl geçer c n 
G le gülmez mücerred h tırım g l-z ra açılmaz
- 3 N ce görmek seni mümkündür ey ş h-ı cef -p şe
 amu la a lamakdan d de-i h n-b ra açılmaz
- 4 Der-i dil-d rda bir b bla a y ra yer yokdur
Bu K  be kapusudur zümre-i k ff ra açılmaz
- 5 İder a y ra bin lu f-ı nih n her la za ey Şıdk 
Vel   ft desin gördükde ol meh-p re açılmaz

111

Mef  l n / Mef  l n / Mef  l n / Mef  l n

- 1 Ol gonce-fem g y  girift r olduğum bilmez
Hay l-i nergis-i mest ile b m r olduğum bilmez
- 2 Olur hem pehlev -h r ol gül-i nev-reste her la za

- Gülistân gamuñda bülbül zâr olduğum bilmez
 3 İçer bezm-i safâda bâde-i nâb ü yatur râhat
 Belâ gencinde şeb tâ şubh-bîdâr olduğum bilmez
- 4 Atar her dem baña kavs-i kader tîr-i kazâ gûyâ
 Nişân-ı nâvek-i müjgân-ı dildâr olduğum bilmez
- 5 Geçer her lahza istiğnâyla ol meh-likâ Şıdkî
 Esîr-i müdde'î pâ-mâl-ı ağyâr olduğun bilmez

112

Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün

- 1 Biz ki hicrân-ı âteş içre yanup kâl olmuşuz
 Kîl ü kâle meylimiz yok sâhib-i hâl olmuşuz
- 2 Biz kanâ'at ehliyüz tecrîddir âyinemüz
 Sanma ey hoca senüñ tek tâlib-i mâl olmuşuz
- 3 Bıhmışuz mansıb hevâsından tereddüd kılmazuz
 Ta'n-ı a'dâdan anuñçün fâriğul-bâl olmuşuz
- 4 Tekye-i 'aşk içreyüz rind-kalender meşrebüz
 Neyleriz çarh-ı atlasın çün kâni'-i şâl olmuşuz
- 5 Cân virüp aldık metâ'-ı vaşl-ı yâri râygân
 Bildik alup satmanın yolunu dellâl olmuşuz
- 6 Mevlevîyüz bir külâh ü bir nemed besdir bize
 Çekmezüz tâc ü kabâ kaydın çün abdâl olmuşuz
- 7 Hazret-i Mevlâ-yı Rumuñ bende-i dergâhıyuz
 Çekmişüz dünyâdan el ey Şıdkî hoş-hâl olmuşuz

113

Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün

- 1 Esîr-i mihnet ü cevr ü cefâ pâ-mâl-i derdüz biz
 Odur bâ'is ki ey dil 'âlem içre rûy-zerdüz biz

- 2 Görüp hâk-i rehinde hâlimiz sor ey perî-peyker
Bizi ağıyâr gibi sanma bî-derd ehl-i derdüz biz
- 3 İrişmek mümkün ola deyü şâyed vaşl-ı Leylâ'ya
Tek ü pû eylerüz sahrâ-yı Kays reh-neverdüz biz
- 4 Revâh-ı kıssa-i Mecnûn virür ahvâlimiz Şıdkî
Sanma vâdî-i 'aşk içre bir beyhûde-gerdüz biz

- [16/a] 5 Zen-i dehre tenezzül itmedün ğamda ey Şıdkî
Bi-hamdillâh bugün meydân-ı mihnet içre merdüz biz

Harfû's-Sîn

114

Mef'ûlü / Fâ'ilâtü / Mefâ'ilü / Fâ'ilün

- 1 Ol şüh-ı şîve-kâra çü ğayr oldu hem-nefes
Ey hâtıru'l-ğazer dağî vaşl eyleme heves
- 2 Peymân-şikenlik itdü çün ol meh-veş ey gönül
Mikrâz-ı ğamla rişte-i ümmîdi sen de kes
- 3 Bir âh-ı cân-güdâzla ağıyârı kıl fenâ
Hâyil olur mu âteş-i süzâna hâr u has
- 4 Ol meyve-i nihâl belâdır gönül ki aña
Bâd-ı muhâlif esmiş ola kala nîm-res
- 5 Cehd eyle düşme kâfileden dūr Şıdkîyâ
Olmaz delîl kem-şüdeye nâle-i ceres

Harfû'ş-Şîn

Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün

115

- 1 Salupdur sîne-i süzânıma hicrin yanar âteş
Ğazer kıl itmesün ey gonçe-fem saña zarar âteş

2 Salup ben mübtelâ-yı derde şem‘-i bezm-i ğayr olduñ
Yeter urdun dil-i ğam-dîdeme ey sîm-ber âteş

3 Sakın ey gonce-i nev-reste âh-ı sūz-nâkimden
Figân kıldukça her laḫza dehânımdan çıkar âteş

4 Hemîşe âteş-i hicrânla yanmakdayın gūya
Nihâl-i ḫasretim kim baña olmuşdur semer âteş

5 Niçün âh eyleyüp aġyârı yandurmazsın ey Şıdkî
Bilürsün şū‘lenle dehri bir demde yakar âteş

116

Mefâ‘ilün / Mefâ‘ilün / Mefâ‘ilün / Mefâ‘ilün

1 Yeşiller giymiş ol tütî-sıfat ey dil çemenlenmiş
Kızarmış lebleri meyden akîk-âsâ yemenlenmiş

2 Ḥalâş olmak muhâl oldu kemend-i kâkülünden kim
Göñül bend eylemek çün çîn-be-çîn olmuş resenlenmiş

3 Ezelden tünd-hū bir zâlim kâtildi ol meh-rū
Bi-hamdillâh bu günler rahmı var hulku hasenlenmiş

4 Benim ‘aşk içre hâl-i pür belâ-keş ‘âşık-ı mahzûn
Hiç anman kıssa-i Mecnûn'u zîrâ ol kühenlenmiş

5 Niyâm-ı sînem içre tîg-i hicr-i yâr dutmuş reng
Ki çıkmaz Şıdkîyâ bir vechile gūyâ vatanlanmış

117

Mefâ‘ilün / Mefâ‘ilün / Mefâ‘ilün / Mefâ‘ilün

[16/b] 1 Hınâdan elleri ol dil-rübânın lâle-gûn olmuş
Ġamdan reşkle ‘âşıklarının baġrı hūn olmuş

2 Nîce mümkün olur dünyâda sağ olmak bize çünkim
Adem râhına varmaġa dehânın reh-nümün olmuş

- 3 Musahhar eylemek çün ‘âlemin gönlünü her laḫza
Dū-çeşm fitne-engizin birer sâhib-füsün olmuş
- 4 Düşeliden dūr u mehcūr ol mehin bezm-i visâlınden
Belâ bezminde kadem-i çeng ü n‘ âlem erganün olmuş
- 5 Miyânı arzusuyla dem-â-dem Şıdķı-i zârî
Hayâl eyler gören bir mû-dirâz bes kim zebün olmuş

118

Mefâ‘ilün / Mefâ‘ilün / Fa‘lün

- 1 Leb-i la‘lin şarâbı ey siyâvüş
Kılupdur ehl-i ‘aşkı mest ü meyhüş
- 2 Bulur ‘âlemde ömr-i câvidânı
Lebüñ âb-ı hayâtın eyleyen nüş
- 3 Vireliden dil o şüh-ı dil-rübâya
Kamu yağmâya gitdi tâkat ü hüş
- 4 Cefâya başladun gūya kılursun
Benimle itdügün ahdi ferâmüş
- 5 Tekellüm kılrsa ol şüh-ı şeker-leb
İder bin tütî-i gūyayı hâmuş
- 6 Sakın ey Yūsuf-ı Mısr-ı melâhat
Varup kürkiyle olma dūş-ber-dūş
- 7 Revâ görme şehâ Şıdķı-i bīmâr
Ola derd-i firâķınla hem-âgüş

119

Mefâ‘ilün / Mefâ‘ilün / Mefâ‘ilün / Fa‘lün

- 1 Saldı ruhun efkârı dil ü cânıma âteş
Aḫvâlimi zülfüñ elemi kıldı müşevveş

2 Dīdemde ḥayāl-i lebin ey meh mey-i gül-gūn
Sīnemde kaşın fikri hemān na‘l-i der-āteş

3 Ğam cur‘asın nūş ideli cāya taşdım
Ey sākī getür nūş idelim bādeyi bī-gaş

4 ‘Ālemde şafā didigin ey dil budur ancak
Bir yār-ı muvāfık ola bir sākī-i meh-veş

5 Sen ğayrle nūş itmedesin cām-ı mey-i nāb
Yıllarla ğamuñ çekmede Şıdkī-i belā-keş

120

Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Mefā‘ilün

- [17/a] 1 Beni yandırdı yakdı dāğ-ı hicrān böyle müşkilmiş
Daḥī fark itmemişdüm hicr-i cānān böyle müşkilmiş
- 2 Girmiş vara vara kūy-i dilberden ayık ‘āşık
Taḥammül ta‘ne-i ağıyāra yarān böyle müşkilmiş
- 3 Ne müşkil derd olursa varanın zamānı dirler līk
Tabībā derd-i hicr-i yāre dermān böyle müşkilmiş
- 4 Vücūdum mū gibi inceldi teşhīs itdim hergiz
Meger endīşe-i zūlf-i perīşān böyle müşkilmiş
- 5 Daḥī ben bilmez idim şimdi kıldım fark añı olmak
Kabūl-i hātır-ı müşkil-pesendān böyle müşkilmiş
- 6 Diridim sabırla düzmek olur hicrāna birkaç gün
Ben añı tayy iderdim Şıdkī āsān böyle müşkilmiş

Harfî's-Sâd

121

Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / fâ'lün

- 1 Rakîbi âteşe yak istesen dilersen as
Sanma kimse diler senden âhiretde kısâs
- 2 Rakîb-i kec-nazarı ehl-i 'aşka benzetme
Revâ degil ki pür ola pâkinde âmmla hâss
- 3 Dişüñ gibi güheri bulmak arzûsuyla
Hayâl bahrine daldı yine dil-i gavvâs
- 4 Ne çâre mızrap olmakdan ise teslîm ol
Belâ-yı 'âşkdan ey dil olur mu kimse hâlâs
- 5 Murâd-ı tenezzülüne irmek istersen Şıdķı
Reh-i muhâbbete merdâne var ayağın bas

122

Mefâ'îlün / Fe'îlâtün / Mefâ'îlün/ Fe'îlün

- 1 Yanında bir imiş ey gonce çünki âmmla hâss
Ėamuñla cânını kim virdi ise oldu hâlâş
- 2 Bu muydu şart-ı vefâ kalmazdı baña izzet
Kapuñda yer ideli şimdi bir nice eşhâs
- 3 Göre ne nağmeler eyler Ėamuñla bülbül-i dil
Bu âh u n' âleme ey gonce sen de bir kulak as
- 4 Ne yerde kim mey-i nâb içse meh-veşim yaraşur
Bezme şevkle nâhîd olursa ger rakkâs
- 5 Kimine hâlis ü muhlis kulun durur Şıdķı
Dime ki Ėayriye 'arz ide ey perî ihlâs

123

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün

- [17/b] 1 Her kaçan kim nāzla eylerse ol dil-dār raqs
 Şevkine eyler dem-ā-dem lebūne devvār raqs
 2 Raksa girsen yok aceb her laḫza bir āyiniyle
 Resmdir gülşende itmek serv-i hoş-reftār raqs
 3 Serve göster kāmetin men' eyle anı raqsdan
 Virme ruḫşat tā ide her dem o nā-hemvār raqs
 4 Raqsı ger görse nāhīd ide yüz bin āferīn
 Tā felek bezmindedir ol itmeye tekrār raqs
 5 Cān ü dil ḫasdın ider Şıdḫī sakın her laḫzada
 Kaşların çīn eyleyüp eylerse ol ḫūn-hār raqs

Ḥarfü'd-Dād

124

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün

- 1 Yok aceb yazsam dilā ger cānib-i cānāna 'arz
 Resmdir dā' im kılur hālını gedā sultana 'arz
 2 Gör reh-i 'aşḫında ser-gerdānlıḡım bülbül-sıfat
 Bi'llāh ey bād-ı sabā it o gül-i ḫandāna 'arz
 3 Bir benim ancak ki ol şem'a diyem biraz dilim
 Āteş-i sūz dileyen her dem ider pervāne 'arz
 4 Ol sitem-kāra nīce 'aşıḫlık izhār eyleyem
 Tab yokdur ki idem ahvālını yārāna 'arz
 5 Āyine bakmaḡla dutmaz reng ey meh sen daḫī
 N'ola ki ruhsāruñ itseñ Şıdḫī nālāna 'arz

Harfüt-Tâ

125

Mef'ülü / Fâ'ilätü / Mefâ'ilü / Fâ'ilün

1 Durur ruhunda olmağla âşikâr hatt
Gül-zâr-ı hüsnüñ eyledi fasl-ı bahâr hatt

2 Târâc kıldı dest-i sitem mülk-i aqlımı
İklîm-i hüsnüñe olalı şehr-yâr hatt

3 Bir gence irdi kim iremez kimsenin eli
Dünyâya ger iderse n'ola iftihâr hatt

4 Kudret eliyle ârız ki hoş-nüvîs sun'
Güyâ yazupduruz güzelim bir gubâr hatt

5 Ruhsâr-ı yâre sürdü yüzün çünkü Şıdkıyâ
Buldu bu denlü anın için i'tisâr hatt

Harfüt-Zâ

126

Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün

1 Nedir bunca sitem rindân-ı mey-âşâma ey vâ'iz
Nedir bâ'is bu denlü halkdan îrâd-ı düş-nâm ey vâ'iz

[18/a] 2 Niçün teşnî' idersin her zamân halka meger îzid
Seni gönderdi mi îslâh-ı hâss u âmma ey vâ'iz

3 Nedir beyhüde feryâd itdügün kürsüde her lağza
Ne sūd amma alursun bunca lugat-nâme vâ'iz

4 Senüñ teşnî'ini güş eyleyen mescidlere girmez
Halel virdüñ bu denlü zümre-i İslâm'a ey vâ'iz

5 Gelüp meyhâneye görseñ o tersâ-zâde bir kez
İçerdin bâdeyi doymaz idüñ ibrâma ey vâ'iz

6 Eger yüz bin nasihat eyleseñ Şıdkî'ya kâr itmez
Kerem kıl düşme gel bu arzû-yı hâma ey vâ'iz

Harfû'l-Ayn

127

Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün

- 1 Dil eyler arzû-yı vaşlını ağıyar ise mâni'
Bu rüsvâlıkla oldum şimdi cânâ ' âleme şâyi'
- 2 Aceb mi kat'-ı ümîd eylesem zevk-i visâlınden
Nigârım pür-cefâ bahtım zebûn ü ser-nigûn tâli'
- 3 N'ola ger katl idersen ' âlemi tîğ-i sitem birle
Ne mâni' var saña bu işde ey hünî ne hûd dâfi'
- 4 Dañı bundan ziyâde haber olur mu kimsede cânâ
Müyesserken visâlin olmuşum buhrânla kâni'
- 5 Sanma Şıdkî-i üftâdeni ' aşkda laf eyler
Saña aḥvâlini ' arz eylemişdür mâ-hüve'l-vâki'

128

Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilün

- 1 İtdi çün yârini zâr ü giriftâra vedâ'
Eyledi cânım o dem bu ten-i bîmara vedâ'
- 2 Neylerim cân ü dili gitdi çün ol meh gözden
El-vedâ' ey dil-i ser-geşte vü bî-çâre vedâ'
- 3 Bu ne bî-dâd idi kim eyledi zâhir baña çarḥ
Ki itdi ol şûḥ-ı sitem-kâr ben zâra vedâ'
- 4 Mürg-i cân eyledi yâ hû kafes-i sînemden
Sanki bir bülbül idi eyledi gül-zâra vedâ'

5 Rāzıyım cānımı kurban ideyin ey Şıdkî
Tek hemān itmesün ol meh beni efkâra vedâ‘

129

Mefâ‘ilün / Mefâ‘ilün / Mefâ‘ilün / Mefâ‘ilün

1 Saña ahvâlimi ‘ arz itmege dehşet olur mâni‘
Varup ağıyâra izhâr eylesem ğayret olur mâni‘

2 Eger nezzârye ruḥşat olursa yârdan gâhî
Mecâl olmaz nigâha girye-i ḥasret olur mâni‘

3 Sürûriyle emel ḥāsıl olur olmaz degil nâsîh
Velî bu mihnete sabr itmeğe tâkat olur mâni‘

4 Hevâ-yı vaşl-ı yârin terki âsândır ey Şıdkî
Dem-i vaşldan ammâ alduğum lezzet olur mâni‘

5 Ḥalâş olmak safâdır gerçi esbâb-ı ta‘alluğdan
Ve lâkin ol safâya fikr-i cem‘iyyet olur mâni‘

130

Fe ülün/ Fe ülün/ Fe ülün

1 Beni şimdi rüsvây ‘ âlem itdi tâli‘
Seni sevdiğim oldı dillerde şâyi‘

[18/b] 2 Ne hilcatsin ey meh kim olmuş cihânda
Kelâmuñ kerâmet sözün nass-ı kâtı‘

3 Budır havfım ey meh ki ola eşk-i âhım
Biri yerde zâyi‘ biri gökde zâyi‘

4 Sanman ki bîmâr-ı hicr-i nigâra
Olur şerbet-i vasıldan ğayri nâfi‘

5 Niçün katl-i Şıdkî da ihmâl idersin
Saña ḥod bulunmaz ne mâni‘ ne dâfi‘

Harfû'l-Gayn

131

Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün

- 1 N'ola ger ursan şehâ bu sîne-i efkâra dâğ
Resmdir urmak etubbâ her zamân bîmâra dâğ
- 2 Kırmızı katmer karanfildir vü yâhûd sürh-gül
Sîne-i bî-kînem üzre görünen her pâre dâğ
- 3 Göz açupdur her taraf nezzâre-i cânân için
N'ola ger beñzerse ey dil 'âşık-ı dîdâra dâğ
- 4 Sîne-i süzânıma ur dâğ-ı 'aşkın dostum
Sînem olsun menzili tâ gezmesün âvâre dâğ
- 5 Gel sen insâf it begim Şıdkî nice çeksün ğamıñ
Böyle bir bâr-ı ğama tâkat getürmez kâra dâğ

132

Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün

- 1 Benzedüpdür kendini bir yâre kûy-i yâre bâğ
Reşk-i bâğ huld olur korkum bu vâra vâra bâğ
- 2 Her zamân bir serv-ğadde hâğ-pây olmak diler
Mâyil olmuş gâlibâ ol serv-i hoş reftâra bâğ
- 3 Rişte-i ömrüm kes ey meh tîğ-i ğamla derd-mendin
Tâ kim olsun bir zamân ğisû-yı anber-bâra bâğ
- 4 Kılmasan bâğa güzel güller açılmaz ey şanem
Şevk-i hüsnüñle n'ola ger gelse berg ü bâra bâğ
- 5 Kûy-i yâri menzil itsem Şıdkîyâ kılma aceb
Mesken olur dâimâ çün andelîb-zâra bâğ

Ḥarfü'l-Fe

133

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün

- 1 Çünkü a'dânın sözü hakkımda çıkdu hep hilâf
N'ola ey meh-rû ger olursan benimle sîne-sâf
- 2 Ahd kılmışdım yolunda cân ü başı terk idem
Şükürillâh itdügüm ahd olmadı işvende lâf
- [19/a] 3 İdebilmezler dehânuñla miyânuñ vasfını
Bir yere cem' olsa yüz bin hurde-bin ü mû-şikâf
- 4 Ger tavâf-ı Kâ'be farz olduysa ey zâhid saña
Küy-i yâri farzdır uşşâka da itmek tavâf
- 5 Gel sen insâf eyle Şıdķı nice bî-tâb olmasun
Böyle bir mihnete tâkat getirmez küh-ı Kâf

134

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün

- 1 Çarķ-ı bî-dâdiyle gönülüm mülkü vîrân oldu saf
Cem' olmuş hâtırım ğamdan perîşân oldu saf
- 2 Bâĝ-ı ümmîd içre maksûdum gülü açılmadı
Dâĝ-ı hicrâniyle baĝrım gonce-i lâle-veş kân oldu saf
- 3 Nice ğayret âteşine yanayım pervânenin
Bezm-i aĝyâra o meh şem'-i şebistân oldu saf
- 4 Hars-i yâd-ı ruhunla bülbül-âsâ rûz u şeb
Hem-demim ey tâze gül âhile efgân oldu saf
- 5 Şıdķiyâ sûd itmedim sevdâ-yı 'âlemden ben sûd
Baht ise el virmedi ömr ise pâyân oldu saf

Harfū'l-Kāf

135

Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün

- 1 Göricek yār ile aġyārı müşkil-kārdır 'āşık
Anı ol vechile seyr itmeden bīzārdır 'āşık
- 2 Eger sen gonce isen ey şanem bāġ-ı melāhatda
Gülistān-ı belāda andelīb-i zārdır 'āşık
- 3 Sitem resmin unut terk eyle cevri ey kemān-ebur
Hadeng-i nāvek-i hicrūñle dil-i efkārdır 'āşık
- 4 Hābībim giceler sen mest-i hāb alursun ammā
Gamiñla aġlamakdan şubħa dek bīdārdır 'āşık
- 5 Şāhın āstānın terk kılmaz redd kıldukça
Hele bu bābda Şıdkī katı bī-ārdır 'āşık

136

Fe'īlātün / Fe'īlātün / Fe'īlātün / Fe'īlün

- 1 Neyleriz şoħbeti meclisde şarāb olmayıcak
Kevser olursa içilmez mey-i nāb olmayıcak
- 2 Dotalım mümkün imiş hābda görmek yāri
Nīce olur dīde-i bīdārda hāb olmayıcak
- 3 Yāriyle ahd ü vefā üstüne da'vāmız çok
Nīce faysal buluruz rüz-ı hesāb olmayıcak
- 4 Bahsi ko safha-i ruhsārı görünmez zāhid
Hall olur mes'elemiz sanma kitāb olmayıcak
- 5 Ğam-ı 'ālem bizi āzürde ider ey Şıdkī
Mest olup mey-kede güncīde ħarāb olmaz

137

Mef'ülü / Fâ'ilâtü / Mefâ'ilü / Fâ'ilün

- 1 Yandırdı yakdı cânımı cāna ğam-ı firāk
Rüsvāy-ı  alem itdi beni  alem-i firāk
- 2 Feryād itmesem nice sabrım gelür ki var
Sīnemde suz-ı hier ü gözümde nemm-i firāk
- 3 Ger girye kılmasam dime efsürde olmuşum
Korkum budur ki gark ide mihr-i yemm-i firāk⁷⁸

- [19/b] 4 Sanman firākı benzeye āhir musībete
Bir özge mātem olur ıyş-i mātem-i firāk
- 5 Tā rüz-ı haşr münfa'il olsa aceb degil
Teslīm-i cānın itmedi Şıdķı dem-i firāk

138

Mef'ülü / Mefâ'ilü / Mefâ'ilü / Fe'ülün

- 1 Ey bād-i sabā kūyüne yārin güzerin yok
Güyā ki benim hāl-i dilimden haberüñ yok
- 2 Ol seng-dilin göñlüñ nerm itmedüñ āhir
Ey nāle ne oldu saña hergiz eseriñ yok
- 3 Çekdüñ elini kākül-i dilberden anuñçün
Evvelki gibi ey dil şeydā çekerüñ yok
- 4 Ol şūha eser itme  aşķın aceb olmaz
Sanur ki figān-ı şeb vāh-ı seherüñ yok
- 5 Raħm eyle anın hāline ey şef'-i cefā-cū
Şıdķı gibi āvāre gezer derbederüñ yok

⁷⁸[Buraya "(.....) andırır oldu bana sirişkin" şeklinde beyitten bir parça yazılmış.]

139

Fe‘ilātün / Mefā‘ilün / Fa‘lün(Fe‘ilün)

1 Saña Hâk virmeseydi ra‘nâlık
Baña virmezdi bunca şeydâlık

2 Āteşe yanmaz idi pervâne
Şem‘ eger itmeseydi zibâlık

3 Zevk-i visâlin raķibe oldu nasb
Baña kaldı yolunda rüsvâlık

4 Sarf iderdim yolunda mâ-melekim
Eger olsaydı elde dünyâlık

5 Yaraşur Şıdķiyâ ol serv-ķadde
Dil-rübâlık güzellik a‘lâlık

140

Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Mefā‘ilün

1 Hemîşe bülbül-i şeydâ gibi nâlân gerek ‘ aşık
Giriftâr-ı kemend-i kâkül cânân gerek ‘ aşık

2 Dem-â-dem sîne-süzân-ı eşk-i hasret birle göz memlû
Ser-küyünde yârin hâkle yek-sân gerek ‘ aşık

3 Dimen ‘ aşık aña kim arzû-yı bezm-i vaşl eyler
Muhassıl-ı vâdi-i hicr içre ser-gerdân gerek ‘ aşık

4 Dilâ ğayrile ülfet eylemen mahzâ kıyâmetdür
Segân-ı kûy ile ol mehin yârân gerek ‘ aşık

[20/a] 5 Gönül bend eyleme her gördüğün meh-pâreye Şıdķî
Olunca mâ‘ il bir âfet devrân gerek ‘ aşık

Harfû'l-Kâf

141

Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün

- 1 Mürdeye cân bahş ider la' l-i kehribāruñ senüñ
Serve kâmet gösterir nâzile ref̄tāruñ senüñ
- 2 Râhat-efzâ-yı dil-âzürdedir ğussadır
Dem-be-dem ey gonce-fem nâzile güftāruñ senüñ
- 3 Zahm-nāk tîĝ-i gamzın meyl-i merhem eylemez
Sihhat itmez arzū ey şūḥ bīmāruñ senüñ
- 4 Eylemez vaşlın temennâ fir̄atüñle cân virür
İstemez âzâdelik cânâ giriftāruñ senüñ
- 5 Hüsle âfâkı dutdu ser-be-ser ol mâh-nev
Zâhidâ bilmem nedendir aña inkāruñ senüñ
- 6 Sen sen ol Yūsuf-likā Mısr-ı melâhat içre kim
Var her bir kûşede yüz bin hirîdāruñ senüñ
- 7 Nâle kıl pinhānı ey Şıdķı ğamuñdan ol mehin
Yoksa dehri yandırır âh-ı şerer-bāruñ senüñ

142

Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün

- 1 Dilde cem'iyet komaz zülf-i perişānuñ senüñ
Akl u dîn yağmâcısıdır çeşm-i fettānuñ senüñ
- 2 Zümre-i İslām'a saldı rahne zülf-i kâfirin
Men' kılmazsın meger yok mudur imānuñ senüñ
- 3 N'ola irmezse elim dāmānına ğam çekmezim
Dutarım mahşer günü elbette dāmānuñ senüñ
- 4 Hasta-i aşkim tabībâ çekme ğam ıslāhıma
Derdim ile koy gerekmez baña dermānuñ senüñ

5 Va‘de viridin rûz-ı vaşla itdiñ inkâr ey şanem
Yoğimiş teşhîs kıldım ahd ü peymānuñ senüñ

6 Hem-dem oldu ol gül-ra‘nâ raķīb hārla
Zāyi‘ oldu Şıdkīyā beyhūde efgānuñ senüñ

143

Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilün

1 Deldi bağrım nāvek-i müjgān-ı dil-dūzun senüñ
Saldı āteş cānıma ‘aşķ-ı cihān-sūzun senüñ

2 Vādī-i Eymen sanur kūyün gören ey sīm-ber
Ger tecellī kılsa ‘ālem-efrūzun senüñ

[20/b] 3 Sāmīrī sihrin Mesīh i‘cāzın itmezler kabül
Görseler la‘linle çeşm-i fitne-āmūzun senüñ

4 Sürmedin zevķ-i bahār vaşlı ey dil bülbülü
Gālībā fasl-ı hazānda geçdi nev-rūzun senüñ

5 Ayru düşdün zülf-i ruhsārından ol şūhun n‘ola
Geçmese derd-i hicrle Şıdkī şeb ü rūzun senüñ

144

Mef‘ülü / Fā‘ilātü / Mefā‘ilü / Fā‘ilün

1 Cānā beni esīr-i belā vü ğam eyledüñ
Zülfün misāli hātırımı derhem eyledüñ

2 Āzāde-i cihān geçinürken dil ey perī
Bend-i kemend-i zülf ham-ender-ham eyledüñ

3 Mahrūm eyleyüp beni bezmüñden ey şanem
Ağyār-ı dūnü mey şöħbetine maħrem eyledüñ

4 Bilmez kimesne nükte-i sırr-ı dehānını
Çok ‘ālemi bu mes'elede mülzem eyledüñ

5 Cürmü nedür ki Şıdķı dil-ħastenin Őehā
Bār-ı belā-yı hicriyle Ķaddini ham eyledüñ

145

Mefā'ılün / Mefā'ılün / Mefā'ılün / Mefā'ılün

1 N'olur ey bī-vefā bizden yana bir kez güzār itseñ
Sitem resmin unutsañ perestiŐ-i ahvāl-i zār itseñ

2 Vücüdüm zahm-nāk-i nāvek-i gamzuñdır ey hunī
Ne var la' l-i lebüñden merhem-i cān-figār itseñ

3 Ğam ü derdim muħabbet içre çün mecnūnda efzūndur
N'ola ' aşķla ey Leylā-veşim ger iftihār itseñ

4 Yeter aĝyār ile yār eylediñ ey çarħ olmaz mı
Benimle ol periyi bir nefes bir yerde yār itseñ

5 Göñül bu ' aşķ ü baħt ise zebūn Şıdķı sen rüsvāyı
Ta'accüb yok eger ' aşķuñdan ey meh-pāre ār itseñ

146

Mef'ülü / Fā'ilätü / Mefā'ülü / Fā'ilün

1 Raħm eyle ey Şanem ki giriftārınım senüñ
AŞüfte-hāl zülf-i siyeh-kārınım senüñ

2 Aĝyār gibi sanma ki ālüde-tab' olam
Cevr eyleme ki ' aşķı-ı dīdarınım senüñ

3 Ey Őehsüvār-ı ħüsn benim dest-gīrim ol
Kim pāy-māl-ı Őīve-i reftārınım senüñ

[21/a] 4 Ğüsnün metā'ına sanma nakd-i ömrle
Bāzār-ı ' aşķ içinde hirīdarınım senüñ

5 Şıdķı san'at-ı vücüdüm olupdur esīr-i ĝam
Merhem kıl ey tabīb ki bīmārınım senüñ

147

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün

- 1 Dün gice küyünde yārın ey gönül dād eyledün
Güş dutmaz dādına beyhüde feryād eyledün
- 2 Kılmadın bir kez teraḥḥum baña ey şirîn lezim
Derd ü mihnet kühsarı içre Ferhād eyledün
- 3 Saña dād eylerdim ey meh ğayr zulm itse baña
Kime feryād eyleyem sen baña bî-dād eyledün
- 4 Dād elinden ey şanem feryād elinden ey şanem
Şād-ı gönlüm mihnet bahriyle nâ-şād eyledün
- 5 Yarı görmezsen cefāya sabr idersen Şıdkıyā
Çekmede hicrân-ı ğamuñ bir tarz bünyād eyledün

148

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün

- 1 Zāyi' oldu ey gönül her laḥza feryād itdigün
Ey perî-peyker ğamıyla şubḥa dek dād itdigün
- 2 Ol sitem-gerine aġyār ile yār oldu gönül
Saña kaldı giceler küyünde feryād itdigün
- 3 Raḥm idüp yağmāya virme sevdiğim dil-i kişverin
Dest-i zulmüyle harābe itme ābād itdigün
- 4 Hu dutupdur hicrle ümîd vaşl vaşl itmez gönül
Sanma ey meh vaşl umar hicrāna mu'tād itdigün
- 5 Rüz-ı mahşer Şıdkı-i bî-dil dutar dāmānını
Sanma saña kalur ey meh bunca bî-dād itdigün

149

Fā'īlātün / Fā'īlātün / Fā'īlātün / Fā'īlün

- 1 Çün beni kıldı esîr-i hicr-i devrân felek
Ehl-i irfân husûmet kıldığına var mı şekk
- 2 Kesret-i bārân ü cûş-ı rahle-i kalemin aceb
Hâlîme ağlasa havada mürğ ü deryâda semek
- 3 Zâhidâ ol çeşmi sayyâdın müselsel kâkülü
Mürğ-i rûh-ı 'âşık-ı bîmâra kurmuşdur şebek
- 4 Nakd-i cānım gevher-i eşkim harâm olsun baña
Ger âh-ı 'aşkında sarf itmezsem ey meh mâ-melek
- 5 Ol ki mevcûdun âh-ı 'aşkıda nâbûd itmeye
Şafha-i hâtırdan ey meh-rû sen anı eyle haqq
- 6 Dâne-i hâlin hevâya virdi cürm harmenin
Dahî şimden sonra ömrüm hâsılı nefesin gerek
- 7 Bisütünü tîşe-i âhımla vîrân eyledim
Kûh-kenlikde benim Ferhâda Şıdkî müşterek

150

Mefâ'īlün / Mefâ'īlün / Mefâ'īlün / Fâ'lün

- 1 Tîr-i felek beni ol şûhdan cüdâ kıldıñ
Hayâl-i serv-i kıddiyle kadem dû-tâ kıldıñ
- 2 Safâ-yı vaşldan âvâreyim o günden kim
Beni belâ-yı gam-ı hicr âşinâ kıldıñ
- 3 Vefâya nice kez ey meh egerçi ahd itdiñ
Velîk ahde vefâ itmeyüp cefâ kıldıñ
- 4 Peyâm-ı ye'sle âsude itdigüñ dilimi
Niçün bu ahdile bin derde mübtelâ kıldıñ

[21/b] 5 Egerçi ahde vefâ eylemez o meh Şıdķı
Hele o zevķle bir nice gün şafâ kıldıñ

151

Fe‘ilâtün / Fe‘ilâtün / Fe‘ilâtün / Fe‘ilün

1 Gitdüñ ey gonce-dehen baña tegâfül kıldıñ
Nâleden gülşen-i hicre beni bülbül kıldıñ

2 Hâlimi itmek için zâr ü perîşân cânâ
Dağıdup zülfünü ârâyiş-i kâkül kıldıñ

3 Germ itdün yine gevherleri dökdün ey eşk
Gözlerim merdümüne ‘arz-ı tecemmül kıldıñ

4 Gitdi gözden o perî-çehre dilâ dūr oldu
Sūd-mend olmadın beyhūde tevessül kıldıñ

5 Virmeyüp cân o mehin hicrine duydun Şıdķı
Âferin havsalana yahşî taḥammül kıldıñ

152

Mefâ‘ilün / Mefâ‘ilün / Mefâ‘ilün / Mefâ‘ilün

1 Revâ mıdır habîbim böyle rüsvây-ı cihân olduñ
Uyup ağıyara âhir diller içre dâstân olduñ

2 Dimez miydım saña beyhūde gezme ey kemân-ebrū
Sözüm dutmayup âhir tîr-i teşnî‘a nişân olduñ

3 Seniñ zikr olunurken yahşî nâmın ey perî-peyker
Rıkkıyyet-i dîve uydun ḥalk arasında pây-mâl olduñ

4 Gül-i bāğ-ı hayâ vü hem-dem-i ehl-i ma‘ârifken
Erâzil-i şîrb olduñ hem-zebân-ı câhilân olduñ

5 Senün hicrün ğamuñ Şıdķı-i bî-dil çekdi ey meh-rū

Sen ammā bī-ḥaḳīkatlik idüp nā-mihr-bān olduñ
153

Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Mefā‘ilün

- 1 Senüñ ey şāh-ı ḥübān yokdur dehr içre aḳrānın
Velī pest eyler ammā kadrini aḡyāra ihsānın
- 2 Degil beyhūde gökden yere inmek āftāb ey meh
Meger āşüftesidir sen gibi bir māh-ı tābānın
- 3 Nīce ḥüsnün koyup meyl ideyin māh-ı cihān-tāba
Ki kadrini pest ider şem‘-i rûhun hürşid-i rahşānın
- 4 Gör ol gonce-dehānın ārız-ı gül-günün şerm it
Sakin ey bāḡ-bān ‘ arz eyleme güllerin ḥandānın
- 5 Varup aḡyārla her laḫza ıyş ü nüş idüp cānā
Revā mı āh u zārın alasın Şıdḳī nālānın

154

Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilün

- [22/a]
- 1 Çeşm-i şehdāsın görünce ol mehüñ cādū didik
Kākülün seyr idicek bir sünbül-i hoş-bū didik
  - 2 Hātırın almaz ele uşşāḳımın bir vechile
Ol sebebden ol meh-i bī-mihre biz bed-hū didik
  - 3 Teşne-leb kalduk beyābān-ı ḡam içre ey perī
Hançerin yalmanını gördük bir içim sū didik
  - 4 Māh-ı nevdır kaşların yāyına erbāb-ı nazar
Yañlış itdün biz aña ey sīm-ber ebrū didik
  - 5 Göñlün arar ‘ aşıḳıñ genc-i belāda Şıdḳiyā
Ġamze-i ḥün-riz-i yāre nāvek-i dil-cū didik

155

Mef'ülü / Mefā'ilü / Mefā'ilü / Fe'ülün

- 1 Ey dil o mehi kendüñe sen yâr ola sanduñ
Aşkında anın şem'-sıfat odlara yanduñ
- 2 Yüz hayf ki fikr eylemedin âkıbetin sen
Ol gonce-femin va'de-i vaşlına inanduñ
- 3 Ey gonce-dehen bülbüle cevr eylediğin çün
Başdan ayağa cümle kızıl kâna boyanduñ
- 4 Dün luţfile anmış seni ol şüh-ı cefâ-cü
Mihnet yok senden meger ey baht uyanduñ
- 5 Şıdkî saña cevr eylemeyi âdet idinmiş
Ol meh-veş elinden hele cânından usanduñ

156

Mef'ülü / Mefā'ilü / Mefā'ilü / Fa'lün

- 1 Ey meh beni esîr-i belâ vü ğam eyledüñ
Ağyârı zevk u vaşlın ile hurrem eyledüñ
- 2 Tîg-i cefâyla cigerim çāk çāk idüp
Bî-derdler cerâhatine merhem eyledüñ
- 3 Berümendî ' âleminde sebük-bâr idim velî
Mihnet yüküyle kıddimi şimdi ham eyledüñ
- 4 Mahrûm eyleyüp beni bezm-i visâlden
Ağyâr-ı dünü şöhetine maḥrem eyledüñ
- 5 Cân virmedüñ visâl günü yâre Şıdkîyâ
Billâhi ta'allül itmek ile çok kem eyledüñ

157

Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün

- 1 Varup aġyāra uyduñ ey şanem hālīm harāb itdüñ
Nedir cürmüm beni reşk āteşi birle kebāb itdüñ
- [22/b] 2 Ğamuñla cān virüp vaşl arzusun itmedim hergiz
Niçün ey sīm-ber ben mübtelādan ictināb itdüñ
- 3 Ruḥ u la' lin ḥayāli birle cānā genc-i firḫatde
Hemīşe sīnemi sūzān idüp çeşmim bir āb itdüñ
- 4 Nīce görmek seni mümkündür ey şūḥ-ı cefā-pīşe
Ara yerde hayā vü şermini iki nikāb itdüñ
- 5 Dirler cennet içre kimseye hergiz azāb olmaz
Niçün kūyünde Şıdķı bendene cānā azāb itdüñ

158

Mef'ūlü / Mefā'īlü / Mefā'īlü / Fa'lün

- 1 Hicr āteşine yandı ciger raḥm kılmaduñ
Gūya ki hāl-i zārımı künhüyle bilmedüñ
- 2 Aġyāra gül gibi açılırsun velī baña
Öldüm ğam-ı firāķla hergiz açılmaduñ
- 3 Tīg-i sitemle rişte-i ömrüm kesüp velī
Sen kūy-ı ğayra varmadan ey meh kesilmedüñ
- 4 Bin kerre ḥāķ-i reh-güzerinde yatur görüp
Çeşmim yaşını dāmen-i luḫfunla silmedüñ
- 5 Geçdi günün firāķla Şıdķı saña dirīg
Bir şeb o şūḥ-ı māh-likāya sarılmaduñ

159

Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün

- 1 Neye feryād iderdim ey şanem zār olduğum bilseñ
Niçün bergeşte olurdum giriftār olduğum bilseñ
- 2 Niçün ğayri tabībe derd-i dil izhārın eylerdim
Gam-ı hicrinle ey meh-pāre bīmār olduğum bilseñ
- 3 Kılıp terk-i sitem cevri itmez idin baña her laḫza
Reh-i aşkında bir dil-riş ü efkār olduğum bilseñ
- 4 Nīce mümkün olurdu saña hāb-ı rāhat ey meh-rū
Gice tā şubḫa dek kūyünde bīdār olduğum bilseñ
- 5 Olup her hāra hem-dem Şıdķı'ya āzār virmedin
Nihāl ḫaddine ey meh hevādār olduğum bilseñ

Ḥarfü'l-Lām

160

Fā'īlātün / Fā'īlātün / Fā'īlātün / Fā'īlün

- 1 Geçse tīrin cāna hergiz hātırım derhem degil
‘Āşıkım bin derd ü ğam çeksem yolunda ğam degil
- 2 Kim ki cennetden geçüp itmez ser-kūyün vatan
Mezheb-i uşşāk içinde ey perī ādem degil
- [23/a] 3 Sūde-i elmās olur ger derdime itseñ ilāc
Tāzeler zahmım tabība itdigün merhem degil
- 4 Girye-i bī-ihdiyārından eserdir bülbülün
Görünen berg-i gül üzre katre-i şebnem degil
- 5 Her zamān bir ğussa ile pay-māl olmaktadır
Ḥandān Şıdķı-i dil-ḫaste hergiz dehrde ḫurrem degil

161

Mef'ülü / Fâ'ilâtü / Mefâ'ilü / Fâ'ilün

- 1 Hayfâ ki âh u nâle-i bülbül hazîn degil
Hayret-fezâ-yı hâtır-ı endüh-gîn degil
- 2 Peyveste âh u nâle kılur gerçi andelîb
Ammâ ki ' aşık âhın gibi âteşin degil
- 3 Bahr-ı girişme mevcler urmaktadır dilâ
Yârin gadabla itdüği çîn-i cebîn degil
- 4 Âsûde oldu kişver-i dil hayl-i hicrden
Ammâ ki leşker siteminden emîn degil
- 5 Söz yok vefâsız olduğuna hurrem Şıdkî ol mehin
Şükürüm hemân budur ki erâzil-nişin degil

162

Mef'ülü / Mefâ'ilü / Mefâ'ilü / Fe'ülün

- 1 Ey bād-ı sabâ hâlimi cânâna ayân kıl
Âşüfteliğim zülfü pür nişâna ayân kıl
- 2 Bülbül gibi kân ağladığım hâr-ı sitemden
Bir vechile ol gönce-i handâna ayân kıl
- 3 Pervâne-sıfat yandığımı bezm-i gam içre
Luţf eyle gel ol şem'-i şebistâna ayân kıl
- 4 Ya'küb tek âh eylediğim genc-i gam içre
Raḥm eyle var ol Yûsuf-ı Ken'ân'a ayân kıl
- 5 Üftâdeligin reh-güzer-i ' aşkda Şıdkî
Şerm eyleme ol serv-i hırmâna ayân kıl

163

Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün

- 1 Göñül efsürdelik terkin kılup bir ' aşık-ı pāk ol
Hemīşe eşk-riz ü dem-be-dem firqatle ğam-nāk ol
- 2 Yeter āzāde gezdin dehrde şimden gerü ey dil
Sevip bir serhoş reftarı rāh-ı ' aşkda hāḡ ol
- 3 Çeküp nāmus fikrin nām-ı kaydın düşme teşvīşe
Dilā dīvāneler semtin gezüp bir sīne-yi çāk ol
- [23/b] 4 Daḡī şimden gerü beyhūde gezmekden ferāġat kıl
Girüp ehl-i cennet silkine bir sāhib-idrāk ol
- 5 Hayāl-ı bāde-i la' liyle ol tersānın ey Şıdķı
Düşüp meyhānelerde nice gün ser-mest ü bī-bāk ol

164

Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün

- 1 Bi-hamdillāh bu günler ḡayddan āzāde olupdur dil
Virüp cān-ġüşteye bir ğamzesin cellād olupdur dil
- 2 Dime vaşl arzūsun senden eyler aña ġümān ebrū
Alışmışdır mizācı hicriyle mu'tād olupdur dil
- 3 Göreliden kaşların yayını meydān-ı muḡabbetde
Melāmet yayın çekmekde çok üstād olupdur dil
- 4 Ne denli cevr idersen eyle māni' yok saña şāhım
Ġam-ı hıcre muti' ü firqate mu'tād olupdur dil
- 5 Ġam-i la' liyle ol şīrīn-lebin kühsār-ı ' aşk içre
Bu gün cān virmek ile Şıdķıyā feryād olupdur dil

165

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün

- 1 Şūh-ı bî-vefâdan ey gönül olmak cüdâ müşkil
Nîce sabr eyleyem hadden füzün derdim devâ müşkil
- 2 Cihânda her ne denlü kâr sa'b olsa kolay ey dil
Velî dūr olmak amma eşnâdan eşnâ müşkil
- 3 Taḥammül-pîşedir 'âşık belâ vü ğamdan incinmez
Hemân şerḥ eylemek hâl-i dilin cânâ saña müşkil
- 4 Gönül ko gafleti ol şūh-ı şehr-âşûba dil virme
Bilürsen bî-vefâ dil-dâra olmak mübtelâ müşkil
- 5 Dime vaşlınla Şıdkî kurtulur hicrân belâsından
Tabîbim şerbetiyle mürdeye virmek şifâ müşkil

166

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün

- 1 Düştü deşt-i hayrete mecnûn gibi şeydâ gönül
Oldu bir Leylâ için 'âlemlere rüsvâ gönül
  - 2 Ger ecel gelse bulunmaz anda ğamdan ğayrisi
Biter ğam içre oldu şöyle nâ-peydâ gönül
  - 3 Halkdan âr itdi mecnûn kıldı sahrâ meskenin
Sensin ancak böyle rüsvâlıkda bî-pervâ gönül
  - 4 'Âlemi geşt itdim ammâ bulmadım gönlüm gibi
Çekmede derd ü ğam-ı hicrânı müstesnâ gönül
- [24/a] 5 Kes visâl ümmîdini sabr eyle Şıdkî tek ğama
Ey fırâk-ı yâre sabr itmekde bî-hemtâ gönül

167

Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün

- 1 Saña dimem benimle hem-zebān olup tekellüm kıl
Açıl ey gonçe-i nev-reste gāhī bir tebessüm kıl
- 2 Hüner sanma 'aşkıında yārin nāle kılmaktır
İşit efgānı benden tek sen ey bülbül terennüm kıl
- 3 Yigitsin hāline rahm eyle alma nāle-i zārım
Hadeng-i āh-ı dil-dūzumdan ey zālīm tevehhüm kıl
- 4 Leb-ā-leb oldu hūn-āb-ı ğamuñla sāgır didim
Yeter şimden gerü kān ağladım cānā teraḥḥum kıl
- 5 Müyesserdir visāli ol mehin kat'-ı ümīd itme
Hemān gördükde yāri durmayup Şıdķı tazallüm kıl

168

Mefā'īlün / Fe'ilātün / Mefā'īlün / Fa'lün

- 1 Hadeng-i āhımdan ey sīm-ber tevehhüm kıl
Yeter bu denlü tegāfül baña teraḥḥum kıl
- 2 Dimem saña ki vefā ile söyledikde baña
Sitem olursa da olsun hemān tekellüm kıl
- 3 Nedir bu gerdiş-i çeşm vü nedir bu çın-i cebīn
Açıl gel ey gül-i nev-reste bir tebessüm kıl
- 4 Bahār mevsimidir gülşen içre bülbül tek
Figāna başla dilā dem-be-dem terennüm kıl
- 5 Ne sūd söylemeden sırr-ı 'aşkı ey Şıdķı
Teraḥḥum itmez o meh-rū yeter tazallum kıl

169

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün

- 1 Gülşen-i dehrde çün hârla hem-demdir gül
Vü meydir ağlasa kan derdle şeydâ bülbül
- 2 Kat'-ı ümîd idik ahbâb-ı hayâtımdan kim
Pây-bend-i ser-zülf oldum esîr-i kâkül
- 3 Sâkînin bezmi müdâm olmasın ister Hâkık'dan
N'ola ger eylese meclisde surâhî kulkul
- 4 Kadd-i bâlâna göre bağda bitmez bir serv
Zülf-i şîrininle mânend açılmaz sünbül
- 5 Ağlasun Şıdķî-i dil-ḥaste ğam-ı hicrinle
Sen varup zevķle ğayrin yüzüne zevķle gül

170

Fe ū lün / Fe ū lün / Fe ū lün / Fe ū lün

- 1 Cefâsı ğamuñdan işim oldu müşkil
Baña eylemez raḥm o şîrin-şemâyl
  - 2 Ne ğüftâra cür'et ne hicrâna tâkat
Aceb derde düşdüm bu müşkil o müşkil
  - 3 Deyin ahvâlim ol dilber-i kîne-cûya
Ki şâyed ola mübtelâsına mâ' il
  - 4 Dilâ gezme beyhûde kûyünde yârin
Hatarlı tarîk içresin olma ğâfil
  - 5 Egerçi gerekmez bu kim dil-rübânın
Hudâ raḥmeti tek ola luḫfî şâmil
- [24/b] 6 Ve lîkin gerek ğâh cevri eyler olsa
Gehî iltifât ide aña mukâbil
- 7 Cihâna daḫî Şıdķî tek gelmişdir
Ki ola 'aşķ katında üstâd-ı kâmil

171

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün

- 1 Nahl-i ömrüm bāğ-ı hırmān içre āfetsiz degil
Genc-i ğamda bir nefes göñlüm musībetsiz degil
- 2 Kıl hazer āhımdan ey meh-pāre hicrān günleri
‘ Āşıkım āhım mü’essirdir sirāyetsiz degil
- 3 ‘ Arz idin ahvālimi ol şūh-ı bī-pervāya kim
Raħm ide ahvālime şāyed mürüvvetsiz degil
- 4 N’ola ger bir şemme ahvālinden izhār eylesem
‘ Āşik olan lāzım ey meh-rū şikāyetsiz degil
- 5 Cān nedir kim müjde-i dīdārı īsar itmeye
Ey şanem Şıdkī kulun tā böyle himmetsiz degil

Harfū'l-Mīm

172

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün

- 1 Kangı gündür kim ğamuñ birle perīşān olmazım
Firķatinden baħtla dest ü girībān olmazım
- 2 Gonc-veş hūn-āb-ı mihnetden dutuldu hātırım
Gülmezim açılmazım gül gibi ħandān olmazım
- 3 Nīce gündür olmuşum dūr ol ser-kūden dilā
Anın içün mā' il-i geşt-i gülistān olmazım
- 4 Kılma bezm-i ğayra teklīf ey perī ben ħastayı
Olurum hicrūñle hem-bezm-i raķībān olmazım
- 5 Genc-i firķat içre cānā Şıdkī-i dil-ħastenin
Kangı gündür kim ğamuñ birle perīşān olmazım

173

Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün

- 1 Ğamuñdan dil perīşān dīde giryān sīne sūzānım
Esīr-i dām-ı aşkım mübtelā-yı derd-i hicrānım
- 2 Açıldı gonceler yer yer açılmaz gonce-i bahtım
Nīce yıllar durur kim sākın-i sahn-ı gülistānım
- 3 Kabūl etmez brehmen deyre zāhid mescide koymaz
Aceb bī-tālī'im kim neng-i ehl-i küfr ve īmānım
- 4 Doludur gonce-veş hūn-āb-ı ğamla sīnem ey hem-dem
Cehlden 'ālemin yüzüne ben gül gibi handānım
- [25/a] 5 Nice āzādelik ümīd idem 'ālemde ey Şıdķī
Giriftār-ı kemend kākül-i müşğīn cānānım

174

Fā'īlātün / Fā'īlātün / Fā'īlātün / Fā'īlün

- 1 Dīdeden la'lin hayāli birle nemdir hāsılım
Sīnede zūlfün ğamıyla dūr-ı gamdır hāsılım
- 2 Bāğ-bān 'aşķ-ı hūn-āb-ı sitemle beslemiş
Bir nihāl hāsretim derd ü elemdir hāsılım
- 3 Berk-i 'ālem-sūz yakdı vücūdum harmenin
Anın içün mezra'-ı ıyş içre kemdir hāsılım
- 4 Ğayr-i müstağnī mey vaşlından ey sākī niçün
Dūr-ı la'linde benim zehr-i sitemdir hāsılım
- 5 Bir kemān-ebrū ğamıyla Şıdķī-i bī-çārenin
Küşte-i tīr-i cefāyım zahm-ı gamdır hāsılım

175

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün

- 1 Nîce demdir kayd-ı zülf-i müşk-būdan fāriğim
Anın için ey gönül ta'n-ı adüvden fāriğim
- 2 Kılma nefret bā-bān pejmürde görsen beni
Lāle-i kühsār derdim reng ü būdan fāriğim
- 3 Genc-i ğamda kāni'im hicrānına cānānımın
Vaşlın ümmid eylemem ol arzūdan fāriğim
- 4 Menzil-i maksūde irmek mümkün ammā neyleyim
Pāy-bend dām-ı sabrım cüst ü cūdan fāriğim
- 5 Ta'ne itme Şıdkīyā hāmūş olursam bezmde
Mest-i cām-ı hayret oldum güft ü gūdan fāriğim

176

Müstef'ilātün / Müstef'ilātün

- 1 Ğam-ı aşk-ı nigārdır ğarāzım
Sünbül-i zülf-i yārdır ğarāzım
- 2 Sākindir olduğumdan hep
Bir but-ı işve-kārdır ğarāzım
- 3 Meyl-i cām u piyāle eylemeden
Nergis-i çeşm-i yārdır ğarāzım
- 4 Sīnem üstünde dāğ yakmaktan
Seyr için lāle-zārdır ğarāzım
- 5 Bir büt-ı gül-zārın ey Şıdkī
Leb-i la'inde vardır ğarāzım

177

Fe'îlâtün / Fe'îlâtün / Fe'îlâtün / Fe'îlün

- [25/b] 1 Şâkıyâ fasl-ı bahâr oldu getür mey görelim
Varalım mey-gedeye cām-ı pey-â-pey görelim
- 2 Gönlümüz geçdi ğam ü ḥasret ile vay bize
Elimizde komadı harc-ı mülk şey görelim
- 3 Āftâb-ı ğam-ı firḫatle bizi yandırdı dirġ
Olmadı dehrde bir zerre kadar fey görelim
- 4 Komamış nāmemizi 'arz ide kāsıd yāre
Nāme-i ömr-i raḫîbi umarız tayy görelim
- 5 Mā' ilüz ğayr-i mükerrer revîşe ey Şıdkî
Nîce bir dehrde bir vaz'ı pey-â-pey görelim

178

Fe'îlâtün / Fe'îlâtün / Fe'îlâtün / Fe'îlün

- 1 Ḥûn idüpdür cigerim la' l-i leb-i yār benim
Ham kılupdur ḫaddim ol şîve-i reftâr benim
- 2 Nāle itmen siteminden o mehin sabr iderin
Olmasun hālîme vâḫıf deyü aġyār benim
- 3 Men' ider eşkle nezzāreyi ruhsârından
Düşmenimdir nideyin dîde-i ḥûn-bār benim
- 4 Sen sezâ-yı gonce-dehen seyr-i gülistân itsem
Görünür dîdeme gül gonceleri hār benim
- 5 Dest-i ḥasret şeb-i hicrinde o ḥûn-âşâmın
Nāhun-ı ğamla ider sînemi efkâr benim
- 6 Tütî tab'-ı sühan-perverimi lâl itdi
Telh-i güftâriyle ol la' l-i şeker-bār benim

7 Derd-i dil şerhine izhâr degildir hâcet
Şıdkîyâ şâhid-i hâlîme yeter eş'âr benim

179

Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün

- 1 Sanmanız âh eylesem dildârdan âzürdeyim
Yârdan yok mihnetim ağıyârdan âzürdeyim
- 2 Kûyüne varmağa tâkat bende yokdur sun'dan
İl sanur ol ser-i hoş-reftârdan âzürdeyim
- 3 Her zamân bîdâr ider dil-dârı hâb-ı nâzdan
Anın için âh-ı âteş-bârdan âzürdeyim
- 4 Ser-hoş olmayınca yokdur kimse ile ülfetim
Mest-i câm-ı firqatim hem-şi'ârdan âzürdeyim
- 5 Kimse yok ahvâlimi ' arz idebilmem neyleyim
Bir iki gün oldu Şıdkî yârdan âzürdeyim

180

Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün

- 1 Dirîgâ hayf kim ol şâh-ı âlî-şândan ayrıldım
Hemân bir mürde cisme beñzerim kim cândan ayrıldım
- 2 Aceb mi âh u feryâd eylesem beytü'l-hüzn içre
Bu gün Ya'küb tek bir Yûsuf-ı Ken'ân'dan ayrıldım
- 3 Ta'accüb eylemen ger bülbül-âsâ nâle eylersem
Gülistân-ı cihânda bir gül-i hândandan ayrıldım
- 4 Yeter cevri eyledüñ ben mübtelâya ey şanem bi'llâh
Ġamiñla ağlamakdan dîde-i giryândan ayrıldım
- 5 Nîce sînem dögüp yaş yerine kan dökeyim Şıdkî
Ki bir ehl-i haķîkat sâhib-iz'ândan ayrıldım

181

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün

- [26/a] 1 Dilde vaşlın arzusuyla hayālīm var benim
Çeşmde la'lin ğamıyla eşk-i elem var benim
- 2 Çāre yokdur derdime dünyāda hergiz ey tabīb
Zāyi' itme merhemūñ bir özge hālīm var benim
- 3 Mülk-i dil hıfzına hayl-i ğamdan itmem ihtirāz
Ol perī tek bir şeh-i sāhib-cemālīm var benim
- 4 Cevr-i dilber bir yana ü ta'n-ı bed-kū bir yana
Böyle dirlikden dilā çok infi'ālīm var benim
- 5 Şıdķiyā teklif-i ıyş itme baña şimden gerü
Hicr-i yārile bu gün hayli melālīm var benim

182

Mefā'ilün / Mefā'ilün / Mefā'ilün / Mefā'ilün

- 1 Muḥabbet bārın çekmekte çok ferzānedir göñlüm
Bu vādī içre Mecnūn'dan daḥī merdānedir göñlüm
- 2 Yakar bāl ü perin ğam āteşinde ictināb itmez
Semenderdir veyāhūd bilmezem pervānedir göñlüm
- 3 Nīce müddet durur kim genc-i visālın arzusuyla
Mukīm-i genc-i mihnet sākın-i vīrānedir göñlüm
- 4 Dime cevritmek ile özgeye mā'il ola cānā
Ġamuñla āşinādır ğayrden bīgānedir göñlüm
- 5 Ne hacet saklamak ma'lūmdur dünyāya ey Şıdķī
Muhassal şimdilik ol āfet-i devrānedir göñlüm

183

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün

- 1 'Aşğdan ey mehlikā başda cünūnum var benim
Sīne-i pür-süz ü eşk-i lāle-gūnüm var benim
- 2 Şeb-rev-i rāh-ı ğamım cānā tarīk-ı 'aşğda
Şu'le-i āhım gibi bir reh-nümünüm var benim
- 3 'Āşğda Ferhād'la Mecnūna yokdur nisbetim
Çekmede hicrān-ı ğamuñ sabr u sükūnüm var benim
- 4 Tīğ-i gamzıñla beni üftāde-i қatl eyledüñ
Şer'le ey sīm-ber boynunda hūnum var benim
- 5 Çekmezem şimden girü ğam nüsha-i şı'rim gibi
Hūblar teshīrine Şıdķı füsūnum var benim

184

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün

- 1 Geldi geçmedi nev-bahār ü ben gülüp açılmadım
Varmadım gül-zāra seyr-i gonce vü gül kılmadım
- [26/b] 2 Geçmedi ömrüm mihnet-i hicrānla yüz sayf kim
Bir kez ol serv-i semen-sīmāya ben sarılmadım
- 3 Ğayr-i hem-dem zevķe ben firқat esīri neyleyim
Āşinālık itmedim 'ālemde zevķi bilmedim
- 4 Ben o ser-mest-i şarāb-ı hasretim kim haşre dek
Olmuşum bī-hoş hergiz dehrde ayılmadım
- 5 Halkā fāş olsun deyü 'aşğında kanlar yumduğum
Çeşmi hūn-āb-ı ğamdan Şıdķı bir dem silmedim

185

Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün

- 1 Düşdü âteş-i hicrāna cān-ı mihnet-ālūdum
Müyesser itmedi baht-ı bed ammā hiç maksūdum
- 2 Yolunda şarf kıldım eşk o āhım ey perī-peyker
Muhassal zāyi' oldu aşkda būd ile nā-budum
- 3 Visāle irmiş iken kendi re'yimle cüdā oldum
Dirīgā gaflet itdim bilmedim 'ālemde bī-hūdum
- 4 Virüp cān nağdini oldum metā'-ı vaşlına tālib
Budur bāzār-ı mihnet içre ey meh ḥāsılıım sūdüm
- 5 İrişmek vaşlına müşkildir ol şūḥ-ı sitem-kārın
Meger yār ola Şıdķı baña bir dem baht mes'ūdum

186

Mef'ūlü / Fā'ilātü / Mefā'īlü / Fā'ilün

- 1 Zülfün esīriyim n'ola şeydāyım müdām
Kūyün mukīmiyim n'ola rüsvāyım müdām
- 2 Pā-bend-i dām-ı ḥasretim āzadıyım daḥī
Kurbān-ı hançer-i ğamım ihyāyım müdām
- 3 Oldum esīr-i dest-i muḥabbet aceb degil
Mecnūn-misāl bī-ser ü bī-pāyım müdām
- 4 Ol şūḥ-ı bezme sākī diyen rind-i bāde-hār
Şıdķı saña ne mā' il-i sahbāyım müdām
- 5 Yokdur cihānda tāli'im ey Şıdķı zerrece
Ger mihr gibi lāzıl-ı dünyāyım müdām

187

Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün

- 1 Ne seyr-i gonca ü ne gül-zâradır meylim
Tekellüf ber-taraf ol ser-hoş-ı reftâradır meylim
- 2 Dimek efgân idem ol gonceyi gördükde bülbül tek
Gülistân-ı vefâda bir gül-i bî-hâradır meylim
- [27/a] 3 Egerçi rişte-i ümmîdi kesdim târ-ı zülfünden
Velî nik cânla ol gamze-i hûn-hâradır meylim
- 4 Mukîm-i kûy-i yârim cennet olsa eylemem mesken
Esîr-i dâm-ı aşkım kâkül-i dil-dâradır meylim
- 5 Ne hâcet saklamak fâş eylerim dünyâya ey Şıdķı
Muhaşşal şimdilik ol şûh-ı şîrîn-kâradır meylim

188

Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün

- 1 Bir derim kim bahr-ı bî-pâyân-ı gamdır meskenim
Gevher-i şebtâb-ı aşkım kân-ı gamdır meskenim
- 2 Bulmuşum hûn-âbeyi dâğ-ı ciğerle perveriş
Tıfl-ı eşk-i hasretim dâmân-ı gamdır meskenim
- 3 Görmeyliden hüsün ol Yûsuf-ruhun Ya'küb tek
Nice demdir külbe-i ahzân-ı gamdır meskenim
- 4 Hem-demim cevri-cefâ ü hem-bahtım süz-ı dil
Münisimdir dû-belâ zindân-ı gamdır meskenim
- 5 Şıdķı-i âvârenin ol gonca-femden dūr olup
Bülbül-i zârım ki hâristân-ı gamdır meskenim

189

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün

1 Ayırdı bahār mevsimi geldi zamānımız bizim
Yok yanımızda nidelim serv ü revānımız bizim

2 Şıdkī şarāb-ı nābdan geçdiğimiz riyā değil
Korkarız āşikār ola rāz-ı nihānımız bizim

3 Kıl hāzer ey kaşı kemān ğayriye nisbet itme kim
Cevşen-i çarhdan geçer tır-i figānımız bizim

4 Tır-i belā-yı hicrden çekdiğimiz meşakḳati
Bilse elem çekmedik kāşı kemānımız bizim

5 Derd ü belā-yı firḳate sabr olunurdu haşre dek
Tāb getürse Şıdkıyā çıkmasa cānımız bizim

190

Mefā'ilün / Mefā'ilün / Mefā'ilün / Mefā'ilün

1 Lebūñ şevkiyle cānā şimdi bir hāletde mey-hūşum
Ki idrāk itmezim dünyā ğamın bī-akl u bī-hūşum

2 Gel ey nāsıh beni men' eyleme cām-ı musaffādan
Gerek mü'min gerek kāfir dutarsın dört ḳadeḫ nūşum

3 Cihānın şehligin teklif iderlerse kabül itmen
Der-i pür-mugānda bir gulām-ı ḫalḳa-der-gūşum

[27/b] 4 Baña ey hoca 'arz itme sakın atlasla dībāyı
Tenezzül itmezim dünyāya derviş-i nemed-pūşum

5 Dimiş vā'iz ki niçün dinlemez vā'zım benim Şıdkī
Kerem kılsun baña incinmesün sansuñ ki bī-gūşum

191

Fe'îlâtün / Fe'îlâtün / Fe'îlâtün / Feilün(Fa'lün)

- 1 Dil-âzârı esîr itdi o zülf-i pür-ham
Kâkülün mekri beni kıldı perîşân ü dijem
- 2 Kalmadı zerre kadar dilde hâlâş ümmîdi
Pây-bend-i ser-zülf oldum esîr-i perçem
- 3 Kâkülün gibi felek kıldı beni ser-gerdân
Başın için baña rahm eyle yeter bunca sitem
- 4 Cân virüp kâkülün târına âh itmedim
Urmadı bencileyin kimesne mihnetden dem
- 5 Şâne-veş tîr-i belâ cânıma geçdi Şıdķı
Olmadım kâkül-i dil-dâra ü lâkin maḥrem

192

Mef'ûlü / Mefâ'îlü / Fâ'lün

- 1 Âşüfte vü ḥasta hâl ü zârım
Ser-geşte-i cevri-rûzgârım
- 2 Mâtem-zede-i şeb-i firâksam
Üftâde-i çeşm-i şüh yârım
- 3 Bahtımla cidâlden ne ḥâsıl
Zîrâ bilürüm günâh-kârım
- 4 Ğam pisteri içre ağlarım ḥûn
Tâ şubḥ olunca bî-karârım
- 5 Hû dutmuşum âteşiyle güyâ
Pervâne-i sūhten şî'ârım
- 6 Var başına çâre eyle Şıdķı
Ben ḥod ğam-ı hicriyle figârım

193

Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün

- 1 Hayāl itmen ki ben ol ğamzesi cellādı terk itdim
Velī cānımda tākat kalmadı feryādı terk itdim
- 2 Gümān itmen ki terk-i aşkın itdim dūr düşmeyle
Füzūn oldu muḥabbet sanmanız mu'tādı terk itdim
- 3 Çıkup sahrāya Mecnūn gibi vahşī ülfetin dutdum
Ġam-ı 'aşkuñla cānā āşına ü yādı terk itdim
- 4 Fünūn-ı 'aşqda meşk artup çok üstād oldum
Anınçün ser-güzeşt-i Vāmık ü Ferhād'ı terk itdim
- 5 Sen ey Şıdkī aceb kılma eger hāmūş-ı hemm olsam
Çü gördüm gūş itmez dādımı şeh dādı terk itdim

194

Fā'īlātün / Fā'īlātün / Fā'īlātün / Fā'īlün

- 1 Ağlamakdan görmez oldu çeşm-i giryānım benim
Hālime raḥm itmez ol bī-raḥm cānānım benim
- 2 Kurtaran dū-yakamı hicrān elinden bir nefes
Dest-i ğayret dutsa çāk-ı girībānım benim
- 3 Āteş-i 'aşqa yakardım cānımı pervāne-vār
Gelse bir dem bezme ol şem'-i şebistānım benim
- [28/a] 4 Sabr iderdim ḥaşre dek bār-ı belā-yı firḫate
Duysa derd ü 'aşqa ey dil çıksa cānım benim
- 5 Hākden baş kaldırıp 'arz-ı niyāz itsem gerek
Gelse kabrim üzre ol serv-i hırāmānım benim
- 6 Yārdan bin derd ü ğam görsem şikāyet kılmazım
Yokdurur şimdi belā çekmekde aḫrānım benim

7 Yaraşur zerrîn qalem alup Utârid destine
Safha-i çarh üzre Şıdkî yazsa dîvânım benim

195

Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün

1 Hadeng-i ğamze-i dil-düzdan âzürdedir gönlüm
Gezer üftân ü hîzân sayd-ı nâvek hürdedir gönlüm

2 Sarılmış rengi dönmüş çekmeden bād-ı hazân cevrin
Gülistân-ı ğam içre bir gül-i pejmürdedir gönlüm

3 Ki enînler ki sadâsı çıkmaz ey meh bilmezim hergiz
Ki bîmâr-ı ğam-ı 'aşkıñ mıdır ya mürdedir gönlüm

4 Ne denlü dūr olursuñ tâze germiyyet olur hâsıl
Cemâlin görmemege sanma kim efsürdedir gönlüm

5 Belâdan ğayr görmeyen meyvesin 'âlemde ey Şıdkî
Ne çâre neyleyin bir nahl-i âfet-bürdedir gönlüm

196

Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün

1 Sabâ ıyd oldu var gör neyler ol sultân-ı hûbânım
Nihâl-i hoş-hırâmım serv-i kıaddim âfet-i cânım

2 Yine rindânece mey nûş idüp seyr-i salıncağa
Çıkar mı salını salını ol serv-i hırâmanım

3 Yine mestâne destârın egüp tebdîl-sûretle
Gezer mi giceler bin nazla ol mâh-ı tâbânım⁷⁹

4 Aceb kimlerle geşt-i bâğ ider ol gonçe-fem yâ Rabb
Ki çıkdı bülbül-âsâ çarha feryâdiyle efgânım

⁷⁹ [bu satırın yan tarafına "..... yârim geceler ol mâh-ı tâbânım" şeklinde bir satır yazılmış]

- 5 Yine berhem olur mu derd-mendin ansalar yoksa
Cefâdan geçdi ol âzârı çok bî-raḥm cānânım
- 6 Ḥalâşa sa‘y iderdim dām-ı ğamdan mümkün olsaydı
Velî elden komaz bir laḥza dest-i ğam-ı girîbânım
- 7 Kim ‘ arz eyler ise eylesün ruḥsârın ol meh-rû
Benim ḥod ağlamakdan görmez oldu çeşm-i giryanım
- 8 Ğam-ı hicrâna Şıdkî ḥaşre dek sabr itmek olurdu
Eger vâkıf olaydı hâle ol kākül-i perîşânım

197

Mef‘ülü / Mefâ‘ilü / Mefâ‘ilü / Fe‘ülün

- [28/b] 1 Raḥm it baña ey şûḥ ki cānımdan usandım
Pervâne-sıfat şem‘-i ruhun nârına yandım
- 2 Pâ-mâl-ı sitem kılma beni alma efgânım
Ham kıldı ğamuñ ḳaddimi ey serv-bülendim
- 3 Zincîr-i ser-zülfüne bend it velî gönlüm
Dil virmeye tâ ğayriye ey zülfü kemendim
- 4 Fikr eylemedim kim baña bir âfet-i cândır
Ol şûḥ-ı cefâ-pîşe-i dil-dâr ola sandım
- 5 Şıdkî-i sitem-dîde senüñ ḥâḳ-i rehindir
Ey cān ü göñül âfeti sultânım efendim

198

Fâ‘ilâtün / Mefâ‘ilün / Fâ‘lün

- 1 Şâh-ı ‘ aşkın gedâsıdır gönlüm
Derd ü ğam mübtelâsıdır gönlüm
- 2 Oldu bîĝâne zevḳ-i vuşlatdan
Şeb-i hicr âşinâsıdır gönlüm

3 Yağdıran başına sitem taşını
Hep zebânın belâsıdır gönlüm

4 Şerbet-i vaşla tâb ü tâkati yok
Zehr-i hicr imtilâsıdır gönlüm

5 Şıdkîyâ nice nâle eylemeyem
Bir mehin pîşvâsıdır gönlüm

199

Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün

1 Bakdığımca kıddine her lahza artar rif'atim
Zülfüne kılsam nazar efzün olur cem'iyetim

2 Husrev-i iklim-i 'aşkı başda çetrim derd-i dil
Dağlar der-i sine-i bî-kînem üzre zînetim

3 Bir perinin kâmet-i bâlâsına dil virmişim
Ger büleml olsa aceb midir nihâl-i himmetim

4 Lahza lahza serv-kâmetler gamıyla hâk olur
Âb-ı gamla güyiyâ olmuş muhammer tînetim

5 Dür olalı meclisinden Şıdkî-i bîmârının
Hem-demim renc ü anâdır ğussadır hem-şoğbetim

200

Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün

1 Tâ ki bezm-i ol büt-ı cân-sûzdan dür olmuşum
Sanmanız bir lahza genc-i ğamda mesrûr olmuşum

[29/a] 2 Şem'-i fânûs hayâlim fi'l-misl seyr eylesen
Genc-i dilde dâmen-i ğasretle mestûr olmuşum

- 3 Tāki düşdüm bezm-i hāssından o meh-rūnun cüdā
Şem‘-i mātem gibi genc-i gamda bī-nūr olmuşum
- 4 Ditrer el dutmaz ayak yok dilde tābım şākıyā
Neş‘e-i la‘l-i lebinden böyle mahmūr olmuşum
- 5 Gālibā mülk-i belāda şehr-yār-ı ‘aşqdan
Çekmege hicrān belāsın Şıdķı me‘mūr olmuşum

201

Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilün

- 1 Dün gece ahvālime ol mihrdin i‘lām eyledim
Emrime rām olmadı bin dürlü ibrām eyledim
- 2 Gitdi aramam vireliden dil o şem‘-i ser-keşe
Sanma ikdām eyleyüp ibrāmı rām oldum
- 3 Sākī hūn-āb ile derdim bir kılup ‘arz eyledi
Her kaçan kim arzū-yı bāde ü cām eyledim
- 4 Nīce müddet geçdi rāh-ı intizārında seniñ
Genc-i fırķat bekleyüp ḥasretle ārām eyledim
- 5 Bilmeyüp kadr-i visālin istedim hicrānını
Kām alurken gitdi gafletle nā-kām eyledim
- 6 Şubḥ eger olmazsa vaşlın şām olur lākin deyüp
Nīce şubḥu bu temennāyla ben şām eyledim
- 7 Yād-ı tār-ı kākülünle dökdüm eşk ol denlü kim
Öz elimle mürğ-i cāna dāne vü dām eyledim
- 8 Kıldı Mecnūn hāne terkin ben cihān terkin kılup
Ben daḥī aşırmda Şıdķı böyle bir nām eyledim

202

Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün

- 1 Safā-yı vaşldan memnū'um ümīd-i visāl itmem
Mücerred mümkün olmaz nesneye bātıl hayāl itmem
- 2 Nesīm-i arzū ü gül-zār fikrimden güzār itmez
Müyesser olsa vuşlat yāre hergiz ' arz-ı hāl itmem
- 3 Baña kāsıd cevāb eyler ki mümkündür visāl amma
Muhakkak bilmişem mümkün degil fikr-i muhāl itmem
- 4 Miyāniyle dehānından haber vir yoksa ey nāsıh
Musāhib olma kim hergiz seninle kıl ü kāl itmem
- 5 Reh-i dil-dārda çok müddet oldu hāke yek-sānım
Baña teşnī' iderse Şıdķı ' ālem-i infi'āl itmem

Hārfü'n-Nūn

203

Mef'ülü / Mefā'īlü / Mefā'īlü / Fe'ülün

- 1 Cān nīceye dek küşte-i tīğ-i sitem olsun
Dil beste-zincīr ser-zülf ham olsun
- 2 Ğayri şanemin nakşını hātırda tasavvur
İtsem ğam-ı hierüñle vücūdum adem olsun
- 3 Mihrāb-ı kaşı vāriken ol kible-i hüsnün
Yüz dutmayayın Kā'be'ye ey dil kasem olsun
- 4 Tīğ-i sitemin kānımı bī-cürm döküpdür
Da'vā iderin arada ' aşķıñ hākem olsun
- 5 İnsāf kıl ey meh nīce bir hātır Şıdķı
Gāret-zede-i leşker derd ü elem olsun

204

Mef'ülü / Mefā'ilü / Mefā'ilü / Fe'ülün

1 Ey şüh bu evzā' ma kāyil degilim ben
Bu cevri-cefāya mütehammil degilim ben

2 Her laḫza niçün bunca teğāfüller idersin
Vaşl olmaz ise hicrine kābil degilim ben

[29/b] 3 Bir āhla aḡyār fenā a'dā olur līk
Bir kimsenin āzārına mā'il degilim ben

4 Mey içme güzel sevme dirsın baña her dem
Sūfi bu tekellüflere āmil degilim ben

5 Cān virmek ise matlabin ol şūha ne māni'
Ey Şidkī arada saña hāyil degilim ben

205

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'lün(Fa'lün)

1 Nice bir ḡayrla ol serv hem-āḡūş olsun
Görüp anı dil-i muḫabbet-zede bī-hoş olsun

2 Nice bir ḡayrileri yād idesın ey meh-rū
Hātırından dil-i ḡam-dīde ferāmūş olsun

3 Gel sen insāf kıl ey şem'-i çerāḡ-ı ülfet
Bād-ı āhla niçün yok yere hāmūş olsun

4 Bu ne endūh u ḡam ü derd ü elemdir yā Rabb
Kim dimişdi ki bu mihnetlere dil tūş olsun

5 Gülü hāriyle görünce eleminden bülbül
Nīce āh eylesün yā nice hāmūş olsun

6 Bī-vefāya daḫī dil virmeyeyin 'ālemde
Çekdigim derd-i elem ḡuşuma mengūş olsun

7 Daḥī dimişsin ki irāğ olsun önümden Şıdkī
Olsun ey serv-i semen-sā-yı kabā-pūş olsun

206

Mef'ülü / Fā'ilätü / Mefā'ilü / Fā'lün

- 1 Dür olduñ ey gönül ol siyah gül-izârdan
Bülbül misâli geçme sakın âh u zârdan
- 2 Hoş ol zamân ki maḥrem-i bezm-i visâl idin
Yokdu şikâyetin felek-i kec-medârdan
- 3 Yâd eyle ol zamânları kân ağla dem-be-dem
Devrân seni çü dūr düşürdü o yârdan
- 4 Baht-ı siyâhdan durur ey dil şikâyetim
Yokdur şikâyetim sitem-i rûzgârdan
- 5 Cân virmek o şüh sitem-kâra ey Şıdkīya
'Ayb itmezim düşersen eger i'tibârdan

207

Mef'ülü / Mefā'ilü / Mefā'ilü / Fe'ülün

- 1 Cevr itmek ile dönmem o vech-i hasenden
Terk eylemezem aşkını cân çıksa benimden
- 2 Sensiz baña göstermeyeler huld-i berîni
Maḥşer günü ümîdim odur zül-minnetimden
- 3 Bülbül gibi kan ağlar isem rûz u şeb ey dil
Fıkr itme geçme ol gül-i nâzik bedenimden
- 4 Tîğ-i sitemin birle şehd oldu ğam ey meh
Ma'lûm olunur ḥaşrde kanlu kefenimden
- 5 Ya'kûb-sıfat ağlarım ey Şıdkī dem-â-dem
Dür olalı ol Yûsuf gül-i pîreheimden

208

Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün

- 1 Bu günler sevdiğim gâyetde biz rencîdeyüz senden
Teraḥḥum kıl bize cevır itme mihnet-dîdeyüz senden
- 2 Sitem kılmağla terk-i 'aşkın itmezdik biz ey meh-rû
Vefâsız olduğun nedir ki dâmen-çîdeyüz senden
- 3 Miyânın vaşlına ağıyârı irmiş dirler ammâ yok
Biz anı ey şanem hiç görmeziz nâ-dîdeyüz senden
- [30/a] 4 Görürseñ hârila ol gonçe-i hamrâyı tınmazsın
Biz ey bülbül taḥammül kılmazız şûrîdeyüz senden
- 5 Hemân bir şûḥ-ı şehır-âşûbu görseñ 'âşıkım dirsın
Aceb meyyâlsın ey Şıdkî biz rencîdeyüz senden

209

Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün

- 1 Teraḥḥum eyle ey meh hier ile dîvâne oldum ben
Subhun fikriyle mecnûndan beter efsâne oldum ben
- 2 Hayâl-i kaşların nakş olalı hâtırda ey meh-rû
Muḥabbet yâyını çekmekde çok merdâne oldum ben
- 3 Şikenc-i turre-i müşğînine dil vireli ey but
Bu gün zünnâr-beste sâkin-i buthâne oldum ben
- 4 Meded ey şem' yakma ğam oduna cism-i uryânım
Fürûğ-ı ḥüsnüne bir sũhte pervâne oldum ben
- 5 Teraḥḥum kıl ki Şıdkîdan beter meyhâne-i ğamda
Leb-i la' lin firâkıyla şehâ mestâne oldum ben

210

Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün

- 1 Füzün olursa aceb mi dilā cemāl-i ḥüsn
Cihāna gelmedi zīrā daḥī misāl-i ḥüsn
- 2 Çıkarsa fikr miyāniyle cānımız hergiz
Çıkar mı hātır-ı ğam-dīdeden ḥayāl-i ḥüsn
- 3 Ḥalāşlık daḥī mümkün müdür ki mürġ velī
Esīr-i dāne vü dām itdi zülf ü hāl-i ḥüsn
- 4 Tekellüm eylese emvāta rūh bahş eyley
La' l-i şeker ile şerbet-i zülāl-i ḥüsn
- 5 Ne ğüne vasfın idem Şıdkī hadden efzündür
Vefā vü merhamet ü dāniş ü kemāl-i ḥüsn

211

Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün / Fā'lün

- 1 Tabīb yok haberin sūziş-i nihānımdan
Şikāyet eylesem āteş yağar zebānımdan
  - 2 Firākla nice bir ğam çekem yetiş ey merg
Meded ki el yummuşam cān-ı nā-tüvānımdan
  - 3 Çıkarsa cān ğam-ı hicrānı ile ol şūḥun
Çıkar mı lezzet-i zevk-i visāli cānımdan
  - 4 Bu şeb düşerse yolum kūy-i yāre şart olsun
Uyutmayam onu tā şubḥa dek figānımdan
- [30/b] 5 Nice firākla kan ağlayam ey Şıdkī
Felek ayırdı beni yār-i mihrībānımdan

212

Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün / Fā'lün

- 1 Felek ayırdı beni ıhasretle şāhımdan
Cihān yanarsa aceb mi şerār-ı āhımdan
- 2 Dem-i vedā'da cān virmedim günāhım çok
Ümīd-i afv ederim şimdi pādīşāhımdan
- 3 Ne sūd saklamadan ser-aşkını ol şūhun
Muḥabbet ehli bilür cilve-i nigāhımdan
- 4 Elimde bend-i belā gerdenimde tavk-ı gamın
Kapuna gelmişim ey şūḥ geç günāhımdan
- 5 Gedā-yı küyün olalıdan cihāna şāh oldum
Tefāhur eylerim ey Şıdķı izz ü cāhımdan

213

Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün

- 1 Delindi nāvek-i cevrinle sīnem raḥm kılmazsın
Meger hāl-i dil-i bīmārım ey meh-pāre bilmezsin
- 2 Aceb mi hālime raḥm itmeyüp kılsan tegāfüller
Ne kaydın var benim tek şubḥa dek yanup yakılmazsın
- 3 Tebessümden degilsen hāli ağyār-ı sitem-gerle
Niçün ben ḥastayı gördükde gülmezsin açılmazsın
- 4 Çekersin dāmenin uşşāḳdan ey şūḥ-ı 'āşık-keş
Velī ağyār-ı bed-girdārdan hergiz kesilmezsin
- 5 Çeker bār-ı ğamıñ kılmaz şikāyet dest-i cevrinden
Niçün Şıdķı-i zārın ey perī kadrin bilmezsin

214

Fe'îlâtün / Fe'îlâtün / Fe'îlâtün / Feilün(Fa'lün)

- 1 Bir nigâh it baña cânım saña kurbân olsun
Görme câ' iz ki gamuñdan ciğerim kân olsun
- 2 Meded ey pâdişâh-ı hüsn teraḥḥum demidir
Koma hicrânla dil-i kişveri vîrân olsun
- 3 Raḥm kıl hâline bî-çârelerin görme revâ
Bezm-i aġyâra ruhun şem'-i şebistân olsun
- 4 Yeter ey şüh yeter hân-ı visâlin üzre
Her denî şahş varup zevkle mihmân olsun
- 5 Bunca cevr eylemeden Şıdkîya maḥsûd nedir
Arzuñ cân ise cânım saña kurbân olsun

214

Fâ'îlâtün / Fâ'îlâtün / Fâ'îlâtün / Fâ'îlün

- [31/a]
- 1 Bülbül-âsâ fâriğ olamam bir dem âh u zârdan
Bir haber yok neyleyem ol serv-i gül-ruhsârdan
  - 2 Tîğ-i firḫatle keserse başımı cellâd-ı hicr
Rişte-i ümîdi kesmem kâkül-i dil-dârdan
  - 3 Ya hicrânla ḳaddim olsun ham ey serv-i nâz
Çıkmaz ümîd-i vaşlın hâtır-ı efkârdan
  - 4 Arz-ı hâle fırsat el virmez taḥammül ḫod muhâl
Câna yetdim ḫâsılı endîşe-i aġyârdan
  - 5 Nîce bülbül gibi feryâd itmeyem şeb tâ seher
Almadım bûy-ı vefâ hergiz o gül-ruhsârdan
  - 6 Her ne denlü iltiyâm itdim alıḫdım acı söz
Tâli'im yok Şıdkîyâ ol şüh-ı şîrîn-kârdan

215

Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün

- 1 Ğamuñdan çıkdı cānım almadım bŷy-ı vefā senden
Anınçün munharifdir hātırım ey bī-vefā senden
- 2 Aceb mi sīnemi çāk eyleyüp āh u figān itsem
Sen uydun ğayra ey meh-pāre ben çekdim cefā senden
- 3 Virirsen şem'-i ruhsārīñla bezm-i ğayra nŷr amma
Bu çeşm-i ħŷn-feşānım bulmadı hergiz ziyā senden
- 4 İşitmez kimse n' ālem yok durur ahvālime vāķıf
Meger şimden gerü dād eyleyem şāhım saña senden
- 5 Hedef tek nāvek-i ğamzınla sīnem çāk olsa
Dime yüz döndürüp efgān idem ey ķātil yā senden
- 6 Hemān bir Şıdķı-i dil-hāstedir bīmār-ı hicrŷñle
Bulur her dem velī bī-derdler cānā devā senden

216

Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün

- 1 Ruhun arzŷsu çıkmaz dil-dār-ı mübtelādan
Haber-i visālin ey meh elīm mekr-i sabādan
- 2 Seni görmeyince cānım bedenimden olmasun dŷr
Gice gündüz ey cefā-cŷ dileĝim budur Hudā'dan
- 3 Ne firāķına taķammŷl ne cefāya tākātım var
Beni öldürüp ħalāş it kerem eyle bu belādan
- 4 Ğam-ı hicri ile yārin ciĝer oldu pāre pāre
Kime aĝlayam senden kime dād idem cefādan
- 5 Bu aceb degil mi bi'llāh bu muķabbete ne dersin
Ğam-ı hicr derdi Şıdķı baña yeg gelŷr devādan

217

Mef'ülü / Fâ'ilätü / Mefâ'ilü / Fâ'ilün (Fâ'lün)

- [31/b] 1 addim ham itdi ametini ser-bülend iden
Dāma bırakdı gönlümü zülfün kemend iden
- 2 ekme tabīb minnetin ey dil taammül it
Dermān virür cihānda seni derd-mend iden
- 3 Terk itdi ta'ne-sūzları gördükde sen mehī
Terk it hevā-yı 'aşı deyü baa pend iden
- 4 okdur egeri māh-likālar velī ne sūd
Yokdur seni gibi daı hātır-pesend iden
- 5 Hālın amıyla Şıdı gibi dehre gelmedi
am āteşine cismin cānā sipend iden

218

Fe'ilätün / Fe'ilätün / Fe'ilätün / Fa'lün

- 1 ıkdı āteş-i felege dūd-ı dil-zārımdan
Gelmedi bir haber ol şū-ı sitem-kārımdan
- 2 Nireye düşse serkeşim anı yakup kül ider
Aceb āteş mi yaar dīde-i hūn-bārımdan
- 3 Āteş-i hıcre yanardı dil ü cān ser-tā-pā
Vaşl ümīdi eger olmasa dil-dārımdan
- 4 Yakarım āteşe bir şu'le ile eflāki
azer it ey yüzü gül āh-ı şerer-bārımdan
- 5 Niün izhār ideyin āteş-i āhım Şıdı
Fehm ider ārif olan sūzumu eş'ārımdan

219

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün

- 1 Bül-heves sanman bilür derd-i muḥabbet neydügin
Çekmeyen hicrân-ı ğamuñ bilmez musîbet neydügin
- 2 Râhat olmaz bir nefes cevı ü cefâ-yı yârdan
Hâsılı 'âşık olan bilmez ferâgat neydügin
- 3 Şöyle bîmârim gözün fikriyle genc-i ğamda kim
Bilmezim 'âlemde hergiz zevk u şöḫbet neydügin
- 4 Bî-vefâsın bî-ḫaḫîkatsın tegâfûl-der isen
Bilmemişsin ey şanem gûyâ mürüvvet neydügin
- 5 Umarım mahrûm olmam bezm-i visâlınden senüñ
Ger bilürsem derd-i hicrinden şikâyet neydügin
- 6 Hâk-pâ-yı yâre cân virmekdi Şıdkî maḫşadım
Ġaflet itdim bilmedim 'âlemde fırsat neydügin

220

[32/a] Mef'ûlü/ Fâ'ilâ tü/ Mefâ'ilü /Fâ'ilün

- 1 Bir nice gün belâyıla yâr olmak isterin
Ya'ni ol şûḫa 'âşık-ı zâr olmak isterin
- 2 Dâm-ı belâ-yı 'aşқа salup mürġ-i cânımı
Bir şâhbâz-ḫüsne şikâr olmak isterin
- 3 Târâc kılmasun deyü ğam leşkeri beni
Hısn-ı hasîn-i 'aşқа hisâr olmak isterin
- 4 Dür olmasam o gonce-dehenden aceb degil
Zirâ raḫîb çeşmine hâr olmak isterin
- 5 Şıdkî segân-ı küyi ile ol sitem-gerin
Hem-şoḫbet olup ehl-i vaḫâr olmak isterin

Harfû'l-Vāv

221

Mef'ûlü/ Fâ'îlâ tü/ Mefâ'ilü /Fâ'ilün

- 1 Güller açıldı oldu bu gün çün bahâr-1 nev
Bülbül terennüm itse olur âh u zâr-1 nev
- 2 Ol gonce hem-dem oldu gülistânda hârla
Bülbül tedârik it saña bir mürg-zâr-1 nev
- 3 Ferhâd u Kays kıssası bir köhne kıssadır
Hâlâ benim ğam içre bulan iştihâr-1 nev
- 4 Hattın irişse ârızına ğam degil şehâ
Dilden gubâr-1 ğussa olur sîne-zâr-1 nev
- 5 Budur du'âsı Şıdķî-i dil-ħastenin müdâm
Yâ Rabb mübârek ola saña rûzgâr-1 nev

222

Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün

- 1 Ol kadar vardır dilimde hâr hâr-1 ârzü
Kim dükenmez itseler bin yıl şümâr-1 ârzü
- 2 Öyle me'yûs olmuşum vaşlından ey meh şimdi kim
Hâtıra kat'â hutûr itmez gubâr-1 ârzü
- 3 Kat'-1 ümîd eylesem zevķ-i visâlınden n'ola
Ye'se tebdîl oldu câna kâr u bâr-1 ârzü
- 4 Mâyil-i ħaddin olalıdan ey gül-i bâĝ-1 sitem
Bitmemişdir gülbün-i tab'ımda bâr-1 ârzü
- 5 Esmemişdir tab'ıma bād-1 temennâ Şıdķiyâ
Düşmemişdir gönlüme hergiz güzâr-1 ârzu

223

Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün

- 1 Gören dil-dāri söyler mihr ü mehle müşterekdir bu
Yāhūd evc-i felekden yere inmiş bir melekdir bu
- [32/b] 2 Varup ahvāli ' arz eyle ol şüh-ı cefā-cūya
Gel ey bād-ı sabā luḫf eyle kim senden dilekdir bu
- 3 Rakībā vaşl-ı yāre gurre olma fikr-i hicrān it
Seni dūr eyler āhir yārdan çarḫ-ı felekdir bu
- 4 Harābāt erlerine münkir olup şekk getürmüştün
Kalursuñ cehl vādisinde ey zāhid ne şekkdir bu
- 5 Dem-i vaşlında yārin cānı teslīm itmedin Şıdkī
Çek imdi mihnet-i hicrānı kim saña gerekdir bu

Ḥarfü'l-He

224

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün

- 1 Mürg-i dil saydına zülfün ey şanem dām eyleme
' Āşık-ı üftādeni bī-sabr u ārām eyleme
- 2 Küfr-i zülfün Kā'be-i ruhsārın üzre dağıdup
Gāret-i imān ü dīn-i ehl-i İslām eyleme
- 3 Hāss u āmmı bir gözüyle görme teşhīs ehli ol
Ebr-i raḫmet gibi luḫfun herkese āmm eyleme
- 4 Serd-i dil-i ağıyārın ey meh dāhil olsan bezmine
Germ-i şöḫbet olma meyl-i bāde vü cām eyleme
- 5 Ğayri kılma ya haber-i esrār-ı la' linden sakın
Böyle pinhān sırrı her nādāna i'lām eyleme
- 6 İḫtilātün ğayrden kāt' itmez ol meh Şıdkīyā
Bir iki gün kıl taḫammül çok da ibrām eyleme

225

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün

- 1 Ey gönül ol meh-veşin vaşlına ikdām eyleme
Halk arasında özün rüsvā ü bed-nām eyleme
- 2 Görmeyince tal'atın karşında ol mehin dilā
Iş ü işret kılma hoş-dil olma bī-rām eyleme
- 3 Hüsni-hulkuyla ser-āmedsin cihānda ey şanem
Yahşī nāmın var iken kendini bed-nām eyleme
- 4 Koyma alsun behre herkes hān-ı luḫfundan senüñ
Hüsünün kadrini bil her dūne in'am eyleme
- 5 Anılsa 'aşıklığın ol bī-vefā kılmaz nazar
Sabr kıl hicrāna Şıdkī hālin i'lām eyleme

226

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün

- 1 Sanma terk ide gönül 'aşkı sūzundan nikle
Nāshā cāhil imişsin vara aqlın nikle
- [33/a] 2 Rūz u şeb nezd-i muhibbde harīf-i 'aşka
Nīce bir bu dil-i sevdā-zede cāna nikle
- 3 Düşe tā ki tam'-ı hāma deyü uşşākı
Dem-be-dem sā'id-i sīm-tenüñ gizler nikle
- 4 Terk-i 'aşk itmiş idim nīce zamānlar ammā
Gönlüm ister o perī-peykeri sevmek nikle
- 5 Bāğlar içre semer virdi şükūfe Şıdkī
Sen de sīnende olan penbe-i dāğın nikle

227

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fa'lün

- 1 Elem ü hasret ile ömrümü virdim bâda
İçmedim cām-ı safâyı bu fenâ dünyâda
- 2 Nîce sabr itmek olur bezmde mevcûd olıcak
Sûfiyâ bâde-i sâfî ile rûy-ı şâda
- 3 İçmesem cām-ı la'lini dil-gîr olur mu
Sanma hoş vaqt olur içmezse türâb-ı üftâde
- 4 Ol ki cām-ı rengîn ile hû dutmuşdur
Hûn-ı dil nûş ider olmazsa elinde bâde
- 5 Yâr hemî ne kadeh elde felek kâminca
Şıdķı bu bezmi meger bir de göre rü'yâda

228

Fe'ilātün / Fe'ilātün / Fe'ilātün / Fa'lün

- 1 Ab vechinle gelüp gitmedesin Bağdâda
N'ola ben hasta-dili anda getürseñ yâda
- 2 Söyle ağıyar ile geşt itmesün ol gonca-dehen
Salmasun âteş-i ğayret bu dil-i nâ-şâda
- 3 Arza kıl ol şeh-i hûbâna ki mağrûr olüben
Çok dirâz eylesesün zûlm elini bî-dâda
- 4 Sonra üftâdelerin âhı çıkar eflâke
Getürür çarhda kerrübileri feryâda
- 5 İsteriz başımıza sâye bıraksun ola meh
Şıdķiyâ hicrle cân virdiğimiz esnâda

229

Fe'îlâtün / Fe'îlâtün / Fe'îlâtün / Fa'lün

- 1 Vireli gönümüzü ol büt-ı hürî-zâda
Bilmez hâlimden zerre kadar dünyâda
- 2 Kazarız tîşe-i sab ile melâhat kühun
Küh-ken olmagı biz öğrediriz Ferhâda
- 3 Acabâ bir daḥî mümkün ola mı vaşlı deyü
Harmen-i ömrümüzü virdi bu ḥasret bâda
- 4 Olmaduk zerre kadar dehrde ger hoşnûd
Geleli mülk-i ademden bu ḥarâb-âbâda
- 5 Nireye vardık ise derde giriftâr olduk
Şıdkıyâ kalmadı bir cân-ı ferah dünyâda

230

Fâ'îlâtün / Fâ'îlâtün / Fâ'îlâtün / Fa'lün

- 1 Olmayınca âteş-i hicriyle yârin sūhte
Terk kılmaz 'aşkı bu cân-ı belâ-endūhte
- 2 İltifât itmez ricâ kılmaz temennâ-yı visâl
Kim ki hicrânına ol şūḥun olur âmuhte
- 3 İdemem nezzâreye ḥarâb-ı hayâdır mâni'im
Her kaçan kim ârız-ı dil-dâr olur efrūhte
- 4 Görmedim hergiz o gelmiş ola ruhum sînemi
Sūzen-i elmâsla gūyâ kim olmuş dūhte
- 5 Zevkim efvün oldu cevrenden şikâyet kılmazım
İl sanur ol mehden ey Şıdkî beni vâ sūhte

231

Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün

- 1 Ayırdı āhım şeb-i firqatde semā vü semege
Eser itmez nideyin ol ruhu zībā melege
- 2 Kaddini benzedemem serve eyā tübā-ḳadd
Yücelikle irişürse başı ger nüh-felege
- 3 Cismimi hançer-i müjgānına ursam ne aceb
Altunu bilmek için lāzım ururlar mihekke
- 4 Mihr-i ruhsārına teşbīh ider idim mehi līk
Olmasa ārızı üstündeki bir pārelige
- 5 Şıdķī gamzda ol yārin elinden bi'llāh
Kalmamış zerre kadar tākati kim derd çeker

232

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fa'lün

- 1 Çıksın ol göz kim ğam-ı aşķla giryān olmaya
Olmasun ol sīne kim derdin ile sūzan olmaya
- 2 Kākülün fikriyle genc-i ğamda cānā ḥaşre dek
Bulmasun cem'iyet ol dil kim perīşān olmaya
- [33/b] 3 Bülbül-āsa tā ebed olsun giriftār-ı kafes
Ol ki yād-ı gülşen-i vaşlınla nālan olmaya
- 4 Mācerā-yı derd-i aşķıñdan o kim kān ağlamaz
Kurtulup bir laḥza ğamdan şād ü ḥandān olmaya
- 5 Aşķın ḳatlı itmege ahd itmiş ola meh Şıdķiyā
Umarız kim bozmaya ahdin peşimān olmaya

233

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fa'lün

- 1 Olmasa resm-i cefā ol şūḫ-ı gül-hārda
İtmez olurdu figān dil bülbülü gül-zārda
- 2 Kām-ı dil bir olsa mümküdü husülü neyleyin
Var bin dürlü temennā hātır-ı efkārda
- 3 Rām ider matlūbunu elbette ey dil zerrece
Olsa te'sir-i muḫabbet 'āşık-ı dīdārda
- 4 Ol kadar kan ağladım yād-ı leb-i la' linle kim
Kalmadı ḫün-āb-ı ḫasret dīde-i ḫün-bārda
- 5 Bāda virirdim binā-yı ömrün aḡyarın veli
Neyleyin te'sir yokdur āh-ı āteş-bārda
- 6 Arz iderdim hāli lā-büdd bir tabībe Şıdkīyā
Sıhhat imkānı ger olsaydı dil-i bīmārda

234

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün

- 1 Bes ki sensiz eylerim efgān efgān üstüne
Dilde artar her nefes hırmān hırmān üstüne
- 2 Hāne-i dilden ḫayālün göçmeden hicrūn konar
Muttasıl hāli degil mihmān mihmān üstüne
- 3 Bir o gelmez yāredir derd-i muḫabbet ey tabīb
Çekme zaḫmet eyleme dermān dermān üstüne
- 4 Ğam degil bī-gānelik itse segān-ı kūy-i yār
Vakt olur kim incinür yārān yārān üstüne
- 5 Nāvekinle tabla-i sīnem dolupdur kıl ḫazer
Ey kaşı yay degmesün peykān peykān üstüne

6 Bende-i dîrînin oldum ey şeh-i hûbân baña
Lâyıkım ger eylesen ihsân ihsân üstüne

7 Zevk-i vaşl-ı yârden Şıdķı kes ümîdin saña
Gelmeden hâlî degil hicrân hicrân üstüne

235

Mef'ûlü / Mefâ'ilü / Mefâ'ilü / Fe'ülün

[34/a] 1 Ger bülbül olmasa müştâk-ı girişme
Olmazdı o gül-çehrede ahlâk-ı girişme

2 Bir nahl-i dil-ârâya müşâbihdir ol âfet
Degilse kıaddinden n'ola uzâk-ı girişme

3 Her lahızada bin işve vü nâz itmede ey dil
Dirsem aceb olmaz aña hallâk-ı girişme

4 Bin cânım eger olsa halâş eylemek olmaz
İdince o meh işveyi ilhâk-ı girişme

5 Ser-defter olur cümlesine Şıdķı şeydâ
Cem' olsa eger bir yere uşşâk-ı girişme

236

Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün

1 Visâl olsa müyesser firķat âhir devlet el virse
Saña bir lahza hâlim arzın itsem fırsat el virse

2 Niyâz itsem saña sen nâza âğâz itseñ ey hünî
Hicâbın perdesin ref' itmege bir ruşşat el virse

3 Beni memnûn ider vaşlınla her dem müdde'î cânâ
N'ola vaşlın beni bî-çâreye bî-minnet el virse

4 Visâlin ğayr-i mümkün olduğiçün râzıyım hicre
Sanmayın derdi ister hastaya ger sıhhat el virse

5 Ayağın öpmege cânlar nisâr eyler tekellüfsüz
Eger rahm eyleyüp Şıdķı'ya ol bî-mürüvvet el virse

237

Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün

- 1 Saldı bir süz-ı âteş-i aşķın dil-süzânıma
Kim yanar ser-tâ kadem her kim gelürse yânıma
- 2 Bâver itmezsen eger aşķına kânlar yutduğum
Gel temâşa eyle ey meh çeşm-i hûn-efşânıma
- 3 Gör ğam-ı la' liyle eşk-efşânlığım bülbül-sıfat
Bi'llâh ey bād-ı sabâ arz it gül-i handânıma
- 4 Nîce bir cellâd gamzın katlime tigin çeker
Bâni' ol tâ girmesün ol hûnî câna kânıma
- 5 İrdi eflâke figânım bülbül-âsâ Şıdķıyâ
Güş dutmaz ol gül ammâ nâle vü efgânıma

238

Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilün

- 1 Hem-kedehtir bize ol şüh-ı dil-ârâ bu gice
Bezmimiz oldu yine cennet-i me'vâ bu gice
- 2 Yâr-i hem-hâne çadeh elde felek kâminca
Bir aceb devlete irdi dil-i şeydâ bu gice
- 3 Başımız irse dilâ nühfeleğе kılma aceb
Sâye saldı bize ol kâmeti bâlâ bu gice
- 4 Yine dîvâne gönül zülf-i ruhun fikri ile
Olacaktır güzelim âleme rüsvâ bu gice

5 Raħm it ey āfet-i cān Şıdkī-i āşüfte-dile
Saldı zülf-i siyehin bâşına sevdâ bu gice

239

Fâ‘ilâtün / Fâ‘ilâtün / Fâ‘ilâtün / Fâ‘ilün

1 Bağrımı la‘lin hayâliyle daħî hün eyleme
Gönlümüz zülfün hevâsın birle meftün eyleme

[34/b] 2 Cānım al ğayriyle ādet itme mey nüş itmegi
Padişāhım luṭf idüp kân eyle kânün eyleme

3 ‘Āşıkım āhım müessirdir hāzer kıl cehd idüp
Hâtır-ı nâ-şādımı şād eyle mahzün eyleme

4 Kādir isen sen de izhār it kemālin hattā
İ‘tirāz-ı hālet-i Ferhād ü Mecnün eyleme

5 Şıdkī-i zārı visāle ir gör ey Leylā-likā
Meskenin Mecnün gibi sahrā ü hāmün eyleme

240

Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Fā‘lün

1 Ğamıñla oldu gönül kişveri perākende
Tegāfül eyleme ey āftāb tābında

2 Birisi reh-zen-i denīdir birisi āftāb-ı cān
Çeşm-i sāhir ü ol kıdd-i dil-rübāyinde

3 Zemāne içre misālin daħî bulunmaz idi
Vefā olaydı ger ey şüh mehlikā sende

4 Cefādan ağlamazım her ne denlü olsa füzün
Ki cevri dilber olur ‘āşıkā hoş āyende

5 Firākına o mehin sabr iderdim ey Şıdkī
Olaydı tāb ü taħammül ya sende ya bende

241

Mef'ülü / Fā'ilätü / Mefā'ilü / Fā'ilün (Fā'lün)

- 1 Her kim görürse meh-veşini cāme-i hābda
Tā ḥaşre dek muhalled olur ıztırābda
- 2 Cām-ı mey-i muḥabbeti kim içse mest olur
Dāniş mi kor bu neş'eyi meger şeyh u şābbda
- 3 Seyl-i sitemle ey but-ı gül-çehre koymadın
Ma'mürlük ümīdini hāl-i harābda
- 4 Mā-beynimizden āh ki ref' olmadı hicāb
Hāk olduk ey perī yine kaldık hicābda
- 5 Çāk oldu tig-i hicriyle gül gibi sīnemiz
Bizden o cevr-pişe henüz ictinābda
- 6 Efgān ki 'aşk metnini şerḥ idemedik
Hall olmadı bu mes'elemiz bir kitābda
- 7 Şıdķī zahīr olurdu saña ḥaşre dek zahīr
Bu şı'ri gūş kılsa idi Faryābda

242

Fā'ilätün / Fā'ilätün / Fā'ilätün / Fā'ilün

- [35/a]
- 1 'Āşık oldur pür 'aşk-ı yāre inkār itmeye
Cān vire esrārını aġyāra ikrār itmeye
  - 2 Āferin ol 'āşık-ı pāke ki āh-ı aşkda
Nakd-i ömrün sarf idüp dil-dāra izhār itmeye
  - 3 Kan yudup hicrāna sabr ide şikāyet kılmaya
Āh idüp ma'şūkuna her laḫza āzār itmeye
  - 4 Şart-ı 'aşk oldur ki 'āşık kūy-i dilberde gezüp
Mest-i hāb-ı nāz iken dil-dārı bīdār itmeye

5 Mağşadım Şıdķı odur dergāh-ı Haķķ'dan kimseyi
Böyle bir şūh-ı sitem-kāra giriftār itmeye

Ĥarfū'l Yā

243

Mefā'ılün / Mefā'ılün / Mefā'ılün / Mefā'ılün

1 Ğam-ı 'āşķıñ beni ğāyetde bir bī-neng ü nām itdi
Hayāl-i şehd-i la' lin aşķım ey meh telh-kām itdi

2 Teneffür eyler oldu şoĥbetimden Vāmık ü Mecnūn
Beni sevdā-yı zülfün ol kadar rüsvāy-ı āmm itdi

3 Miyānınlā dehānın sırrına irmek ĥayāliyle
Bu ma'dūm arzūlar ey şanem ömrüm tamām itdi

4 Göñül mürġünü kayd-ı 'aşķına bend eyleyen cānā
Ruhunda dāne idüp hālini zülfünü dām itdi

5 Leb-i cānānlā bahs itdügīçün Şıdķıyā bāde
Anıñçün ķahr idüp İzid anı ĥalkā ĥarām itdi

244

Mefā'ılün / Mefā'ılün / Mefā'ılün / Mefā'ılün

1 Zemāne içre cānā şimdi sensin Yūsuf-ı sānī
Koma Ya'kūb-veş kām ağlasun uşşāķ-ı nālānı

2 Kerem kıl eyleme zülfün perīşān ey sabā bi'llāh
Ki hātırlarda cem'ıyyet komaz zülf-i perīşānı

3 Meger ta'n-ı raķīb ĥārdan āzürdedir ey gül
Degil beyhūde her dem andelīb zārın efgānı

4 Ta'allül kılma ey dil hālini 'arz eyle dil-dāra
Haber-dār eyle mülk-i dil harābından o sultānı

5 Revā mıdır raķīb-i bed-likāya ķahr idüp ey meh
Belā-yı hicre saldım Şıdķı gibi bir sühan-dānı

245

Mef'ülü / Mefā'ülü / Mefā'ülü / Fe'ülün

1 Hayfā ki raķıbiyle o meh hem-nefes oldu
‘ Ālemde bizim çekdigimiz ğam abes oldu

2 Āzāde iken beste-i dām-ı heves oldu
Bir gonce idi hem-dem-i her hār u has oldu

[35/b] 3 Ta'līm-i hired eyler iken hālķ-ı cihāna
‘ Aşķa düşeli şimdi gönül bül-heves oldu

4 Efzūn ola kadri umarım şu'le-i āhın
Hicrān gicesinde baña feryād-res oldu

5 Ben şıhne-i ‘ aşķ oldum ey meh deşt-i belāda⁸⁰
Yanımcā benim derd ü ğam iki ases oldu

6 Tır-i müjgānın okuyla dilim ham-ı sağsağım
Mürg-i dile gūyā ki şebek kafes oldu

7 Şıdķı o şanem gonce-i gül-zāra irmeyi
Ammā nideyim hem-dem-i her hār ü ğas oldu

246

Mefā'ülün / Mefā'ülün / Mefā'ülün / Mefā'ülün

1 Benim tek kimse cāna mihnet-i ‘ aşķın çeker var mı
Yolunda cān ü başını terk iden bir derbeder var mı

2 Diyenler ‘ aşıkuz biz cümlesi beyhūde söylerler
Benim tek ‘ aşık-ı āzürde-dil hūnīn ciger var mı

⁸⁰ Bu satırın yan tarafına "Mihr-i gamm ben şıhne-i aşķ oldum ezelden" şeklinde bir satır yazılmış.

3 Niçün ben hasteye āzār idersin ey şanem bi'llāh
Muḥabbet itdügümden ğayri saña bir zarar var mı

4 Cihānın varlığın terk eyledim sevdā-yı zülfüñle
Gedā-yı kūy-i kem-hāl baña senden nazar var mı

5 Dirîğ itme hadeng-i tiğ-i dil-düzunu cānā
Okun çok sīne-i Şıdķı gibi a'lā siper var mı

247

Mefā'ılün / Mefā'ılün / Mefā'ılün / Mefā'ılün

1 Karār itmez gönül bir yerde kūy-i yārdan ğayri
Kim anlar bülbül-i şūrīde-i gül-zārdan ğayri

2 Ne vardır bir refik-i müşfikim ol kūye vardıkda
Ne ḥod bir hem-dem var āh-ı āteş-bārdan ğayri

3 Ne ümīd ile vaşlın gözleyüp sabr eyleyem hicre
Ne gördüm senden ey meh bī-sebeb āzārdan ğayri

4 Nasībim olmasun cām-ı mey vaşlından ey sākī
Ayak bir yere bassam hāne-i humārdan ğayri

5 Ğam-ı hicriyle yārin cān virürsem genc-i firķatde
Kim aĝlar baña Şıdķı dīde-i ḥün-bārdan ğayri

248

Mef'ülü / Fā'ilātü / Mefā'ilü / Fā'ilün

1 Gördüm bu gün sevāre o şūḥ sitem-geri
Güyā müsā'id oldu baña baḥtım ahteri

[36/a] 2 Hirmān oduna böyle yanıpdir vücūdum kim
Virür cihānı āteşe düşse bir ahkeri⁸¹

3 Dünyā olalı pīre-zen-i dehr görmemiş
Meydān-ı aşkda baña nisbet cefā eri

⁸¹ [Bu satırın üzerine "Āteş salur cihāna düşerse bir ahgeri" şeklinde bir satır yazılmış.]

4 Ey hoca ‘ arz kılma sakın sîm ü zer ki var
Ol Yûsuf'a hezâr senüñ gibi müşteri

5 Ey Şıdkî şi'r fehmi idene söyle şi'r gibi
Ver kısmetin anlamaz illâ ki cevheri

249

Müstef'îlün/Müstef'îlün/Müstef'îlün/Müstef'îlün

1 Rûz-ı visâle irmeden hicrûñ ile ölem gibi
Dîde-i intizâr açup haşre degin qalam gibi

2 Mest-i şarâb-ı ‘ aşq olup ol şanemin gamı ile
Vâdî-i gamda Kays tek bir nice yıl gezem gibi

3 Sûz-ı firâq-ı yârle genc-i belâda ey gönül
Yâr-i muvâfık olmadın kimse baña elem gibi

4 Çünkü müyesser olmadun kâm-ı dil âhir ey şanem
La' l-i lebin gamı ile câm-ı ecel çekem gibi

5 Dervîşin ârzusuyla bir nice müddet ey perî
Bahr-i belâ vü firqate felek dili salam gibi

6 Rağm-ı hasûde Şıdkîyâ lâ cerem ol sitem-gerin
Huld-i berîn-i vaşlma bir gün ola irem gibi

250

Mef'ûlü / Mefâ'îlü / Mefâ'îlü / Fe'ûlün

1 Bir âhim ile dün gice cân yandı yakıldı
Men' eyle bugün yoksa cihân yandı yakıldı

2 İsterdim idem sûz u dilimden seni aña
Hayret odu baş çekdi zebân yandı yakıldı

3 Dün hâlimi pervâneye ‘ arz eyledim ammâ
Sabr itmedi bir laḫza hemân yandı yakıldı

4 Efgânla aḫvâli ayân itmek olurdu
Ne sūd derd ü ğamda figân yandı yakıldı

5 Bir kez va‘dîn hâli nedir Şıdkî-i râzın
Hicrânın ile bunca zamân yandı yakıldı

251

Mefâ‘ilün / Mefâ‘ilün / Mefâ‘ilün / Mefâ‘ilün

1 İzârın seyr ideliden oldum ol servin hevâ-dârı
Ne cevri eylerse itsün olmuşum zîrâ giriftârı

[36/b] 2 Sebât ü sabrdan bî-gâneim ol şūḫ-ı bî-humârın
Günden kim metâ‘-ı vaşlının oldum hırîdârı

3 Misâlin görmemişdir kimse ol mihr-i cihân-tâbın
Hudâ Ḥalk itmemişdir aña nisbet bir sitem-kârı

4 Ümîd-i serv-i ḫaddin nice serv-i ḫaddin bükmüş
Hayâl-i kâkülü dil-dâde itmiş nice dil-dârı

5 Nihânî âh ider Şıdkî o şūḫun dest-i cevrenden
Virür cân-ı ḫasretiyle vâḫıf-ı hâl itmez aġyârı

252

Mef‘ülü / Fâ‘ilâtü / Mefâ‘ilü / Fe‘ülün

1 Bir katre şebnem ki sabūhî güle düşdü
Bir âteş idi sanki dil-i bülbüle düşdü

2 Bezm ehline keyfiyyetini başdan aşurdu
Aks-i lebin ey sâkî meger kim hele düşdü

3 Nâz ile hırâm idicek ol serv-i kabâ-püş
Aşup felek vurdu deyü ğulgüle düşdü

4 Bir buse taleb eyleyicek la' l-i lebinden
Ol gonce-i nev-reste kızardı güle düşdü

5 Bildim ki giriftâr-ı kemend-i gam-ı aşkıım
Şıdkî gözüm ol gün ki nem-i kâküle düşdü

253

Mef'ülü / Mefâ'ilü / Mefâ'ilü / Fâ'ilün

1 Virdim hevâ-yı aşka dilâ ihtiyârımı
Gam çekmezim alursa eger i'tibârımı

2 Tîğ-i gamıñla cismimi sad-pâre kılmadan
Kasdim budur ki bulmaya kimse gubârımı

3 Bir nahl-i hasretim ki benim bağ-bân-ı hier
Perverde eylemiş gamıyla berg ü bârımı

4 Târâc kıldı cünd-i gamıñ sabr u tâkatim
Hünî nigâhın eyledi yağmâ karârımı

5 Hicrân-ı gamıyla ölmedin ey Şıdkî derdle
Yâ Rabb görmemi bir dağî rû-yı nigârımı

254

Mef'ülü / Fâ'ilâtü / Mefâ'ilü / Fâ'ilün

1 Gerçi bahâr virdi gülistâna zîneti
Mey olmayınca neyleyelim böyle şöhet

2 Bâğın safâsı câm-ı mey-i nâbdır hemân
Her yerde yoksa itmek olursa da işreti

3 Hâk olsa yâd-ı la' l-i lebinle vücûdumuz
Dilden gider mi bâde-i nâbın muhabbeti

4 Elbette raḥm iderdi beni mübtelāsına
Olsaydı zerre denlü o şūḥun ḥaḳıḳati

5 ‘Arz itdigince ḥālını eyler saña cefā
Gördükde yāri eyleme Şıdkī şikāyeti

255

Mef’ülü / Fā’ilātü / Mefā’ilü / Fe’ülün

1 Hicrūñ ki yakdı cānımı dāğ itdi sīnemi
Başdan ayağa mahz çerāğ itdi sīnemi

2 Her ḥasta bir şerāre ile kām olur meger
Ġam āteşine hicrūñ ocāğ itdi sīnemi

[37/a] 3 Şimden gerü ne ğam ki benim bāğ-bān-ı ‘aşḳ
Gül gibi tāze rāğla bāğ itdi sīnemi

4 Bir laḫza olmaz oldu cüdā pārsā-yı ğam
Güyā begendi genc-i ferāğ itdi sīnemi

5 Hayl-i ḥayāli konmağa ol şāh-ı ser-keşin
Şimdi belā-yı ‘aşḳ konāğ itdi sīnemi

6 Şıdkī taḥaḳḳüm itmek için şehr-yār-ı ‘aşḳ
Çetr itdi dūd u āhım otāğ itdi sīnemi

256

Fā’ilātün / Fā’ilātün / Fā’ilātün / Fa’lün

1 Nāz ile karşudan ol şūḥ ayān oldu
Serv tek durmuş idi ger ruh-ı emān oldu

2 Sīnemin sūzunu gördükde dir ehl-i [‘aşḳ]
Kemer-i eşkinde fāris fūrūzān oldu

3 Ġam-ı hicrāna taḥammül idüp olduk vāsıl
Tābımız tābda sūbha-i cānān oldu

4 Sen sezā-yı gonce-dehen lāleye bakdım ammā
Gözüme her biri bir ahger-i tennūrān oldu

5 Hālîme raḥm ider oldu işidüp efgānım
Meger ol muğbeççe ey Şıdķı Müslümān oldu

257

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün(Fa'lün)

1 Evvel ol şūḥ benim luṭfla gönlüm aldı
Sonra gözden bırağup genc-i belāya saldı

2 Olmadım mazhar-ı luṭfuñ senüñ ey 'āşık kişi
Çıkdı cānım yine gönlümde bir ḥasret kaldı

3 Derūndan ki nebt-i güheri bulmak için
Yine gavvās dilim bahr-i ḥayāle daldı

4 Görmedi itdiği evzā'ı velākin dil-i zār
'Aşķ mazmūnunu Ḳays ile tevārüd çaldı

5 N'ola tábım eger olmasa dilimde Şıdķı
Benim ol şūḥ-ı şafā-pişe karārım aldı

258

Mefā'ilün / Mefā'ilün / Mefā'ilün / Fa'lün

1 Ḥattı gelince füzūn oldu dilde yār eleme
Egerçi resm dūrür def' ider bahār-ı eleme

2 Bu ḥāleti hele tahkik kılmışım āhir
Bilem bu kez benim ol serv-i gül-izār eleme

3 Esir idüp beni dāğ eyledi ne çāre kılam
Rakīb ta'nı ü bir yana rüzgār eleme

4 Teneffür eyleniz ahbâb şoĥbetimden kim
Harâb ider beni ol şûĥ-1 şîve-kâr ele mi

5 Cefâsına nice sabr eyleyem ben ol şûĥun
Arıtdı cânımı el-ĥâsıl intizâr ele mi

6 Hemîşe bir but-1 ġaddâra dil virüp Şıdkî
Mukayyed itdi beni çeşm-i eşk-bâr ele mi

259

Fe'îlâtün / Fe'îlâtün / Fe'îlâtün / Fe'îlün(Fa'lün)

1 Bir letâfet ki Hudâ ârız-1 dilberde kodu
Ne ruh-1 mâhda ne mihr-i münevverde kodu

[37/b] 2 Leb-i hâsıyetin ol şûĥ-1 dil-ârânın Ĥak
Ne hayât âbı ne çeşme-i kevserde kodu

3 Olmadı dehrde bir hûya müyesser hergiz
Bu nezâket ki Hak ol serv-i semen-berde kodu

4 Yürü ey ĥoca o şûĥun ĥaĥı u ĥayâli şimdi
Ne bahâ müşkda ne kıymeti anberde kodu

5 İtmedin vaşl ġünü yâre dil ü cânı fedâ
Ol edâ Şıdkî seni şimdi bu ġünlerde kodu

260

Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün

1 Ne dirsın ĥasta ġönlüm aşĥın ey meh terk kılsun mu
Ya ĥod reşk-i âteşile derd-mendın yanup yakılsun mu

2 Daĥî vaşlın ümîdi birle kûyün bekleyem yâhud
Ümîdim desti dâman-1 visâlınden kesılsün mü

3 Tegâfûl kıldıġunca dilde artar mihnet ü derdim
Sen insâf eyle ĥaddim bâr-1 mihnetden bükülsün mü

4 Beni bî-hoş görsen ey perî-peyker acerb kılmaya
Şarâb-ı aşk ser-mesti olan hergiz ayılsun mu

5 Niçün rahm eylemezsin Şıdķı-i bîmâra ey hûnî
Her iki günde bir ahvâlini il cümle bilsün mü

261

Fâ'ilâtün / Mefâ'ilün / Fa'lün

1 Hamdü lillâh ki fırsat el virdi
Bahtiyâr oldu devlet el virdi

2 Yâre cân nakdini nisâr itdim
Yine ey dil sa'âdet el virdi

3 Kurtulup tengnâ-yı hicrândan
Vaşla irdim ferâgat el virdi

4 Yâre itdim ta'aşşuk izhârın
Meclis-i meyde hâlet el virdi

5 Ayağın öpmek istedim Şıdķı
Baña ol bî-mürüvvet el virdi

3.3. TERKİB-İ BEND

Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilün(Fa'lün)

[37/b] Ey büt-ı gonce-leb vü tâze gül-i handânım
Di meh-i serv-ķadd ü husrev-i âlî-şânım
Çıkdı sensiz feleğe dūd-ı dil-i sūzanım
Yandı hicr âteşine sîne-i pür-efgânım

[38/a] Oldu zülf-i siyahın râh-zen-i imânım
Saldı girdâba beni dîde-i hûn-efşânım
Esîrini kurtarın dâm-ı ğamiñdan cânım
Dest-i ğayret dolaşup dutmadadır dâmanım
Raħm kıl hâl-i dil-zârıma bak sultânım
Beni katl eyleyüben boynuna elim kânım

Sakın ey şüh-ı cefâ-pîşe benim âhımdan
 Raħm kıl hâline feryâd-ı seher-gâhımdan⁸²
 Sakın ey şüh-ı cefâ-cû ğam-ı efgânımdan
 Hazer it nâle vü âh-ı şerer-efşânımdan

Ey gül-i bâğ-ı hayâ hemdem-i her hâr olma
 Şem‘-i kâşâne-i ağyâr sitem-kâr olma
 Hüsünün kadrini bil şâhid-i bâzâr olma
 Degme bir kimseye baş egme vefâ-dâr olma
 Giceler şubha degin ğayrla bîdâr olma
 İmtihân itdigiñ kimse ile yâr olma
 ‘Âşıkın kadrini bil çok da dil-âzâr olma
 Dâhil-i bezm-i sitem-pîşe-i ağyâr olma⁸³
 Basma her bağa kadem gül gibi bî-âr olma
 Serv-âzâdsın ey şüh giriftâr olma

Saňa cânım diyene cânla yâr olma sakın
 Tıfılsın dâne görüp dâma şikâr olma sakın

Olma her hâr ü hase gül gibi hem-dem cânâ
 Tâ ki baş üzre saňa yer ide ğâlim cânâ
 İtme bî-derdlerin zahmına merhem cânâ
 Meclisinde koma ağyârı mükerrem cânâ
 Çâre kıl hastaların derdine bir dem cânâ
 Tâ saňa dimek ola İsi-i Meryem cânâ
 Ne revâ aşkın etrâfin ala ğam cânâ
 Sohbet-i vaşlın ile ğayr ola hurrem cânâ
 Rûz u şeb ağlaya kan dîde-i pür-nem cânâ
 Harem-i vaşlına ağyâr ola maħrem cânâ

Yeter ağyârla ey gonce-dehen dem-sâz ol
 Koma her alçağa şebbâz hümâ-pervâz ol

[38/b] Ben senüñ nâvek-i hicrüñle dil-figârıñ olam
 Pây-bend-i ser-zülfün siyeh-kâruñ olam

⁸² [" Sakın ey şüh-ı cefâ-cû benim efgânımdan
 Óaöer it nâle vü âh-ı şerer-efşânımdan."
 Beytini ayrıca yazmış.]

⁸³ [Mısranın yan tarafına: "Ser-fürü eyleme ağyâra hevâ-dâr olma" diye yazmış.]

Mübtelâ-yı revîş-i şîve-i refîtaruñ olam
 Küşte-i tîğ-i ğam ğamze-i ħûn-hâruñ olam
 Ârzû-mend-i leb-i la' l-i güher-bâruñ olam
 Cân ü dil birle senüñ zâr-ı giriftâruñ olam
 Giceler şubha deĝin derdle bîdâruñ olam
 Yoluña cân virici ' aşık-ı dîdâruñ olam
 Pister-i ğamda yatur ħasta vü bîmâruñ olam
 Ya'ni bir ' aşık-ı ser-geşte dil-figâruñ olam

Ne revâ sen varup aĝyârla hem-dem olasın
 Hûb-rûlukda husûsan ki müsellemler olasın

Çıkma yârim gice aĝyârla seyrân itme
 Şıdkî-i gamzda tek çeşmin giryân itme
 Leb-i şeker-şikenin her söze ħandân itme
 Şem'-i ruhsârını her bezme fûrûzân itme
 Cânımı âteş-i hirmânla sûzân itme
 Daĝlayup zülfüñü aklımı perîşân itme
 Gevher-i ħüsnünü her nâ-kese erzân itme
 Dil-i ma'mûrumu hicrânla vîrân itme
 Dutup aĝyâr elini geşt-i gülistân itme
 Andelîb-dil ' aşıklarî nâlân itme

Sevmeyenin ħazer it koçmaya her dÛn ü denî
 Koma aĝyârî der-âĝûş ide ol sîm-teni

ÇÛn felek salur imiş mihnet-i hicrâna beni
 Dem-be-dem eyler imiş dillere efsâne beni
 Mübtelâ eylemeden mihnet-i devrâna beni
 Kim bilür atmayalardı katı pâyâna beni
 Taş doğuraydı doğurmakdan ise âna beni

3.4. NAZMLAR

NAZM I

[38/b] Feilâtün/Mefâilün/Feilâtün/Fa'lün

Eksük olmaz ğam-ı devrânla tab'ımda kesel
 Kimse yok dehrde hergiz ide bu müşkili hall
 ÇÛnki rif'atde imiş tâ'ife-i bel hüm edall
 Bilmezem hazret lâ-yüs'el ammâ-yef'al

[39/a] NAZM II
Mefâilün /Feilâtün /Mefâilün /Fâ'lün

Nice müyesser olur baña rāhat ey gül-ter
Ki hicrūñ ile gönül her dem ıztırāb eyler
Sipāh-ı ğamze-i hūn-hārın ey şanem bilürüm
Gönül vilāyetini ākıbet hārāb eyler

3.5. KIT'ALAR

KIT'A I

[39/a] Feilâtün/Mefâilün/Fa'lün

Şıdkīyā çekme cevrin ol yāriñ
Olsa hüsnuyle Yūsuf-ı sānī
Kim saña dā'imā ola ser-keş
İde ağyāra luṭf-ı pinhānı

KIT'A II

Mef'ülü/Mefā' ilün/Mefā' ilün/Fa'c

Takdir degil çünkü visāli o mehin
Bī aklıdır ol ki mekr ü tedbīr eyler
Beyhüdedir ol hayāl-i bātıl Şıdkī
Takdiri sağınma kimse tağyīr eyler

3.6. RUBÂİLER

[39/b] RUBÂÎ 1

Mef'ülü/Mefâilün/Mefâilü/Faül
Mef'ülü/Mefâilün/Mefâilü/Faül

Tiğ-i ğam ile sine-figārım bu gice
Āşüfte vü zār ü bī-karārım bu gice
Güyā ki o gülden olmuşum dūr ey dil
Bülbül gibi bergeşte ü zārım bu gice

RUBÂÎ 2

Mef'ülü/Mefā' ilü/Mefā' ilü/Fa'ül
Mef'ülü/Mefā' ilü/Mefā' ilü/Fa'ül
Mef'ülü/Mefā' ilün/Mefā' ilün/Fa'c
Mef'ülü/Mefā' ilün/Mef'ülü/Fa'ül

Levh-i dile nakş-ı ruh-ı cânân çekerim
 Endiçe-i kâkül-i perişân çekerim
 La' l-i leb-i yâre irmege imkân yok
 Beyhüde bir ârzü ile cân çekerim

RUBÂÎ 3

Mef'ülü/Mefâilün/Mefâilün/Fâ
 Mef'ülü/Mefâilün/Mefâilün/Fâ

Ġam leşkeri mülk-i aklı pâ-mâl itdi
 Hicrân-ı sînem zebânımı lâl itdi
 Bir dem iki dem kaldı ramak cânımdan
 Ġam-ı Şıdkî cânâ kati bir hâl itdi

RUBÂÎ 4

Mef'ülü/Mefâilün/Mef'ülün/Fâ
 Mef'ülü/Mefâilün/Mef'ülün/Fâ
 Mef'ülü/Mefâilü/ Mefâilü /Fâ'ül
 Mef'ülü/Mefâilün/Mefâilün/Fâ

Dil-beste-i zülf-i tâb-dârın olsun
 Cân-küşte-i tığ-i âb-dârın olsun
 Şıdkî-ı sitem-dîde dil ü cânı ile
 Kurbân-ı dü-çeşme işve-kârın olsun

RUBÂÎ 5

Mef'ülü/Mefâilün/Mefâilün/Fâ
 Mef'ülü/Mefâilün/Mefâilün/Fâ
 Mef'ülü/Mefâilün/Mefâilün/Fâ

Tîg-i gamile sînemi efkâr itdün
 La' lin hevesiyle çeşmi hün-bâr itdün
 Cân virdi gamuñla Şıdkî-i dil-ḥasta
 Ebr-i şüh-sitemün yeter âzâr itdün

RUBÂÎ 6

Mef'ülü/Mefâilün/Mefâilün/Fâ
 Mef'ülü/Mefâilün/Mef'ülün/Fâ
 Mef'ülü/Mefâilün/Mefâilün/Fâ

Efsûs ki bezm-i vaşldan dūr oldum
 Aşüfte ü hasta-hâl mehcûr oldum
 Feryâdın cām ü cefâyı nûş eyleme diyen
 Câm-ı mey firqatiyle maḥmûr oldum

RUBÂÎ 7

Mef'ûlü/Mefâilün/Mefâilün/Fâ'
 Mef'ûlü/Mefâilün/Mefâilün/Fâ'
 Mef'ûlü/Mefâ' ilün/Mef' ûlü/Fâ' ul
 Mef'ûlü/Mefâilün/Mefâilün/Fâ'

Şıdkî ki ğamuñla ' aşık-ı şeydâdır
 Sahrâ-yı ğam içre Kays'dan rüsvâdır
 Tâ nice dek aña tegâfûl kılasuñ
 Kurbânın olam ne nâz ü istiğnâdır

[40/b] RUBÂÎ 8

Mef'ûlü/Mefâilün/Mefâilü/Fâ' ul
 Mef'ûlü/Mefâilün/Mefâilü/Fâ' ul
 Mef'ûlü/Mefâilün/Mefâilü/Fâ' ul
 Mef'ûlü/Mefâilün/Mefâilü/Fâ' ul

Men âteş-i ' aşk ü çeşm-i pür-ğamla hoşum
 Mâtem-zede-i firâkım ü ğamla hoşum
 İl kendü ferâgatinde ıyş eylemede
 Men kûşe-i mihnet içre mâtemle hoşum

RUBÂÎ 9

Mef'ûlü/Mefâ' ilün/Mef' ûlün/Fâ'
 Mef'ûlü/Mefâ' ilün/Mef' ûlün/Fâ'
 Mef'ûlü/Mefâilün/Mefâilün/Fâ'
 Mef'ûlü/Mefâilün/Mefâilün/Fâ'

Yâ Rabbi yeter fakra âmâc itme
 Nâmerd kapusun baña mi'râc itme
 Vir kısmetimi hizâne-i ğaybıñdan
 Her düne ü her nâ-kese muḥtâc itme

3.7. KASİDELER

KASİDE I

Mefâilün/Feilâtün/ Mefâilün/ Feilün

Göñül nedir bu tereddüd niçün bu hırs ü bu âz
Ma‘îşet için açarsın zamâne halkına râz

Hevâ-yı mansıb u câh ile söyle niceye dek
Ne dilde zevk-i ibâdet ola ne şevk-i namâz

Tekâsül eyleme it kişver-i haqîkate azm
Sarây-ı emn-i ikâmet degil bu kûy-i mecâz

Hemîşe fikr-i ma‘îşetle geçer evkâtın
Nedir bu tül-i emel bu ümîd ü dür u dirâz

Budur zamânenin ahvâli ey dil olma melûl
Mekânın olsa eger ki nişîb ü gâh firâz

Zamâne halkı dutarken el üzre izzet ile
Beni ayaklara saldı sipihr-i sifle-nevâz

Kanâ‘at eyleyüp âfâka nâz mümkün iken
Ne lâzım eylemek ebnâ-yı dehre ‘arz-ı niyâz

Bu pendî gûşuna al fâriğ ol tefeşkürden
Zemâne bâ-tû nesâz ü tû-bâ zemâne be-sâz

Şikâyet eylesem âteş yağar zebânımdan
Gören sanur beni bu hâlet ile âteş-bâz

Nedir bu denlü tereddüd niçün meger ki seni
Kanâ‘at olsa doyurmaz mı yoksa nân ü piyâz

Ne çâre hükm-i kazâya taħammül it ki müdâm
Bu gerdiş üzre döner devr-i çarh-ı şa‘bede-bâz

Ne söyleyem kime ahvâlimi şikâyet idem
Ne bir refik-i muvâfik ne müşfik hem-râz

Cenāb-ı Hakk'a tevekkül idüp taḥammül kııl
Hevā-yı nefsdan el çek cihāndan it igmāz

Hemīşe ma‘rifet ehlini ḥāk-sār kıılup
İder sitāre-i cühhālı mihrile dem-sāz

Bu gice subḥa degin ah u nāle eyler iken
İrişdi hātif-i ḡaybla ḡūşuma āvāz

Ḥusūl-i ma‘rifetu'llāḥa tālib ol şeb ü rüz
Ger olayım dir isen ser-ḡayba maḥrem rāz

Görünce hālimi zerrīce ibret almamısuñ
Nedir bu itdügüm āh u figān-ı şükūh-tırāz

Ki ey belā-zede şād ol açıldı gonce-i baḥt
Kim oldu hāliline vākıf seniñ o ser-efrāz

Bu denlü fazl u hüner bā-vücūd dāniş ile
Müdām eşk-feşānım hemīşe sīne-güdāz

İderse ol idecekdir seni bu ḡamdan emīn
Olursa ol olacaktır bu zaḥma merhem-sāz

Yegāne ser-bülend āşiyān-ı çarḥ-ı serir
Meh-i sipihr-i kerem server-i hümā-pervāz

Şāh-ı şehīdān-ı muhīt-i ‘ālem-i cūd
Mürebbī-i fuzalā dest-gīr-i ehl-i niyāz

O şehsüvār ki zīr-i süm-i semendi için
Yaraşur eylese çarḥ-ı atlasını pāy-endāz

O şehr-yār ki azdāda virse ruḥşat-ı cem‘
İderdi bir arada āşiyān kebüter ü bāz

Şehāda dest-i atā-baḥşı kānla tev'em
Keremde keff-i güher-pāşı bahr ile enbāz

Semūm-ı ḡahr ile a‘dāya berk-i işret-süz
Nesīm-i luḫf ile aḥbāba bād-ı ḡussa-güdāz

[41/a] KASİDE II

Mef'ülü/Mefâilü/Mefâilü/Feülün

Ey gonce-dehen bu ne tegâfül ne cefâdır
Senden baña her dem irişen renc ü anâdır

Saldın beni bir bahr-i muhîte kim o bahrın
Var ise eger sâhili girdâb-ı belâdır

Bir derde beni saldı fırâkıım kim o derdin
Bir hasmı cihânda var ise nâımı devâdır

Ġamzın alamaz mürġ-i dili dâm-ı belâdan
Sayyâdı anın zülf-i girih-gîr-i dû-tâdır

Fikr-i dürr-i dendânla ebrû-yı kemânuñ
Cevrin çekeli ey şanem Allâh güvâdır

Didim sadef-i gevher-i bahrın sitemdir
Sînem hedef-i nâvek-i dil-düz-ı cefâdır

Ger cezb-i kulüb eylese ey şüh aceb mi
Cismin ki senüñ câdü-yı pür-mekr-i degâdır

Zehr-i semmin gerçi ki bir mühlik elemdir
Şehd-i sühanüñ lik baña ayn-ı şifâdır

Bir cür'ası bin mürdeyi ihyâ ider ey meh
Câm-ı mey-i la'lin ne aceb rûh-fezâdır

Bilmem ki ne denlü ideyin dest-i ġamuñdan
Ben zâra itseñ cevr ü cefâ ġayre vefâdır

Sen kıldığın âzâr yanaşmaz mı baña kim
Çıgnedigin aġyâra ben yâ ne revâdır

Bu matla'-ı ġarrâyı ne hoş söylemiş üstâd
Kim şâhid-i aġvâlin bî-ser ü pâdır

Cânâna cefâ kılrsa n'ola câna safâdır
Aġyâr elemin çekdiğimiz ya ne belâdır

Terk eyle bu evzâ'ı bu bî-dâddan el çek
Cevr itme baña hâlîme raḥm it ki fenâdır

Yoksa varup ahvâlimi 'arz eylerim ey meh
Bir âdeli kim gelmez mu'in-i zu'afâdır

Ol saf-der-i Cem-rütbe ki âvâze-i adli
Meşhûr-ı cihân-güş der-i şâh u gedâdır

Ol revnak-ı bâzâr-ı adâlet ki dem-â-dem
A'dâya işi kaçır ü ahbâba sehâdır

Ol gülbün-i gül-zâr-ı sehâvet ki cûdu
Hürşîd gibi lâzime-i şubḥ u mesâdır

Ol bî-rû seyrân-ı kütüb-hâne-i ma'nî
Kim ḥâḳ-i zehr sürme-i çeşm-i fuзалâdır

Paşâ-yı felek-mertebe ki muhibb-i derdiz
Hâk-ı derine mühriyle meh-i nâsiye-sâdır

Tedbîrine vâbeste mühimmât-ı sadâret
Âyîn-i adâletle güzîn-i vüzerâdır

Düstûr-ı mükerrerem ki kemâl-i kereminden
Fakr ehl-i gedâlar bir alay ehl-i gınâdır

Tâ tab'-ı güher-bârı anuñ ma'den-i dürrdür
Tâ dest-i zer-efşânı anuñ genc-güşâdır

Mehdinde gedâ mâlik-i dînâr u deremdir
Asrında fenâ sâhib-i ihsân ü atâdır

Hışt-i dürri bir gevher-i nâ-yâbdır anı
Şâhân-ı cihân başına tâc itse revâdır

Esrâr-ı hafî zât-ı şerîfinde ayândır
Etvâr-ı celî tab'ına ḥod cilve-nümâdır

Emri ne küllî nâfîz olursa isr eyler
Ol yazduğı ahkâm hemân hükm-i kaçâdır

Eş'âr-ı dil-ârâsı o ğâyetde kim azmi
Cârüb-keş-i dergehi olursa sezâdır

Ağyâr ile yok zerre kadar bestî zîrâ
Ol mehd-i cihân-tâbdır ağyâr sühâdır

Ol saltanat-ârâ-yı şehn-şâh-ı cihândır
Ol saff-şiken-i ma'reke-i rûz-ı vegâdır

Ol rahş-ı melek siyeri ki hengâmı vegâda
Her hâliyle seyr eylese mânend-i havâdır

Sür'atle direng eyleser sarsara beñzer
Âheste hırâm eyleser bād-ı sabâdır

Ol nîze-i hûn-rîzini ele alduğumda
Güyâ yed-i Mûsâ'daki i'câz asâdır

Bir hamlesine düşmen anuñ tâb getürmez
Bu kudretle kuvvet aña dâd-ı Hudâdır

(Sadr-ı emlekâ) dâd-ger-i a'del-i şuarâ
Zâtın ki senüñ mehbit-ı envâr-ı hüdâdır

Başınçün işit derd-i dilim hâlîme raḥm it
Şefkatle nazar eyler isen baña revâdır

Bir âfet-i devrâna esîr itdi beni dil
Kim ğamzesi sâhir nigehi hûş-rübâdır

Bir şûh-ı dil-âşub ki mestâne hırâmı
Hayret-figen-i akl-ı temâm-ı hükemâdır

Ben ḥod nîce izhâr ideyin derd-i derûnum
Bir âfet-i cân-sûza ki etvârı cefâdır

Ben 'âşık-ı bî-haber o perî olsa zer düşt
Bilmem ki ne çâre idem ahvâl fenâdır

.....
Bir meh-veş-i ferah ruh ü ferhunde-likâdır

‘Aşkıında hemîşe bu ğazel vird-i zebânım
Dâim bu terennümle dilim nağme-serâdır

Ey şûh-ı sitem-ger revîşin cevır ü cefâdır
Ağyâr-ı sitem-kâra işin mihr ü vefâdır

Ez-bes ki girîbânımı çâk idem ey but
Kim görse benim pirehenim dir ki kabâdır

[41/b] Ağyâra sakın eyleme nisbet biz câna
Terk eyle bu bî-dâdı ki beyhûde ezâdır

İnsâfımız takdîm ide ağyâr-ı cefâ-kâr
Ben zâra ki kârım rûz u gün medh u senâdır

Ben cevher-i âyîne-i idrâk-i vücûdum
Feyz-i nefsim mîskale ü reng-zidâdır

Bir nâdire-gû muhteri‘-i tarz-ı cedîdim
Tavr-ı sühânım nâsîh-i şî‘r-i kudemâdır

Güş eylemeyicek nazmı dem-beste kalurlar
Güyâ ki sözüm akd-i lisân-ı şu‘arâdır

Ben hıızır-ı Skender mey-i ser-çeşme-i cânım
Feyz-i sühânım reşkde âb-ı likâdır

Şimden gerü tatvîl-i kelâm eyleme Şıdķı
Söz-i âhîrîden lafı ko hengâm-ı du‘âdır

Paşâ-yı felek-rütbeye ma‘lûmdur ahvâl
Ceyb-i gezidir ü tehî-deste devâdır

Sür acz yüzün dergeh-i Sübhâna niyâz it
Şâyed ki kabûl eyleyecek Celle Alâ’dır

İkbâli müsâ‘id ola düşmanları maķķûr
Tâ mihr ü kamer revnak-ı her şubķ u mesâdır

Durdukça cihân devlet ü ömrü ola efzûn
Kim Baykara-i asr-ı melâz-ı bülegâdır

KASİDE III

Fe ‘îlâtün/ Fe ‘îlâtün/ Fe ‘îlâtün/ Fe ‘îlün

Nedir ol mâh-ı ferah-bahş-ı meserret-fercâm
Nedir ol bânûy ol mehekk-i mînâ-fâm

Kalem-i sun‘ı tırâş itdi ‘Uṭârid gūyâ
Meh-i nev oldu aña yâre-i katt-ı aklâm

Yoksa tâbend-i felek resmine muzḍarib oldu
Almağa nağme-i nâzınla gönülden ârâm

Âftâb üstüne medd lâzım olur deyü meger
Çekdi altunla medd aña virdi ahkâm

Meh-i nev-şekl midir evc-i semâda görünen
Ḥavfdan saldı ya ḥod zacretin (aldın merâm)

Taylasân ucunu gösterdi meger kim Bercîs
Meh-i nev sanup anı ḥalk iderler ikrâm

Yoksa altun kalem olup eline şân virmek için
Çekdi tuğrâsını çarḥ üzre şeh-i heftüm-bâm

Yoksa bu evvel meh bir feyz dūrür kim olmuş
Âhir-i şeh-i sıyâm evvel-i şevvâl-i kirâm

Zâhidâ feth-i der-i mey-gedeye kılma aceb
Benzer mi meh-i nev hibât-ı miftâha tamâm

Bir mey-hâne mübâh itdi şarâb-ı nâbı
Oldu ıyş ehline şimden gerü perhîz harâm

Gitdi mâh-ı ramazân oldu salâ câm-ı meye
Kıldı mı şöḥbete rindân ḳadeḥ-i nûş kıyâm

Ehl-i şafâ câm nûş itmede yârânı ile
Benim ancak hedef-i tîr-i gumûm ü âlâm

Beni öldürdü felek mihnet-i ref‘-i gam için
Yitür ey sâkî-i gül-çehre sîr-âb-ı gül-fâm

Ne şarāb içse eger kıatresini zāhid-i asr
Mest olup mey-gedeyi künhan ide mülklerle makām

O meyi köhne ki bir içse ola tāze cüvān
Ger gedā içse daḥī virmeye sultāna selām

O mey-i rūh-fezādan kim anuñ rāyahasın
Eylese mürde-i sad-sāle eger istişmām

Mest olup arsa-i mahşerde geze bī-pervā
Ana seyrān ki ola ma‘reke-i rüz-ı kıyām

Bir iki cām-ı leb-ā-leble dimāğım ter kııl
Kim alup destime bir dem kılam yeter hırām

İdeyin vasfın o paşā-yı celilü'l-kadrin
Kim anın bende-i dergāhıdır hāss ile āmm

Takviyet-bahş-ı diyānet meh-i burc-ı devlet
Şem‘-i halvet ki ismet-i şeh-i pervīn-makām

Ābrū-yı vüzerā sāhib-i ihsān ü atā
Sāhib-i seyf ü kıalem dāver-i Cemşid-şiyem

Mazhar-ı feyz-i Hudā şu‘le-i misbāh-ı zalām
Ma‘den-i cūd ü himem gevher-i bahr-i in‘ām

[42/a] Hezār hile vü mekr itse ömrü oldukça
Yanında yer idemez cem‘-i müfsid ü ğammāz

Dolar nevāle-i cevriyle intihā-yı cihān
Kaçan ki itse tarık-ı sehāvete āğāz

Bülendmidir meydān-ı midhatin vāsi‘
Semend-i tab‘ım iderse aceb midir tek ü tāz

Seni koyup kimi medh eyleyem kıasīdemde
Kıanı senüñ gibi bir şeh-r-yār-ı bende-nevāz

Kıanı senüñ gibi bir server-i sūtūde-hisāl
Kıanı senüñ gibi bir sāhib-neseb şehbāz

Bu h̄üsn-i h̄ul̄k̄la h̄alk̄ın yeġāne serverisin
Aceb mi olsan eger ‘ālem içre sen mümtāz

Refī‘-i menzil tā gerdiş-i sipihr muhīl
Ben sekte-i dili kıldı derdle dem-sāz

Hümā-yı evc-i belāgat benim velī gerdūn
Şikest idüp perimi baġladı reh-pervāz

Olup zemānede h̄üsn-i edāyla meşhūr
Arūs-ı nazmıma yok ihtiyāc-ı ‘arz-ı cihāz

Gönderdi çeşmime bī-perde şāhid-i ma‘nī
Girüp tasarrufuma itmez oldu işve vü nāz

Güzīde şā‘ir-i şīrīn-zebān ta‘dādım
Dimem ki Ḳays-ı Hindim ya İraḳī Şīrāz

Benimle fenn-i ma‘ānīde bahs iden gelsün
Elinde var ise ger hükm eylesün ibrāz

Metā‘-ı şī‘rimin olsaydı ger hırīdārı
Olaydı ger baña memdūh bir sühan-perdāz

Sükūte varmaġım evlā ki kimse gūş itmez
Kerāmet olsa eger sözlerim ü ger i‘cāz

Niteki gāh bahār ola gāh fasl-ı hazān
Mürūrla nitekim gāh kış ola geh yāz

Olurdu sīt ü sadā ile gūş-ı gerdūn-per
Dolardı gevher-i nazmla Mısr u Şām ü Hicāz

Du‘āya başla ko lāf ü güzāfı ey Şıdḳī
Söz āhirinde du‘ādır tarīk-ı ehl-i niyāz

Hemīşe cāh ü celāliyle kadrin öyle bülend
Müdām-ı devlet ü rif‘atle ömrün ola dırāz

[42/b] KASİDE IV

Fe ‘îlâtün/ Me fâ‘îlün/ Fe ‘îlâtün/ Fe ‘îlün

Hamd ü lillâh ki eltâf-ı hudâvend-i kerîm
Virdi ben hastaya cân olmuş iken azm-i remîm

Geldi hengâm ferah buldu nihâyet ğam ü dil
Vârid oldu dil-i mihnet-zedeye zevk-i azîm

Gâlibâ oldu telâkî sadedinde gerdün
Ki ğam ü ğussa gidüp geldi dem-i nâz ü na‘îm

Yine bir şevk eseri dilde hüveydâdır kim
Hüsni ta‘bîrine âcizdir anın tab‘-ı selîm

Münzevî olmuş iken genc-i belâ vü ğamda
Derdle olmuş kûşe-i uzletde mukîm

Mültefit oldu müdâvâya tabîb-i hikmet
Sihhat ümîdin ider oldu dil-i zâr u sakîm

Yeni başdan yine mi‘mâr-ı kazâ sa‘y kı lup
İtmek ister dil-i vîrânımı gûyâ termîm

Sûhte olmuş iken tef-i sümûm-ı ğamdan
Gülşen-i hâtırına esdi yine bād-ı nesîm

Baş üzre yer ider oldu baña ehl-i cihân
El ayak düşmüş iken ben gibi bir dürr-i yetîm

Dün bu zevkile ser-küyüne vardım yârin
Ki idem ğayrilerin üstüne şâyed takdîm

Gördüm aġyârla ol gonce-femi düş-be-düş
Didim ey dilber-i müşgîn-resen-i nâfe-şemîm

Bir nem gibi esîrin var yeni ‘âlemde
Ne revâdir saña hem-dem ola aġyâr-ı le‘îm

Ben idim sanma reh-i ‘aşkına nisâr
Hâliyâ ġayr ola bezminde senüñ yâr ü nedîm

Didi ey ʿ aşık-ı üftâde sözü itme dırâz
Var ise sîm ü zerin ile önümde teslîm

Bû-Ali olsan eger sîm ü zerin olmayıcak
Saña hübân-ı cihân zerrece kılmaz tekrîm

Didim ey şüh-ı perî-zâde baña zerkinden
Dâimâ tekallüs olur merd-i sühan-senc-i fehîm

Didi hündür ki paşaya taqarrüb buldun
Eksik olmaz saña şimden gerü hergiz zer ü sîm

Nice paşa o şehn-şâh-ı cihân ma'nî
Ki felek-pâye-i iclâlin eyler ta'zîm

Tûğ u alem tâc-ser-i ehl-i himem
Menba'-ı cûd ü kerem ma'den-i ihsân-ı amîm

Âsmân-pâye felek-mertebe Ya'kûb Paşa
Ki oldu devrinde anın zulm kem ü fitne adîm

Adl ü ihsâniyle şâyeste-i sadr-ı devlet
Kerem ü re'fetle lâyıık-ı tâc ü dihîm

Nefs-i mürdeye mesel dem-i cân-bahş-ı Mesîh
Kerem-i zindeye şebîh yed-i beyzâ-yı kelîm

Hilmi ahbâba virir müjde-i âb-ı kevser
Gadabı hayl-i adûya içirir mâ-i hamîm

Ol felek-mertebe hürşid-i utârid-râyın
Yaraşur bezmine nâhîd felek olsa nedîm

Emr ü nehyinde cihânın dilese kıdirdir
Ki kazâ ü kadere eyleye hükümü ta'lîm

Fi'l-misl ger kalem alsa eline kâtib-i sun'
Eylemek istese evsâf-ı cemîlin taksîm

Dolar erkâm-ı sehâsıyla anın safha-i çarh
Sâkî evsâfını derc itmek olur emr-i azîm

Olsa bu asrda görseydi atâ vü keremin
Hâtem olurdu anın derke cevrinde mukîm

Dest-i zer-bahşı kaçan sîm ü zer îsâr itse
Bir günün harcı degil mâ-hasal-ı heft-iklîm

Tîg-i hûn-rîzin eger kasd-ı adûya çekse
Urmadan zahm ider zehre-i a‘dâyı dū-nîm

Dehre salurdu fenâ ğamze-i dil-düz tabân
Kahramân gadab itmese bir pâre halîm

Gülşen-i lütfu virür nûr-ı bahâr-ı cennet
Âteş-i kahrı virür hâsiyyet-i nâr-ı cahîm

Gelmesün deyü cihâna daĥî misli olur
Geleli ‘âleme ol mâder-i eyyâm-ı akîm

Yoĥ aceb olmasa mülkünde anuñ fitne vü şerr
Dâimâ eyemen olur fitneden erkân-ı hatîm

Sadr-ı Husrev-i rûşenâ Hızır-ı Sikender-menşâ
Ay vücûdun eser-i âtîfet-i Rabb-i Rahîm

N‘ola ben ĥasta-dilin derdine dermân idüp
İdesin hâl-i dil-zârıma eltâf-ı amîm

Bir nem gibi sühan-senc-i ma‘ânî-perver
Ne revâdır ki çeke fâka ile renc-i elîm

Bir semek gibi kerem sâhibine mâdih olam
Baña insâfımı aĝyâr ide baĥt-ı takdîm

Şu‘arâ olmasa ‘âlemde eger sultânım
Zikr olunmazdı daĥî nâm-ı büzürgân-ı kadîm

Sen de ben bendene luĥf eyle ki cân ü dilden
Nâm-ı nîkin ideyin safha-i dehre terkîm

Teşne-leb vâdî-i hayretde revâmıdır ki kalam
Reşk iderken yüzüme âb-ı hayât-ı tesnîm

Ġarazım da‘vā-yı isbāt-ı hünerdir yoksa
 Degilim ehl-i tama‘ gibi harīs-i tefhīm

Her kimin var ise nazmında belāgat gelsün
 Eylerim nükte-şināsāna salā-yı ta‘mīm

Şıdķiyā da‘vā ko lāf-ı güzāf itme yeter
 Nıce bir eyleyesin der-i tefāhur tanzīm

Midhat āhir olıcak sözde du‘ā evlādır
 Çün bilürsen şu‘arāya budur āyın-i kadīm

Sıdk u ihlāsla devlet paşaya du‘ā
 Ola kim ide kabūl onu Hudāvend-i Alīm

Nitekim şems ü kamer dehre vire nūr u ziyā
 Nitekim çarḫ ola seyyār ü zemīn ola mukīm

Mesnedi sadr-ı vezāret ola ikbāli bülend
 Dāğ-ı fermānı ile cebhe-i hasm ola vesīm

SONUÇ

Tez çalışması, “Giriş”, “Tahlil” ve “Metin” olmak üzere üç ana bölümden; “Tahlil” bölümü ise: 1. Din-Tasavvuf; 2. Sosyal Hayat; 3. İnsan; 4. Tabiat şeklinde dört ana başlık ve bu ana başlıkların altında ilgili bölümlerden oluşmuştur.

Divan edebiyatında her dönemde çok sayıda erkek şair yetişmiştir. Erkek egemen bir toplum ve edebiyat dünyasında yetişen az sayıdaki kadın şair gerek yaşadıkları dönemde gerekse günümüzde yeterince ilgi görmemiştir. Şu ana kadar sadece tezkirelerde adı geçen Emetullah Hanım’ın sanat anlayışı ve divanı üzerine bir çalışma yapmak, gerek divan edebiyatına yeni bir pencere açmak, gerekse edebiyatımıza bir kadın şair daha tanıtmak açısından faydalı olacaktır.

Bu bölümde ise çalışmamızın neticesinde elde ettiğimiz bilgiler özetlenmeye çalışılacaktır.

Giriş bölümünde şairin hayatı hakkında tezkirelerden elde edilen bilgiler verilmiş, divandaki nazım biçimleri, ölçü, dil ve ahenk unsurları incelenmiştir.

Tahlil çalışmasının birinci bölümü olan din-tasavvufta şairimizin dünya görüşüne dair izler görülüyor. Ehl-i sünnet olan şairimiz tasavvuf erbabıdır. Derviş, rind gibi kavramları kullanması, tecrid hırkasına girdiğini söylemesi bu yoruma kaynaklık eder. Hayatı hakkında tezkirelerden derlenen bilgiler de bununla örtüşmektedir. Ancak şairin mensup olduğu tarikatle ilgili kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Divanda iki gazelde Mevlevi olduğuna dair ifadeler olmasına rağmen, “himmetsiz değiliz” ifadesinin geçtiği bir gazel de Bayramiyye Şeyhi Himmet Efendi’yi işaret ediyor olabilir.

Cemiyet bölümünde en kapsamlı bölüm şahıslardır. Burada özellikle tarihi-efsanevi şahsiyetler geniş yer tutar. Sosyal hayatla ilgili çok fazla malzeme bulunamamıştır.

Çalışmadaki dört ana başlık arasında en fazla malzeme “İnsan” bölümünden çıkarılmıştır. Bu bölümde daha çok sevgili ve âşıktan bahsedilmiştir. Âşık, sevgili, rakip ilişkisi divan şiiri anlayışı çerçevesinde, çeşitli doğa unsurlarının değişik yönleriyle benzetme ilgisi kurulmasıyla işlenmiştir. Sevgili bir türlü ulaşılamayan biraz idealize, biraz acımasız bir tip olarak karşımıza çıkarken; âşık, hep sabırlı, sevgilinin

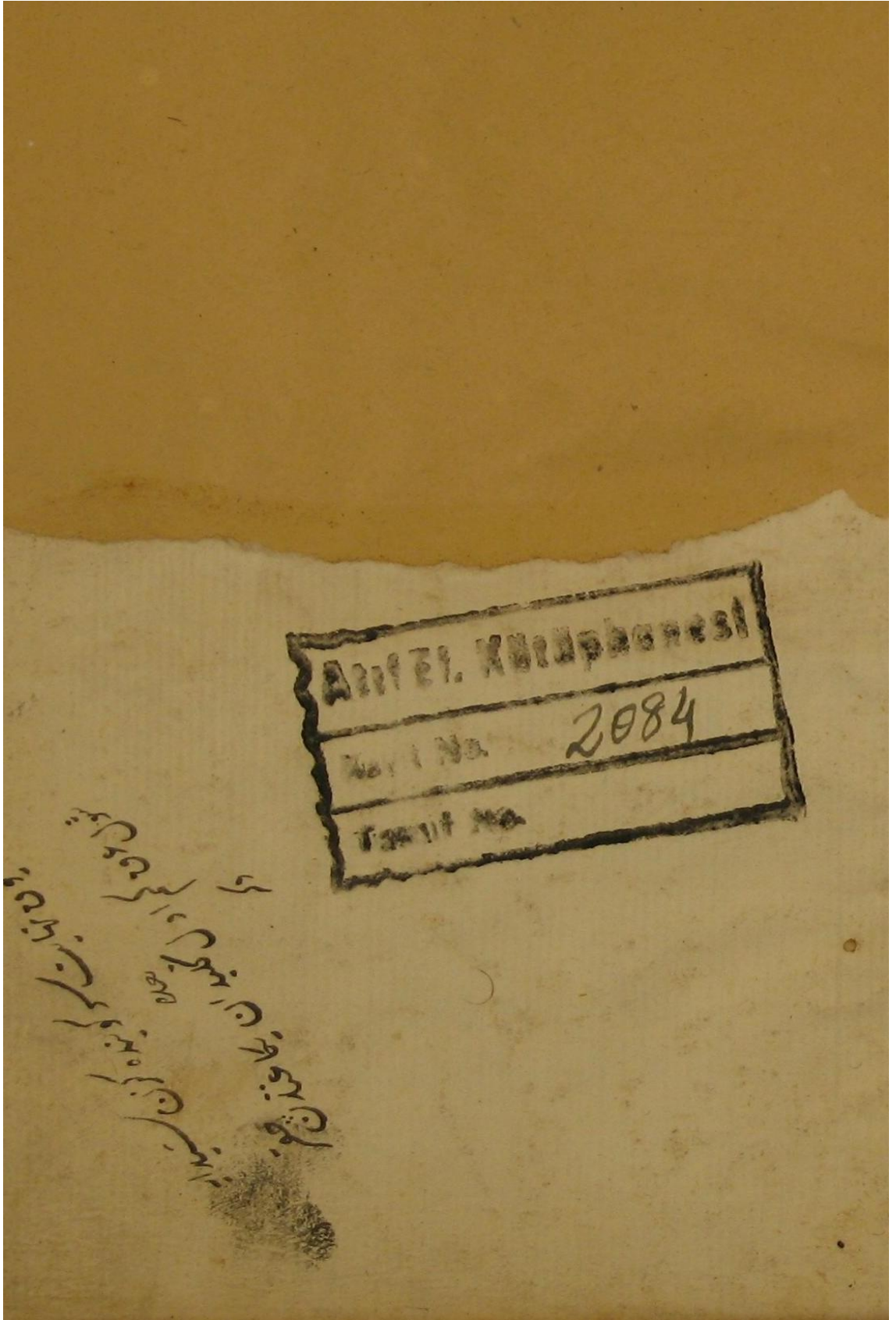
uğruna her türlü fedakârlığı yapabilecek bir tip olarak işlenmektedir. Burada âşık ve sevgilinin anlatımı divan şiiri anlayışına uygun olarak soyut ve gerçek hayattan kopuktur.

Dördüncü bölümde kozmik âlem, bitkiler, hayvanlar ve zaman gibi unsurlar yine geleneğe uygun, gerçeklikten uzak bir şekilde işlenmiştir.

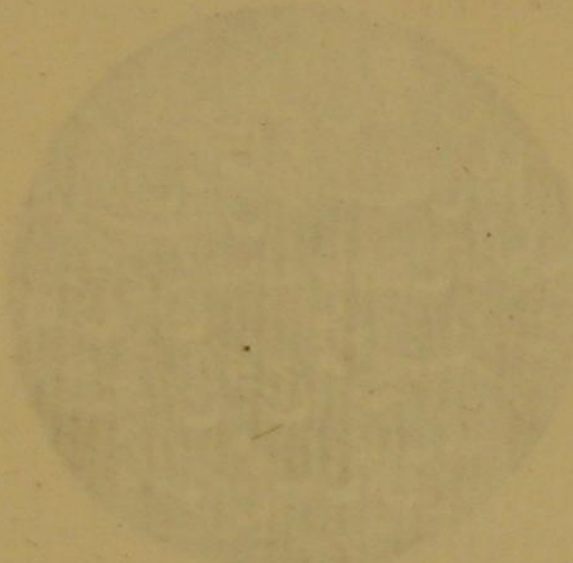
“Tabiat” bölümünde ise bazen insana ait özellikler tabiata yüklenerek; bazen de tabiata ait özellikler insana yüklenerek verilmiştir. Sevgilinin güzelliğinin anlatımı için sık sık tabiata ait unsurlarla benzerlik kurulduğu dikkati çekmektedir.

Son bölüm olan metinde ise divanın tek nüshası transkribe edilmiştir.

METİN ÖRNEKLERİ

دیوان صمدی خاندان

۱۸۶۷

یا شمع المذین یا حاجی روز جزا   یا رسول المرسلین یا کاشف تر ضدا
 اولک سن حق یول بولدی کیمه یانی   سالکان راه حق سن اولان رفقا
 اینارون نوله کر صکره کلک عالم   ابتدا سنن حقیقه شهامتها
 یا رسول الله یا فی البئر نوز شکر کیم   چشم خون افشانه لک در ویران ضیا

رحم قبل احواله صدقی که انک حشرده
 عذر خواه ایت لطفکی پونشیده قیل آنها

حبت اهل یوز کیمید یوقدور کینه زفا   که ورت حال ایت صاف در آینه زفا
 دکل جانی تجب ناله فر جانده ز و کرم اوسه   همیشه ایش شقه کله پردر سینه زفا
 تقنا ایتروز ذوق وصالک بجهه معتاوز   از لدن فر قنگدر همدم دیرینه زفا
 حذر قیل ناله فر دن حذر فرور اولدی ز کیم   یانیدر ایش کله سینه پی کینه زفا

نوله کرسک عیایه صدقی پیچاره تک بکیر
 جهانک اطلندن فرقه پشمه زفا

لعلک فی یوز بنه دیر باده ساقیا   باعث ندر بو مرتبه بیباده ساقیا
 ذوق شرابی نر بیلور زبزم که کور حشوز   عکس لبوکی جام مصفا ده ساقیا
 دیر جام لاله کونی اچلسون لکرم دل   بوزنی بردنی کوره رو باده ساقیا
 نوش ایلمی که زکلر کی کل کل ایلسون   بیلدک کتورینه فریاده ساقیا

بجو قون ایسردام عکدر تر صم ایت

لطف ایلمه صبه تی نشاده ساقیا

ای دل که اولدی ایت ایسک یاره اشنا   اول کرک در اولرین اعتبار اشنا

۵۸ قیلده صدیقی نیجاره در دمنده کهر

ترجم ایلداکا اینجه فیه محتاج حرف اهل

بجول جان ویرسم اولمه ایله افر اصریح	لیک استناد بهمانه راینم ده انک اصریح
اشی بجزانه یاسم جسمی پروانه وار	ایتم اول شمع بهمان آرابک لظهار صیح
کوکلین المزعاشن شیدانک پنجهش مک	یوقه قیلش در اوم عشاق استغنا صیح
شولیدی تاب غم عشق اولشم کیم ذره صیح	قوییدی طاقت دلمه ای کوکل افکار صیح

غایبار خجیده در بن مبتلادن صدیقیا
صغر اغندن انک صول اول کنگ کفنا صیح

ساقیا کل برودیر نجس رنده انقدح	ناکه برنش ویره زمره یارانن قدح
شرط ادله در که اولم خاک ره پیر معان	بوزمه کله فی کمر دور سه بوچانه قدح
نظر جمله اصبا که فی ناب ابحر	کیم فریاد ایدم کلمه دورانه قدح
ایسرم حالی عوض ایگله لطف ایت ساقی	صونه پیوسته کل اول نجه خنده انقدح

روز و شب فکر و خجیده ام ای صدیقی مدام
دست رس نیچو بولوب لر لب جانانه قدح

ایچمه او شوق ماه لغاباده صبیح	سیر جمالی عاشقه اولور غدی روح
ایدم ادله در که سیوم یاری چشمه درک	کمال ویرور سه طاقت ایوب و غر نوح
حل ایره فرسائل عشقی فقیه وقت	عربی اولنجی دقت ایدوب بازه پنجهش روح
ال دیر سه جام لعلک نوش ایلمک سکت	جام شرابه ایتمک اولور توتنه نضوح
صبر ایله در در فرقه قان اغله صدیقیا	باب وصال یاره بیسرد کل قنوق

کوه کل در روز دوازدهم چون بود صحرای دوازده
 معینت ایچون اچم سن زمانه خلقه راز
 هوا نصب و جا به سوله بچندیک
 نه دله زوق عبادت اوز نه توفیق غار
 بیخیزه فکر معیت که چه اذ قانک
 ندر بو طول المل بو امید در دراز
 قناعت المبوب افاقه بار کنی ایچنی
 نولزم ایچک انبار در عرض بار
 ندر بود کلوز در چون مکر که سنی
 قناعت اوله طوبی و مری بوقه نان دیبار
 جناب توتو توکل ایروب تحمل فضل
 بو انفسدن الچک هماندانت غار
 حصول موقت اذ طالب اول قی دوروز
 کر اولیم در ایچیک غیبیه موم راز
 کوه کل در روز دوازدهم چون بود صحرای دوازده
 معینت ایچون اچم سن زمانه خلقه راز
 هوا نصب و جا به سوله بچندیک
 نه دله زوق عبادت اوز نه توفیق غار
 بیخیزه فکر معیت که چه اذ قانک
 ندر بو طول المل بو امید در دراز
 قناعت المبوب افاقه بار کنی ایچنی
 نولزم ایچک انبار در عرض بار
 ندر بود کلوز در چون مکر که سنی
 قناعت اوله طوبی و مری بوقه نان دیبار
 جناب توتو توکل ایروب تحمل فضل
 بو انفسدن الچک هماندانت غار
 حصول موقت اذ طالب اول قی دوروز
 کر اولیم در ایچیک غیبیه موم راز
 کوه کل در روز دوازدهم چون بود صحرای دوازده
 معینت ایچون اچم سن زمانه خلقه راز
 هوا نصب و جا به سوله بچندیک
 نه دله زوق عبادت اوز نه توفیق غار
 بیخیزه فکر معیت که چه اذ قانک
 ندر بو طول المل بو امید در دراز
 قناعت المبوب افاقه بار کنی ایچنی
 نولزم ایچک انبار در عرض بار
 ندر بود کلوز در چون مکر که سنی
 قناعت اوله طوبی و مری بوقه نان دیبار
 جناب توتو توکل ایروب تحمل فضل
 بو انفسدن الچک هماندانت غار
 حصول موقت اذ طالب اول قی دوروز
 کر اولیم در ایچیک غیبیه موم راز

39

زمانه خلق دوز کنی ال اوزره غرت ایله
 بی ایا قله صالری سپهر منله نواز
 شکایت ایلم کوشش باغ ز باجندن
 کورن صانوز بی بو حاله ایله ایشبار
 نوسولیم که احوال شکایت ایلم
 نبرز قیق موافق نه متفق مر از
 بوچه صیور کنی آه و مال ایلم
 ایرتدی هانق غیبیه کوشه اوار
 کهای بلارده شار اول اولدیکن
 کیم اولدر حاله واقف سنک اسرافراز
 ایرتسا اول ایرتسا سنی بو عدل این
 اولورسا اول اولجقدر بوزنه مهم ساز
 بیگانه صله ایچک ایشبار
 نه سپهر کرم سردر جا پرواز
 شاه ایلم
 سر
 او شمسو که از کرم خندی ایچون
 حوم اوزی اهدا ایدم رفیق موزت کوز
 ایچون کرم خندی ایچون
 حوم اوزی اهدا ایدم رفیق موزت کوز

KAYNAKÇA

- AKSOY, Ömer Asım, (1995), **Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü**, İnkılâp Kitabevi, İstanbul.
- AKSUN, Ziya Nur, (1994), **Osmanlı Tarihi**, C. I-IV, Ötüken Yay., İstanbul.
- AKÜN, Ömer Faruk, (1994), **Dîvân Edebiyatı**, C.IX, DİA., İstanbul.
- ALPARSLAN, Ali, (1988), **Şeyh Gâlib**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara.
- ARSLAN, Tekin, (1999), **Edebiyatımızda İsimler ve Terimler**, Ötüken Yay. İstanbul.
- ATASOY, Nurhan(2000), **Dervis Çeyizi: Türkiye’de Tarikat Giyim-Kusam Tarihi**, Kültür Bakanlığı Yay., İstanbul .
- AYVAZOGLU, Besir, (2001), **Güller Kitabı, Türk Çiçek Kültürü Üzerine Bir Değerlendirme**, Ötüken Yay., İstanbul.
- AYVERDİ, İlhan, (2005), **Misalli Büyük Türkçe Sözlük**, Kubbealtı Yay., İstanbul.
- BABİNGER, Franz, (1982), **Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri**, (Çev: Coskun Üçok), Kültür Bakanlığı Yay., Ankara.
- BANARLI, Nihat Sami, (1998), **Resimli Türk Edebiyatı Tarihi**, MEB Yay., İstanbul.
- BİLGEGİL, M. Kaya, (1989), **Edebiyat Bilgi ve Teorileri (Belâgat)**, Enderun Kitabevi Yay., İstanbul.
- BİLKAN, Ali Fuat, (2002), “XVII. Yüzyılda Gelisen Hikemî Tarz ve Nâbî’nin Hayrî-nâme’si”, **Türkler Ansiklopedisi**, C. XI, Yeni Türkiye Yay., Ankara.
- BİLKAN, Ali Fuat, (1997), **Nâbî Dîvânı**, MEB Yay., Ankara.
- BURSALI Mehmet Tâhir, (2000), **Osmanlı Müellifleri I-II-III ve Ahmed Remzi Akyürek, Miftâhu’l-Kütüb ve Esâmî-i Müellifin Fihristi**, (Haz: Cemal Kurnaz-Mustafa Tatçı), Bizim Büro Yay., Ankara.
- CEYLAN, Ömür, (2000), **Tasavvufî Şiir Şerhleri**, Kitabevi Yay., İstanbul.
- DEMİRCİ, Mehmet, (2001), **Sorularla Tasavvuf ve Tarikatler**, İstanbul.
- DEVELLİOĞLU, Ferit, (1995), **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat**, Aydın Kitabevi, Ankara.
- DİLÇİN, Cem, (1997), **Örneklerle Türk Şiir Bilgisi**, TDK Yay., Ankara.
- GÜZEL, Abdurrahman, (1998), “Ferdî Eserler: Dînî Tasavvufî Türk Edebiyatı” **Türk Dünyası El Kitabı Edebiyat (Türkiye)**, C.III, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yay., Ankara.
- İNALCIK, Halil ve diğerleri, (1999), **Osmanlı**, Yeni Türkiye Yay., Ankara.
- İPEKTEN, Haluk ve diğerleri, (1988), **Tezkirelere Göre Dîvân Edebiyatı İsimler Sözlüğü**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara.
- İPEKTEN, Haluk, (1988), **Türk Edebiyatı'nın Kaynaklarından Türkçe Su'arâ Tezkireleri**, Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yay., Erzurum.

- İPEKTEN, Haluk-Mustafa İsen, (1998), “XVII. Yüzyıl Dîvân Edebiyatı”, **Türk Dünyası El Kitabı Edebiyat (Türkiye)**, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yay., C.III, Ankara.
- İSEN, Mustafa ve diğerleri, (2002), **Şâir Tezkireleri**, Grafiker Yay., Ankara.
- İZ, Fâhir, (1995), **Eski Türk Edebiyatında Nazım**, Akçag Yay., Ankara.
- İZ, Mâhir, (2000), **Tasavvuf, Mahiyeti, Büyükleri ve Tarikatler**, (Haz: M. Ertugrul Düzdag), Kitabevi Yay., İstanbul.
- KARA, Mustafa, (2006), **Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi**, Dergah Yay., İstanbul.
- Kur’ân-ı Kerîm ve Meali**, (1993), TDV Yay., (Haz: Ali Özek ve diğerleri), Ankara.
- KURNAZ, Cemal, (1990), **Halk ve Divan Siirinin Müsterekleri Üzerine Denemeler**, Akçag Yay., Ankara.
- LEVEND, Agah Sırrı, (1984), **Dîvân Edebiyatı Kelimeler ve Remizler Mazmûnlar ve Mefhûmlar**, Enderun Kitabevi Yay., İstanbul.
- LEVEND, Agah Sırrı, (1988), **Türk Edebiyatı Tarihi**, C. I, TTK. Yay., Ankara.
- MACÎT, Muhsin, (1996), **Dîvân Siirinde Ahenk Unsurları**, Akçag Yay., Ankara.
- OCAK, Ahmet Yasar, (1996), “Hacı Bektâs-ı Vefî”, **DİA**, C. XIV, İstanbul.
- OCAK, Fatma Tulga, (2002), “XVII. Yüzyılın İlk Yarısında Divan Edebiyatı ve Sebki Hindî”, **Türkler Ansiklopedisi**, C.XI, Yeni Türkiye Yay., Ankara.
- ONAY, Ahmet Talât, (2004), **Eski Türk Edebiyatında Mazmûnlar ve İzahı**, (Haz: Cemal Kurnaz), MEB Yay., İstanbul .
- ÖZTUNA, Yılmaz, (1978), **Büyük Türkiye Tarihi**, C.XIV, Ötüken Yay., İstanbul.
- ÖZTUNA, Yılmaz, (1994), **Büyük Osmanlı Tarihi**, C.X, Ötüken Yay., İstanbul.
- İskender Pala, (1995), **Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü**, Akçag Yayınları, Ankara.
- SÂMi, Semseddin, (1996), **Kâmûs-ı Türkî**, Kasgar Yay., İstanbul.
- SENTÜRK, Ahmet Atilla, (1995), **Rakîb'e Dair**, Enderun Kitabevi Yay., İstanbul.
- SENTÜRK, Ahmet Atilla, (1996), **Sûfi yahut Zâhid Hakkında**, Enderun Kitabevi, İstanbul.
- TÖKEL, Dursun Ali, (2000), **Dîvân Siirinde Mitolojik Unsurlar Sahıslar Mitolojisi**, Akçag yay., Ankara.
- Prof. Süleyman Uludağ, (2001), **Tasavvuf Terimleri Sözlüğü**, Kabalcı Yayınevi, İstanbul.
- UZUNÇARSILI, İsmail Hakkı, (1984), **Büyük Osmanlı Tarihi**, C.V, TTK Yay., Ankara.
- YAKIT, İsmail, (2003), **Türk-İslam Kültüründe Ebced Hesabı ve Tarih Düşürme**, Ötüken Yay., İstanbul.

DİZİN

A

â'dâ.....	154
Aâyâr.....	154
abdâl.....	66
Abdal.....	66
abdest.....	58
Abdest.....	58
âb-ı hayât.....	167
Âb-ı Hayât.....	86
âb-ı hayvan.....	167
Âdem.....	47, 55, 87
Ağaç.....	137, 180, 181
Âh.....	149
ahger.....	136
Âhîret.....	52
ahter.....	157, 295
Ahter.....	156
Akarsu.....	168
Akşam.....	166
âlem.....	66, 113, 130
Allah.....	45
altın.....	106, 112
Altın.....	106
Anber.....	128
ANBER.....	107
andelîb.....	172
andelîb.....	120, 141, 149, 173, 178, 179
Ankâ.....	40, 174
Ankâ.....	89, 174, 176
Ârif.....	66
arzû.....	48, 140, 148, 172, 178
ases.....	114, 116, 294
âsmân.....	155
âşık	42, 43, 45, 46, 47, 48, 52, 57, 58, 61, 69, 70, 80, 83, 86, 92, 93, 94, 95, 97, 98, 99, 102, 103, 104, 106, 111, 115, 116, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 129, 130, 131, 133, 135, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 148, 149, 150, 151, 152, 154, 155, 156, 160, 162, 165, 166, 169, 170, 173, 174, 175, 176, 178, 179, 181, 182, 183, 184, 185, 317

Âşık ...	26, 45, 46, 48, 52, 60, 61, 63, 69, 82, 84, 88, 89, 92, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 101, 102, 104, 105, 108, 110, 115, 116, 131, 135, 141, 142, 143, 144, 145, 150, 153, 154, 155, 163, 171, 173, 175, 176, 180, 317
At.....	175
Ateş.....	136
ATEŞ.....	170
âteş... 102, 110, 114, 124, 125, 126, 132, 133, 147, 149, 150, 152, 157, 161, 167, 168, 169, 170, 185	
Âteş.....	125
Âteş-bâz.....	113
atlas.....	108
Ay.....	120
Âyet.....	120
Ayn.....	129
Ayna.....	117
Ayrılık.....	152
âzâde.....	131
Azrâ.....	85

B

bââ.....	120, 139, 151, 177, 178
bâd.....	171
bâğ. 42, 46, 54, 114, 116, 141, 177, 181, 182, 183	
bâğ-bân.....	114
Bağdâd.....	88
Bahar.....	163
bahâr 39, 62, 108, 135, 163, 164, 165, 170, 179, 185	
bahr.....	90, 91, 167, 195, 268, 299, 307, 312
Balık.....	177
bâr..... 64, 108, 117, 124, 140, 155, 168, 181, 182, 185	
bârân.....	169
Baş.....	139
bâzâr.....	111
Bel.....	139
Belâ.....	92, 104, 148, 150, 151, 153
Ben.....	134

- bende 41, 42, 66, 72, 88, 90, 91, 123,
142, 161, 211, 213, 219, 226, 234,
236, 265, 292, 312
- bennâ 110
- Berk 162
- bezm 62, 63, 97, 99, 101, 102, 104, 110,
160, 177, 190, 216, 219, 220, 229,
230, 231, 234, 235, 237, 238, 248,
255, 258, 262, 274, 277, 281, 283,
302, 305
- Bezm 54, 96, 157, 206
- bî-gâne 154
- binâ 110
- Boy 137
- Bulut 168
- burc 90, 157, 312
- Bûse 140
- Bûy 139
- bûlbûl 42, 45, 46, 94, 117, 120, 133,
136, 142, 145, 154, 163, 171, 173,
177, 178, 179, 182, 183, 187, 189,
193, 196, 208, 213, 233, 234, 235,
240, 241, 243, 245, 248, 253, 257,
260, 265, 268, 272, 276, 278, 281,
289, 290, 295
- Bûlbûl 111, 145, 172, 173, 179, 204,
215, 222, 258, 269, 277, 280, 283,
288, 304
- bût... 54, 64, 85, 122, 264, 274, 287, 301
- Bût 122
- Büyücü 130, 131
- C**
- câm 55, 60, 76, 97, 98, 99, 100, 114,
136, 153, 160, 164, 181, 185
- câme 108
- Câmi 58
- Cân 147
- cârih 125
- cellâd 114, 131
- cellât 131
- Cem 79, 90, 99, 245, 290, 308
- Cemşid 38, 79, 312
- cerrâh 110
- Cevr. 147, 151, 152, 214, 251, 266, 277,
308
- Çiğer 149
- cihân 90
- Cism 146
- Cûy 168
- Ç**
- çarh 155
- çemen 43, 178, 227, 228
- Çeng 104
- çeşm 49, 56, 62, 64, 79, 99, 113, 121,
127, 130, 148, 160, 161, 185, 193,
202, 210, 217, 238, 249, 250, 260,
263, 270, 271, 272, 281, 290, 300,
305, 308
- Çeşm 113, 125, 129, 152, 158, 160, 175,
187, 226, 254, 292
- Çiğ 169
- D**
- Dâd 149
- dâg 150
- Dalga 168
- Dalgıç 146
- dâm 61, 95, 96, 134, 145, 148, 151
- Dâmen 108
- dâne 95, 96, 134
- dehen 135
- dehr.. 49, 63, 72, 73, 102, 106, 158, 163,
179, 190, 191, 206, 215, 223, 225,
226, 231, 233, 254, 257, 258, 260,
264, 267, 287, 295, 300, 303
- dellâl 114
- Deniz 167
- Dergâh 67
- Derviş 66
- deryâ 167
- dest 139
- devâ 110
- devlet ... 30, 32, 37, 69, 85, 90, 106, 157,
162, 174, 290, 301, 311, 312, 313,
315, 316
- deyr 41, 63, 189
- dîde 129
- Dîde 147
- dîl 143
- dilber 54, 157, 206, 220
- Din 57
- dirahşân 54, 157
- dîvân 112, 159
- Dolunay 160

Duâ	59
Dünyâ	72
dürr	106
Dürr	138
düşman	154

E

ebr.....	168
Ebrû.....	128, 129
ebrûdur	132
Ebû Leheb	87
Ecel.....	55
edeb	116
Efendi	123
eflâk.....	155
Efsûn	112
ehl-i hakîkat.....	64
Ehl-i harâbât.....	66
El	139
Elmas.....	105
encüm	156
Encüm	157, 170, 221
endâm	148
envâr.....	160
eşk	64, 147, 148, 150, 167, 170, 184, 217, 244, 248, 253, 258, 265, 266, 267, 269, 275, 290, 300, 307
evc	46, 120, 122, 123, 162, 163, 284, 311, 313
eyyâm	165
Ezel.....	71

F

Faize Fatma Molla Kadın.....	30
fam.....	135
Faryâb.....	89
felek... 38, 65, 78, 91, 94, 104, 118, 155, 156, 158, 159, 241, 252, 270, 277, 286, 291, 296, 297, 303, 309, 310, 311, 312, 314, 315	
Felek.....	155
Ferhat.....	83
Feryâd.....	149
ferzane	113
Figân.....	149
fitne 38, 78, 79, 112, 113, 130, 142, 192, 218, 238, 250, 315	
fudalâ.....	90

fürûğ	119, 160
Fürûğ	62
füsûn	113, 130

G

gamze.....	130, 131, 132, 147, 149
garaz	119
Gavvas.....	146
gavvâs.....	114, 115, 146, 168
gayb	65
gayr.....	154
Gece.....	127, 166
geda	115
gedâ	90
Genc... 31, 181, 183, 192, 195, 197, 225, 261, 262, 263, 274	
Genc-i Envar.....	31
gerdiş	155
gerdûn.....	155
germ.....	170
gevher .. 51, 88, 105, 106, 119, 194, 252, 308, 309, 312, 313	
Gevher	105, 136
girîbân.....	108
Giryân.....	147
Gîsû	126
Gonca.....	124
Gölge	161
gönül.. 53, 55, 70, 79, 83, 90, 92, 95, 98, 100, 101, 108, 114, 118, 123, 127, 128, 139, 140, 143, 144, 145, 146, 147, 150, 153, 164, 171, 172, 174, 175, 178, 181	
Gönül.....	143
Göz	147
gubâr	112, 134
Gubâr	134
Gül	120, 124
gülistân	39, 164, 179
gülşen..... 133, 135, 136, 179, 184, 198, 214, 221, 253, 260, 288	
Gülşen..... 62, 170, 179, 260, 314, 315	
Gül-zâr.....	135
Gümüş	106
Gün	165
Günâh	62
Güneş.....	120, 157
Güvercin	175

H

H.z. İsâ	50
hadeng	93, 94, 130, 217, 294
hâk.....	89, 104, 108, 123, 141, 157, 169, 170
Hak Âşığı	64
Halat	127
Hâle	162
halvet	157, 312
hançer	61, 84, 93, 106, 116, 131, 132, 143, 154, 215, 228, 268, 288
Hançer	93
hasta.....	107, 145, 151, 154
Hasta.....	130
hat.....	112
Hâtem	79, 80, 154
hatt.....	75, 76, 112, 178
Hava	171
hayâ	116, 178
Hayret.....	70
Hazân.....	164
Hazan Yeli.....	172
Hazine	137
hezâr	76, 107, 111, 172
hırîdar	111
hırka.....	108
hırmân	39, 120, 178, 181
Hızır.....	137
Hicaz	87
hicr.....	152
hicrân. 90, 105, 110, 145, 152, 167, 184, 185	
hilâl.....	129
Hilâl.....	129, 159
Hind.....	87
Hokkabâz.....	123
hûbân.....	51, 91, 131, 142, 146
Huld.....	53
hum.....	99
hûn. 45, 49, 58, 61, 62, 92, 95, 101, 125, 129, 131, 132, 140, 144, 147, 148, 150, 152, 153, 155, 158, 160, 161, 182	
Hûn-hâr	131
Hûnîn.....	125
Hûr	54
Hûri	54
hûrşîd.....	157, 158, 159, 160, 161

husûmet	65
Hümâ	174
hüsn ...	56, 58, 59, 90, 96, 119, 120, 129, 134, 135, 145, 169
Hüsrev	85
H.z. Ali	51
H.z. Hızır	49
H.z. İsâ.....	126
H.z. Muhammed.....	50
H.z. Musa	49, 79, 88, 95
H.z. Nuh	47
H.z. Yakub.....	48, 144
H.z. Yakup.....	48, 92, 144, 148, 152
H.z. Yusuf.....	48, 144
H.z.Eyyûb.....	49

I

Irâkî	87
Işık	160

İ

İhlâs	69
ihsân.....	38, 79, 91, 142
ilâç	110
İmam.....	59
İman.....	57
İnci.....	106
irfân	64, 65
İsfehan	89
ismet	157, 312
İşveler	130, 210
izzet	156, 240, 306

K

kabâ	108
Kâbe.....	60
Kadd	54, 137, 138, 148, 178, 181
Kadeh.....	99, 135
Kader	51
kâf.....	40, 89
Kâf	90, 245, 246
Kâf Dağı	89
kâfir	63, 64, 122, 123, 153
Kâkül	122, 126, 128, 184, 185
kalem	79, 112, 159, 169
Kalender	66
kamer	159
kâmet	136, 181, 241
Kâmeti-zâde.....	30

kan. 62, 65, 92, 125, 131, 147, 153, 179,
197, 213, 260, 265, 277, 279, 289,
302
Kan 92
Kandil 133
Kânî 73
kāni 66, 73, 114, 129, 212, 223, 225,
236, 243, 263
kaş ... 58, 59, 61, 94, 129, 235, 269, 275,
289
Kâtil 125
kâtil 131
Kazâ 51
kebûter 175
kefen 116
Keh-rübâ 107
Keman 129
kemân 94, 129, 137, 151
Kemend 94, 127
kemer 104, 105, 110, 208
Ken'ân 49
Kesret 71, 169, 177, 252
Keşf ü Kerâmet 69
Kevser 100
kıble 52, 58, 59, 119, 129, 163, 165,
195, 275
Kıblegâh 59
Kıdem 71
Kıhç 93
Kılıç 129, 131
Kış 164
Kilise 63
Kirpik 132
Kışver 145
Koku 139
Kor 136
Köle 123
Köpek 176
kûhken 114
kuhl 104
Kurbân 61
Kuş 145, 172
Kûy-ı Yâr 141
Küfr 41, 63, 189
Küfür 127
külâh 108
Kürsü 59

L

la'1 ..... 64, 122
La'1 ..... 107, 136
Lâle 184
leb 135
levh 112
Leylâ 80

M

mâh 124
Mâh 129, 159, 160
mahrem 64, 65, 104
Mahşer 52
mâtem 116
mâyil 178
Meclis 96
Mecmua'ül-Ahyar 31
Mecnûn 80
meges 89, 174, 176
meh 94, 104, 113, 124, 135, 160, 166,
176, 191, 198, 200, 210, 211, 217,
218, 219, 223, 238, 248, 249, 253,
257, 260, 264, 273, 285, 292, 303
Mehin Bânû 83
meh-likâ 124
mehlikâ 159
Mehtâb 54, 157
Mehtâp 162
melâmet 130
Melek 46, 123
Memleket 145
merhem 110
Merkür 159
mescid 59, 64, 262
Mescid 58
Mesîh 50, 79
Mest 130
mestâne 109, 160
Metâ 124
mevc 168
Mevlânâ 77
Mevlevî 66
Mey 39, 75, 164, 179, 276, 298
meyve 117, 124, 138, 171, 181, 182,
185, 196, 237
Meyve 185
Mısır 87
Mızrak 94

- mihnet..... 90, 207, 243, 245
 mihr ... 46, 120, 121, 123, 124, 125, 152,
 158, 160, 163, 197, 203, 215, 254,
 268, 284, 297, 300, 310, 311
 Mihr..... 157
 Mihrâb..... 58, 59, 129
 Mihrap..... 128
 Mimar..... 110
 mînâ..... 99
 minnet..... 133, 158, 232, 290
 Miraç..... 144
 Misk..... 128
 miyân..... 139
 muğbeççe..... 126
 muhît..... 167
 Mum..... 102, 125
 Mûsikî..... 103
 Mutma'în..... 73
 Mutrib..... 104
 mûy..... 139
 müdâm... 50, 52, 60, 61, 73, 97, 98, 102,
 118, 131, 163, 165
 Müdâm..... 97
 Mühür..... 118
 müje..... 132
 Mümin..... 57
 münevver..... 30, 158, 215, 232
 Mürebbî..... 90
 mürg..... 145, 172
 Müslüman..... 57
 MÜŞG..... 107
 Müşteri..... 111
- N**
- NÂFE..... 107
 Nağme..... 103
 Nahîd..... 158
 nâhîd..... 104, 156, 158, 159
 nahl.. 117, 124, 138, 180, 181, 196, 272,
 289, 297
 Nahl.. 117, 124, 137, 138, 180, 181, 261
 nâhun..... 139
 nakd..... 111
 Nakd.. 80, 105, 154, 191, 214, 234, 252,
 292
 nakş..... 112
 Nakş..... 133
 Nâle..... 149
- Namaz..... 58
 nâme..... 112
 nâr..... 170
 nâvek..... 93
 Naz..... 141
 nâz..... 102, 131
 nazar 73, 91, 129, 159, 167, 179, 195,
 199, 225, 232, 254, 273, 285, 294,
 310
 necm..... 54, 156, 157, 206
 nerd..... 113
 Nergis..... 185
 Nesîm..... 171
 nevâz..... 42, 91, 156
 Nihâl..... 90, 136, 138, 181, 185
 nihân..... 119
 Nikâb..... 117
 niyâz..... 60, 68, 90
 Nîze..... 94
 nûr..... 62, 63, 160, 170
 Nûr..... 62, 125
- O**
- Ok..... 93, 130
 Oruç..... 60
 Osmanlı Müelliflerinde..... 30
- Ö**
- Ölüm,..... 55
- P**
- Padişah..... 90
 Papağan..... 173
 paşa..... 78, 91, 110, 112, 118, 314
 Perçem..... 126
 Peri..... 56, 123
 perî.... 47, 56, 57, 69, 72, 121, 123, 133,
 145, 158, 165
 Pervane..... 176
 pervîn..... 157
 Pervîn..... 157
 peşmine..... 108
 peykân..... 93
 peyker 72, 124, 158, 215, 236, 252, 253,
 267, 300
 pirehen..... 108
 piyâle..... 99
 Put..... 64

R

râh.	51, 52, 59, 64, 75, 97, 130, 163, 165
rakîb.....	80, 154
rakkâs	159
raks	103, 104, 156, 158
Raks.....	103
renc	110
resen	127
Resûle'llâh	125, 152, 158, 160
Reyhân.....	128, 185
Rezm	92
Rıdvân	54
Rind.....	73
Ruh.....	178
Rûh	56
ruhsâr.....	62, 160
Rûm.....	88
rûz.....	165
rûzgâr.....	163, 171
rûtbe.....	79, 90, 308
Rûzgâr	171

S

Sabâ.....	90, 138, 171
Sadef.....	106
Safayi Tezkiresi,.....	30
Sahbâ	98
Sahir	131
Sâkî.....	97
sakîm	110
Sâlik	73
saltanat.....	20, 21, 31, 90, 309
Sâmîrî	79
sanem.....	64
Sarhoş.....	102
Savaşçı.....	146
sayd	95
sâye.....	161
sayyâd.....	95
sebû	99
seg	176
sehâb.....	168
Seher.....	165
semâ.....	155
semek.....	177
semend.....	175
Semender.....	176
semî	141

Ser.....	139
serv	43, 53, 54, 70, 85, 90, 94, 116, 122, 137, 138, 139, 158, 161, 173, 177, 178, 180, 181, 182, 184, 189, 190, 195, 196, 197, 199, 202, 206, 211, 214, 218, 220, 225, 226, 229, 230, 234, 241, 244, 248, 252, 258, 260, 267, 269, 271, 272, 273, 274, 276, 280, 288, 297, 299, 300, 301
Servi.....	137, 180
seyf	38, 79, 93, 312
Sıdkî...30, 31, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 46, 49, 51, 52, 53, 55, 57, 60, 61, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 81, 82, 83, 84, 88, 89, 90, 91, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 101, 102, 104, 107, 108, 110, 112, 114, 116, 118, 119, 121, 122, 123, 124, 126, 128, 129, 130, 134, 135, 138, 139, 140, 143, 145, 146, 147, 148, 151, 153, 154, 156, 157, 158, 159, 160, 162, 163, 164, 165, 167, 168, 170, 172, 176, 179, 180, 182, 183, 185	
sıhhat	110
Sicil-i Osmanî.....	30
Sihir	112
Sîm.....	106
Simurg	174
Sîne.....	148
Sinek.....	176
sînem	65, 94, 100, 149
Sipah.....	131
sipihîr.....	155, 156, 174, 306, 307, 313
sitâre	156
sitem ..42, 43, 49, 56, 68, 74, 82, 86, 99, 101, 119, 121, 123, 135, 137, 144, 145, 147, 153, 156, 161, 167, 171, 175, 176, 177, 182, 183, 189, 191, 192, 193, 195, 197, 199, 202, 205, 206, 223, 226, 230, 241, 242, 243, 252, 256, 267, 270, 273, 275, 277, 280, 282, 283, 284, 293, 295, 296, 297, 302, 304, 310	
Sofra	109
Sofu	73
sohbet.....	32, 42, 83, 140, 143, 176, 177, 183

Sonbahar.....	164
Söz.....	140
SU.....	167
subh.....	165
sulh.....	129
Sultan.....	123
sultân.....	90, 138
Sultân.....	90
sûr.....	158
Sûzen.....	118
Sümbül.....	183
Sünbül.....	128, 135
Süreyyâ.....	157

Ş

şah.....	90
Şah.....	123
şâh 51, 56, 79, 87, 90, 91, 123, 142, 145, 146	
Şâh.....	90, 144, 174
Şâh-bâz.....	174
şahin.....	174
Şam.....	87
şâm.....	166
Şâne.....	104
Şarap.....	100
Şeb.....	166
Şebboy.....	184
şebistân.....	110
Şebnem.....	169
Şecer.....	180
şeh . 45, 90, 91, 112, 122, 142, 157, 167, 195, 217, 218, 227, 266, 271, 286, 289, 311, 312	
Şehîd.....	116
şehîdân.....	90
Şehr-yâr.....	135
şehsüvâr.....	119
Şem ^c .. 63, 102, 157, 192, 194, 232, 248, 274, 302, 303, 312	
şem ^c	102
Şem ^c	125
şems.....	157
şemsîr.....	93
şerâr.....	170
Şeriat.....	57
şeş-der.....	113
şeydâ.....	57, 70, 83, 94, 179

Şeyh.....	67
şikâr.....	95
şirâr.....	157, 170
Şirin.....	83
şu'â.....	160
şuarâ.....	114
şûh.....	50, 76, 107, 178

T

tâb.....	160
Tabâbet.....	110
tabîb.....	110
tâc.....	108
Tâk.....	128
Tâlib.....	64
târ.....	161
Tecellî.....	68
Tecrid.....	68
tecrîd.....	65, 69, 76
tegâfûl 56, 136, 179, 205, 206, 223, 230, 253, 260, 283, 305, 307	
Ten.....	139
tenezzül 54, 66, 108, 158, 197, 226, 232, 235, 236	
terahhum.....	84, 90, 92, 145, 151
Terazi.....	118
Tesnîm.....	55
teşhis.....	110
Tevbe.....	62
tevekkül.....	48
Tıfl.....	126
Tılsım.....	112
tımar.....	110
Tırnak.....	139
tığ..... 45, 51, 93, 94, 102, 109, 129, 131, 149	
tîr.....	52, 94, 104, 129, 130, 132
Tîr.....	93
tîre.....	161
tîşe.....	132
Toprak.....	169
tûbâ.....	54, 138, 177, 181
Tuba,.....	53
Tûtî.....	109, 173
türâb.....	169
Tütün.....	117

U

Utârid.....	112, 159
Utarit	159
Uzlet.....	68

Û

Ûlker.....	157
------------	-----

V

Va'iz.....	73
Vâdi-i Eymen	88
Vahdet	71
vakt.....	163
Vâmık.....	85
Vuhûş	175
Vücûd	146
vüzerâ	38, 79

Y

yaàmâ	117
Yağmur.....	169
Yakup Paşa.....	78
Yara.....	150
Yasemin.....	184
Yay	93, 129

yây	129, 159
Yaz.....	164
Yûsuf	120

Z

zâhid ..43, 53, 54, 59, 60, 64, 67, 70, 74, 98, 101, 114, 115, 141, 154	
Zâhid.....	73
Zalim	145
Zamân.....	163
Zebân.....	139
Zemîn.....	179
Zemzem	61
Zencir.....	127
zerrîn.....	112, 159
Zikir.....	72
ziyâ	62, 125, 152, 158, 160, 161
Ziyâ.....	62
zulmet	161
Zulumât	86
Zühre	158
zûlf. 57, 82, 86, 126, 128, 139, 144, 184, 185, 263, 282, 285, 291, 293, 302	
zünnâr	64, 123, 153
Zünnâr	64